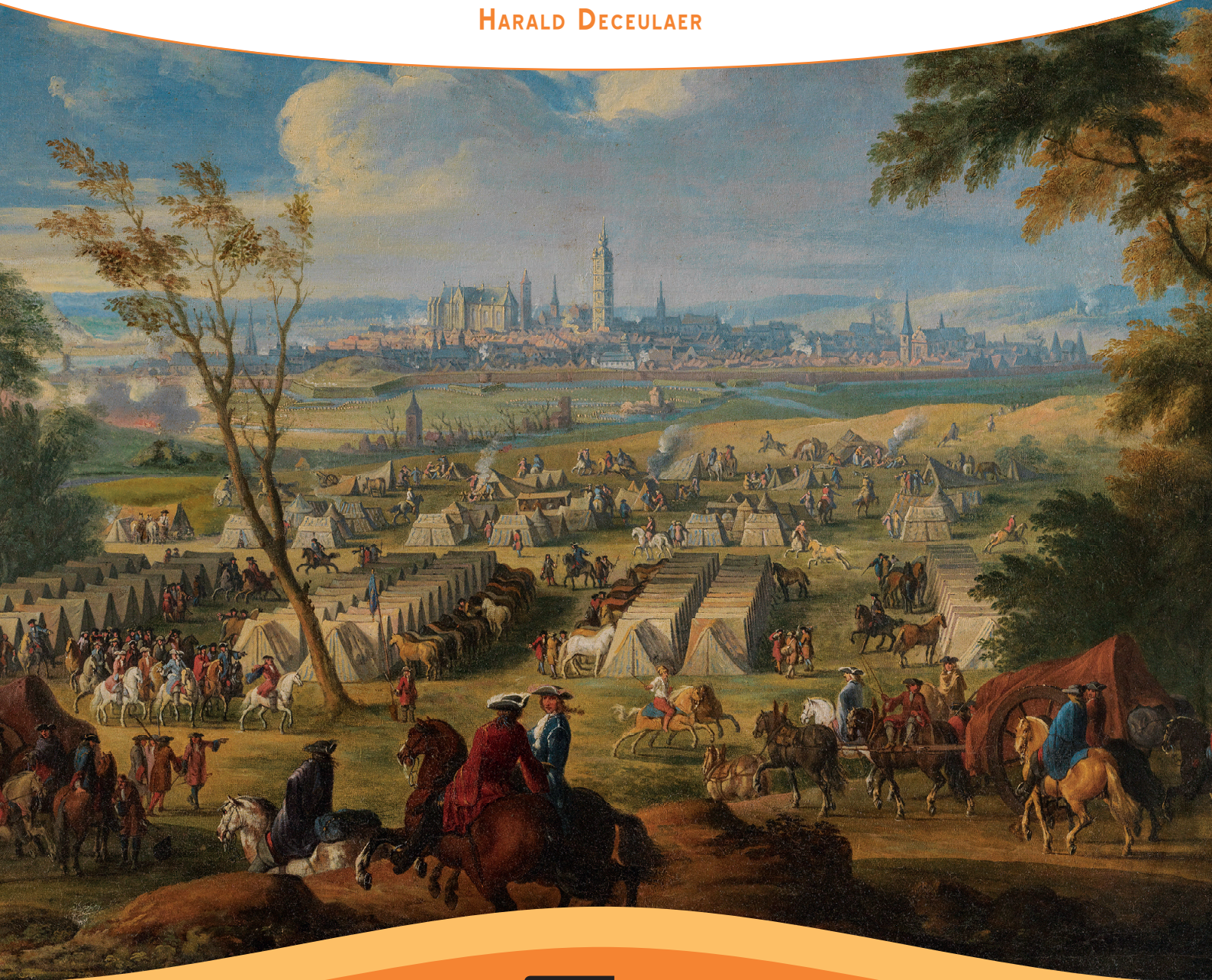

Archiefsporen van een vergeten instelling:
de Raad van Oorlog en zijn leden

ca. 1567 - 1718

Een institutionele en prosopografische studie

HARALD DECEULAER

ARCHIEFSPOREN VAN EEN VERGETEN INSTELLING:
DE RAAD VAN OORLOG EN ZIJN LEDEN
CA. 1567 – 1718
EEN INSTITUTIONELE EN PROSOPOGRAFISCHE STUDIE

ALGEMEEN RIJKSARCHIEF
EN
RIJKSARCHIEF IN DE PROVINCIEËN

ARCHIVES GÉNÉRALES DU ROYAUME
ET
ARCHIVES DE L'ÉTAT DANS LES PROVINCES

GENERALSTAATSARCHIV
UND
STAATSARCHIVE IN DER PROVINZ

STUDIA

177

Algemeen Rijksarchief – Archives générales du Royaume – Generalstaatsarchiv

D/2024/531/018

Bestelnummer – Numéro de commande – Bestellnummer: 6459

ISBN : 978 94 6391 446 8

Algemeen Rijksarchief – Archives générales du Royaume – Generalstaatsarchiv
Ruisbroekstraat 2 – 2 rue de Ruysbroeck
1000 Brussel – 1000 Bruxelles – 1000 Brüssel

De volledige lijst van onze publicaties kan u raadplegen op internet
(<http://arch.arch.be>)

La liste complète de nos publications est consultable sur notre page électronique
(<http://arch.arch.be>)

Die vollständige Liste der Publikationen finden Sie im Internet
(<http://arch.arch.be>)

Archiefsporen van een vergeten instelling:
de Raad van Oorlog en zijn leden
ca. 1567 – 1718
Een institutionele en prosopografische studie

Harald DECEULAER

Brussel – Bruxelles – Brüssel

2024

Woord vooraf

Kort nadat hij in februari 1596 was aangetreden als landvoogd van de Habsburgse Nederlanden, riep de toen nog kardinaal-aartshertog Albrecht voor het eerst zijn Raad van Oorlog samen. Op de agenda stond de belegering van La Fère, een strategisch belangrijk stadje tussen Saint-Quentin en Laon. Het Spaanse garnizoen dat Alexander Farnese er had gelegerd, bood al maandenlang weerstand tegen de troepen van Hendrik IV van Frankrijk. Die laatste had de stad van de buitenwereld afgesneden door de wijde omgeving onder water te zetten. Zonder hulp van buitenaf zouden de verdedigers weldra tot capitulatie gedwongen worden. Als we het relaas van de historiograaf en pauselijke diplomaat Guido Bentivoglio mogen geloven, opperden de aanwezige raadheden vooral bezwaren en gevaren. Enkel een door de wol geleverde *maestro de campo* zag het als een opportuniteit. Hij pleitte ervoor om het beleg op zijn beloop te laten. Terwijl het Franse leger het stadje in zijn wurggreep hield, had Albrecht de handen vrij om elders terreinwinst boeken.¹ Wat hierop volgde is bekend. Eerst leek het alsof het *Ejército de Flandes* optrok om La Fère te ontzetten. De hoofdmacht boog echter af om geheel onverwacht de hand te leggen op Calais en het nabije Ardres. Dat laatste stadje viel de dag nadat ook het garnizoen van La Fère zich had overgegeven.² De veldtocht bezorgde Albrecht de reputatie van een sluwe en te duchten veldheer, al zou die in de daaropvolgende jaren afbrokkelen.

Hoe welbespraakt ook, we kunnen ervan uitgaan dat de toespraak die Bentivoglio jaren later in de mond van de *maestro de campo* legde, niet strookte met wat er toen echt in de Raad van Oorlog is gezegd. Daarvoor is de stijl te retorisch, het effect op de beraadslaging te dramatisch. Zeker voor wie een klassieke vorming heeft genoten, klinkt het allemaal wat voorspelbaar. Het gevolg is dat historici in het algemeen sceptisch staan tegenover verhalen waarin de deliberaties van een raad van oorlog voor een beslissende doorbraak zorgen. Dat geldt zelfs voor het meest besproken voorbeeld ervan, de tussenkomst van de karmeliet Dominicus van Jezus-Maria tijdens het beraad op de ochtend van 8 november 1620, enkele uren voor de Slag bij de Witte Berg losbrandde. Alsof het recht uit een script van Hollywood kwam, botsten er toen twee tegenstrijdige meningen. De Boheemse opstandelingen hadden zich boven op een heuvel verschanst. Bucquoy, de behoedzame bevelhebber van de keizerlijken, vreesde dat een bestorming hem vele manschappen zou kosten. Tilly, de commandant van de Beierse bondgenoten, meende – zoals later bleek terecht – dat het een kans was om de vijand een vernietigende slag toe te brengen. Ongenood zou de karmeliet zich in de raad van oorlog te velde hebben gemengd en de balans in het voordeel van de aanval hebben doen doorslaan.³ Ook vandaag nemen lang niet alle historici deze versie van de gebeurtenissen aan, ook al zijn er heel wat eigentijdse getuigenissen die ze beamen.⁴

Toegegeven, het is een moeilijke. Historici die de vroegmoderne politiek onderzoeken richten zich traditioneel op de formele uitoefening van de macht. Die benadering zette zich door in de

¹ Guido BENTIVOGLIO, *Della guerra di Fiandra*, vol. III, Venetië, 1645, p. 62-63.

² Luc DUERLOO, *Dynasty and Piety. Archduke Albert (1598-1621) and Habsburg Political Culture in an Age of Religious Wars*, Farnham, 2012, p. 44.

³ Olivier CHALINE, *La bataille de la Montagne Blanche (8 novembre 1620). Un mystique chez les guerriers*, Parijs, 1999, p. 116-140.

⁴ Luc DUERLOO, 'Localizing the Battle of the White Mountain. The Politics of News and Memory of the Bohemian Revolt in the Habsburg Netherlands', in Václav BŮŽEK (red.), *Der Böhmisches Ständeaufstand, 1618-1620. Akteure, Gegner und Verbündete*, Munster, 2021, p. 117-128.

negentiende eeuw. Ze kaderde in de professionalisering en de daarmee gepaard gaande institutionalisering van de geschiedbeoefening. De archieven werden een stuk toegankelijker. Musea verzamelden sprekende materiële getuigenissen. Instituten en commissies gaven richting aan het onderzoek. Ambitieuze bronnenuitgaven zagen het licht. De natiestaten, die deze ondernemingen op hun leest schoeiden, zetten een teleologische agenda. De geschiedschrijving moest de onafwendbare opkomst van de politieke gemeenschap en van haar institutionele kaders in kaart brengen. Met dat doel voor ogen, richtte het onderzoek zich vooral op de voorlopers van de machtsverhoudingen die na de Franse Revolutie tot stand waren gekomen. Daarbij zagen ze de formele processen van de vorstelijke administratie als wegbereiders van de toekomst. Het informele machtsspel van de vorstelijke hofhouding werd daarentegen afgedaan als een van de kwalen die het ancien regime naar de ondergang hadden gevoerd.

In dat paradigma was de Raad van Oorlog gedoemd om in de vergetelheid te belanden. Hij vergaderde niet op gezette tijden, maar kwam alleen samen als de nood zich voordeed. Zijn samenstelling wisselde, of hij nu te Brussel zetelde of te velde samenkwam. Hij beschikte ook niet over een secretaris, laat staan een administratieve staf die met de tijd een eigen archief bij elkaar schreef. Kortom, de Raad slaagde er nooit in om zijn informele karakter te ontgroeien. In de latere historiografie vertaalde zich dat in een schimmig bestaan. Ik herinner me een gedachtewisseling waarbij een zeer gewaardeerde collega verkondigde dat de Raad van Oorlog slechts een lege doos was. Volgens hem ging het louter om een eretitel, waarmee officieren graag pronkten. De titel was zeker gegeerd. In het prosopografische deel van de studie die hier voorligt, passeert een stoet ronkende namen. Daar bleef het echter niet bij. De studie werpt een nieuw licht op een zo goed als vergeten instelling. De uitdrukking wordt wel vaker gebruikt, hier is ze echter helemaal op zijn plaats. Op een dag stootte Harald Deceulaer op een bundeltje verslagen. Het dateerde uit de laatste decennia van de zestiende eeuw en had onmiskenbaar betrekking op vergaderingen van de Raad van Oorlog. Die vondst leidde tot een jarenlange zoektocht waarbij de auteur uit een veelheid van archieven allerhande materiaal bijeenprokkelde. Het beeld dat uiteindelijk tevoorschijn komt blijft noodgedwongen onvolledig, maar het reconstrueert alvast een boeiende tijdlijn die synchroon loopt met de op- en neergang van de Spaanse Monarchie. Het richt vooral onze blik op welke rol informele besluitvormingsprocessen bleven spelen in het vroegmoderne politieke bestel.

Luc Duerloo – Universiteit Antwerpen

Dankwoord

De Raad van Oorlog kwam voor het eerst op mijn pad tijdens inventarisatiewerk van de procesdossiers van de Raad van Brabant. Zo nu en dan gebeurde het dat partijen in procesdossiers werden omschreven als lid van de Raad van Oorlog. Dit deed al snel vragen rijzen, want in de klassieke overzichten van de instellingen uit de vroegmoderne periode was niets te vinden over deze raad. Bovendien leek de instelling geen archief te hebben nagelaten. Soms werd de Raad van Oorlog in de literatuur verward met de Spaanse *Consejo de Guerra*, maar het werd al snel duidelijk dat het wel degelijk ging om een aparte instelling uit de Nederlanden.

Later kwam ik de Raad van Oorlog tegen in het kader van een artikel dat ik schreef over een belangrijke zeventiende-eeuwse kunstcollectie. Een groot aantal schilderijen was door aartshertogin Isabella geschonken aan ene kolonel Michiel Van Laer, waarover verder weinig te vinden was. Ook Michiel Van Laer werd omschreven als lid van de Raad van Oorlog. Maar wat betekende dit? Speelde hij een belangrijke politieke of militaire rol, of ging het eerder om iemand die zich ophield in de coulissen van de macht? Michiel Van Laer was niet de enige. In allerlei archiefdocumenten, kronieken of de historische literatuur worden regelmatig personen vermeld als leden van de Raad van Oorlog. Maar door het ontbreken van bronnen en studies over deze instelling, was het stevast een vraagteken hoe we deze posities en de betekenis van de instelling moesten inschatten.

In de hoop om hier meer licht op te kunnen werpen, ben ik in de loop van de voorbije jaren allerlei vermeldingen en snippers informatie gaan verzamelen, die ik kon vinden over de Raad van Oorlog. Gedurende jaren had ik een bestand op mijn computer waarin ik vermeldingen van de Raad en zijn leden in opsloeg, als ik ze tegenkwam. Vervolgens begon ik systematischer te zoeken. Het werd een lange, soms moeizame, maar vaak boeiende speurtocht in talloze archieven en bibliotheken. De digitalisering van vele oude boeken, en de online publicatie van alle inventarissen van het Rijksarchief in de periode 2020-2021, vergrootte de onderzoeksmogelijkheden. Een doorbraak kwam er toen ik in de Audiëntie (Algemeen Rijksarchief Brussel) een klein bundeltje losse papieren aantrof met notulen van de Raad uit de late zestiende eeuw.

Mijn studie was in eerste instantie begonnen als een heuristische en epistemologische oefening in de archivaliek: wat kunnen we zeggen over stiltes in het archief, in dit geval over een instelling die geen archief leek te hebben nagelaten? Het schrijven van dit boek heeft me ook veel geleerd over de uitoefening van macht in de zestiende en zeventiende eeuw. Aan de hand van het prosopografisch onderzoek naar de leden van de Raad van Oorlog kwam ik in contact met een militaire elite van zestiende- en zeventiende-eeuwse officieren, gouverneurs, *pagadors*, hovelingen, politici en intellectuelen, waarvan ik de complexe wereld en de soms moeilijke omstandigheden waarin ze leefden en werkten beter heb leren kennen. Militairen uit de Spaanse periode hebben niet bepaald de beste reputatie in de Nederlanden. Kennis en begrip van de historische context kan helpen om de cliché's uit de 'zwarte legende' te ontcrachten en om nuance te brengen (zoals bijvoorbeeld ook blijkt uit het werk van Raymond Fagel en Judith Pollmann).

Tijdens de covid crisis begon ik te werken aan een tekst, waarvan ik in eerste instantie dacht dat het een artikel zou worden. Sindsdien bleef maar nieuw materiaal opduiken, vooral over de leden van de Raad, en deinde de tekst uit tot dit boek. Aanvankelijk had ik gedacht aan een publicatie in de *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*. Toen ik de tekst daar indiende, ontving ik positieve reacties, maar bleek de tekst minder geschikt voor de

reeks, aangezien deze studie geen bronnenuitgave is. Wel kreeg ik de aanmoediging om te zoeken naar een andere uitgever. Deze werd dan ook gevonden bij het Algemeen Rijksarchief. Sébastien Dubois, bevoegd voor het wetenschappelijk onderzoek en de uitgevepolitiek van het Rijksarchief, ben ik dankbaar omdat hij deze studie wou laten verschijnen in de reeks *Studia*. Het Rijksarchief is zeker een gepaste uitgever, niet alleen omdat deze studie gebaseerd is op talloze archiefdocumenten uit verschillende archiefdepots in dit land, maar ook omdat deze voortbouwt op het geduldige inventarisatiewerk, en een onderzoekstraditie, van generaties archivarissen. Louis-Prosper Gachard, Charles Piot, Joseph Lefèvre, Lucienne Van Meerbeeck en Gustaaf Janssens zijn in dit verband wellicht de bekendste, maar er zijn er ook vele anderen.

Verschillende personen hebben me bijgestaan in mijn zoektocht naar de Raad van Oorlog. Collega Klaas Van Gelder, Prof. Luc Duerloo (Universiteit Antwerpen) en Prof. Werner Thomas (KU Leuven) lazen eerdere versies van de tekst, en stelden verschillende verbeteringen voor. Klaas Van Gelder bezorgde me ook een aantal interessante nota's die hij had genomen in het Haus-, Hof- und Staatsarchiv in Wenen. Luc Duerloo stuurde me een pdf van het handschrift van Pierre-Albert de Launay uit de Bibliotheca Nacional in Madrid. Zijn aanmoedigingen hebben veel voor me betekend, omdat ze me duidelijk maakten dat er binnen de historische wereld belangstelling bestond voor het onderwerp, ja, dat er zelfs al regelmatig onder specialisten was gediscussieerd over de betekenis van de instelling. Ik ben dan ook erg blij dat hij een voorwoord schreef voor deze studie. Oud-collega Gustaaf Janssens bezorgde me verschillende publicaties, waaronder ook een onuitgegeven Spaans proefschrift over de Spaanse *Consejo de Estado* en de *Consejo de Guerra*, en las ook een eerdere versie van de tekst. Prof. Dries Raeymakers (Radboud Universiteit Nijmegen) en Prof. René Vermeir (UGent) bezorgden me ook een aantal publicaties en nuttige tips. Martine Slachmuylders las aandachtig de hele tekst, wees me op heel wat inconsistenties en tikfouten, en signaleerde bovendien een passage over de Raad van Oorlog in het Journaal van Constantijn Huyghens.

Mijn dank gaat uit naar het Rijksmuseum in Amsterdam, het Hermitage Museum in Sint-Petersburg en de Phoebus Foundation in Antwerpen, die kosteloos illustraties ter beschikking stelden. Leen Kelchtermans van de Phoebus Foundation deed meerdere waardevolle suggesties voor afbeeldingen.

Mijn echtgenote Sabrina Verbeek las de tekst door en stelde verschillende vragen die me vaak anders deden kijken naar het onderwerp. Maar bovenal ben ik haar dankbaar voor zo vele andere dingen, die deze publicatie ver overstijgen.

Harald Deceulaer
Juni 2023

Bibliografie

ONUITGEGEVEN ARCHIEFBRONNEN

ALGEMEEN RIJKSARCHIEF BRUSSEL

Audiëntie

Inventaire des lettres missives de fonds des papiers d'état et de l'Audience, 1531-1700, Brussel, 1992.

Harald DECEULAER, *Inventaris van het kernarchief van de Audiëntie*, Brussel, 2008.

107-108, 111, 113, 222, 268, 286, 318, 321, 324, 346, 348, 636 bis, 853/8 (1-6), 853/11-12, 853/13 (1-8), 884, 1395/5, 1782/3, 1803/4, 1811/1, 1841/3-4, 1842/1-2, 1852/4, 1943, 1967/1, 2038, 2039/1-2, 2276/2, 2338/2, 2712 (1) – 2712 (11).

Familiearchief Ursel

Arlette GRAFART, *Inventaire des archives de la famille d'Ursel*, Toegangen Algemeen Rijksarchief T 283, Brussel, 1964.

W 130.

Grote Raad voor de Nederlanden te Mechelen, Processen van Luxemburg

Dirk LEYDER, *Inventaire des archives du Grand Conseil à Malines, Dossiers des procès de Luxembourg (501-100), 1542-1792*, Brussel, 2015.

568, 575, 670, 723

Grote Raad voor de Nederlanden te Mechelen, Beroepen uit Namen

Dirk LEYDER, *Inventaire des archives du Grand Conseil des Pays-Bas à Malines : Dossiers de procès de Namur 1-500 (1577-1755)*, Brussel, 2014.

Dirk LEYDER, avec la collaboration de Marc RONVAUX, *Inventaire des archives du Grand Conseil des Pays-Bas à Malines : Série Dossiers de procès de Namur : nos 2001-2500 (1592-1794)*, Brussel, 2019.

166, 173, 2231

Rekenkamer

Louis Prosper GACHARD e.a., *Inventaire des archives des Chambres des Comptes*, 6 delen, Brussel, 1837-1931.

274, 2840, 13375-13377, 13529, 13617-13624, 13638-13640, 14493, 14494, 14666, 14983-14988, 15270-15271, 15642-15645, 16755-16757, 20509-20528, 20529-20554, 20555-20579, 20813-20820, 25625

Familie de Merode Westerlo

Baudouin D'HOORE, *Inventaire des archives de la famille de Merode Westerloo : 1. Papiers personnels de la famille de Merode*, Brussel, 2014.

9286

Familiearchief Lopez de Ulloa

Andrée VAN NIEUWENHUYSEN, *Inventaire des archives de la famille Lopez de Ulloa*, Brussel, s.d.

50-51, 90-91

Koninklijke Raad van Filips V

Joseph LEFEVRE, *Inventaire des archives du Conseil Royal de Philippe V (1702-1711)*, Brussel, 1932.

435

RIKSARCHIEF AARLEN

Archief van de abdij van Orval

Marjorie GOBIN, *Inventaire des archives de l'abbaye Notre-Dame d'Orval (1173-1794)*, Brussel, 2015.

802

RIKSARCHIEF TE BRUSSEL

Leenhof van Brabant

Louis GAESLOOT, *Inventaire des archives de la cour féodale de Brabant*, 2 delen, Brussel, 1870-1884.

18, 103, 108, 109, 110, 111, 115, 118, 361, 366, 373

Leenhof van Brabant, processen

Arthur GAILLARD, *Inventaris van het archief van het Leenhof van Brabant. Processen, 1434-1795*, bewerkt door Harald DECEULAER, Brussel, 2019.

1412, 1657, 1752, 2066, 2582

Notariaat

1293, 1799/1, 2037/1, 2038/1, 2336/1, 2574/1, 2579/1, 2643/2

Officie Fiscaal Supplement

Harald DECEULAER en Paul BEHETS, *Inventaris van het archief van de Raad van Brabant. Officie Fiscaal supplement, 1483-1794*, Brussel, 2022.

1144, 1844, 2419

Parochieregisters OLV Kapellekerk

Huwelijken 1632, 1648.

Raad van Brabant

Eddy PUT, *Inventaris van het archief van de Raad van Brabant. Deel 1 Archief van de griffies*, 1995.

752

Raad van Brabant, processen van de adel

Bert TOPS, *Inventaris van het archief van de Raad van Brabant. Processen van de adel, 1511-1650*, Brussel, 2013.

Paul BEHETS, Harald DECEULAER en Bert TOPS, *Inventaris van de Raad van Brabant. Processen van de adel, 1496-1722 (vnl. 1651-1690)*, Brussel, 2016.

103, 268, 773, 778, 789, 808, 956, 970, 1072, 1152, 1168, 1265, 1892, 1511, 1609, 2140, 2298, 2301, 2667, 2831, 2886, 3808, 4242, 4419, 5058

Raad van Brabant, processen van de clerus

Paul BEHETS en Marc CARNIER, *Inventaris van de Raad van Brabant. Processen van de clerus, zeventiende eeuw (in voorbereiding)*.

3990, 4577

Raad van Brabant, processen van particulieren

Paul BEHETS, Joris DE BEUL, Harald DECEULAER, Martine SLACHMUYLDERS en Klaas VAN GELDER, *Inventaris van archief van de Raad van Brabant. Processen van particulieren, ca. 1630- ca. 1660* (ter perse).

9222, 9232, 9340, 9595, 9913, 11512

Raad van Brabant, processen van de procureur-generaal

Tom BERVOETS, Paul BEHETS en Harald DECEULAER, *Inventaris van het archief van de Raad van Brabant. Dossiers van de procureur-generaal (1390) 1461-1794*, Brussel, 2022.

3559, 3722

Raad van Brabant, processen van de Staten van Brabant

Xavier DUQUENNE en Harald DECEULAER, *Inventaris van het archief van de Raad van Brabant. Processen van de Staten van Brabant, 1605-1794*, Brussel, 2013.

190

Raad van Brabant, processen van de Staten van Limburg, Dalhem, Valkenburg en 's-Hertogenrade

Harald DECEULAER, *Inventaris van het archief van de Raad van Brabant. Processen van de Staten van Limburg, Dalhem, Valkenburg en 's-Hertogenrade, 1627-1788*, Brussel, 2016.

14

Raad van Brabant, processen van de stad Brussel en steden supplement

Harald DECEULAER en Diederik DECLERQ, *Inventaris van het archief van de Raad van Brabant. Processen van de stad Brussel en steden supplement, 1558-1795*, Brussel, 2019.

964

Schepengriffies, Wijkboeken

André VANRIE, *Inventaire des archives du Bureau des annotations de Bruxelles (wijkboecken)*, Brussel, 2001.

1203

RIKSARCHIEF GENT

Parochieregisters Sint-Baafs

Huwelijken 1651-1655.

Raad van Vlaanderen

Jan BUNTINX, *Inventaris van het archief van de Raad van Vlaanderen*, 9 delen, Brussel, 1964-1979

28591

RIKSARCHIEF KORTRIJK

Mélanges Généraux

Nicolaas MADDENS, *Inventaris van de verzameling 'Mélanges Généraux'*, Brussel, 2014.

35

RIKSARCHIEF LUIK

Conseil Privé de Liège

Georges HANSOTTE, *Inventaire des archives du Conseil Privé de Liège*, Brussel, 1985.

1200, 1232, 1566

RIJKSARCHIEF MONS

Fonds d'Andelot

Armand LOUANT, *Fonds d'Andelot. Inventaire analytique*, Mons, 1937.

16, 34-36, 225

MADRID, ARCHIVO HISTORICO NACIONAL

OM Caballeros Santiago

Exp. 3511 <http://pares.mcu.es/ParesBusquedas20/catalogo/show/1716776>

MADRID, BIBLIOTECA NACIONAL

Handschrift 3313, 'Catalogue des noms, surnoms et tiltres des grands maistres et capitaines généraux de l'artillerie des armées des Pays Bas', door Pierre-Albert de Launay.

WENEN, HAUS-, HOF- UND STAATSARCHIV

Belgien

DDA, Berichte, 4-5

DDA, Berichte, 18

DDB, rote Nummer, 92B.

UITGEGEVEN BRONNEN

François-Alexandre AUBERT DE LA CHESNAYE, *Dictionnaire de la noblesse*, seconde édition, tome VII, Parijs, 1774.

Jean BERTHOLET, *Histoire ecclésiastique et civile du duché de Luxembourg*, vol. VIII, Luxemburg, 1743.

Pieter BOR CHRISTIAENZON, *Oorsprongh, begin ende vervolgh der Nederlandtsche oorloghen*, volume 5, 35ste boek, Amsterdam, 1626.

Victor BRANTS, 'Une mission à Madrid de Philippe de Croÿ, comte de Solre envoyé des archiducs en 1604', *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 77, 1908, p. 185-203.

Victor BRANTS, 'Avis sur les affaires des Pays-Bas adressé à l'archiduc Albert par Philippe de Croÿ, comte de Solre', *Bulletin de la Commission royale d'Histoire*, 1914, 83, p. 254-279.

Johan BROUWER, *Kronieken van Spaansche soldaten uit het begin van den tachtigjarigen oorlog*, Zutphen, 1933.

Jacques CALLOT, *Descripcion de la villa y sitio de Breda y entrada que hizo en elle S.A.S. La Señora Infanta Doña Isabel Clara Eugenia a los XII de iunio MDCXXV*, Antwerpen, 1628.

Antonio CARNERO, *Historia de las guerras civiles que ha avido en los Estados de Flandes desde el año 1559 hasta el de 1609, y las causas de la rebelion de dichos Estados*, Brussel, 1625.

Gabriel CHAPPUYS, *Histoire générale de la guerre de Flandres*, Parijs, 1623.

J.F.A.F. DE AZEVEDO COUTINHO Y BERNAL, *Genealogie de la famille de Coloma*, Leuven, s.d. (1777 ?).

Christophle DE BONOURS, *Le memorable siege d'Ostende*, Brussel, 1628.

Charles Alexandre DE CROÿ, *Mémoires guerriers de ce qu'y c'est passé aux Pays Bas depuis le Commencement de l'An 1600 jusques [...] 1606*, Antwerpen, 1642.

- Kervyn DE LETTENHOVE, *Relations politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre sous le règne de Philippe II, VIII, Requessens, deuxième partie, 1575-1576, Le Conseil d'État*, Brussel, 1889.
- De par le Roy. Le Comte d'Autel, du Conseil de Guerre du Roy ... Défendons de nouveau très sérieusement à tous Officiers & Gens de Loix d'icelles de fournir, ou permettre qu'il soit fourni par les habitans de leur ressort aucuns vivres, rafraichissemens, Fourages ...*, [10 december 1702], plakkaat, Algemeen Rijksarchief, Bibliotheek OP0066/084.
- Jacques Auguste DE THOU, *Histoire universelle de Jacques Auguste de Thou depuis 1543 jusque 1607, traduite sur l'édition latine de Londres, tome douzième, 1593-1596*, Londen, 1734.
- Alphonse DIEGERICK, 'Lettres inédits de Philippe, comte de Lalaing, gouverneur, capitaine général et grand bailli de Hainaut : 1576 à 1579', *Bulletin de la Commission royale d'Histoire*, 1856, 8, p. 429-503.
- Alphonse DIEGERICK, 'Lettres inédites d'Emmanuel de Lalaing, chevalier de l'ordre de la Toison d'or, marquis de Renty, baron de Montigny, seigneur de Condé, grand bailli de Hainaut, amiral de Flandre, etc. : 1577 à 1579', *Bulletin de la Commission royale d'Histoire*, 1857, 9, p. 320-379.
- J.L.A. DIEGERICK, *Correspondance de Valentin de Pardieu, seigneur de la Motte, gouverneur de Gravelines (1574-1594)*, Brugge, 1857.
- Épigraphie du département de Pas-de-Calais*, tome VI, Atrecht, 1908.
- Louis Prosper GACHARD, *Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas publié d'après les originaux conservés aux archives de Simancas*, Brussel/Tongeren, 1848-1936.
- Louis Prosper GACHARD, *Actes des États Généraux de 1600*, Brussel, 1849.
- Louis Prosper GACHARD, *Correspondance d'Alexandre Farnese, prince de Parme, gouverneur général des Pays-Bas avec Philippe II, dans les années 1578, 1579, 1580 et 1581*, I, Brussel, 1853.
- Louis Prosper GACHARD, 'Annalectes historiques, 7e série', in *Compte-rendu des séances de la Commission Royale d'Histoire ou Recueil de ses bulletins*, deuxième série, tome 12, Brussel, 1859, p. 359-517.
- Louis Prosper GACHARD, *Actes des États Généraux des Pays-Bas, 1576-1585. Notice chronologique et analytique*, Brussel, 1866.
- Paul HENRARD, *Relations des campagnes de 1644 & 1646 par Jean-Antoine Vincart, secrétaire des avis secrets de guerre*, Brussel, 1869.
- Michel HUISMAN, Jan DHONDT en Lucienne VAN MEERBEECK, *Les Relations militaires des années 1634 et 1635, rédigées par Jean-Antoine Vincart, Secrétaire des avis secrets de guerre aux Pays-Bas*, Brussel, 1958.
- Constantijn HUYGENS jr., *Journal gedurende de veldtochten der jaren 1673, 1675, 1676, 1677 en 1678*, Utrecht 1888.
- Le Comte d'Autel du Conseil de Guerre du Roy ... Son excellence ayant été informée qu'une partie des Soldats des deux Bataillons ... ont abandonné leurs Corps & se sont retirés chez eux sans faire état de se rendre à leur devoir ... Nous leur ordonnons de aussi-tôt Cette recruë & leuë, faire connoître ausdits Soldats qui se rencontreront en icelles ... de retourner tout promptement à leurs Drapeaux...* [19 januari 1703] plakkaat, Algemeen Rijksarchief, Bibliotheek OP0066/088.

- Le Comte d'Autel, du Conseil de Guerre du Roy, Lieutenant General des Armées de Sa Majesté ... nous vous ordonnons iterativement & très sérieusement de faire en propre personne aussi-tôt le present reçu, convenir vos Asseseurs de Tailles, Jurez & Sermentez ...* [21 maart 1704] plakkaat, Algemeen Rijksarchief, Bibliotheek OP066/133.
- Le Comte d'Autel, du Conseil de Guerre du Roi ... Le Nombre de Miliciens que Son Altesse Electorale Nous avoit ordonné de lever par Clochers dans cette Province ne sufisant pas pour remplacer les Soldats ... Nous Ordonnons en conséquence à ... de fournir des garçons ...* [1 april 1706], plakkaat, Algemeen Rijksarchief, Bibliotheek OP066/195.
- Joseph LEFEVRE, *Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas (deuxième série), Recueil destiné à faire suite aux travaux de L.P. Gachard*, 4 delen, Brussel, 1940-1960.
- Jean-François LE PETIT, *La grande chronique ancienne et moderne de Hollande, Zelande, Westfrise, Utrecht, Frise, Overijssel et Groeningen jusqu'à la fin de l'An 1600*, deel II, 1601.
- J. LE ROUX, *Recueil de la Noblesse de Bourgogne, Limbourg, Luxembourg, Gueldres, Flandres, Artois, Haynau, Hollande, Zeelande, Namur, Malines et autres provinces*, Douai, 1784.
- Henri LONCHAY, Joseph CUVELIER en Joseph LEFEVRE (eds.), *Correspondance de la Cour d'Espagne sur les affaires des Pays-Bas au XVIIe siècle*, 6 vols., Brussel, 1923-1937.
- Edmond POULLET en Charles PIOT, *Correspondance du Cardinal de Granvelle, 1565-1586*, Brussel, 1877-1896, 12 delen.
- Erycius PUTEANUS, *Pompa funebris Optimi Potentissimeq. Principis Alberti Pii, archiducis Austriae*, Brussel, 1623.
- Erycius PUTEANUS, *Sedigh leven, Daghelycks Broodt* (1639), ingeleid, uitgegeven en toegelicht door Hugo DEHENNIN, Gent, 1999.
- Quartiers généalogiques des familles nobles des Pays-Bas, accompagnés de Preuves, remarques consistant en plusieurs Epitafes, Extraits de Manuscrits, d'Auteurs, de Registres & d'Actes originaux*, I, Keulen, 1776.
- Recueil des généalogies pour servir de suite ou de supplément aux dictionnaire de la noblesse, tome XIV ou second des suppléments*, Parijs, 1784.
- Recueil généalogiques des familles originaires des Pays-Bas ou y établies*, Rotterdam, 1775.
- Lambertus RIJCKE, *Bergen op den Zoom Belegert op den 18 Iuly 1622 ende Ontleghert den 3 Octobris des selven Iaers*, Middelburg, 1623.
- J.A. ROMBAUT, *Bruxelles illustrée ou description chronologique et historique de cette ville*, tome premier, Brussel, 1777.
- S. Laurent martyr dedie à monsieur Claude de Genetaires, du Conseil de Guerre de sa Majesté colonel d'un regiment d'infanterie allemande, par l'insigne libéralité duquel les prix seront distribués à la jeunesse de la Compagnie de Jesus à Belgique*, Trier, 1660.
- Famiano STRADA, *De thien eerste boecken der Neder-Lantsche oorloghen in' t Latijn beschreven door den eerweerd. P. Famianus Strada, priester der Societeyt Jesu ende verduytscht door Guiliam Van Aelst*, Antwerpen, 1646.
- Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne*, Mechelen, 1779.

Supplément aux Trophées tant sacrés que profanes du duché de Brabant de M Butkens, Den Haag, 1726.

Lieuwe VAN AITSEMA, *Historie of verhael van saken van Staet en Oorlogh, in ende omtrent de vereenigde Nederlanden, Beginnende met 't uytgaen van de Treves ende eyndigende met den Iaere 1626*, Eerste deel, 's-Gravenhage, 1657.

Joseph VAN DE LEENE, *Theatre de la noblesse du Brabant, representant les erections de terre seigneuries, & noms des personnes, & des familles titrées, les creations des chevaleries, & octroys des marques d'honneurs & de noblesse : Accordé par les princes souverains ducs de Brabant, jusques au roy Philippe v. a present regnant. Divisé en trois parties, enrichies des genealogies, alliances, quartiers, epitaphes, & d'autres recherches anciennes & modernes*, Luik, 1705.

Laurentium VAN DER ELST, *Basilica Bruxellensis pars altera, sive appendix ad monumenta et inscriptiones Ecclesiae Collegiatae SS. Michaelis et Gudila Bruxellensis*, Mechelen, 1743.

Leon VAN DER ESSEN, 'Un cahier de doléances des principaux conseils des Pays-Bas concernant la situation des « provinces obéissantes » sous le gouvernement de l'archiduc Ernest (1594-1595)', *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 88, 1924, p. 291-311.

Leon VAN DER ESSEN, 'Inventaire analytique d'un recueil de lettres inédites échangées par Alexandre Farnèse avec des membres de la famille Capizucchi (1572-1592)', *Bulletin de la Commission royale d'histoire*, 95, 1931, p. 73-92.

Leon VAN DER ESSEN, 'La mission du président Richardot en Belgique en 1583. Documents inédits tirés des Archives Farnésiennes de Naples', *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 97, 1933, p. 321-336.

Emmanuel VAN METEREN, *Historie van de oorlogen en geschiedenissen der Nederlanden en derzelver naburen, Beginnende met den jare 1315, en eindigende met den jare 1611*, Gorinchem, 1751.

Walter VON LESLIE, *L'ambassade à la porte Ottomane, ordonné par sa majesté Léopold I, exécutée par Sr. Gaultier de Leslie, Comte du S Empire, commencé le 25 Mai de l'an 1665 & fini le mars de l'an suivant 1666*, 1672.

Julie VERSELE, 'Rapport de Geronimo Roda sur le fonctionnement du Conseil des Troubles, suivi de suggestions pour sa réforme s.d. (1571)', *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, 170, 2004, p. 169-191.

J. WALVIS, *Beschrijving der stad Gouda*, Gouda, 1713.

Monique WEIS, 'Du baume diplomatique sur les ravages de la guerre. La correspondance entre le duc d'Albe et le duc de Clèves en 1568', *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, 171, 2005, p. 89-134.

LITERATUUR

Erik AERTS, *Geschiedenis en archief van de rekenkamers: overzicht van de archieven en verzamelingen in het Algemeen Rijksarchief (Gidsen, 27)*, Brussel, 1989.

Erik AERTS, Michel BAELDE, Herman COPPENS, Hugo DE SCHEPPER, Hugo SOLY, Alfons K.L. THIJS, Karin VAN HONACKER (eds.), *De centrale overheidsinstellingen van de Habsburgse Nederlanden (Studia 55)*, Brussel, 1994.

Nadine AKKERMAN en Birgit HOUBEN (eds.), *The politics of female households: Ladies-in-waiting across early modern Europe*, Leiden/Boston, 2014.

- Nadine AKKERMAN (ed.), *Invisible agents: Women and espionage in seventeenth-century Britain*, Oxford, 2018.
- M.S. ANDERSON, *War and Society in Europe of the Old Regime, 1618-1789*, Leicester, 1988.
- Sylvain ANDRE, 'Gouverner par les juntas. Révision historiographique d'une méthode gouvernementale (monarchie hispanique, seconde moitié du XVIe siècle)', *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine*, 2018/3, 65/3, p. 7-32.
- Annuaire de la Noblesse de Belgique*, 1855.
- René APERS, 'Triest (Philippe)', *Biographie Nationale*, 25, Brussel, 1930-1932, kolom 632-633.
- Michel BAELDE, *De collaterale raden onder Karel V en Filips II (1531-1578) Bijdrage tot de geschiedenis van de centrale instellingen in de zestiende eeuw*, Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Schone Kunsten van België. Klasse der Letteren, jaargang XXVII, nr. 60, Brussel, 1966.
- Michel BAELDE, 'Fonck, Jan', *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 3, Brussel, 1968, kolom 324-329.
- Michel BAELDE, 'De pacificatie van Gent in 1576: Hoop en twijfel in de Nederlanden', *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, 91 (3), 1976, p. 363-393.
- Michel BAELDE en Anton VAN DER LEM, 'Berlaymont, Gilles van, baron van Hierges' in <https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/B/Pages/berlaymontgilles.aspx>
- Michel BAELDE en René VERMEIR, 'Raad van State (1531-1702, 1718-1787, 1790-1794)', in Erik AERTS, Michel BAELDE, Herman COPPENS, Hugo DE SCHEPPER, Hugo SOLY, Alfons K.L. THUIS, Karin VAN HONACKER (eds.), *De centrale overheidsinstellingen van de Habsburgse Nederlanden (Studia 55)*, Brussel, 1994, p. 265-282.
- Javier BARRIENTOS GRANDON, 'Mota y Sarmiento, Íñigo de la', <https://dbe.rah.es/biografias/25203/inigo-de-la-mota-y-sarmiento>
- Aurelio Á. BARRÓN GARCÍA en Miguel Ángel ARAMBURU-ZABALA HIGUERA, *El marqués del Pico Francisco Marcos de Velasco (1635-1693) : gobernador del castillo de Amberes y coleccionista*, Santander, 2021.
- Dario BUSOLINI, 'Giustiniani, Pompeo' in: *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 57, 2001, p. 362-364.
- G. BAURIN, *Les Gouverneurs du Comté de Namur, 1430-1794*, Namen, 1984.
- Jean BERENGER, 'Pour une enquête européenne, l'histoire du ministeriat au XVIIe siècle', *Annales Economies Sociétés Civilisations*, 29, 1, februari 1974, p. 166-192.
- Anton BERGMANN, *Geschiedenis der stad Lier*, Antwerpen, 1873.
- J.B. BLAES, *Mémoires anonymes sur les troubles des Pays-Bas, 1565-1580*, II, Brussel, 1850.
- P.J. BLOK, P.C. MOLHUYSEN, *Nieuw Nederlandsch Biografisch woordenboek, deel I*, Leiden, 1911.
- A. BONVARLET, 'Notice historique et chronologique sur les grands baillis de la ville et la chatellenie de Bergues', *Annales du Comité Flamand de Belgique*, V, 1859-1860, p. 229-273.

- A. BONVARLET, 'Epigraphie des Flamands de France', in *Annales du Comité Flamand de Belgique*, tome VII, 1863-1864, p. 401-456.
- Etienne BOURDEU, 'Donner sens à un échec. La monarchie espagnole et la conférence de Coulogne', *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine*, 66, 1, 2019, p. 52-72.
- Marcel Bourguignon, 'Claude de Genetaire, gouverneur d'Arlon (1624-1681)', in *Études dédiées à la mémoire d'Henri Pirenne par ses anciens élèves*, Brussel, 1837, p. 35-54.
- Marcel BOURGUIGNON, 'Les gouverneurs d'Arlon' in *Album archivaris Jos. De Smet*, Brugge, 1964, p. 49-81.
- Philippe BRAGARD, *Dictionnaire biographique des ingénieurs des fortifications. Pays-Bas espagnols, principauté de Liège, Franche-Comté, 1504-1713*, Namen, 2011.
- Philippe BRAGARD, 'Hoe geldnood leidt tot nieuwe ontwikkelingen. Militaire aangelegenheden in de Waalse provincies van de Nederlanden', in Kevin GONY en Natasja PEETERS (eds.), *Filips II en de strijd om Europa. Oorlog en opstand in de zestiende eeuw*, Tielt, 2022, p. 157-167.
- Victor BRANTS, 'Un ministre belge au XVIIe siècle. Jean Richardot, chef-président du Conseil privé des Pays-Bas (1597-1609)', *Bulletin de l'Académie Royale de Belgique, Classe de Lettres et de Beaux Arts*, 1901, pp. 831-914.
- Victor BRANTS, 'Solre (Philippe de Croÿ, premier comte de)', *Biographie Nationale*, Brussel, 1921-1924, 23, kolom 126-129.
- Fernand BRAUDEL, *La méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*, Parijs, 1990.
- J. BRITZ, 'd'Assonleville, Christophe', *Messenger de Sciences historiques de Belgique*, 1865, p. 77-118.
- J. BRITZ, 'Assonleville, 'Christophe d'', *Biographie Nationale*, I, Brussel, 1866, kolom 507-513.
- Jonathan BROWN en John H. ELLIOT, *Een Paleis voor een Koning. Het Buen Retiro en het Hof van Filips IV*, Amsterdam, 1993.
- Claude BRUNEEL en Jean-Paul HOYOIS, *Les grands commis du gouvernement des Pays-Bas Autrichiens Dictionnaire biographique du personnel des institutions centrales* (Studia 84), Brussel, 2001.
- Isabelle A.E. BUHRE, 'De epithalamia van Filips Rubens (1574-1611)', paper online https://www.academia.edu/12900723/De_epithalamia_van_Philip_Rubens_1574_1611_, p. 1-26.
- José Miguel CABAÑAS AGRELA, 'Vargas, Alonso de', in *Diccionario Biográfico Español de la Real Academia de la Historia*, <https://dbe.rah.es/biografias/30322/alonso-de-vargas>
- Olivier CHALINE, 'Charles-Bonaventure de Longueval, comte de Bucquoy (1571-1621)', *Dix-Septième siècle*, 2008/3 (n° 240), p. 399-422.
- Victor A. COREMANS, 'L'an 1640. Tableau historique, d'après les archives de la Secrétairerie d'État de l'Allemagne et du Nord', in *Compte-Rendu des Séances de la Commission Royale d'Histoire ou Recueil de ses Bulletins*, XIII, 1847, p. 310-476.
- Mary CRAWFORD VOLK, 'New Light on a Seventeenth-Century Collector: the Marquis of Leganes', *The Art Bulletin*, vol. 62, n° 2, jun. 1980, pp. 256-268.

- Martin DALLMEIER, 'Die Thurn und Taxis in den Spanisch-österreichischen Niederlanden (Belgien). Herkunft – Aufstieg – Repräsentation und Besitzungen, in Luc JANSSENS en Marc MEURRENS (eds.), *De post van Thurn und Taxis La poste des Tour et Tassis 1489-1794*, (Educatieve dossiers derde reeks 1) Brussel, 1992, p. 43-67.
- Baudouin D'HOORE, *Inventaire des archives de la famille de Merode-Westerlo, I Papiers personnels de la famille de Merode*, Inventarissen Algemeen Rijksarchief, Brussel, 2014.
- Peter DE BAETS, 'Graaf de Fontaine, een Lotharingse krijgsheer in de Zwinstreek (1576-1643)', *Rond de Poldertorens*, 2006, 1, p. 32-37.
- Emile DE BORCHGRAVE, 'Naves (Jean II de)', *Biographie Nationale*, 15, Brussel, 1899, kolom 497-502.
- Emile DE BORCHGRAVE, 'Pamele, Guillaume de', *Biographie Nationale*, 16, Brussel, 1901, kolom 526-528.
- Walter DE BROCK, 'De kaapvaart op de Belgische kust. Oorsprong en geschiedenis tot het Twaalfjarig Bestand (1609)', *Mededelingen van de Marine Academie*, IX, 1955, p. 241-263.
- D. DE FRANQUEN, *Recueil historique, généalogique, chronologique et Nobiliaire des maisons et familles illustres et nobles du Royaume*, I, Brussel, 1826.
- Veerle DE LAET, *Brussel binnenskamers. Kunst- en luxebezit in het spanningsveld tussen hof en stad, 1600-1735*, Amsterdam, 2011.
- Veerle DE LAET, 'At home in seventeenth-century Brussels. Patterns of art and luxury consumption in private households', in Katlijne VAN DER STIGHELEN, Leen KELCHTERMANS & Koenraad BROSENS (eds.), *Embracing Brussels Art and Culture in the Court City*, Turnhout, 2013, p. 11-20.
- Joh. Theod. DE RAADT, *De heerlijkheden van het Land van Mechelen, Niel en zijne heeren*, Gent, 1889.
- DE RAHLENBECK, 'Longueval (Charles-Bonaventure de)', *Biographie Nationale*, 12, Brussel, 1892-1893, kolom 359-368.
- Baron [Frédéric] DE REIFENBERG, *Recueil héraldique et historique des familles nobles de Belgique*, Antwerpen, 1845.
- A.L.P. DE ROBAULX DE SOUMOY, *Mémoires de Frédéric Perrenot sieur de Champagny 1573-1590*, Brussel, 1860.
- A.L.P. DE ROBAULX DE SOUMOY, *Considérations sur le gouvernement des Pays-Bas*, Brussel, 1872, vol. 3.
- A.L.P. DE ROBAULX DE SOUMOY, 'Bryas, Jacques de', *Biographie Nationale*, 3, Brussel, 1872, kolom 130-133.
- J.P.M. ROOZE en C.W.A.M. EIMERMAN, *De belegering van Breda door Spinola, 1624-1625*, Breda, 2004.
- Hugo DE SCHEPPER, 'Hervorming van de kollaterale raden als voorwaarde tot de Waalse "reconciliatie" in 1578-1579', *Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden*, XX, 1965, p. 1-25.
- Hugo DE SCHEPPER, 'Tassis (Taxis), Juan Bautista' in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 1966, p. 841-855.

- Hugo DE SCHEPPER, 'Vasseur (Levasseur), Frans le', *Nationaal Biografisch Woordenboek*, V, Brussel, 1972, kolom 910-914.
- Hugo DE SCHEPPER, 'De mentale rekonversie van de adel na de Pacificatie van Gent', *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXXIX, 1976, p. 420-428.
- Hugo DE SCHEPPER, 'Vorstelijke ambtenarij en bureaucrativering in regering en gewesten van 's Konings Nederlanden, 16de-17de eeuw', *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 90, 1977, p. 358-377.
- Hugo DE SCHEPPER, 'De Raad van State in de landsheerlijke Nederlanden en zijn voortgang op gescheiden wegen, 1531-1588/1948', in Hugo DE SCHEPPER (ed.), *Raad van State 450 jaar*, Den Haag, 1981, p. 1-35.
- Hugo DE SCHEPPER, 'Frederik Perenot de Granvelle (1536-1602), het 'enfant terrible' van de familie Granvelle', in Krista DE JONGE en Gustaaf JANSSENS (red.), *Les Granvelle et les Anciens Pays-Bas. Liber doctori Mauricio Van Durme dedicatus*, Leuven, 2000, p. 233-244.
- Hugo DE SCHEPPER, 'Le gouverneur général Peter Ernst van Mansfeld et les agents espagnols Fuentes et Ibarra aux Pays-Bas en 1593', in René VERMEIR, Maurits EBBEN en Raymond FAGEL (eds.), *Agentes e indentidades en movimiento. España y los Países Bajos siglos XVI-XVIII*, Madrid, 2011, p. 89-112.
- Hugo DE SCHEPPER, 'A latere principis u de su theniente general' *De Regeringsraden naast Landheren en Landvoogden in de Habsburgse Nederlanden. Leden, Instellingen en Algemene Politiek 1577/1580-1609*, Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Nieuwe Reeks, 38, Leuven-Parijs-Bristol, 2023.
- Hugo DE SCHEPPER, 'Christoffel d'Assonleville, heer van Haulteville', <https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/A/Pages/assonleville.aspx>
- Hugo DE SCHEPPER, 'Linden, Jan van der', <https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/L/Pages/linden.aspx>
- Hugo DE SCHEPPER m.m.v. Willem SCHRICKX, 'Arenberg, prins en graaf Karel van', *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 13, Brussel, 1990, kolom 47-53.
- Reginald DE SCHRYVER, *Jan van Brouhoven Graaf van Bergeyck 1644-1725. Een halve eeuw staatkunde in de Spaanse Nederlanden en in Europa* (Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren, 57), Brussel, 1965.
- Baron DE STASSART, 'Fariaux', in *Œuvres complètes du Baron de Stassart*, Parijs, 1855, p. 443-444.
- J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire des Pays-Bas et du Comté de Bourgogne*, Gent, 1865, I-IV.
- J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire, Complément*, 2e volume, Gent, 1866.
- François DE VRIENDT, 'Un travail généalogique inachevé relatif aux chanoinesses de Mons. Bibliothèque de Bollandistes, mss. 223 (vers 1755-1760)', *Annales du Cercle archéologique de Mons*, 84, 2018, p. 137-159.
- Luc DE VOS en Etienne ROOMS, 'Tactisch een Staats, strategisch een Paaps succes. De militaire campagnes van aartshertog Albrecht tot en met de slag bij Nieuwpoort', in Werner THOMAS (ed.), *De val van het nieuwe Troje. Het beleg van Oostende 1601-1604*, Leuven, 2004, p. 35-45.

- Harald DECEULAER, ‘Stadsbestuur en buurtbewoners in Gent. Interactie, participatie en publieke opinie, 1658-1668’, *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, 110, 1995, p. 3-26.
- Harald DECEULAER, ‘Zuid-Nederlandse ambachtelijke ondernemers vóór en na 1585: het voorbeeld van de Antwerpse huikmakers’, *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 76, 2, 1998, p. 404-417.
- Harald DECEULAER, ‘Een papieren rijk. De administratie ten tijde van Filips II’ in Natasja PEETERS en Kevin GONY (ed.), *Filips II en de strijd om Europa*, Tielt, 2022, p. 69-78.
- Harald DECEULAER, ‘Wegwijs in het archief van de Raad van Brabant. Ontsluiting, representativiteit en agenda voor de toekomst’, *Eigen Schoon en de Brabander Tijdschrift voor Brabantse geschiedenis*, 106, 2023, 1, p. 113-132.
- Harald DECEULAER en Ann DIELS, ‘On the losing side of history. The vanished art collection of Isabella van Laer, ‘Belgian’ lady-in-waiting of Mary of Modena, Queen of England (1688)’, *Oud Holland, Journal for Art of the Low Countries*, 2018, 3-4, volume 131, p. 151-173.
- Michael DEPRETER, ‘*Moult cruaultéz et inhumanitéz y furent faictes*. Stratégie, justice et propagande de guerre sous Charles de Bourgogne (1465–1477)’, *Le Moyen Age*, 2015/1, CXXI, p. 41-69.
- Robert DESCIMON en José Javier RUIZ IBANEZ, *Les Ligeurs de l’Exil. Le refuge catholique français après 1594*, Champ Vallon, 2005.
- Alexandre DESPLANQUE, *Inventaire-sommaire des Archives Départementales du Nord des archives antérieures à 1800, Archives civiles série B, Chambres des comtes de Lille, n° 1561 à 1680*, Lille, 1872.
- Andrée DESPRETZ, ‘De instauratie der Gentse Calvinistische Republiek (1577-1579)’, *Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 17, 1, 1963, p. 119-239.
- Léopold DEVILLERS, ‘Participation des États de Hainaut aux assemblées des États Généraux des Pays-Bas(1438-1790)’, *Bulletin de la Commission Royale d’Histoire*, 74, 1905, p. 27-132.
- Pieter DONCHE, ‘Heraldische ex-libris van enkele leden van de familie de Castro y Toledo’, *Heraldicum Disputationes*, 2016, 21, 3, p. 72-74.
- EM. DONY, ‘Verreycken, Louis’, in *Biographie Nationale*, 26, kolom 682-685.
- Sébastien DUBOIS, Bruno DEMOULIN & Jean-Louis KUPPER (dir.), *Les institutions publiques de la principauté de Liège (980-1794)* (Studia 133), 2 vol., Brussel, 2012.
- Luc DUERLOO, *Dynasty and Piety. Archduke Albert (1598-1621) and Habsburg Political Culture in an Age of Religious Wars*, Farnham, 2012.
- Luc DUERLOO, ‘Hawks, doves and magpies: the Business of Faction at the Court of the Archdukes’, in Rubén Gonzalez CUÉRVA en Alexander KOLLER (eds.), *A Europe of Courts, a Europe of Factions Political Groups at Early Modern Centres of Power (1550-1700)*, Leiden-Boston, 2017, p. 156-175.
- Luc DUERLOO, ‘Groepsportret van een eenzaat. Omtrent een politieke biografie van Aartshertog Albrecht’, in Judith BROUWER & Michael LIMBERGER (red.), *Hedendaagse biografieën over vroegmoderne lieden*, Leuven, 2018, p. 57-72.

- Hendrik DYSERINCK, 'Gomicourt (Adrien de)', in P.J. BLOK, P.C. MOLHUYSEN, *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, 1, Leiden, 1911, p. 954-955.
- Hendrik DYSERINCK, 'Noircarmes, Philippe', in P.J. BLOK, P.C. MOLHUYSEN, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek*, 3, Leiden, 1914, p. 917-918.
- John H. ELLIOTT, *The Count-Duke of Olivares. The Statesman in an Age of Decline*, New Haven en Londen, 1986.
- John H. ELLIOTT en L.W.B. BROCKLISS (eds.), *The World of the Favourite*, New Haven en Londen, 1999.
- Alicia ESTEBAN ESTRÍNGANA, 'Flemish Elites under Filips III's patronage (1598-1621): household, court and territory in the Spanish Habsburg Monarchy', in René VERMEIR, Dries RAEYMAEKERS en José Eloy HORTAL MUÑOZ (eds.), *A Constellation of Courts. The Courts and Households of Habsburg Europe 1555-1665*, Leuven, 2014, p. 123-166.
- Alicia ESTEBAN ESTRÍNGANA, 'A Joab for King David: Ambrogio Spinola, General of Archduke Albrecht, and the Davidic Imagery in the time of Philip III (1598-1605)', in Silvia MOSTACCIO, Bernardo J. GARCÍA GARCÍA en Luca LO BASSO (eds.), *Ambrogio Spinola between Genoa, Flanders and Spain*, Leuven, 2022, p. 97-130.
- Raymond FAGEL, 'F. González de León, The Road to Rocroi: Class, Culture and Command in the Spanish Army of Flanders, 1567-1659', recensie, *BMGN – Low Countries Historical Review*, 126 (2), 2011, p. 116–118.
- Raymond FAGEL, *Protagonists of War. Spanish Army commanders and the Revolt in the Low Countries* (Avisos de Flandes 18), Leuven, 2021.
- Raymond Fagel, 'Albornoz, Juan de'
<https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/A/Pages/albornoz.aspx>
- Raymond FAGEL, 'Pedro de Paz'
https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/P/Pages/Paz_Pedro_de.aspx
- Raymond FAGEL, 'Alvarez de Toledo'
<https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/A/Pages/alvarez1.aspx>
- Raymond FAGEL, 'In dienst van Filips II. Spaanse commandanten tijdens de Opstand in de Lage Landen', in Natasja PEETERS en Kevin GONY (ed.), *Filips II en de strijd om Europa*, Tiel, 2022, p. 135-144.
- Raymond FAGEL en Judith POLLMANN, *1572 Burgeroorlog in de Nederlanden*, Amsterdam, 2022.
- Antonio FEROS, *Kingship and Favoritism in the Spain of Philip III, 1598-1621*, Cambridge, 2000.
- Victor FRIS, 'Roelx, Jean (comte de ou du)', *Biographie Nationale*, vol. 19, kolom 668-680.
- Louis Prosper GACHARD, 'Notice sur les archives de M. le duc de Caraman précédé de recherches historiques sur les princes de Chimay et les comtes de Beaumont', *Compte-rendu des séances de la Commission Royale d'Histoire ou recueil de ses bulletins*, tome XI, Brussel, 1846, p. 100-256.
- Louis Prosper GACHARD, 'Arenberg, Charles comte d', *Biographie Nationale*, 1, Brussel, 1866, kolom 380-38.
- Arthur GAILLARD, *Inventaris van het archief van het Leenhof van Brabant. Processen, 1434-1795*, bewerkt door Harald DECEULAER, Brussel, 2019.

- Jean Jacques GAILLARD, *Bruges et le Franc ou leur magistrature & leur noblesse*, Brugge, 1864.
- Gilles GENOT, 'Continuité dynastique et conscience historique dans le duché de Luxembourg, La chronique de Nicolas de Naves (1521)', *Hemecht. Zeitschrift für Luxemburgische geschichte. Revue d'histoire Luxembourgeoise*, 68, 2016, p. 5-62.
- Inge GHIJS, 'Wouwere (Woverius), Jan van de', *Nationaal Biografisch Woordenboek*, XIII, Brussel, 1990, kolom 889-891.
- M. GIANANTE, 'Capizucchi, Camillo', *Dizionario Biografico degli Italiani* 18, Rome, 1975, p. 564-566.
- Félix Victor GOETHALS, *Dictionnaire généalogique et héraldique des familles nobles du Royaume de Belgique*, II, Brussel, 1849.
- Fernando GONZÁLEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi: Class, Culture and Command in the Spanish Army of Flanders, 1567-1659*, Leiden, 2009.
- Général GUILLAUME, 'Autel, Jean-Frédéric, comte', *Biographie Nationale*, 1, Brussel, 1866, kolom 549-550.
- Général GUILLAUME, 'Berlaymont, Charles, comte de' in *Biographie Nationale*, 2, Brussel, 1868, kolom 250-254.
- Général GUILLAUME, 'Berlaymont, Florent de', *Biographie Nationale*, 2, Brussel, 1868, kolom 255-257.
- Général GUILLAUME, 'Berlaymont, Gilles de, baron de Hierges', *Biographie Nationale*, 2, Brussel, 1868, kolom 257-265.
- Général GUILLAUME, 'Croy (Charles-Philippe De)', *Biographie Nationale*, 4, kolom 552-555.
- Général baron GUILLAUME, 'Fariaux (Jacques de)', *Biographie Nationale*, 6, Brussel, 1878, kolom 884-885.
- Général baron GUILLAUME, 'Gavre, Charles de', *Biographie Nationale*, 7, Brussel, 1880-1883, kolom 527-529.
- Général baron GUILLAUME, 'Fontaine (Paul-Bernard, comte de)', *Biographie Nationale*, 7, Brussel, 1880-1883, kolom 188-191.
- HAAK, 'Perrenot, Frédéric', in P.J. BLOK, P.C. MOLHUYSEN, *Nieuw Nederlandsch Biografisch woordenboek*, 2, 1093-1095.
- Alexandre HENNE en Alphonse WOUTERS, *Histoire de la ville de Bruxelles*, 2, Brussel, 1845.
- Catherine HENIN, *La charge d'audiencier dans les anciens Pays-Bas (1413-1744)*, Brussel, 2001.
- P. HENRARD, 'Mansfeld, Charles de', *Biographie Nationale*, 13, Brussel, 1894-1895, kolom 360-368.
- P. HENRARD, 'Montigny, Emmanuel-Philibert de Lalaing, baron de', *Biographie Nationale*, XV, Brussel, 1899, kolom 175-187.
- Birgit HOUBEN, 'De militaire politiek van de graaf-hertog van Olivares en de Brusselse hofhouding van de kardinaal-infant (1634-1641)', *Handelingen van de Koninklijke Zuidnederlandse maatschappij voor taal-en letterkunde en geschiedenis*, 2009, LXXII (jaarboek 2008), p. 147-167.

- Birgit HOUBEN, ‘ « Vous estes les premiers vassaux que j’aye et que j’aime le plus ». Burgundians in the Brussels courts of the widowed Isabella and of the Cardinal-Infant don Ferdinand (1621-1641)’, in René VERMEIR, Dries RAEYMAEKERS en José Eloy HORTAL MUÑOZ (eds.), *A Constellation of Courts. The Courts and Households of Habsburg Europe 1555-1665*, Leuven, 2014, p. 223-254.
- L.G.A. HOUBEN, *Geschiedenis van Eindhoven: de stad van Kempenland*, I, Turnhout, 1890.
- Dirk IMHOF, *Jan Moretus and the continuation of the Plantin Press. A Bibliography of Works published by Jan Moretus I in Antwerp (1589-1610)*, Leiden, 2014
- Jonathan ISRAEL, *Conflicts of Empires. Spain, the Low Countries and the Struggle for World Supremacy, 1585-1713*, Londen, 1997.
- Jonathan I. ISRAEL, *Radical Enlightenment. Philosophy and the making of Modernity 1650-1750*, Oxford, 2001.
- Gustaaf JANSSENS, *Brabant in het verweer. Loyale oppositie tegen Spanje’s bewind in de Nederlanden van Alva tot Farnese, 1567-1578* (Standen en Landen, LXXXIX), Kortrijk, 1989.
- Gustaaf JANSSENS, ‘Pacification générale ou réconciliation particulière ? Problèmes de guerre et de paix aux Pays-Bas au début du gouvernement d’Alexandre Farnèse (1578-1579)’, *Bulletin de l’Institut Historique Belge de Rome*, LXIII, 1993, p. 251-279.
- Gustaaf JANSSENS, ‘De Historia de las guerras civiles [...] en Flandes y las causas de la rebelión de dichos estados van Antonio Carnero (1625)’, *De Zeventiende Eeuw*, 10, 1994, p. 65-70.
- Gustaaf JANSSENS, ‘Pierre-Ernest de Mansfeld et la révolte des Pays-Bas’, in Jean-Luc MOUSSET en Krista DE JONGHE (dir.), *Un prince de la Renaissance Pierre Ernest de Mansfeld (1517-1604). II Essais et catalogue*, Luxemburg, 2007, p. 65-76.
- Gustaaf JANSSENS, ‘Het “politiek testament” van de hertog van Alva: aanbevelingen voor don Luis de Requeséns over het te voeren beleid in de Nederlanden (Brussel, 2 december 1573)’, *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, 2009, 175, p. 447-474.
- Gustaaf JANSSENS, ‘Alva en de Nederlanden (16de-21ste eeuw). Een biografische en historiografische benadering van een berucht historisch personage’, in Judith BROUWER en Michael LIMBERGER (red.), *Hedendaagse biografieën over vroegmoderne lieden, Nieuwe Tijdingen. Over vroegmoderne geschiedenis*, 2018, p. 35-55.
- Gustaaf JANSSENS, ‘Un noble ambitieux entre guerre et paix pendant la révolte des Pays-Bas. L’opposition loyale de Philippe III de Croÿ, duc d’Arschot et comte de Beaumont, 1565-1677’, in Violet SOEN en Yves JUNOT (eds.), *Noblesses régionales : les Croÿ et les frontières pendant les guerres de religion (France, Lorraine et Pays-Bas), XVIe-XVIIe siècles*, Turnhout, 2020, p. 153-170.
- Paul JANSSENS en Luc DUERLOO, *Wapenboek van de Belgische adel van de vijftiende tot de twintigste eeuw*, 4 delen, Brussel, 1992.
- Brendan JENNINGS (ed.), *Wild Geese in Spanish Flanders 1582-1700. Documents relating chiefly to Irish regiments, from the Archives générales du Royaume, Brussels and other sources*, Dublin, 1964.
- Michael KEMPE, *De beste van alle mogelijke werelden. Gottfried Wilhelm Leibniz in zijn tijd*, Amsterdam, 2023.

- Sigrid KLINKENBORG, Jolan DEKEMPENEER & Bart CHERRERTÉ, 'Het archeologisch onderzoek in de Sint-Martinuskerk te Moorsel (Aalst, O.-VI.)', *Archeologia Medievalis*, 41, 2018, p. 157-161.
- Thijs LAMBRECHT, 'Van den princelicke Huyse ende Hove van Dendermonde. Bijdrage tot de studie van het vorstelijk leenhof van Dendermonde', ongepubliceerde masterscriptie UGent, 2014.
- Eugène LAMEERE, 'Relation de la campagne de Flandre de 1649 par Jean-Antoine Vincart, Secrétaire des avis secrets de guerre ; publiée d'après un manuscrit de la Bibliothèque royale', *Bulletin de la Commission royale d'Histoire*, 1894, 4, p. 325-410.
- Diederik LANOYE, 'Structure and composition of the Household of the Archdukes' in L. DUERLOO en W. THOMAS (eds.), *Albert & Isabella, 1598-1621, Essays*, Turnhout, 1998, p. 107-119.
- Diederik LANOYE, *Christina van Zweden. Koningin op het schaakbord Europa, 1626-1689*, Leuven, 2001.
- Farah LAPORTE, 'Het beleid van de hertog van Villahermosa interim gouverneur in de Habsburgse Nederlanden', ongepubliceerde masterscriptie, Universiteit Gent, 2006-2007.
- Agostino LAURO, 'Cantelmo Andrea', in *Dizionario biografico degle Italiani*, XVIII, Rome, 1975, p. 257-259.
- Alphone LE ROY, 'Berghes, Philippe-François de Glymes, prince de', *Biographie Nationale*, 2, Brussel, 1868, kolom 239-240.
- Joseph LEFÈVRE, 'Le ministère Espagnol de l'Archiduc Albert', *Bulletin de l'Academie Royale d'archéologique de Belgique*, 1924, I, p. 202-224.
- Joseph LEFÈVRE, 'Don Juan de Mancicidor, secrétaire d'État et de Guerre de l'archiduc Albert', *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 4, 1925, p. 697-714.
- Joseph LEFÈVRE, *La Secrétairerie d'État et de Guerre sous le Régime Espagnol (1594-1711)*, Académie Royale de Belgique Classe des lettres et des sciences morales et politiques. Mémoires collection in-8° deuxième série, XXXVI, Brussel, 1934.
- Joseph LEFÈVRE, 'La compénétration Hispano-Belge dans les Pays-Bas catholiques pendant le XVIIe siècle', *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 1937, dl. XVI, p. 599-621.
- Joseph LEFÈVRE, 'Wouwere (Jean Van Den)', *Biographie Nationale*, 27, Brussel, 1938, kolom 408-410.
- Joseph LEFÈVRE, *Spinola et la Belgique (1601-1627)*, Brussel, 1947.
- Joseph LEFÈVRE, 'La famille Claris', in *De Schakel. Antwerpse kring voor familiekunde*, 1954, 9, p. 82-88.
- Joseph LEFÈVRE, 'Lannoy, Claude de, comte de la Motterie', *Biographie Nationale, Supplément 1*, Brussel, 1956, kolom 753-755.
- Joseph LEFÈVRE, 'Vasseur, François Le', *Biographie Nationale, Supplément 3*, Brussel, 1961, kolom 697-698.
- Joseph LEFÈVRE, 'Verreycken (Charles),' in *Biographie Nationale*, 32, supplément tome IV, Brussel, 1964, kolom 717-718.

- Joseph LEFÈVRE, 'Verreycken (Louis-François)', in *Biographie Nationale*, 32, supplément tome IV, Brussel, 1964, kolom 718-720.
- Joseph LEFÈVRE, 'Mondragon, Christoval, chevalier de', *Biographie Nationale, Supplément 9*, Brussel, 1971, kolom 598-601.
- Randall LESAFFER, *Defensor Pacis Hispanicae: de kardinaal-infant, de Zuidelijke Nederlanden en de Europese politiek van Spanje: van Nördlingen tot Breda (1634-1637)*, Kortrijk, 1994.
- Piet LOMBARDE, 'Maquette van de versterkte stad Oostende' in Luc DUERLOO en Werner THOMAS (red.), *Albrecht & Isabella, 1598-1621, Catalogus*, Turnhout, 1998, p. 93.
- Henri Lonchay (publ.), *Commentario de la guerra de Frisa en XIII años que fue governmador y capitan general de aquel estado y exercito por el rey D. Phelippe II, nuestro señor*, Brussel, 1899.
- Jan LUCASSEN, *De wereld aan het werk van de prehistorie tot nu*, Zwolle, 2021.
- M. LE GLAY, *Mémoire sur les archives des abbayes de Liesies et de Maroilles*, Lille, 1853.
- Juliaan MAEREVOET. *Geschiedenis Van Bornem*, deel 2, Bornem, 1980.
- Pieter MARTENS, 'Pierre-Ernest de Mansfeld (1517-1604): Chronologie', in Jean-Luc MOUSSET en Krista DE JONGHE (dir.), *Un prince de la Renaissance Pierre Ernest de Mansfeld (1517-1604). II Essais et catalogue*, Luxemburg, 2007, p. 21-28.
- Pieter MARTENS, 'Pierre-Ernest de Mansfeld : l'homme de guerre' in J.L. MOUSSET en K. DE JONGHE (dir.), *Un prince de la Renaissance Pierre Ernest de Mansfeld (1517-1604). II Essais et catalogue*, Luxemburg, 2007, p. 77-96.
- Mémoires sur le marquis de Varembois avec notices et annotations par feu Jules Borgnet*, Brussel, 1873.
- Louis MERTENS, 'Rudolf de Navarro, heer van Wiekevorst', in *vzw Heemkring Wiekevorst ons dorp*, 1980, p. 80.
- Louis MERTENS, 'De heren van Wiekevorst (16e – 18e eeuw) en het plaatselijk dorpsbestuur', in *vzw Heemkring Wiekevorst ons dorp*, 25, zomernummer 2009, p. 794-795.
- H. NELIS aangevuld en herzien door Lieve DE MECHELEER, *Inventaris van het archief van de Rekenkamers. Bewijsstukken i.v.m. het zegelrecht van de Audiëntie Charters Tweede reeks, 1468-1667*, Algemeen Rijksarchief Inventarissen 510, Brussel, 2011.
- Pierre-Jean NIEBES, *Inventaire des archives de la Maison de Chimay. Château de Beaumont (XVe – XXe siècles)*, Brussel, 2014.
- Baron MUULS, 'Les Longueval, Comtes de Bucqoy, au service des Habsbourg dans les Pays-Bas catholiques', *Belgisch Tijdschrift voor Militaire Geschiedenis*, XVI-5, juni 1966, p. 274-295.
- Gianni PAGANINI, *Les philosophes clandestins à l'âge classique*, Parijs, 2005.
- Geoffrey PARKER, *The Army of Flanders and the Spanish Road, 1567-1559. The Logistics of Spanish Victory and Defeat in the Low Countries' Wars*, Cambridge, 1972.
- Geoffrey PARKER, *The Dutch Revolt*, Londen, 1988 (revised edition 1985).
- Geoffrey PARKER, 'Was Parma ready? The army of Flanders and the Spanish Armada in 1588', in Hugo SOLY en René VERMEIR (eds.), *Beleid en bestuur in de oude Nederlanden. Liber Amicorum Prof. Dr. Michel Baelde*, Gent, 1993, p. 279-297.

- Geoffrey PARKER, *Europe in Crisis, 1598-1648*, second edition, Oxford, 2001.
- Geoffrey PARKER, 'De militaire organisatie', in Paul Janssens (ed.), *België in de 17de eeuw*, Brussel, 2006, p. 55-71 en 75-82.
- Geoffrey PARKER, *Filips II Onmachtige koning*, Amsterdam, 2014.
- Geoffrey PARKER en Hugo DE SCHEPPER, 'The formation of government policy in the Catholic Netherlands under "the Archdukes", 1596-1621, *English Historical Review*, CCCLIX, 1976, pp. 241-254.
- Charles PIOT, 'Melun, Robert de', *Biographie Nationale*, XIV, Brussel, 1897, kolom 336-339.
- Henri PIRENNE, *Histoire de Belgique des origines à nos jours*, tome III, Brussel, 1973.
- POLVERINI FOSI, 'Conti, Appio', in *Dizionario Biografico degli Italiani*, 28, Rome, 1983, p. 364-366.
- Ch. POPLIMONT, *La Belgique héraldique. Recueil historique, chronologique généalogique et biographiques complet de toutes les maisons nobles reconnues de la Belgique*, I, Brussel, 1863.
- Karel PORTEMAN & Mieke B.SMITS-VELDT, *Een nieuw vaderland voor de muzen, Geschiedenis van de Nederlandse literatuur, 1560-1700*, Amsterdam, 2016.
- Walter PREVENIER en Bea AUGUSTYN (eds.), *De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Vlaanderen tot 1795* (Studia 72), Brussel, 1997.
- C.A. RAHLENBECK, 'Berlaymont, Claude de', *Biographie Nationale*, 2, Brussel, 1868, kolom 254-255.
- C.A. RAHLENBECK, 'Bournonville, Oudart de', *Biographie Nationale*, 2, Brussel, 1868, kolom 862-863.
- Dries RAEYMAEKERS, 'Grosses querelles & haines mortelles: de centrale overheid versus het duel om eer in de Zuidelijke Nederlanden (1550-1650)', *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 120, 2007, p. 316-331.
- Dries RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace: the Habsburg Court of Brussels and the Politics of Access in the Reign of Albert and Isabella, 1598-1621*, Leuven, 2014.
- Dries RAEYMAEKERS en Sebastiaan DERKS (eds.), *The Key to Power? The Culture of Access in Princely Courts, 1400-1750*, Leiden, 2016.
- Dries RAEYMAEKERS, 'The Great "Alcandre": Ambrogio Spinola at Court', in Silvia MOSTACCIO, Bernardo J. GARCÍA GARCÍA en Luca LO BASSO (eds.), *Ambrogio Spinola between Genoa, Flanders and Spain*, Leuven, 2022, p. 131-156.
- Oskar REGELE, *Der Österreichische Hofkriegsrat, 1556-1848* (Mitteilungen des Osterreichischen Staatsarchiv 1), Wenen, 1949.
- Andrew ROBERTS, *The Storm of War. A New History of the Second World War*, Londen, 2009.
- Stephen P. ROBBINS & Mary COULTER, *Management*, Amsterdam, 2006.
- Etienne ROOMS, *De organisatie van de troepen van de Spaans-Habsburgse monarchie in de Zuidelijke Nederlanden (1565-1700)*, Brussel, 2003.
- Etienne ROOMS, 'Geldzendingen uit Spanje (1660-1700)', in Paul JANSSENS (ed.), *België in de 17de eeuw*, Brussel, 2006, p. p. 72-74.

- Etienne ROOMS, *Lodewijk XIV en de Lage Landen*, Leuven, 2007.
- Xavier ROUSSEAU, 'Tensions locales et menaces extérieures. Criminalité et répression dans la région nivelloise durant la seconde moitié du XVIIe siècle', in Marie-Sylvie DUPONT-BOUCHAT en Xavier ROUSSEAU (eds.), *Crimes, pouvoirs et sociétés (1400-1800). Anciens Pays-Bas et principauté de Liège* (Standen en Landen, CIV), Kortrijk-Heule, 2001, p. 111-146.
- José Javier RUIZ IBAÑEZ, 'Monarquía, guerra y individuo en la década de 1590 : el socorro de Lier en 1595', *Hispania*, LVII/1, 195, 1997, p. 37-62.
- Maurits SABBE, *Brabant in het verweer. Bijdrage tot de Zuid-Nederlandsche strijdliteratuur in de eerste helft der zeventiende eeuw*, Antwerpen-Den Haag, 1933.
- Fernando SÁNCHEZ MARCOS, 'Coloma de Saa, Carlos', *Diccionario Biográfico Español*, <https://dbe.rah.es/biografias/4626/carlos-coloma-de-saa>
- Juan Luis SANCHEZ MARTIN, 'Figuerola y Zapata, Lope de', *Diccionario Biográfico Español*, <https://dbe.rah.es/biografias/46258/lope-de-figuerola-y-zapata>
- Juan Luis SANCHEZ MARTIN, 'Spinola y lo Porto, Gastón', <https://dbe.rah.es/biografias/77382/gaston-spinola-y-lo-porto>.
- Juan Luis Sánchez Martín, 'Watteville de Joux, Juan Carlos de', *Diccionario Biográfico Español* <https://dbe.rah.es/biografias/38959/juan-carlos-de-watteville-de-joux>
- Juan Luis Sanchez MARTN, 'Giustiniani, Pompeyo', *Diccionario Biográfico Español*, <https://dbe.rah.es/biografias/49050/pompeyo-giustiniani>
- Beatriz SANTIAGO BELMONTE, Francisco de Montesdoca, https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/M/Pages/Montesdoca_Francisco_.aspx
- D. SANTIAGO FERNANDEZ-CONTI, *Los Consejos de Estado y Guerra de la Monarquía Hispana durante la época de Felipe II*, ongepubliceerde doctoraatsverhandeling, Universidad Autónoma de Madrid, 1996.
- Christiaan Lodewijk SCHULLER TOT PEURSUM, *Verzamelde berigten omtrent krijgsbevelhebbers bij Nieuwpoort, 2 juli 1600*, Utrecht, 1836.
- Andrée SCUFFLAIRE, Jean DUGNOILLE en Joos DE GEEST, *Het kasteel van Beloel*, Brussel, 1994.
- Andrée SCUFFLAIRE, 'De geschiedenis van het Huis de Ligne', in Andrée SCUFFLAIRE, Jean DUGNOILLE en Joos DE GEEST, *Het kasteel van Beloel*, Brussel, 1994, p. 7-21.
- Y. SCHMITZ, *Les Della Faille*, Brussel, 1965.
- W. SCHRICKX, 'Italian actors in Antwerp in 1576: Drusiano Martinelli and Vincenzo Beladno', *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 1972, p. 796-806.
- Violet SOEN, 'Een vredesgezant worstelt met de Pacificatie van Gent. De vreemde wendingen van de vredesmissie in de Nederlanden van Jan van Noircarmes, baron van Selles (1577-1580)', *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis* 171, 2005, p. 135-192.
- Violet SOEN, 'De verzoening van Rennenberg (1579-1581). Adellijke beweegredenen tijdens de Opstand anders bekeken', *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 122, 3, 2009, p. 318-333.
- Violet SOEN, 'Les malcontents au sein des États-Généraux aux Pays-Bas (1578-1579). Défense du pouvoir de la noblesse ou défense de l'orthodoxie?', in Ariana BOLTANSKI en

- Franck MERCIER (eds.), *Le Salut par les armes. Noblesse et défense de l'orthodoxie XIIIe-XVIIe siècles*, Rennes, 2011, p. 135-149.
- Violet SOEN, 'Collaborators and parvenus, Berlaymont and Noircarmes, Loyal Noblemen in the Dutch Revolt', *Dutch Crossing, Journal of Low Countries Studies*, 2011, vol. 35, 1, p. 20-38.
- Violet SOEN, 'Reconquista and Reconciliation in the Dutch Revolt: the Campaign of Governor-General Alexander Farnese (1578-1592)', *Journal of Early Modern History*, 16, 2012, p. 1-22.
- Violet SOEN, *Vredehandel: Adellijke en Habsburgse verzoeningspogingen tijdens de Nederlandse Opstand (1564-1581)*, Amsterdam, 2012.
- Violet SOEN, 'Les limites du « devoir de révolte » aux Pays-Bas. Les réconciliations de Philippe de Croÿ, duc d'Aarschot, et de son fils Charles, prince de Chimay (1576-1584)', in Violet SOEN en Yves JUNOT (eds.), *Noblesses régionales : les Croÿ et les frontières pendant les guerres de religion (France, Lorraine et Pays-Bas), XVIe-XVIIe siècles*, Turnhout, 2020, p. 173-198.
- Violet SOEN, 'Négocier la paix au-delà des frontières pendant les guerres de religion. Le parcours pan-européen de Charles-Philippe de Croÿ, marquis d'Havré (1549-1613)', in V. SOEN en Y. JUNOT, *Noblesses transrégionales. Les Croÿ et les frontières pendant les guerres de religion (France, Lorraine et Pays-Bas, XVIe –XVIIe siècle)*, Turnhout, 2021, p. 235-259.
- Micheline SOENEN, *Guide des fonds et collections des Archives générales du Royaume Institutions centrales des Pays-Bas sous l'Ancien Régime* (Guides 15) Brussel, 1994.
- John SPROTT RYAN, *The Life of William the Third: King of Great Britain and Ireland*, Dublin, 1836.
- Alphonse SPRUNCK, 'La situation militaire du Duché de Luxembourg vers 1671 d'après la correspondance du sergent général de bataille Jean-Charles-Chrétien de Landas et de Louvignies', *Publications de la section historique de l'institut G.D. de Luxembourg*, LXXXIV, 1968, p. 7-107.
- Jean STENGERS, 'Le mythe des dominations étrangères dans l'historiographie belge', *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 1981, 59-2, p. 382-401.
- Robert A. STRADLING, *The Armada of Flanders. Spanish Maritime Policy and European War, 1568-1668*, Cambridge, 1992.
- G.G. SURY en Y. CRIEZ, *Frédéric d'Yve alias Fredericq abbé et seigneur de Maroilles : « un diplomate hennuyer, conseiller de Philippe II dans la seconde moitié du XVIe siècle*, uitgave in eigen beheer, 2004.
- Marjolein 'T HART, *Oorlog en ongelijkheid. Een inclusieve geschiedenis van de Gouden Eeuw*, Amsterdam, 2022.
- Guy THEWES, 'Un territoire indéfendable ? L'état des forteresses aux Pays-Bas autrichiens en 1725 d'après un mémoire élaboré sous la direction du comte de Daun', *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, 171, 2005, p. 193-271.
- Catherine THOMAS, *De l'affection, avec laquelle je me dispose de la servir toute ma vie. Prosopographie des grands commis du gouvernement des Pays-Bas Espagnols (1598-1700)*, 2 vol., Brussel, 2011.

- Werner THOMAS, 'Andromeda Unbound. The Reign of Albert & Isabella in the Southern Netherlands, 1598-1621', in Werner THOMAS en Luc DUERLOO (eds.), *Albert & Isabella 1598-1621*, Turnhout, 1998, p. 1-14.
- Werner THOMAS, 'Het beleg van Oostende', in Werner THOMAS (ed.), *De val van het nieuwe Troje. Het beleg van Oostende 1601-1604*, Leuven, p. 81-100.
- Werner THOMAS, 'Jerónimo Grácian de la Madre de Dios, la corte de Bruselas y la política religiosa de los Países Bajos meridionales, 1609-1614', in René VERMEIR, Maurits EBBEN en Raymond FAGEL (eds.), *Agentes e indentidades en movimiento. España y los Países Bajos siglos XVI-XVIII*, Madrid, 2011, p. 289-312.
- Werner THOMAS, 'The "Spanish Faction" at the Court of the Archdukes Albert and Isabella', in René VERMEIR, Dries RAEYMAEKERS en José Eloy HORTAL MUÑOZ (eds.), *A Constellation of Courts. The Courts and Households of Habsburg Europe 1555-1665*, Leuven, 2014, p. 167-223.
- Werner THOMAS, 'La rivalidad come enemigo. El rendimiento del Ejercito de Flandes en el sitio de Ostende, 1601-1604', *Obradoiro de Historia Moderna*, 30, 2021, p. 279-313.
- I.A.A. THOMPSON, 'The Armada and administrative reform: the Spanish council of war in the reign of Philip II', *English Historical Review*, LXXII, 325, oktober 1967, p. 698-725.
- I.A.A. THOMPSON, 'The Institutional Background to the Rise of the Minister-Favourite', in J.H. ELIOTT en L.W.B. BROCKLISS (eds.), *The World of the Favourite*, New Haven en Londen, 1999, p. 13-25.
- Maxime TONDEUR, 'Les "Observations regardantes l'état militaire et son oeconomie aux Païs-Bas autrichiens, 1752": une étude sur la composition et le financement de l'appareil militaire dans les Pays-Bas au milieu du 18e siècle', *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, 2013, p. 51-156.
- Emile VAN ARENBORGH, 'Longueval, Maximilien de', in *Biographie Nationale*, vol. 12, Brussel, 1892-1893, kolom 368-371.
- François VAN COSTENOBLE, 'Notice sur les seigneurs d'Angest', in *Annales du Comité Flamand de France*, tome XVIII, 1889-1890, p. 236-237.
- R. VAN DEN BOGAERT, 'De organisatie van het Spaans-Zuidnederlandse leger in dienst van het Anjouwse regime (1700-1706)', *Belgisch Tijdschrift voor Militaire Geschiedenis*, XVII-2, juni 1967, p. 81-117.
- A.J. VAN DER AA, *Biographisch woordenboek der Nederlanden bevattende levensbeschrijvingen van zoodanige personen, die zich op eenigerlei wijze in ons vaderland hebben vermaard gemaakt*, Haarlem, 1852-1878.
- Alfred VAN DER ESSEN, 'Au propos de Paul-Bernard de Fontaine le héros de Rocroi (1643)', in *Miscellanea Historica in honorem Alberti De Meyer Universitatis catholicae in oppido lovaniensi iam annos XXV professoris*, Leuven-Brussel, 1946, p. 1082-1090.
- Leon VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse Prince de Parme Gouverneur général des Pays-Bas*, 5 delen, Brussel, 1933-1937.
- Leon VAN DER ESSEN, *Over opzoekingen te Rome en te Parma naar dokumenten die de geschiedenis van het Spaanse leger in de Nederlanden tijdens de XVIe eeuw aanbelangen*, Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Aademie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Brussel, 1951.

- Leon VAN DER ESSEN, *Kritische studie over de oorlogvoering van het Spaanse leger in de Nederlanden tijdens de zestiende eeuw, nl. de bestraffing van de opstandige steden. II Onder Requesens (1573-1576)*, Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren, Brussel, 1952.
- Leon VAN DER ESSEN, 'De raadsheer d'Assonleville en zijn houding betreffende vrede en vredehandel met de Nederlandse "rebellens" in de Jaren 1578 en 1579', *Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden*, VIII, 1953, 3-4, p. 183-197.
- Leon VAN DER ESSEN, *Kritische studie over de oorlogvoering van het Spaanse leger in de Nederlanden tijdens de zestiende eeuw. VI Van na de verovering van Maastricht tot het begin van het groot offensief tegen de Vlaamse provincies 1579-1582*, Brussel 1957.
- Anton VAN DER LEM, *De Opstand in de Nederlanden 1568-1648. De Tachtigjarige Oorlog in woord en beeld*, Amsterdam, 2014.
- Anton VAN DER LEM, 'Jean de Cro, graaf van Rulx', <https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/R/Pages/roeuilx.aspx>.
- Anton VAN DER LEM, 'Noircarmes, Filips van Sint-Aldegonde, heer van', <https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/N/Pages/noircarmes.aspx>
- Herman VAN DER LINDEN, 'Spinola, Gaston de', *Biographie Nationale*, 23, Brussel, 1924, kolom 426-428.
- Bart VANDER SCHELDEN, 'De Gentse stadsmagistraat tijdens de Calvinistische Republiek (1577-1584)', ongepubliceerde masterscriptie, Universiteit Gent, 2010.
- Katelijne VAN DER STIGHELEN, 'Andrea Cantelmo 1643' in Katelijne VAN DER STIGHELEN *Michaelina Wautier, 1604-1689 Triomf van een vergeten talent*, Antwerpen, 2018, p. 156-161.
- Maurits VAN DURME, 'Perrenot, Frédéric', in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, I, Brussel, 1964, p. 749-754.
- Maurits VAN DURME, 'Rapport sur les archives relatifs à l'histoire des anciens Pays-Bas et du Comté de Bourgogne conservées à Simancas', *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 1963, 129, p. 119-287.
- Klaas VAN GELDER, *Tussen veel vuren. Het soeverein-baljuwschap van Vlaanderen in de vroegmoderne tijd (1500-1733)* (Standen en Landen CVI) Kortrijk, 2007.
- Klaas VAN GELDER, *Regime Change at a Distance. Austria and the Southern Netherlands Following the War of the Spanish Succession (1716-1725)*, Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, Nieuwe reeks, nr. 29, Leuven – Paris – Bristol, 2016.
- Gustave VAN HOREBEKE, *Généalogie synthétique de la famille de Giey, originaire de France, actuellement établie en Belgique*, Gent, 1865.
- Jürgen VANHOUTTE, 'Van "Robins" tot "très grands nobles." Carrièreplanning en huwelijksstrategie bij het geslacht Richardot in de Zuidelijke Nederlanden (1540-1701)', in Guido MARNEF en René VERMEIR (red.), *Adel en macht. Politiek, cultuur, economie*, Maastricht, 2004, p. 17-55.
- Frans VAN KALKEN, *La fin du régime espagnol aux Pays-Bas. Étude d'histoire politique, économique et sociale*, Brussel, 1907.

- Lodewijk VAN LERBERGHE en Jozef RONSE, *Audenaerdsche mengelingen, 1ste deel*, Oudenaarde, 1845.
- Lucienne VAN MEERBEECK, 'Un officier lorrain au service des Pays-Bas. Paul-Bernard de Fontaines, d'après des documents inédits (1576-1743)', *Revue d'Histoire militaire*, 1965, 24, p. 302-320.
- Olaf VAN NIMWEGEN en Ronald PRUD'HOMME VAN REINE, 'De republiek in oorlog', in Petra GROEN, Olaf VAN NIMWEGEN, Ronald PRUD'HOMME VAN REINE, Louis SICKING en Adri VAN VLIET (red.), *De tachtigjarige oorlog van Opstand naar geregelde oorlog, 1568-1648* (Militaire Geschiedenis van Nederland, deel 1), Amsterdam, 2013, p. 221-298.
- Raymond VAN UYTVEN, Claude BRUNEEL, Herman COPPENS en Bea AUGUSTYN (eds.), *De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Brabant en Mechelen tot ca. 1795* (Studia 82), Brussel, 2000.
- J.J.J. VEREEKE, 'Damant, Juste', *Biographie Nationale*, kolom 646-647.
- René VERMEIR, *In staat van oorlog. Filips IV en de Zuidelijke Nederlanden, 1629-1648*, Maastricht, 2001.
- René VERMEIR, 'L'ambition du pouvoir. La noblesse des Pays-Bas méridionaux et Philippe IV, 1621-1648', *Revue du Nord*, 2005, 359, p. 89-113.
- René VERMEIR, 'Les limites de la monarchie composée. Piere Roose, factotum du comte-duc Olivares aux Pays-Bas Espagnols', in *Le 17e siècle*, 2008/3 (n° 240), p. 495-518.
- René VERMEIR, 'De Zuid-Nederlandse aristocratie en de vorming van een transnationale elite in de Spaans-Habsburgse samengestelde staat', in Margo DE KOSTER, Bert DE MUNCK, Hilde GREEFS, Bart WILLEMS en Anne WINTER (eds.), *Werken aan de stad. Stedelijke actoren en structuren in de Zuidelijke Nederlanden 1500-1900. Liber Alumnorum Catharina Lis en Hugo Soly*, Brussel, 2011, p. 291-310.
- René VERMEIR, Dries RAEYMAEKERS en José Eloy HORTAL MUÑOZ (eds.), *A Constellation of Courts. The Courts and Households of Habsburg Europe 1555-1665*, Leuven, 2014.
- René VERMEIR en Sylvie DE SMET, 'Kopstukken van de kasselrij. De hoogbaljuws van het Land van Waas in de zestiende en zeventiende eeuw', *Pro Memorie*, 15:2, 2013, p. 194-219.
- Julie VERSELE, 'de Roda, Geronimo', *Nouvelle Biographie Nationale*, vol. 7, Brussel, 2003, p. 119-121.
- Auguste VINCENT, 'Tassis, Jean Baptiste de', *Biographie Nationale*, vol. 24, Brussel, 1926-1929, kolom 612-616.
- Johan VISSER, *Zutphen 1572 – De geschiedenis van een bloedbad*, Amsterdam, 2022.
- Björn VOLCKAERT, 'De leden van de Geheime Raad der Zuidelijke Nederlanden onder het bewind van de aartshertogen en Filips IV, 1609-1653. Een prosopografische studie', ongepubliceerde licentiaatsverhandeling Ugent, 2003-2004, deel 2, online raadpleegbaar, http://www.thesis.net/geheime_raad/geheime_raad_deel_2.htm.
- Werner WATERSCHOOT, *De "poetische werken" van jonker Jan Van der Noot. Analytische bibliografie en tekstuitgave met inleiding en verklarende aantekeningen*, Gent, 1975.
- Ludwig WELTI, 'Hohenems, Jakob Hannibal Graf von' in: *Neue Deutsche Biographie* 9 (1972), p. 480-481 [Online-Version]; URL: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118706268.html#ndbcontent>.

Jasper WILLEMS, 'Arbeid adelt. Gilles du Faing en de mogelijkheden tot sociale promotie in de Nederlanden (1584-1633)', ongepubliceerde masterscriptie, KU Leuven, 2017-2018.
Patrick WILLIAMS, 'Augustin Mejia', <https://dbe.rah.es/biografias/12478/agustin-mejia>

ONLINE BRONNEN

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tombe_de_Jeanne_de_La_Cressonni%C3%A8re,_%C3%A9pouse_de_Jacques_de_Brias.jpg

Gebruikte afkortingen

ARA : Algemeen Rijksarchief

RABRU: Rijksarchief te Brussel

RK : Rekenkamer

CCE: Henri LONCHAY, Joseph CUVELIER en Joseph LEFEVRE (eds.), *Correspondance de la Cour d'Espagne sur les affaires des Pays-Bas au XVIIe siècle*, 6 vols., Brussel, 1923-1937.

L.P. GACHARD, *CPhII* : L.P. GACHARD, *Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas publié d'après les originaux conservés aux archives de Simancas*, Brussel/Tongeren, 1848-1936.

J. LEFEVRE, *CPhII* : Joseph LEFEVRE, *Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas (deuxième série)*, *Recueil destiné à faire suite aux travaux de L.P. Gachard*, 4 delen, Brussel, 1940-1960.

Lijst van illustraties

1. Slag bij Gembloux, 1578, Frans Van den Wijngaerden, naar Johan Wilhelm Baur, 1643-1645, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
2. Militair Kamp [vóór ca. 1667], Cornelis De Wael, The State Hermitage Museum, St. Petersburg, copyright Photograph © The State Hermitage Museum/Photo by Pavel Demidov.
3. Ruitergevecht, ca. 1640-1650, Peter Snaeyers, ©The Phoebus Foundation, Antwerpen.
4. foto van blaadje uit Notulen Raad van Oorlog, Algemeen Rijksarchief Brussel, Audiëntie 1782/3, augustus-september 1581, Foto Harald Deceulaer.
5. Beleg van Haarlem, 1572-1573, Antonio Lafreri, 1573, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
6. Bestorming van een toren [vóór 1669], Robert Van den Hoecke, The State Hermitage Museum, St. Petersburg, copyright Photograph © The State Hermitage Museum/Photo by Pavel Demidov.
7. Beleg van Maastricht 1579, Frans Hogenberg, 1579-1581, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
8. Verovering van Breda door de Malcontenten onder Haultepenne, 1581, Frans Hogenberg, 1581 – 1583, Rijksmuseum Amsterdam copyright Publiek domein.
9. Portret van hertog Alexander Farnese, landvoogd van de Spaanse Nederlanden, Jan Baptist Saive, 1592. ©The Phoebus Foundation, Antwerpen.
10. Parma's brug bij het Beleg van Antwerpen, Romeyn de Hooghe, 1671, Rijksmuseum Amsterdam copyright Publiek domein.
11. Slag bij de Leffingedijk (bij Nieuwpoort) tussen de Staatse troepen van Ernst Casimir van Nassau en de Spaanse van Albrecht van Oostenrijk, 1600, Floris Balthasarsz. van Berckenrode, 1600, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
12. Philippe Fleming, *Oostende vermaerde gheweldighe, lanckduyrighe, ende bloedighe begeheringhe, bestorminghe ende stoute Aenvalle... inde jaren 1601, 1602, 1603 ende 1604*, Den Haag, 1621 (eerste prent), ©The Phoebus Foundation, Antwerpen.
13. Ambrogio Spinola, Michiel Jansz van Mierevelt, 1609, Rijksmuseum Amsterdam copyright Publiek domein.
14. Beleg van 's-Hertogenbosch door Frederik Hendrik, 1629, Pieter de Neyn (toegescreven aan), ca. 1629-1639, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
15. Kardinaal-infant Ferdinand van Oostenrijk te paard, Gaspar de Crayer, ca. 1635-1640, ©The Phoebus Foundation, Antwerpen.
16. Aanval op een konvooi wagens [voor ca. 1647], Kring rond Sebastiaen Vranckx, The State Hermitage Museum, St. Petersburg, copyright Photograph © The State Hermitage Museum/Photo by Pavel Demidov.
17. De Spanjaarden onder Don Cantelmo verslagen bij Borgerhout in 1643, Dirk Stoop, 1651- 1652 ©The Phoebus Foundation, Antwerpen.

18. Ruitersportret van Willem III als stadhouder en kapitein-generaal van de Verenigde Nederlanden, Romeyn de Hooghe, 1672, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
19. Zicht op de ruïnes van Brussel na het bombardement: Grote Markt vanaf de hoek van de Heuvelstraat in de richting van de Sint-Niklaaskerk, 1695, Richard van Orley II naar Augustin Coppens, ©The Phoebus Foundation, Antwerpen.
20. Kamer van de Wacht, 1642, David Teniers II, The State Hermitage Museum, St. Petersburg, copyright Photograph © The State Hermitage Museum/Photo by Pavel Demidov.
21. Soldaten in een kortegaard, ca. 1650, Mattheus Van Hellemont, ©The Phoebus Foundation, Antwerpen.
22. Veldslag, [ca. 1644-1650], Pieter Meulenaer, The State Hermitage Museum, St. Petersburg, copyright Photograph © The State Hermitage Museum/Photo by Pavel Demidov.
23. Gevecht tussen ruiters en voetvolk, 1656, Peter Snaeyers, ©The Phoebus Foundation, Antwerpen.
24. Legerkamp bij Gent, ca. 1690-1700, Karel Breydel, ©The Phoebus Foundation, Antwerpen.
25. 'La maurade', uit *Les Grands misères de la guerre*, 1633, Jacques Callot, ©The Phoebus Foundation, Antwerpen.
26. Portret van Christoffel d'Assonville, Johannes Wierix, 1591, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
27. Luis de Benavides de Carillo, markies van Caracena, landvoogd van de Spaanse Nederlanden, Artus Quellinus I, inv. nr. 701, foto: Rik Klein Gotink, Collectie KMSKA - Vlaamse Gemeenschap (public domain).
28. Zilveren rekenpenning met portret van Charles de Berlaymont, 1576, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
29. Florent de Berlaymont uit de plaat 'les seigneurs de la Toison', begrafenisstoet van Albrecht, Eryceus Puteanus, *Pompa Funerbris optimi potentissimiq. Principis Alberti pii. Archiducis Austriae...eiusdem principis morientis vit.*, Brussel, 1623, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
30. Graftombe van Jeanne de la Cressonnière in de kerk van Mariembourg, met vermelding van het lidmaatschap van de Raad van Oorlog van haar echtgenoot Jacques de Bryas, Wikimedia Commons.
31. Portret van Andrea Cantelmo, Paulus Pontius, naar Michaelina Wautier, 1643. Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
32. Portret van Lucas Cayro, baron van Moorsel, Pieter de Jode III, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
33. Portret van Carlos Coloma, markies de la Espinar, Paulus Pontius, naar Anthony van Dyck, 1645–1646. Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
34. Charles-Alexandre de Croÿ uit de plaat 'les seigneurs de Toison', begrafenisstoet Albrecht, Eryceus Puteanus, *Pompa Funerbris optimi potentissimiq. Principis Alberti pii.*

- Archiducis Austriae...eiusdem principis morientis vit.*, Brussel, 1623, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
35. Wapenschild van Paul-Bernard de Fontaine uit het handschrift, 'Catalogue des noms, surnoms et tiltres des grands maistres et capitaines généraux de l'artillerie des armées des Pays Bas', door Pierre-Albert de Launay, Nationale Bibliotheek Madrid, p. 25. *Imágenes procedentes de los fondos de la Biblioteca Nacional de España*.
 36. Titelblad van *Delle guerre di Fiandra* van Pompeo Giustiniani, met vermelding van zijn lidmaatschap van de Raad van Oorlog, ©The Phoebus Foundation, Antwerpen.
 37. Portret van Diego Felipez de Guzmán, markies van Leganés, Paulus Pontius naar Antoon Van Dyck, In: *Iconografie: Antwerpen, 1645-1646*, ©The Phoebus Foundation, Antwerpen.
 38. Portret van Charles de Longueval, Pieter Paul Rubens, The State Hermitage Museum, St. Petersburg, copyright Photograph © The State Hermitage Museum/Photo by Pavel Demidov.
 39. Portret van Juan de Mancicidor, Hendrick Hondius (I), 1608. Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
 40. Wapenschild van Charles de Mansfeld uit het handschrift 'Catalogue des noms, surnoms et tiltres des grands maistres et capitaines généraux de l'artillerie des armées des Pays Bas', door Pierre-Albert de Launay, Nationale Bibliotheek Madrid, p. 15. *Imágenes procedentes de los fondos de la Biblioteca Nacional de España*.
 41. Portret van Pieter Ernest Van Mansfeld, Dominicus Costus, 1600-1604, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
 42. Portret van Francisco de Moncada, markies van Aytona, Lucas Vorsterman I naar Antoon Van Dyck, In: *Iconografie, Antwerpen, 1645-1646*, ©The Phoebus Foundation, Antwerpen.
 43. Grafzerk van Rudolph de Navara en Gisberte Van Loon, bij de kerk van Roosbeek, met vermelding van zijn lidmaatschap van de Raad van Oorlog, Foto © KIK-IRPA, Brussel, cliché B049596.
 44. Wapenschild van Valentin de Pardieu, uit handschrift 'Catalogue des noms, surnoms et tiltres des grands maistres et capitaines généraux de l'artillerie des armées des Pays Bas', door Pierre-Albert de Launay, Nationale Bibliotheek Madrid, p. 16. *Imágenes procedentes de los fondos de la Biblioteca Nacional de España*.
 45. Portret van Jean Richardot als onderhandelaar in de vredesonderhandelingen van 1608. Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
 46. Portret van Pieter Roose, uit 'La chancellerie de Brabant', begrafenisstoet Albrecht, Eryceus Puteanus, *Pompa Funerbris optimi potentissimiq. Principis Alberti pii. Archiducis Austriae...eiusdem principis morientis vit.*, Brussel, 1623, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
 47. Wapenschild van Gabriele de Serbelloni uit het handschrift, 'Catalogue des noms, surnoms et tiltres des grands maistres et capitaines généraux de l'artillerie des armées des Pays Bas', door Pierre-Albert de Launay, Nationale Bibliotheek Madrid, p. 12. *Imágenes procedentes de los fondos de la Biblioteca Nacional de España*.
 48. Portret van Don Sigismondo Sfondrato, Pieter de Jode II, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.

49. Wapenschilden van de familie Tassis, Michel Natalis, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
50. Portret van Fadrique Álvarez de Toledo (Don Frederik), Jan Punt, 1749, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
51. Grafmonument van Francisco Marcos de Velasco door Pieter Scheemaeckers I in de Sint-Jacobskerk in Antwerpen, foto Harald Deceulaer.
52. Luis de Velasco uit de plaat 'Les seigneurs de la Toison', begrafenisstoet Albrecht, Eryceus Puteanus, *Pompa Funeris optimi potentissimiq. Principis Alberti pii. Archiducis Austriae... eiusdem principis morientis vit.*, Brussel, 1623, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.
53. Portet van Louis Verreycken, als één van de deelnemers aan de vredesonderhandelingen van 1608. Anoniem, 1614-1616. Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.

Inleiding

1. De vroegmoderne staat, junta's en de Raad van Oorlog.

Zowel historici als archivariissen hebben zeker sinds de tweede helft van de 20ste eeuw veel aandacht besteed aan centrale en regionale instellingen, en hun volumineuze archieven⁵. Staatsvorming, bureaucrativering, verschriftelijking en toenemende archivering zijn ongetwijfeld belangrijke historische processen in de vroegmoderne geschiedenis, maar lineair of eenduidig verliepen die niet. Zo bestonden er in de zestiende en zeventiende eeuw nog heel wat informele besluitvormingskanalen en zelfs instellingen, die weinig of geen archief hebben nagelaten. In de voorbije decennia hebben historici hun aandacht verlegd naar minder formele vormen van politiek, zoals de rol van patronagenetwerken, de 'valido' of favoriet van de vorst en de Hofhouding⁶. In de vroegmoderne periode werden regelmatig geheime spionage of semi-diplomatieke operaties opgezet, waarvan officiële regeringsraden niet op de hoogte waren⁷. Ook junta's bestonden los van de officiële raden. Deze studie wil zowel een bijdrage leveren aan de institutionele geschiedenis, als aan het onderzoek naar meer informele politieke besluitvormingsprocessen, aan de hand van een studie van een adviesraad of junta voor het militaire beleid: de Raad van Oorlog.

Voor we ingaan op deze instelling zelf, loont het de moeite om te bekijken wat adviesraden, commissies, jointes of junta's eigenlijk waren, en hoe en wanneer ze functioneerden in de vroegmoderne politiek. Junta's waren werkgroepen met leden gekozen door de vorst, die beleidsvoorbereidend werk uitvoerden en advies uitbrachten. Vaak werden ze tijdelijk in het leven geroepen om een specifieke kwestie te regelen, sommigen – zoals de Raad van Oorlog –

⁵ Zie o.a. Michel BAELDE, *De collaterale raden onder Karel V en Filips II (1531-1578). Bijdrage tot de geschiedenis van de centrale instellingen in de zestiende eeuw*, Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Schone Kunsten van België. Klasse der Letteren, jaargang XXVII, nr. 60, Brussel, 1966; Hugo DE SCHEPPER, 'Vorstelijke ambtenarij en bureaukratisering in regering en gewesten van s' Konings Nederlanden, 16de-17de eeuw', *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 90, 1977, p. 358-377; Erik AERTS, Michel BAELDE, Herman COPPENS, Hugo DE SCHEPPER, Hugo SOLY, Alfons K.L. THIJNS, Karin VAN HONACKER (eds.), *De centrale overheidsinstellingen van de Habsburgse Nederlanden* (Studia 55), Brussel, 1994; Micheline SOENEN, *Guide des fonds et collections des Archives générales du Royaume Institutions centrales des Pays-Bas sous l'Ancien Régime* (Guides 15), Brussel, 1994; Walter PREVENIER en Bea AUGUSTYN (eds.), *De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Vlaanderen tot 1795* (Studia 72), Brussel, 1997; Raymond VAN UYTVEN, Claude BRUNEEL, Herman COPPENS en Bea AUGUSTYN (eds.), *De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Brabant en Mechelen tot ca. 1795* (Studia 82), Brussel, 2000; Sébastien DUBOIS, Bruno DEMOULIN & Jean-Louis KUPPER (dir.), *Les institutions publiques de la principauté de Liège (980-1794)* (Studia 133), 2 vol., Brussel, 2012; Hugo DE SCHEPPER, 'A latere principis u de su theniente general' *De Regeringsraden naast Landheren en Landvoogden in de Habsburgse Nederlanden. Leden, Instellingen en Algemene Politiek 1577/1580-1609*, Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Nieuwe Reeks, 38, Leuven-Parijs-Bristol, 2023.

⁶ Zie o.a. J.H. ELIOTT en L.W.B. BROCKLISS (eds.), *The World of the Favourite*, New Haven en Londen, 1999; Dries RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace: the Habsburg Court of Brussels and the Politics of Access in the Reign of Albert and Isabella, 1598-1621*, Leuven, 2014; René VERMEIR, Dries RAEYMAEKERS en José Eloy HORTAL MUÑOZ (eds.), *A Constellation of Courts. The Courts and Households of Habsburg Europe 1555-1665*, Leuven, 2014; Nadine AKKERMAN en Birgit HOUBEN (eds.), *The politics of female households: Ladies-in-waiting across early modern Europe*, Leiden/Boston, 2014; Dries RAEYMAEKERS en Sebastiaan DERKS (eds.), *The Key to Power? The Culture of Access in Princely Courts, 1400-1750*, Leiden, 2016.

⁷ Zie bijv. Michel HUISMAN, Jan DHONDT en Lucienne VAN MEERBEECK, *Les Relations militaires des années 1634 et 1635, rédigées par Jean-Antoine Vincart, Secrétaire des avis secrets de guerre aux Pays-Bas*, Brussel, 1958, p. 12-15; Nadine AKKERMAN (ed.), *Invisible agents: Women and espionage in seventeenth-century Britain*, Oxford, 2018.

functioneerden ook gedurende langere periodes. Junta's funtioneerden parallel en soms in concurrentie met de klassieke overheidsinstellingen. Ze zijn vooral bestudeerd voor Spanje, waar ze al bestonden onder Ferdinand van Aragon en Isabella van Castilië. Onder Karel V en Filips II namen de junta's toe in belang⁸. Zeker de persoonlijke Junta van Filips II fungeerde in 1588-1598 als een draaischijf van informatiestromen, die een politieke synthese vormde vanuit een helikopterperspectief⁹. Onder Filips III en de hertog van Lerma werden de junta's al sterker geformaliseerd, om hun hoogtepunt te bereiken onder de graaf-hertog Olivares, die meer dan dertig junta's oprichtte in de jaren tussen 1622 en 1643¹⁰.

De junta's waren geen louter Spaans fenomeen. Zeker in de vroege zeventiende eeuw werkten vele andere 'ministers-favorieten' van de vorst (Richelieu en Mazarin in Frankrijk, Oxenstierna in Zweden en Buckingham in Engeland) bij voorkeur buiten de officiële instellingen om. Ze riepen ook tijdelijke jointes in het leven en onderhielden aparte informatie- en patronagenetwerken¹¹.

Ook in de Zuidelijke Nederlanden kwamen junta's voor, en de Raad van Oorlog is niet het enige voorbeeld. Na 1585 riep landvoogd Alexander Farnese de Raad van State nog nauwelijks samen, en regeerde hij met een min of meer informele 'raad' of junta die bestond uit zijn secretaris Cosimo Masi, Jean Richardot, Christophe d'Assonleville en Willem van Pamele¹². In januari 1595 ontstond een 'Jointe des notables', een tijdelijke adviescommissie van hoge clerici en edellieden die vergaderde over maatregelen om de crisis in het land te bezweren¹³. In 1598 pleitte de graaf van Solre bij aartshertog Albrecht voor het installeren van een junta van drie à vier personen, die o.a. een advies kon uitbrengen over militaire zaken¹⁴. Na 1606 zou de Raad van State niet meer worden samen geroepen, en vaak wordt dan ook geargumenteed dat het bestuur onder de Aartshertogen vooral werd uitgeoefend via

⁸ Geoffrey PARKER, *Filips II Onmachtige koning*, Amsterdam, 2014, p. 118-124; Gustaaf JANSSENS, 'Alva en de Nederlanden (16de-21ste eeuw). Een biografische en historiografische benadering van een berucht historisch personage', in Judith BROUWER en Michael LIMBERGER (red.), *Hedendaagse biografieën over vroegmoderne lieden, Nieuwe Tijdingen. Over vroegmoderne geschiedenis*, 2018, p. 35-55, aldaar p. 44-45.

⁹ Sylvain ANDRE, 'Gouverner par les juntas. Révision historiographique d'une méthode gouvernementale (monarchie hispanique, seconde moitié du XVIe siècle)', *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine*, 2018/3, 65/3, p. 7-32.

¹⁰ Antonio FEROS, *Kingship and Favoritism in the Spain of Philip III, 1598-1621*, Cambridge, 2000, p. 128-131; John H. ELLIOTT, *The Count-Duke of Olivares. The Statesman in an Age of Decline*, New Haven en Londen, 1986, p. 296, 421, 511.

¹¹ Jean BÉRENGER, 'Pour une enquête européenne, l'histoire du ministeriat au XVIIe siècle', *Annales Economies Sociétés Civilisations*, 29, 1, februari 1974, p. 166-192; I.A.A THOMPSON, 'The Institutional Background to the Rise of the Minister-Favourite', in J.H. ELLIOTT en L.W.B. BROCKLISS (eds.), *The World of the Favourite*, op. cit., p. 13-25; Geoffrey PARKER, *Europe in Crisis, 1598-1648*, second edition, Oxford, 2001, p. 43.

¹² H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, op. cit., p. 742-747.

¹³ J. LEFEVRE, *CPhII*, IV, p. 280, Dossier over de 'jointe des notables', 30 januari 1595, p. 311-312. Het gaat hier wellicht niet om een klassieke junta, maar om een initiatief dat gedeeltelijk ook 'van onderuit' groeide. De adviezen zijn uigegeven door L.P. GACHARD, *Actes des États Généraux de 1600*, Brussel, 1849, p. 415-450 en Leon VAN DER ESSEN, 'Un cahier de doléances des principaux conseils des Pays-Bas concernant la situation des « provinces obéissantes » sous le gouvernement de l'archiduc Ernest (1594-1595)', *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 88, 1924, p. 291-311.

¹⁴ Victor BRANTS, 'Avis sur les affaires des Pays-Bas adressé à l'archiduc Albert par Philippe de Croÿ, comte de Solre', *Bulletin de la Commission royale d'Histoire*, 1914, 83, p. 254-279, aldaar 265-266, 274-276.

informele vergaderingen en ad hoc commissies¹⁵. Joseph Lefèvre sprak in dat verband over het ‘Ministère Espagnol’, een groep van Spaanse politici en militairen die achter de schermen de belangrijkste beslissingen zou nemen¹⁶. Of deze ook effectief heeft bestaan is nog steeds voorwerp van discussie, maar Filips III en aartshertog Albecht riepen in elk geval jointes bijeen in de Nederlanden in 1602, 1615 en 1616 om politieke kwesties te onderzoeken¹⁷. Na de dood van Albrecht ontstond vanaf 1623 een junta van State en Oorlog onder leiding van kardinaal Alonzo de la Cueva (1572-1655), de Spaanse gezant in Brussel, die de belangrijkste staatszaken naar zich toe trok. Nadat de markies van Aytona in 1629 naar Brussel was gestuurd, o.a. om meer greep te krijgen op de informele organen van de la Cueva, duurde het niet lang vooraleer hij op zijn beurt een aparte jointe oprichtte, los van de collaterale raden¹⁸. In 1632 stelde landvoogdes Isabella in Brussel een tijdelijke junta aan om praktische modaliteiten van de internationale handel te regelen¹⁹. Olivares richtte in de jaren dertig en veertig van de zeventiende eeuw twee tijdelijke militaire junta’s op in Brussel²⁰. In 1678 werd een tijdelijke junta opgericht in Brussel om zich uit te spreken over de wenselijkheid van een vredesverdrag met Frankrijk²¹. In de tweede helft van de zeventiende en vroege achttiende eeuw functioneerden nog regelmatig ad hoc junta’s, soms voor het regelen van praktische zaken, maar vooral als tijdelijke uitzonderingsrechtbank voor delicate zaken²². Van al deze junta’s is meestal weinig of geen archief bekend.

In de achttiende eeuw ontstonden dan weer vele meer geformaliseerde ‘jointes’ en comités, zoals de Kabinetsjointe, de Jointe voor Besturen en Subsidiezaken, de Jointe voor de Betwiste gebieden, de Jointe voor de rundveepest,... Dit waren echter instellingen die volledig

¹⁵ Hugo DE SCHEPPER, ‘De Raad van State in de landsheerlijke Nederlanden en zijn voortgang op gescheiden wegen, 1531-1588/1948’, in Hugo DE SCHEPPER (ed.), *Raad van State 450 jaar*, Den Haag, 1981, p. 1-35, aldaar p. 24.

¹⁶ Joseph LEFEVRE, ‘Le ministère Espagnol de l’Archiduc Albert’, *Bulletin de l’Académie Royale d’archéologique de Belgique*, 1924, I, p. 202-224.

¹⁷ CCE, I, p. 114, brief van Filips III aan Balthasar de Zuniga met een bevel om een junta samen te roepen om de voorstellen van Juan de Gauna te bespreken, 30 oktober 1602; Joseph LEFEVRE, *La Secrétairerie d’État et de Guerre sous le Régime Espagnol (1594-1711)*, Académie Royale de Belgique Classe des lettres et des sciences morales et politiques. Mémoires collection in-8° deuxième série, XXXVI, Brussel, 1934, p. 83.

¹⁸ René VERMEIR, *In staat van oorlog. Filips IV en de Zuidelijke Nederlanden, 1629-1648*, Maastricht, 2001, p. 12, 24, 95; René VERMEIR, ‘L’ambition du pouvoir. La noblesse des Pays-Bas méridionaux et Philippe IV, 1621-1648’, *Revue du Nord*, 2005, 359, p. 89-113, aldaar p. 91-94.

¹⁹ Met als leden Jan Van de Wouwere (lid van de Raad van Oorlog), kardinaal de la Cueva en oud-burgemeester van Antwerpen Tucher, Eddy STOLS, *De Spaanse Brabanders of de handelsbetrekkingen der Zuidelijke Nederlanden met de Iberische wereld, 1598-1648*, Brussel, 1971, I, p. 40.

²⁰ Fernando GONZÁLEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi: Class, Culture and Command in the Spanish Army of Flanders, 1567-1659*, Leiden, 2009, p. 225-227, 239.

²¹ Farah LAPORTE, ‘Het beleid van de hertog van Villahermosa interim gouverneur in de Habsburgse Nederlanden’, ongepubliceerde masterscriptie, Universiteit Gent, 2006-2007, p. 96-98.

²² Zie voor voorbeelden in de literatuur o.a. J. LEFÈVRE, *La Secrétairerie*, op. cit., p. 146; Klaas VAN GELDER, *Regime Change at a Distance. Austria and the Southern Netherlands Following the War of the Spanish Succession (1716-1725)*, Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten, Nieuwe reeks, nr. 29, Leuven – Paris – Bristol, 2016, p. 175, 338, 349. Zie hieronder ook het biografische lemma over audiëntier Charles Verreycken. In het archief van de Audiëntie worden 11 omslagen bewaard met minuten of kopies van benoemingen van leden van ad-hoc commissies voor onderzoek, vonnis of bemiddeling in rechtszaken, voor de periode 1671-1741, zie Brussel, ARA, Audiëntie 2712 (1) - 2712 (11).

geïntegreerd waren in het administratieve apparaat van de Oostenrijkse Habsburgers, die doorgaans wel archief hebben nagelaten²³.

Verskillende kroniekschrijvers, archivalische bronnen en historische studies vermelden regelmatig de ‘Raad van Oorlog’ in de zestiende en zeventiende eeuw: een adviesraad rond militaire aangelegenheden. Geoffrey Parker, Luc Duerloo en Fernando González de León bespreken een aantal aspecten van deze instelling, en in de literatuur wordt soms vermeld dat deze of gene persoon lid was van deze raad, maar in de klassieke overzichten van de centrale instellingen van de Habsburgse Nederlanden komt de Raad van Oorlog niet voor²⁴. Verwonderlijk is dat niet, want met uitzondering van een klein bundeltje notulen uit de jaren 1578-1592, dat tot dusver aan de aandacht van historici is ontsnapt, heeft deze raad geen eigen archief nagelaten²⁵. Toch blijkt uit talloze andere bronnen dat de Raad actief is geweest van ca. 1567 tot het Twaalfjarig Bestand in 1609, terug werd opgericht in 1618, en met een aantal onderbrekingen bleef functioneren tot ergens in de vroege 18de eeuw.

Uit verschillende vermeldingen in de briefwisseling van Filips II blijkt dat de Raad van Oorlog o.a. advies gaf over troepenbewegingen, maatregelen tegen muitende soldaten, operaties zoals het bezetten van een dorp aan de andere kant van de Schelde tegenover Antwerpen om er een fort te bouwen, of militair leiderschap, zoals de kwestie wie de Spaanse troepen zou leiden die terug naar Italië zouden trekken. Ook de internationale politiek werd besproken, zoals de dreigende steun van Elisabeth I aan de opstandelingen²⁶. Uit de briefwisseling van Filips II komt de Raad naar voor als een orgaan dat in Brussel vergaderde, en waar de algemene militaire politiek op de agenda stond.

Eigentijdse kroniekschrijvers en historici als Famiano Strada, Alonso Vazquez, Paolo Rinaldi, Antonio Carnero, Christophle de Bonours of Charles-Alexandre de Croÿ citeren dan weer vergaderingen van de Raad van Oorlog tijdens de veldtochten van Don Juan, Alexander Farnese en de graaf van Fuentes, of het beleg van Oostende, vermoedelijk vooral op basis van mondelinge overlevering²⁷. Tijdens deze vergaderingen werd bijvoorbeeld beslist om slag te

²³ Zie de verschillende notities over de jointes in E. AERTS, e.a., *De centrale overheidsinstellingen*, op. cit., p. 139-143, 325-330, 339-345, 356-366, 413-418, 426-435, 701-730, 782-792, 818-828.

²⁴ Geoffrey PARKER, *The Army of Flanders and the Spanish Road, 1567-1559. The Logistics of Spanish Victory and Defeat in the Low Countries' Wars*, Cambridge, 1972, p. 106-109; Luc DUERLOO, *Dynasty and Piety. Archduke Albert (1598-1621) and Habsburg Political Culture in an Age of Religious Wars*, Farnham, 2012, p. 82-83; F. GONZÁLEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi*, p. 11, 91. Geen vermelding in Erik AERTS e.a. *De centrale overheidsinstellingen*, op. cit. of in M. SOENEN, *Guide des fonds et collections*, op. cit.

²⁵ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, Notulen van de Raad van Oorlog, 1578-1592. In de inventaris van de zendbrieven van de Audiëntie worden de nummers 1841/3-4 en 1842/1-2 beschreven als notulen van de Raad van State ‘y compris le Conseil de Guerre’, tussen 1593 en 1598, maar de rol van de Raad van Oorlog komt mijn insziens in deze stukken niet duidelijk naar voor. Wel wijst dit op de nauwe relatie tussen de Raad van State en de Raad van Oorlog in deze periode, die verder in deze studie wordt behandeld.

²⁶ L.P. GACHARD, *CPhII*, IV, Brussel, 1861 p. 376, brief van Geronimo Roda aan Filips II, 14 september 1576. Zie ook p. 506 11 april 1576; p. 523-524, 25 augustus 1576; p. 575-576, 26 april 1576; p. 402, brief van Roda aan Filips II, 28 september 1576; p. 493, 19 maart 1576; p. 491-492, 15 maart 1576 (vergadering Raad van State waarin Raad van Oorlog werd ontboden); brief van Frédéric Perrenot de Granvelle, heer van Champagny aan kardinaal Granvelle, 21 september 1584, waarin hij schreef over zijn missie naar Elisabeth I in Engeland in 1576. Hij ondernam deze op vraag van Requesens ‘en detresse pour les advertissements si chauld que nous avions de tous les coustelz au conseil de guerre’, gepubliceerd in C. PIOT, *Correspondance du cardinal de Granvelle*, XI, Brussel, 1877, p. 265. L.P. GACHARD, *CPhII*, V, p. 299, brief van Don Juan aan Filips II, 7 april 1577.

²⁷ Zie voor een bespreking van deze kronieken o.a. Johan BROUWER, *Kronieken van Spaansche soldaten uit het begin van den tachtigjarigen oorlog*, Zutphen, 1933; Leon VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse Prince de Parme Gouverneur général des Pays-Bas (1545-1592)*, I (1545-1578), Brussel, 1933, p. XIX-XXII; Gustaaf

leveren bij Gembloux en Rijmenam, om Philippeville en Oudenaarde te belegeren, Deventer te ontzetten, of het beleg van Doornik en Maastricht verder te zetten.

Afbeelding 1: Slag bij Gembloux, 1578, Frans Van den Wijngaerden, naar Johan Wilhelm Baur, 1643-1645, Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

Op het doodsbed van Don Juan zou een Raad van Oorlog zijn samen geroepen, waarin hij Farnese aanwees als zijn opvolger. Ook de strategie bij de aanval op Antwerpen of Kamerijk, de mogelijke militaire operaties na het mislukken van de invasie van Engeland door de Armada en de inval in Frankrijk werden besproken tijdens de Raad van Oorlog²⁸. Uit de bewaard gebleven notulen van de Raad van Oorlog blijkt ook dat de Raad vaak advies gaf bij operationele en logistieke beslissingen op het terrein zelf, tijdens veldtochten.

JANSSENS, 'De Historia de las guerras civiles [...] en Flandes y las causas de la rebelión de dichos estados van Antonio Carnero (1625)', *De Zeventiende Eeuw*, 10, 1994, p. 65-70.

²⁸ Famiano STRADA, *De thien eerste boecken der Neder-Lantsche oorloghen in' t Latijn beschreven door den eerweerd. P. Famianus Strada, priester der Societeyt Jesu ende verduytscht door Guiliam Van Aelst*, Antwerpen, 1646, p. 392-394; Johan BROUWER, *Kronieken van Spaansche soldaten*, op. cit., p. 279. Voorbeelden op basis van eigentijdse kronieken bij Leon VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse, I op. cit.*, p. 205, 212, 220, 244, 278, 266, 271-272, 295; Idem, *II (1578-1582)*, Brussel, 1934, p. 71, 139, 172; Idem, *III (1582-1584)*, Brussel, 1934, p. 28, 72; Idem, *IV Le siège d'Anvers (1584-1585)*, Brussel, 1935, p. 2, 4, 70; Idem, *V (1585-1592)*, Brussel, 1937, 40, 242, 296, 311, 377. Zie ook J.L.A. DIEGERICK, *Correspondance de Valentin de Pardieu, seigneur de la Motte, gouverneur de Gravelines (1574-1594)*, Brugge, 1857, p. 56 en 61.

De Robaulx de Soumoy en Van der Essen maken voor de Raad van Oorlog een onderscheid tussen twee types instellingen, met verschillende bevoegdheden en samenstelling : ‘...il y a toujours eu deux espèces de conseils de guerre, l’un qu’on appeloit suprême, où estoient délibérées et résolues les choses les plus importantes et secrètes de la guerre ; lequel estoit composé des personnes qui avoient, pour ce, patente expresse du roy ; l’autre estoit de tous ceux qui, à raisons de leurs charges, pouvoient prendre le tiltre de conseiller de guerre, lesquels n’entroient au conseil, que lorsqu’on les y appeloit’²⁹.

Het lijkt er op dat we inderdaad een analytisch onderscheid moeten maken tussen twee types Raden van Oorlog, met een enigszins ander ledenbestand. Allereerst was er een Raad van Oorlog van politiek-militaire topfiguren die min of meer regelmatig vergaderde in Brussel over de militaire strategie voor de hele Nederlanden. Ten tweede waren er bijeenkomsten van militairen op het terrein, ter voorbereiding van een veldslag of een andere militaire operatie. Dit waren *ad hoc* krijgsraden van ervaren militairen die een advies uitbrachten over verschillende opties in concrete militaire situaties. Het is misschien betekenisvol dat in dat laatste geval doorgaans gesproken werd over ‘een’ Raad van Oorlog, en niet over ‘de’ Raad van Oorlog. Hoewel beide types ‘Raad van Oorlog’ werden genoemd, en ze wellicht vaak gedeeltelijk overlaptten in de leden, hadden ze een andere identiteit en finaliteit.

De Raad van Oorlog in Brussel was één van de jointes of junta’s, die moet worden geplaatst in een zoektocht naar een bestuursvorm in een complexe relatie tussen Brussel en Madrid. Of deze inderdaad *conseil suprême de guerre* werd genoemd is nog maar de vraag. Deze benaming hebben we in geen enkele eigentijdse bron gezien. Wellicht heeft men deze naam eenvoudigweg overgenomen van de Spaanse *Consejo Supremo de Guerra*, een heel andere instelling. De Zuid-Nederlandse Raad van Oorlog mag echter niet worden verward met de *Consejo de Guerra* of de *Consejo Supremo de Guerra* in Madrid. De *Consejo de Guerra* was een raadgevende orgaan voor het miliair beleid, die de leiding had over de militaire administratie in het Iberische schiereiland en tot de late zestiende eeuw ook juridische bevoegdheden uitoefende over militairen met een hoge rang. Tussen 1583 en 1593 kende deze instelling een proces van formalisering³⁰. Enkele personen uit de Zuidelijke Nederlanden werden wel lid van deze Spaanse Raden, maar de Zuid-Nederlandse Raad van Oorlog was een andere instelling. De namen van personen die we aantreffen in de bronnen die lid waren van de Spaanse Raad van Oorlog worden apart vermeld.

Na de dood van secretaris Juan de Mancicidor, en bij het uitbreken van de Dertigjarige Oorlog werd opnieuw een Raad van Oorlog (*junta de guerra*) opgericht in 1618. Deze Raad vergaderde op het paleis en had een adviserende functie in militaire zaken³¹. Hoewel notulen van de Raad van Oorlog voor de periode van na 1592 ontbreken, zijn er ook voor de zeventiende eeuw sporen van bijeenkomsten van een Raad van Oorlog tijdens veldtochten.

²⁹ A.L.P. DE ROBAULX DE SOUMOY, *Considérations sur le gouvernement des Pays-Bas*, Brussel, 1873, vol. 3, p. 192-193; L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse, op. cit.*, II, p 61.

³⁰ I.A.A. THOMPSON, ‘The Armada and administrative reform: the Spanish council of war in the reign of Philip II’, *English Historical Review*, LXXII, 325, oktober 1967, p. 698-725, aldaar p. 709-723; G. PARKER, *The Army, op. cit.*, p. 111; D. SANTIAGO FERNANDEZ-CONTI, *Los Consejos de Estado y Guerra de la Monarquía Hispana durante la época de Felipe II*, ongepubliceerde doctoraatsverhandeling, Universidad Autonoma de Madrid, 1996, p. 14, 105, 251-254, 262, 266-268, 286 (met dank aan Gustaaf Janssens die ons een exemplaar van deze thesis bezorgde); S. ANDRE, ‘Gouverner par les juntas’, *op. cit.*, p. 13.

³¹ CCE, I, p. 512, brief van Pedro Sarigo aan Filips III 3 april 1618; L. DUERLOO, *Dynasty and Piety*, p. 82-83.

Het houden van een krijgsraad in het kader van operationele beslissingen op het terrein was een algemeen verspreid gebruik in Europese legers³².

In het archief van de Geheime Raad van het prinsbisdom Luik zijn enkele sporen te vinden over een Raad van Oorlog, uit de late zeventiende en de eerste helft van de achttiende eeuw³³. Ook de koning van Engeland en verschillende Duitse vorsten hadden een Raad van Oorlog. Aangezien heel wat Zuid-Nederlandse militairen in Duitsland actief waren in de zeventiende eeuw, kan het geen verbazing wekken dat sommigen ook lid werden van deze Raden van Oorlog³⁴.

Vermelden we volledigheidshalve nog dat er in de stad Nijvel een ‘Conseil de Guerre’ bestond, maar dit was een lokale rechtbank voor leden van de gewapende gilden³⁵. Blijkbaar bestond een gelijkaardige instelling in Brussel, want in 1670 werd een proces gevoerd voor de Raad van Brabant, waarin een notaris uit Brussel zich verzette tegen een dagvaarding voor de Raad van Oorlog, in het kader van een conflict over wacht lopen³⁶.

2. Vraagstelling.

Aangezien de Raad van Oorlog nog nooit is bestudeerd, hebben we nog geen enkel antwoord op de meest basale empirische vragen als: welke bevoegdheden oefende de instelling uit? Hoe was de Raad georganiseerd, uit hoeveel personen bestond hij, waar vergaderde men en met welke frequentie? Wie was er lid van, hoe werden de leden benoemd? En waarom was de

³² Zie de bespreking van krijgsraden in Oskar REGELE, *Der Österreichische Hofkriegsrat, 1556-1848* (Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchiv 1), Wenen, 1949, p. 37-42. Voorbeelden van krijgsraden aan Noord-Nederlandse kant in Olaf VAN NIMWEGEN en Ronald PRUD'HOMME VAN REINE, ‘De republiek in oorlog’ in Petra GROEN, Olaf VAN NIMWEGEN, Ronald PRUD'HOMME VAN REINE, Louis SICKING en Adri VAN VLIET (red.), *De tachtigjarige oorlog van Opstand naar geregelde oorlog, 1568-1648* (Militaire Geschiedenis van Nederland, deel 1), Amsterdam, 2013, pp. 284-286. Vlak voor veldslagen in de Dertigjarige Oorlog werd ook regelmatig een Raad van Oorlog georganiseerd, om concrete operaties te bespreken, Voorbeelden bij DE RAHLENBECK, ‘Longueval (Charles-Bonaventure de)’, *Biographie Nationale*, 12, Brussel, 1892-1893, kolom 359-368, aldaar 366 en 367.

³³ Luik, Rijksarchief Luik, Conseil Privé de Liège, 1566, 1200, 1232.

³⁴ *Quartiers généalogiques des familles nobles des Pays-Bas, accompagnés de Preuves, remarques consistant en plusieurs Epitafes, Extraits de Manuscrits, d'Auteurs, de Registres & d'Actes originaux*, I, Keulen, 1776, p. 68 (vermelding dat Jean Bertholof, graaf van Wonsheim lid was van de Raad van Oorlog van de keurvorst van de Palts); Vermelding van Philippe Van der Vorst als lid van de Raad van Oorlog van de prins-elect van Keulen in 1663, Joseph VAN DE LEENE, *Theatre de la noblesse du Brabant, representant les erections de terre seigneuries, & noms des personnes, & des familles titrées, les creations des chevaleries, & octroys des marques d'honneurs & de noblesse: Accordez par les princes souverains ducs de Brabant, jusques au roy Philippe v. a present regnant. Divisé en trois parties, enrichies des genealogies, alliances, quartiers, epitaphes, & d'autres recherches anciennes & modernes*, Luik, 1705, p. 68. In Brussel, ARA, Grote Raad voor de Nederlanden te Mechelen, Processen van Luxemburg, 568 en 575, dossiers van Jehan Richard de Schonenbourg, baron van Geisberg, lid van (een Duitse?) Raad van Oorlog en 670 dossier van Charles Stassin, lid van de Raad van Oorlog van Brandenburg, zie Dirk LEYDER, *Inventaire des archives du Grand Conseil de Malines, Dossiers des procès de Luxembourg (501-100), 1542-1792*, Brussel, 2015.

³⁵ Xavier ROUSSEAU, ‘Tensions locales et menaces extérieures. Criminalité et répression dans la région nivelloise durant la seconde moitié du XVIIIe siècle’, in Marie-Sylvie DUPONT-BOUCHAT en Xavier ROUSSEAU (eds.), *Crimes, pouvoirs et sociétés (1400-1800). Anciens Pays-Bas et principauté de Liège* (Standen en Landen, CIV), Kortrijk-Heule, 2001, p. 127, 139, 142.

³⁶ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, 2831, Henri Guilmin, notaris in Brussel c. de sergeant-majoor van Brussel, als kapitein van zijn compagnie in het Hof, met zijn officieren, over nietigverklaring van een dagvaarding voor de Raad van Oorlog te Brussel; geschil over het houden van de wacht te Brussel als notaris, proces uit 1670.

Raad eigenlijk een informele junta, en ontsnapte hij blijkbaar aan een proces van formalisering of bureaucratisering, in tegenstelling tot zoveel andere instellingen? Kunnen we uit het feit dat er nauwelijks archief is bewaard van deze instelling concluderen dat ze niet belangrijk was, of is die redenering te kort door de bocht? Meer algemeen, wat zegt het bestaan van dergelijke relatief informele junta's over processen van staatsvorming en institutionalisering? Welke relaties bestonden er tussen de Raad van Oorlog en andere instellingen, personen en netwerken, zoals de collaterale raden? Welke rol heeft de Raad van Oorlog gespeeld in belangrijke episodes uit de politieke en militaire geschiedenis van de zestiende en zeventiende eeuw, zoals de Nederlandse Opstand, het herstel van het centraal gezag onder Farnese en Albrecht en Isabella, en vervolgens de verzwakking van het Spaanse rijk in de loop van de zeventiende eeuw? En welke effecten hadden deze historische transformatieprocessen op de instelling en het profiel van haar leden?

Afbeelding 2: Cornelis De Wael, Militair Kamp, [vóór ca. 1667], The State Hermitage Museum, St. Petersburg, copyright "Photograph © The State Hermitage Museum/Photo by Pavel Demidov.

De militaire en logistieke uitdagingen waren zeer groot in de zestiende en zeventiende eeuw. Het aantal soldaten in Europa verviervoudigde van de eerste helft van de zestiende eeuw tot de tweede helft van de achttiende eeuw³⁷. De voeding, bewapening, betaling, huisvesting en training van al die soldaten was nooit vanzelfsprekend. Daarnaast was er ook meer behoefte aan coördinatie en supervisie door de militaire (r)evoluties van de late zestiende eeuw en vroege zeventiende eeuw, zoals de doorbraak en standaardisering van vuurwapens, de trend naar kleinere, wendbare eenheden en het groter belang van vestingbouw en complexe belegeringen. In de Zuidelijke Nederlanden was de coördinatie tussen militairen en legers uit

³⁷ Jan LUCASSEN, *De wereld aan het werk van de prehistorie tot nu*, Zwolle, 2021, p. 235.

andere landen (militairen van de keizer in de jaren dertig, en van geallieerden in de late zeventiende eeuw) ook vaak een hoofdbreker³⁸. Het moge dus duidelijk zijn dat het militaire opperbevel in de Zuidelijke Nederlanden met grote problemen werd geconfronteerd, maar we weten nog niet veel over de concrete organisatie en functionering van een generale staf of Raad van Oorlog.

In de historiografie over de Spaanse Nederlanden is de ‘nationale’ afkomst van de bestuurders en militairen een druk bediscussieerd onderwerp. Jean Stengers heeft het juk van de ‘vreemde overheersers’ al lang geleden naar het Rijk der fabelen verwezen,³⁹ maar de verhouding tussen Spanjaarden en (Zuid-) Nederlanders blijft een onderwerp van debat in de literatuur. De rol en de aanwezigheid van buitenlandse (vooral Spaanse) troepen was tijdens de Nederlandse Opstand een zwaar beladen discussiepunt⁴⁰. In het kader van het debat over de soevereiniteit van de Aartshertogen ontwikkelde Joseph Lefèvre het concept van het ‘Ministère Espagnol’. Dit was geen echte instelling, maar een min of meer informele junta die volgens Lefèvre achter de schermen de belangrijkste beslissingen nam, en die zou hebben bestaan uit Spaanse ambassadeurs, de secretarissen van state en oorlog, de veedor-general en de pagador-general, de superintendent van de militaire justitie en de door de Spaanse vorst benoemde commandanten van Antwerpen, Gent en Kamerijk. Algemeen werd de blijvende aanwezigheid van het Spaans leger beschouwd als het machtselement bij uitstek van de invloed van Madrid in de zeventiende eeuw⁴¹. Henri Pirenne sprak over het aartshertogelijk paleis als ‘une succursale de l’Escorial’ en stelde de Aarthertogen voor als trouwe vazallen van Spanje⁴². Jonathan Israel, Geoffrey Parker en Hugo De Schepper hernamen min of meer de positie van Lefèvre en Pirenne, terwijl Luc Duerloo en Dries Raeymaekers de Spaanse invloed sterk nuanceren⁴³. Werner Thomas erkent de relatieve onafhankelijkheid van de Aartshertogen, vooral op het terrein van de binnenlandse politiek, maar is van mening dat de Spaanse invloed toch niet mag worden onderschat⁴⁴. Hugo De Schepper argumenteert ook dat de macht onder de Aartshertogen werd uitgeoefend via informele vergaderingen en ad hoc commissies maar René Vermeir twijfelt dan weer aan het Spaanse karakter van deze gremia⁴⁵.

³⁸ F. GONZÁLEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi*, p. 9, 229, 231-232. Zie voor de impact van de militaire revolutie op het Staatse leger o.a. Marjolein 'T HART, *Oorlog en ongelijkheid. Een inclusieve geschiedenis van de Gouden Eeuw*, Amsterdam, 2022, p. 42-56.

³⁹ Jean STENGERS, ‘Le mythe des dominations étrangères dans l’historiographie belge’, *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 1981, 59-2, p. 382-401.

⁴⁰ Anton VAN DER LEM, *De Opstand in de Nederlanden 1568-1648. De Tachtigjarige Oorlog in woord en beeld*, Amsterdam, 2014, p. 105, 109, 122-123.

⁴¹ J. LEFEVRE, ‘Le ministère Espagnol’, *op. cit.*, p. 202-224.

⁴² Henri PIRENNE, *Histoire de Belgique des origines à nos jours*, tome III, Brussel, 1973, p. 73, 83-85.

⁴³ Geoffrey PARKER en Hugo DE SCHEPPER, ‘The formation of government policy in the Catholic Netherlands under “the Archdukes”, 1596-1621’, *English Historical Review*, CCCLIX, 1976, pp. 241-254, aldaar p. 248-249; L. DUERLOO, *Dynasty and Piety*, *op. cit.*, p. 83. Een overzicht van het debat bij D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace*, *op. cit.*, p. 8-11.

⁴⁴ Werner THOMAS, ‘Andromeda Unbound. The Reign of Albert & Isabella in the Southern Netherlands, 1598-1621’, in Werner THOMAS en Luc DUERLOO (eds.), *Albert & Isabella 1598-1621*, Turnhout, 1998, p. 1-14, aldaar 4-7; Werner Thomas, ‘The “Spanish Faction” at the Court of the Archdukes Albert and Isabella’, in René VERMEIR, Dries RAEYMAEKERS en José Eloy HORTAL MUÑOZ (eds.), *A Constellation of Courts. The Courts and Households of Habsburg Europe 1555-1665*, Leuven, 2014, p. 167-223.

⁴⁵ Hugo DE SCHEPPER, ‘De Raad van State in de landsheerlijke Nederlanden en zijn voortgang op gescheiden wegen, 1531-1588/1948’, in Hugo DE SCHEPPER (ed.), *Raad van State 450 jaar*, Den Haag, 1981, p. 1-35, aldaar p. 24; Michel BAELDE en René VERMEIR, ‘Raad van State (1531-1702, 1718-1787, 1790-1794)’, in E. AERTS e.a., *De Centrale overheidsinstellingen*, *op. cit.*, p. 265-282; aldaar p. 268; René VERMEIR, ‘De Zuid-Nederlandse

Dries Raeymakers kijkt daarbij vooral naar de rol van het Hof, dat hij terug in het centrum van de macht plaatst⁴⁶.

Na de dood van Albrecht in 1621 en na het vertrek van Spinola uit de Nederlanden in 1628 werd niet alleen de invloed vanuit Madrid sterker. Tussen de jaren twintig en de jaren vijftig van de zeventiende eeuw werd het leger in de Zuidelijke Nederlanden volgens de Spaanse historicus Fernando González de León gekenmerkt door een proces van hispanisering. Spaanse officieren kregen een voorkeursbehandeling en werden benoemd in de belangrijkste posities⁴⁷.

De relatie tussen adellijke en niet-adellijke leden in de Raad van Oorlog raakt dan weer aan het bredere debat over de soms problematische integratie van de adel uit de Nederlanden in de Spaans-Habsburgse vroegmoderne staat. Albrecht en Isabella benoemden aan hun Hof een groeiend aantal Zuid-Nederlandse edellieden vanaf 1611, en vooral na 1616, om de elites aan het regime te binden. Maar volgens René Vermeir speelde de hoge Zuid-Nederlandse adel geen politieke rol van betekenis tussen de periode van Filips II en ca. 1675, ook niet onder de Aartshertogen. Zeker na 1635 was de politieke rol van de adel uitgespeeld⁴⁸. De rol van de adel staat ook centraal in een debat over de evolutie van het Spaanse leger in de zestiende en zeventiende eeuw. González de León argumenteert dat het Spaanse leger in de loop van de zeventiende eeuw verzwakte door de teloorgang van de professionele militaire organisatie die onder Alva had vorm gekregen. In deze ‘school van Alva’ gebeurden benoemingen volgens hem op basis van ervaring en verdienste. Vanaf Albrecht en Filips III gingen hoge functies in het leger steeds vaker naar minder ervaren Spaanse edellieden. Naast de al genoemde hispanisering beschrijft de auteur een evolutie naar artistocratisering: militairen met een niet-adellijke achtergrond zouden minder kunnen doorgroeien naar militaire topposities. Dit verlies aan militair professionalisme van het Spaanse leger zou hebben geleid tot meer nederlagen op het slagveld en zo tot de verzwakking van het Spaanse rijk in de zeventiende eeuw⁴⁹. De sterke aangezette tegenstelling tussen de periode onder Alva en de zeventiende eeuw is echter genuanceerd door Etienne Rooms en Raymond Fagel⁵⁰.

aristocratie en de vorming van een transnationale elite in de Spaans-Habsburgse samengestelde staat’, in Margo DE KOSTER, Bert DE MUNCK, Hilde GREEFS, Bart WILLEMS en Anne WINTER (eds.), *Werken aan de stad. Stedelijke actoren en structuren in de Zuidelijke Nederlanden 1500-1900. Liber Alumnorum Catharina Lis en Hugo Soly*, Brussel, 2011, p. 291-310, aldaar p. 295-296.

⁴⁶ D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace*, *op. cit.*, p. 305-317.

⁴⁷ F. GONZÁLEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi*, *op. cit.*, p. 105, 245-259, 361-364

⁴⁸ R. VERMEIR, ‘L’ambition du pouvoir’, *op. cit.*, p. 89-113; R. VERMEIR, ‘De Zuid-Nederlandse aristocratie’, *op. cit.*, p. 295-296.

⁴⁹ F. GONZÁLEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi*, *op. cit.*, p. 51, 60, 72-87.

⁵⁰ Etienne ROOMS, *De organisatie van de troepen van de Spaans-Habsburgse monarchie in de Zuidelijke Nederlanden (1565-1700)*, Brussel, 2003, p. 58 en de recensie van Raymond FAGEL, ‘F. González de León, *The Road to Rocroi: Class, Culture and Command in the Spanish Army of Flanders, 1567-1659*’, *BMGN - Low Countries Historical Review*, 126 (2), p. 116-118.

Afbeelding 3: Peter Snayers, Ruitergevecht, ca. 1640-1650, © The Phoebus Foundation, Antwerpen

De studie van de Raad van Oorlog werpt vragen op naar de politieke en sociale rol van het leger in de Nederlanden, naar de soevereiniteit van de Aartshertogen en naar de relatie tussen de landvoogden in Brussel en het centrale gezag in Madrid. Was de Raad van Oorlog een instrument van het Spaanse gezag? Hoe was de relatie tussen ‘Spanjaarden’ en personen uit de Nederlanden of een andere ‘nationale’ achtergrond, en hoe evolueerde dit doorheen de zestiende en zeventiende eeuw? Zien we een tendens tot artistocratisering in de Raad van Oorlog?

In het eerste deel van deze studie behandelen we de geschiedenis van de Raad van Oorlog, in het tweede deel de werking, organisatie, bevoegdheden. In een derde deel proberen we alle personen te verzamelen die ooit lid zijn geweest van de Raad van Oorlog. Dit heeft geleid tot een lijst met biografische lemma’s van 233 personen die in verband kunnen worden gebracht met de Raad van Oorlog tussen ca. 1567 en 1718. Het is daarbij niet de bedoeling om biografisch exhaustief te zijn, wel om een prosopografisch groepsportret te schetsen van de leden.

Dit prosopografische luikt vormt tegelijk een bron van informatie voor de studie van de Raad zelf. Op basis van deze lemma’s proberen we het profiel van de leden van de Raad te schetsen, en hoe dit eventueel evolueerde doorheen de tijd. Wie werd er lid en wanneer? Zijn er tussen de leden verschillende profielen te onderscheiden, en evolueerde dit eventueel doorheen de tijd? Waren er onder de leden eventueel familiale of patronagenetwerken te bespeuren, of facties met een specifieke politieke agenda?

3. Bronnen, heuristiek en methode.

Heuristisch is de studie van deze en andere min of meer informeel functionerende junta's een grote uitdaging, omdat hun band met archiefvorming minder evident was dan bij de klassieke politieke instellingen.

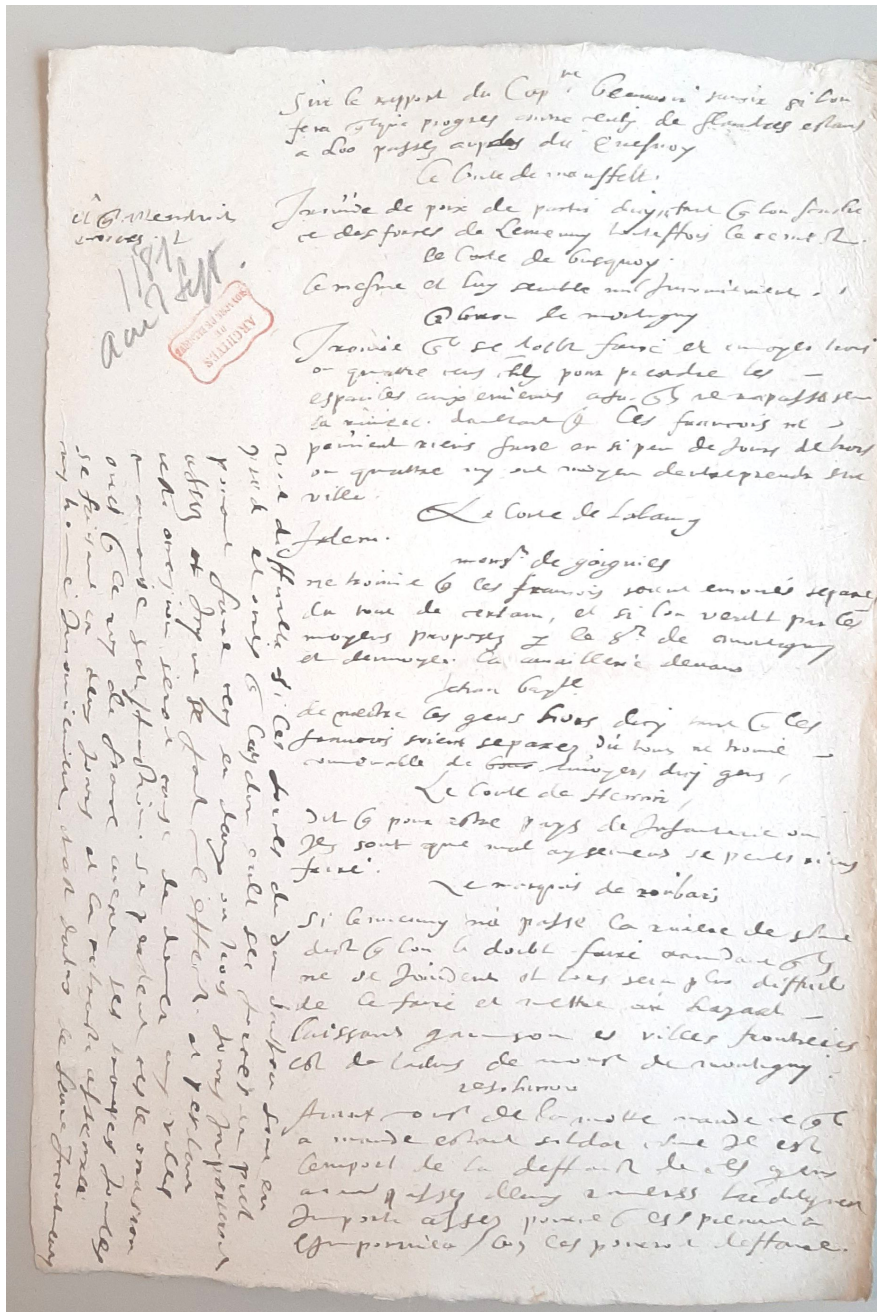
De belangrijkste directe bron over de organisatie en de werking van de Raad van Oorlog is een klein bundeltje met losse bladen met notulen, die samen zo'n 60 pagina's beslaan, uit de periode 1579, 1581-1585 en telkens één verslag uit 1587 en 1592⁵¹. De notulen zijn erg summier: ze beslaan meestal één of maximum twee pagina's per vergadering. Meestal begon dit verslag met een plaatsaanduiding en een datering, maar deze ontbreken ook regelmatig. Heel wat vergaderingen werden gehouden tijdens veldtochten of een belegering, bijvoorbeeld vóór of in Maastricht, Valenciennes, Le Quesnoy, Doornik, Cambrésis, Asse, Lier, Stabroek, 'Adlenbourg' (Oudburg) of 'au camp'. Dat dergelijke vergaderingen van de Raad van Oorlog plaatsvonden tijdens militaire campagnes kan misschien mede verklaren waarom er zo weinig archief van bewaard is. De bewaarde notulen zijn ook zeker onvolledig. Zo weten we op basis van andere bronnen bijvoorbeeld dat Farnese een Raad van Oorlog bijeen riep voor de inname van Weert in februari 1579, en voor Maastricht op 8 april 1579, maar daar is geen spoor van te vinden in het bewaarde bundeltje⁵². De bewaarde notulen zijn kostbaar omdat ze het enige bewaarde archief van de instelling uitmaken, maar ze kunnen dus niet worden gebruikt om het aantal vergaderingen van de Raad te tellen in een bepaald jaar, of om een volledig beeld te krijgen van alle leden in een bepaalde periode.

Op de agenda stond telkens een strategische of operationele kwestie, waar een standpunt over moest worden bepaald. Dit onderwerp werd vaak maar in enkele bewoordingen weergegeven, bijvoorbeeld over muiterij van Waalse soldaten, de vraag om al dan niet Kamerijk aan te vallen, 'sur le fait des Anglois' of 'sur le fait de Coulogne'. Uit de verslagen blijkt dat dit soms in relatie stond met een verslag of rapport, dat wellicht mondeling werd toegelicht. Voor de aanwezigen was het onderwerp van de vergadering duidelijk, voor de lezer vandaag is dat vaak veel minder vanzelfsprekend. Vervolgens werden de meningen van de verschillende aanwezigen weergegeven in telegramstijl, meestal in zo'n twee à drie lijnen per persoon, uitzonderlijk langer. Het verslag besloot met de beslissing, die begon met 'Son Altesse' (landvoogd Alexander Farnese) of 'résolution'. Beslissingen werden genomen door de landvoogd/oppperbevelhebber. Deze werd pas expliciet vermeld in de notulen vanaf 1583. In de notulen van 1579, 1581 en 1582 wordt Farnese dus niet vermeld, maar het lijkt zeer onwaarschijnlijk dat hij volledig afwezig was op de vergaderingen van zijn eigen Raad van Oorlog gedurende die drie jaar. Wellicht was zijn aanwezigheid zo evident dat de secretaris deze niet vermeldde in die jaren.

De notulen zijn duidelijk snel geschreven, wellicht tijdens de vergadering zelf, en het geschrift is vaak erg moeilijk leesbaar. Soms lijkt er een tekort aan papier te zijn geweest. Sommige notulen werden op hele kleine blaadjes geschreven, en de notulen van een niet gedateerde vergadering uit augustus of september 1581 werden geschreven op een blad dat al eerder was gebruikt. In het verslag van een andere niet gedateerde vergadering uit augustus of september 1581 werd de tekst na een horizontaal gedeelte op een vertikaal stuk in de marge verder gezet, wellicht om plaats te besparen.

⁵¹ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3.

⁵² J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, brief van Farnese aan Filips II, 18 februari 1579; J. BROUWER, *Kronieken van Spaansche soldaten*, op. cit., p. 279.

Abbeelding 4: foto van blaadje uit Notulen Raad van Oorlog, Algemeen Rijksarchief Brussel, Audiëntie 1782/3, Foto Harald Deceulaer.

Een schaarste aan papier leidde bij vroegmoderne privé-personen wel vaker tot het hergebruik van ontvangen brieven als kladpapier, of tot het naast en onder elkaar noteren van verschillende ideeën,⁵³ maar in een politiek-administratieve context lijkt dit toch eerder uitzonderlijk. Rond 1580 zette zich weliswaar een groeiende verschriftelijking door in de collaterale raden, maar de Raad van Oorlog ontsnapte dus grotendeels aan deze tendens. De verslagen zijn door enkele handen geschreven. De hand van de notulen uit 1581 en 1582 is wellicht te identificeren als François Le Vasseur, secretaris van de Geheime Raad en de Raad van State, en heer van Moriensart, want een blad bevat de vermelding “A monsieur de

⁵³ Dit was bijvoorbeeld het geval bij Leibniz in de late zeventiende eeuw, zie Michael KEMPE, *De beste van alle mogelijke werelden. Gottfried Wilhelm Leibniz in zijn tijd*, Amsterdam, 2023, p. 33-37.

Moriensart secretaire du Roy au camp”. Le Vasseur zelf wordt echter niet vermeld in de notulen⁵⁴. Het papier is in relatief goede staat, maar de inkt is regelmatig vervaagd. Hier en daar is een stuk afgescheurd. Het is niet uitgesloten dat deze stukken hebben gefungeerd als minuten en dat er versies in het net zijn opgemaakt, bijvoorbeeld voor de landvoogd, maar daar zijn geen aanwijzingen voor.

In de uitgegeven correspondentie van de Spaanse vorst, de landvoogden, Granvelle en eigentijdse kronieken of historische studies, wordt de Raad van Oorlog ook regelmatig vermeld⁵⁵. Eerder is al opgemerkt dat vele negentiende-eeuwse bronnenuitgaven vanuit een teleologisch en nationalistisch perspectief zijn opgesteld. Luc Duerloo schreef terecht :‘wie van dat platgetreden pad wil afwijken, moet zich opmaken voor een lange tocht door allerlei archieven’⁵⁶. Voor systematisch onderzoek naar junta’s die weinig of geen archief hebben nagelaten, moet een onderzoeker ook investeren in een ‘croisement des sources les plus diverses’⁵⁷. In deze studie proberen we de concrete werking, organisatie, bevoegdheden en historische evolutie van de Raad van Oorlog te belichten, door sporen bij elkaar te brengen uit een hele reeks archieven.

Hoewel de bronnen over de werking van de Raad van Oorlog zelf beperkt zijn, vonden we in de meest uiteenlopende archivalische bronnen en publicaties vele vermeldingen van personen die werden omschreven als lid van de Raad van Oorlog. In de heuristiek van deze studie zijn verschillende etappes te identificeren. De aanleiding van deze studie komt voort uit archiefwerk. Tijdens de inventarisatie van de Raad van Brabant en het Leenhof van Brabant, vonden we regelmatig procesdossiers waarin één van de betrokken partijen zich profileerde als lid van de Raad van Oorlog⁵⁸. Deze procesdossiers hadden geen betrekking op de Raad van Oorlog zelf, maar behandelden allerlei civiele betwistingen rond nalatenschappen, onroerend goed, schulden, renten en dergelijke. Gelijkaardige vermeldingen zijn ook te vinden in de procesdossiers uit de Raad van Vlaanderen en de Grote Raad voor de Nederlanden te Mechelen. Ook in het archief van de Audiëntie, het Officie Fiscaal van Brabant, de Koninklijke Raad van Filips V, het Brusselse Notariaat en de Rekenkamer vonden we vermeldingen van leden van de Raad van Oorlog⁵⁹. In rekeningen die bij de Rekenkamer werden ingediend door de soeverein-baljuw van Vlaanderen, de groot-baljuw van

⁵⁴ In een brief van Morillon uit 1581 werd François Le Vasseur voorgesteld als een prominent lid van de Raad van Oorlog, C. PIOT, *Correspondance du cardinal de Granvelle*, VIII, Brussel, 1890, p. 401.

⁵⁵ Louis Prosper GACHARD, *Correspondance d’Alexandre Farnese, prince de Parme, gouverneur général des Pays-Bas avec Philippe II, dans les années 1578, 1579, 1580 et 1581*, I, Brussel, 1858; Louis Prosper GACHARD, *CPhII*; CCE, 6 vol.; Edmond POULLET en Charles PIOT *Correspondance du Cardinal de Granvelle, 1565-1586*, Brussel, 1877-1896, 12 delen; J. LEFEVRE, *Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas (deuxième série), Recueil destiné à faire suite aux travaux de L.P. Gachard*, 4 delen, Brussel, 1940-1960.

⁵⁶ Luc DUERLOO, ‘Groepsportret van een eenzaat. Omtrent een politieke biografie van Aartshertog Albrecht’, in Judith BROUWER & Michael LIMBERGER (red.), *Hedendaagse biografieën over vroegmoderne lieden*, Leuven, 2018, p. 57-72 aldaar p. 61-62, 71.

⁵⁷ Sylvain ANDRE, ‘Gouverner par les juntas’, *op. cit.*, p. 10.

⁵⁸ Van de Raad van Brabant werden tot dusver ca. 30.000 dossiers geïnventariseerd, zie voor een overzicht Harald DECEULAER, ‘Wegwijs in het archief van de Raad van Brabant. Ontsluiting, representativiteit en agenda voor de toekomst’, *Eigen Schoon en de Brabander Tijdschrift voor Brabantse geschiedenis*, 106, 2023, 1, p. 113-132. Voor het Leenhof: Arthur GAILLARD, *Inventaris van het archief van het Leenhof van Brabant. Processen, 1434-1795*, bewerkt door Harald DECEULAER, Brussel, 2019.

⁵⁹ Dit gebeurde o.a. door systematisch onderzoek in alle inventarissen uitgegeven door het Rijksarchief in België, die simultaan kunnen worden doorzocht via de zoekrobot ‘zoeken naar archieven’. In de loop van 2020-2021 werden vrijwel alle inventarissen van de verschillende diensten van het Rijksarchief opgeladen in deze zoekrobot, wat de heuristische waarde van dit zoekinstrument sterk ten goede is gekomen.

Henegouwen, de baljuw van Oudenaarde of andere ambten, vermeldde de rekenplichtige ook dat hij lid was van de Raad van Oorlog, ook al had dit op zich niets te maken met de rekening of het ambt in kwestie waarover verantwoording werd afgelegd⁶⁰. Ook vonden we vermeldingen van lidmaatschap van de Raad van Oorlog op een aantal grafschriften. Dergelijke vermeldingen waren wellicht bedoeld om het maatschappelijk prestige van de betrokken personen in de verf te zetten, en wijst er op dat het lidmaatschap van de Raad van Oorlog door deze tijdgenoten als eervol werd beschouwd. Tot slot verzamelden we ook de vermeldingen van leden van de Raad van Oorlog in een aantal achttiende- en negentiende-eeuwse genealogische publicaties⁶¹. Al deze vermeldingen vormden weer de basis van een zoektocht naar aanvullende biografische gegevens in diverse archiefbestanden, eigentijdse publicaties of historische studies.

De bronnen over de concrete werking van de Raad en zijn leden zijn niet alleen schaars maar ook erg ongelijk verdeeld doorheen de tijd. We vinden vrij veel over de jaren zeventig en tachtig van de zestiende eeuw, maar veel minder over de zeventiende eeuw, zeker over de periode na de jaren dertig. Hetzelfde geldt voor de biografische lemma's. Over vele zestiende-eeuwse personages is soms zeer gedetailleerde informatie te vinden, terwijl we weinig vonden over heel wat zeventiende-eeuwse leden van de Raad van Oorlog. Of de bronnenschaarste van de periode na de jaren dertig van de zeventiende eeuw ook betekent dat de Raad minder belangrijk werd, blijft vooralsnog een open vraag.

Dat we minder vonden over 1630-1700, reflecteert in elk geval de ongelijke stand van het onderzoek, de beschikbaarheid van goed ontsloten archieven of gepubliceerde bronnenreeksen voor die periode. Door de centrale betekenis van de Nederlandse Opstand en de zestiende eeuw in de Belgische, Nederlandse en Spaanse nationale narratieven hebben generaties historici en archivariissen zich daarop geconcentreerd, maar veel minder op de zeventiende eeuw. De historiografie over militaire geschiedenis, zeker die van de Nederlandse Opstand, is bovendien dikwijls onderhevig aan mythevorming. Noord-Nederlandse, protestantse tijdgenoten en latere nationalistische historici schetsten zo dikwijls een uitermate negatief beeld van Spaanse militairen en hun gedrag in het kader van de 'zwarte legende'. Omgekeerd worden in familiegeschiedenissen en genealogische publicaties soms weinig kritische heldenverhalen opgedist, vol terugkerende topoi⁶².

⁶⁰ Zie over het archief van de Rekenkamer Erik AERTS, *Geschiedenis en archief van de rekenkamers: overzicht van de archieven en verzamelingen in het Algemeen Rijksarchief (Gidsen, 27)*, Brussel, 1989.

⁶¹ Joseph VAN DE LEENE, *Theatre de la noblesse, op. cit.; Supplément aux Trophées tant sacrés que profanes du duché de Brabant de M Butkens*, Den Haag, 1726; *Quartiers généalogiques op. cit.; Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne*, Mechelen, 1779; J. LE ROUX, *Recueil de la Noblesse de Bourgogne, Limbourg, Luxembourg, Gueldres, Flandres, Artois, Haynau, Hollande, Zeelande, Namur, Malines et autres provinces*, Douai, 1784; Félix Victor GOETHALS, *Dictionnaire généalogique et héraldique des familles nobles du Royaume de Belgique*, II, Brussel, 1849; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire des Pays-Bas et du Comté de Bourgogne*, Gent, 1865, I-IV.

⁶² Zie o.a. Raymond FAGEL, *Protagonists of War. Spanish Army commanders and the Revolt in the Low Countries (Avisos de Flandes 18)*, Leuven, 2021; G. JANSSENS, 'Alva en de Nederlanden', p. 35-55.

Geschiedenis van de Raad van Oorlog (1567-ca. 1718)

1. De dominantie van de *Albistas* (1567-1578).

Geofrey Parker schrijft dat de Raad van Oorlog werd opgericht onder Alva in 1567. Toch zijn er ook enkele vermeldingen uit vroegere periodes. Onder de Bourgondische hertogen bestond een Raad van Oorlog, waar o.a. Olivier de la Marche lid van was. Philippe de Commynes en andere kroniekschrijvers vermelden dat deze overlegde over de te volgen strategie in het kader van het beleg van Dinant en Luik in 1466-1467⁶³. In de jaren dat Filips II in Brussel verbleef, noemde Ottavio Farnese de Raad van Oorlog ‘de Raad van het plebs’, in tegenstelling tot de Raad van State⁶⁴. We weten echter weinig of niets over de Raad van Oorlog van vóór 1567.

Vanaf de komst van Alva had de Raad van Oorlog steeds een nauwe band met de landvoogd. De meeste leden van de Raad van Oorlog kwamen volgens Parker uit zijn aristocratisch huishouden, maar sommige veldcommandanten uit de Nederlanden waren er ook lid van⁶⁵. Alva plaatste zijn aanhangers in de Raad, en de meeste leden deelden zijn politiek-militaire visie. De Raad van Oorlog lijkt in deze jaren te hebben gefungeerd als een verzamelpunt van min of meer gelijkgestemde aanhangers van de harde lijn en als alternatief machtscentrum voor de Raad van State, waarin de hoge adel een grotere invloed had. Hoewel de centrale rol van Alva’s huishouden in het bestuur van de Nederlanden is genuanceerd, had de Raad van Oorlog in de jaren onder Alva meer invloed dan de Raad van State in zaken van oorlog en vrede⁶⁶.

De *inner circle* van Alva bestond volgens Fernando González de León vooral uit Spanjaarden. Het zou gaan om drie top generaals, drie of vier Maestro de Campo, de slotvoogden van Antwerpen en Gent, een paar Spaanse kolonels (vooral Cristobal Mondragon, Francisco Verdugo en Gaspard de Robles) en een handvol provinciale gouverneurs. In 1568 zouden ook Jean de Ligne, graaf van Arenberg en Chiapino Vitelli hier van deel hebben uitgemaakt, maar Arenberg sneuvelde bij de slag van Heiligerlee (23 mei 1568)⁶⁷. In 1572 zou Charles de Berlaymont hebben gezegd dat Juan Albornoz, de secretaris van Alva, Jacques de la Cressonnière en Philippe de Noircarmes de belangrijkste leden waren van de Raad van Oorlog, en dat deze vaak vergaderde als hijzelf afwezig was. Fadrique de Toledo, de zoon van de hertog van Alva, beschreef Noircarmes als de ‘Chief du Conseil de la Guerre’⁶⁸. Een Engelse diplomaat schreef in 1576 dat de belangrijkste leden van de Raad van Oorlog ‘*at this present*

⁶³ Michael DEPRETER, ‘*Moult cruaultéz et inhumanitéz y furent faictes. Stratégie, justice et propagande de guerre sous Charles de Bourgogne (1465–1477)*’, *Le Moyen Age*, 2015/1, CXXI, p. 41-69, aldaar p. 45, 50, 58.

⁶⁴ Leon VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse, I, op. cit.*, p. 28-30. Een vergelijkbaar verschil in status bestond in Spanje in de zestiende eeuw tussen de Consejo de Estado en de Consejo de Guerra, zie I.A.A. THOMPSON, ‘The Armada and administrative reform’, *op. cit.*, p. 703; D. SANTIAGO FERNANDEZ-CONTI, *Los Consejos de Estado y Guerra, op. cit.*, p.317.

⁶⁵ G. PARKER, *The Army, op. cit.*, p. 106-109.

⁶⁶ Volgens Violet SOEN, ‘Collaborators and parvenus, Berlaymont and Noircarmes, Loyal Noblemen in the Dutch Revolt’, *Dutch Crossing, Journal of Low Countries Studies*, 2011, vol. 35, 1, p. 26.

⁶⁷ F. GONZÁLEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi, op. cit.*, p. 63, 91, 96. Hij vermeldt ook Sancho de Londoño.

⁶⁸ ‘Berlaymont dit que Noircarmes, la Cressonniere et Albornos sont du principal Conseil de la guerre, et qu’il se tient la plupart quand luy n’y est point, et que *filius* appelle Mons de Noircarmes chief du Conseil de la guerre, que seroit ung tiltre nouveau’, E. POULET en C. PIOT, *La Correspondance de Granvelle, IV, op. cit.*, p. 252, brief van Morillon aan Granvelle, 9 juni 1572.

are Gonzaga, Romero, Davilla and Rhoda' [Ottavio Gonzaga, Julian Romero, Sancho Davilla en Jeronimo Roda]⁶⁹.

Uit de lijst met leden in deel 3 blijkt inderdaad dat velen uit de vroegste periode kunnen worden omschreven als *Albistas*, cliënten of alleszins nauwe medewerkers van Alva. Naast de al genoemde personen zien we in deze periode ook Alva's zoon Fadrique, Gilles de Berlaymont, Jacques de Bryas, Lope de Figueroa, Francisco de Montedoca, Pedro de Paz, Gabriel Serbelloni, Joannes-Baptista de Tassis, Francisco de Valdes en Alonso Vargas. Velen zullen ook nog terugkomen onder Don Juan en Farnese. De Spaanse en Italiaanse leden waren vaak al in 1567 in de Nederlanden aangekomen, soms ook al vroeger. Zoals blijkt uit hun biografische lemma's, hadden velen gevochten in de grote wapenfeiten van de Nederlandse Opstand, zoals de slag bij Jemmingen of de Mookerheide, het beleg van Valenciennes en Haarlem.

Afbeelding 5: Beleg van Haarlem, 1572-1573, Antonio Lafreri, 1573, Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

Mogelijk (of waarschijnlijk) is deze lijst onvolledig. Andere vertrouwelingen van Alva waarvan we geen referentie vonden van een lidmaatschap van de Raad van Oorlog, maar er misschien wel van hebben deel uit gemaakt waren zijn zoon Fernando, zijn neven Fernando de Toledo y Enriquez en Rodrigo de Toledo y Valcárel, de kampmeesters Sancho de Londoño, Gonzalo de Bracamonte en Alonso de Ulloa en de officier Alonso López Gallo⁷⁰.

⁶⁹ Kervyn DE LETTENHOVE, *Relations politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre sous le règne de Philippe II, Deel VIII, Requessens, deuxième partie, 1575-1576, Le Conseil d'État*, Brussel, 1889, p. 300.

⁷⁰ Raymond FAGEL, 'In dienst van Filips II. Spaanse commandanten tijdens de Opstand in de Lage Landen', in Natasja PEETERS en Kevin GONY (ed.), *Filips II en de strijd om Europa*, Tielt, 2022, p. 135-144, aldaar p. 136-137.

Velen van deze militairen stonden niet bekend om hun zachtaardige aanpak, en de Raad van Oorlog en zijn leden waren in deze periode allesbehalve populair in de Nederlanden. In de Raad van Oorlog was in 1575 gesproken over een militaire operatie in het ‘Waterland’ (Noord Holland). De leden van de Raad van Oorlog uit de Nederlanden waren van oordeel dat de troepen enkel de dorpen moesten bezetten, terwijl « *les Espagnols et les Italiens ont opiné pour que l'on incendie le pays entier, et qu'on mette à mort tous ceux dont on pourra se saisir* »⁷¹. In een eigentijds pamflet werd Filips II ervan beschuldigd om te doen alsof hij de vrede steunde, terwijl hij tegelijk gedurig de ‘*moyens de guerre*’ liet bespreken door Geronimo de Roda en de Raad van Oorlog⁷².

Tussen 1572 en 1576 waren de Spaanse troepen zich zoals bekend te buiten gegaan aan geweld, moorden en plunderingen in Rotterdam, Naarden, Haarlem, Oudewater, Mechelen en Antwerpen. Zoals een recente genuanceerde studie over de plundering van Zutphen in 1572 heeft aangetoond, zijn deze verhalen soms vermengd geraakt met politieke propaganda, en de ‘zwarte legende’ over moorddadige Spanjaarden. De plundering van een stad had essentieel tot doel om buit te maken, en was niet per se synoniem met massamoorden en verkrachtingen⁷³. Hoe dan ook, de burgeroorlog maakte een diepe indruk in de Nederlanden en zou leiden tot een splitsing in de Raad van State én in de Raad van Oorlog.

In de late zestiende eeuw had de Raad van Oorlog een complexe relatie met de Raad van State: er bestond een nauwe samenwerking tussen beide instellingen maar het kwam ook regelmatig tot grote spanningen⁷⁴. De Raad van State bestond vooral uit hoge edellieden en juristen uit de Nederlanden, terwijl de Raad van Oorlog werd gedomineerd door Spaanse en Italiaanse militairen en de jurist Geronimo Roda. In de verslagen van de Raad van State uit maart 1576 van secretaris Berty, uitgegeven door Gachard, blijkt dat de leden van de Raad van Oorlog regelmatig aansloten bij de vergadering van de Raad van State, als er militaire kwesties werden besproken. Omgekeerd verlieten de leden van de Raad van Oorlog de vergadering van de Raad van State als er louter politieke of fiscale aangelegenheden op de agenda kwamen. Soms vergaderde de Raad van State apart in de voormiddag, en kwamen de leden van de Raad van Oorlog er bij na het middagmaal in de namiddag⁷⁵. De nauwe relatie tussen de twee instellingen wordt geïllustreerd door het feit dat Roda in een brief sprak over de ‘*Conseil d’État et de guerre*’⁷⁶.

⁷¹ L.P. GACHARD, *CPhII*, III p. 314-315, brief van de connetable de Castille aan de koning 10 mei 1575. Zie over de context van deze discussies o.a. Leon Van der Essen, *Kritische studie over de oorlogvoering van het Spaanse leger in de Nederlanden tijdens de zestiende eeuw, nl. de bestraffing van de opstandige steden. II Onder Requesens (1573-1576)*, Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren, Brussel, 1952, p. 18-22; G. PARKER, *Filips II Onmachtige koning*, op. cit., p. 334-336.

⁷² C. PIOT, *Correspondence Granvelle*, VI, p. 526 ‘Briefve remonstrance sur les troubles présentes aveq advertisement du chemin qu’on y doit prendre’ februari 1577?.

⁷³ De plundering van Zutphen zou maar drie à vier uur geduurd hebben, en de massale moordpartijen op burgers zijn pas beschreven in 1615 door de predikant Baudartius, Johan VISSER, *Zutphen 1572 – De geschiedenis van een bloedbad*, Amsterdam, 2022, p. 91-108, 128-129.

⁷⁴ Een Engels diplomaat schreef: “*For matters concerning warre, they [de Raad van State] have a Counsell apart, called the Counsell of warre[...]. These conclude nothing befor the Counsell of Estates have approved the resolutions and therefore the Council of th’Estates enter often into ye Counsell of war*”, K. DE LETTENHOVE, *Relations politiques des Pays-Bas et de l’Angleterre*, op. cit., p. 300.

⁷⁵ L.P. GACHARD, *CPhII*, IV, Appendix, p. 476-477, 482-483, 491-494, 498-499, 506, 523-524.

⁷⁶ L.P. GACHARD, *CPhII*, II, p. 468-479, brief van Roda aan Filips II, 20 maart 1576.

Na het uitbreken van mouterij bij de Spaanse troepen en hun plundering van Aalst in 1576 ontstond grote beroering. Een menigte in Brussel vermoordde een medewerker van Geronimo Roda en brak binnen in het huis van de graaf van Berlaymont. Onder grote druk verklaarde de Raad van State de Spaanse troepen tot vijand van het land en machtigden ze de Staten van Brabant om troepen te werven tegen de muiters. Een deel van deze troepen onder leiding van de heer van Hèze (met Willem Van Oranje en de hertog van Aarschot als mogelijke opdrachtgevers op de achtergrond) brak in bij de Raad van State op 4 september 1576 en arresteerde zijn leden. De Staten van Brabant riepen daarop op eigen initiatief de Staten-Generaal samen, die zich vanaf oktober 1576 als het enige werkzame gezag beschouwde. Ze onderhandelden met vertegenwoordigers van Holland en Zeeland en sloten de Pacificatie van Gent, waarin o.a. het vertrek van de buitenlandse troepen, het einde van religieuze vervolgingen en een tijdelijk bestuur door de Staten werd geëist.

Afbeelding 6: Robert Van den Hoecke, Bestorming van een toren, [vóór 1669], The State Hermitage Museum, St. Petersburg, copyright "Photograph © The State Hermitage Museum/Photo by Pavel Demidov.

De nieuwe landvoogd Don Juan en Filips II gaven toe, de Staten-Generaal erkenden Don Juan als landvoogd, vooral onder invloed van Philippe III de Croÿ, hertog van Aarschot,⁷⁷ en de

⁷⁷ Gustaaf JANSSENS, 'Un noble ambitieux entre guerre et paix pendant la révolte des Pays-Bas. L'opposition loyale de Philippe III de Croÿ, duc d'Arschot et comte de Beaumont, 1565-1677', in Violet SOEN en Yves JUNOT (eds.), *Noblesses régionales : les Croÿ et les frontières pendant les guerres de religion (France, Lorraine et Pays-Bas), XVIe-XVIIe siècles*, Turnhout, 2020, p. 153-170, aldaar p. 169; Violet SOEN, 'Les limites du « devoir de révolte » aux Pays-Bas. Les réconciliations de Philippe de Croÿ, duc d'Aarschot, et de son fils Charles, prince de Chimay (1576-1584)', in V. SOEN en Yves JUNOT (eds.), *Noblesses régionales*, p. 173-198, aldaar p. 180-182.

troepen vertrokken effectief na april 1577. Willem van Oranje en Holland en Zeeland weigerden echter om Don Juan te erkennen. De spanningen liepen op. Don Juan trok zich terug in de citadel van Namen in juli 1577 en lanceerde een nieuw militair offensief. In augustus gaf de Spaanse koning de Spaanse troepen het bevel om terug te keren⁷⁸. Er ontstonden zo twee Raden van State: één van de Staten-generaal en één vanwege het koninklijk gezag⁷⁹.

Met betrekking tot de Raad van Oorlog kwam het tot een gelijkaardige splitsing. Bij de arrestatie van de Raad van State in september 1576 was Geronimo Roda naar Antwerpen getrokken, waar hij zich opwierp als ‘gouverneur’ van de Nederlanden en ‘ceux du Conseil de guerre de sa nation’ liet vergaderen in de citadel in Antwerpen⁸⁰. Omgekeerd was één van de eerste maatregelen van de Staten-Generaal de oprichting op 25 september 1576 van een aparte Raad van Oorlog, waar we verder weinig over weten⁸¹.

Wie was aanwezig in de vergaderingen van de (koninklijke) Raad van Oorlog? De al vermelde notulen zijn hiervoor de beste bron. De oudst bewaarde notulen komen uit 1579, die werden aangelegd tijdens het beleg van Maastricht. In typisch zestiende-eeuwse stijl werden personen vaak enkel weergegeven met hun titel of de naam van hun heerlijkheid of baronnie (Montigny, Vaulx, Renty,...). In een paar gevallen werd enkel een voornaam vermeld die we met de hulp van andere bronnen moesten identificeren. Gezien het unieke karakter van de notulen, zullen we ze uitgebreid analyseren. We onderzoeken echter alleen die notulen met een vermelding van een datum. In tabel 1 staan de personen die het vaakst deelnamen aan de vergaderingen bovenaan.

Tabel 1. Aanwezigen tijdens acht vergaderingen van de Raad van Oorlog in 1579, volgens de bewaarde notulen, tijdens het beleg van Maastricht⁸².

Naam	Data							
	26/4	27/4	7/5	11/5	3/7	4/7	?	?
Octavio [Gonzaga]	x	x	x	x	x	x	x	
[Gaspard de Robles, heer van] Billy	x	x	x	x	x		x	x
[Jean Baptiste de] Tassis	x	x	x	x			x	x
Gabriel[e] [Serbelloni]	x		x		x	x	x	x
[Pieter-Ernest de] Mansfeld	x	x	x		x	x	x	
[Gilles de] Berlaymont	x	x	x	x			x	x
[Jan de Croÿ] graaf van Roeulx	x				x		x	x
[Cristobal y Otalora] Mondragon	x		x	x		x	x	
[Francisco de] Valdes	x		x	x			x	

⁷⁸ Geoffrey PARKER, *The Dutch Revolt*, Londen, 1988, p. 170-183; A. VAN DER LEM, *De Opstand in de Nederlanden, op. cit.*, p. 103-109.

⁷⁹ M. BAELDE en R. VERMEIR, ‘Raad van State’, *op. cit.*, p. 267-268.

⁸⁰ L.P. GACHARD, *CPhII*, IV, p. 394, brief van Charles-Philipe de Croÿ, markies van Havré aan Granvelle, 22 september 1576.

⁸¹ Michel BAELDE, ‘De pacificatie van Gent in 1576: Hoop en twijfel in de Nederlanden’, *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, 91 (3), 1976, p. 363-393, aldaar p. 373 noot 23. Charles de Gavre en Valentin de Pardieu waren lid van de Raad van Oorlog van de Staten, zie hieronder en hun biografische lemma’s.

⁸² Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3. Dateringen: kolom 1: 26 april; 2: 27 april; 3: 7 mei; 4: 11 mei; 5: 3 juli; 6: 4 juli; 7: p. 1-3 van in vier gevouwen blad, zonder datum, in mapje 1579 voor Maastricht; 8: p. 4-5 van hetzelfde in vier gevouwen blad, zonder datum, in mapje 1579 voor Maastricht.

[Francisco de] Montesdoca	x		x	x			x	
Lopez [de Figueroa]	x		x				x	
[Jean de] Naves							x	x
Don Pedro [de Paz?]			x	x				
Graaf Hannibal [Altemps]			x					x
[Jean van Marmier, heer van] Gastel				x			x	
Juan Baptista [Del Monte?]					x	x		
[Christoffel] d'Assonleville			x					
[Maximilien de Longueval, baron de] Vaulx							x	
[Louis de Merode, heer van] Trelon			x					
[Jean?]Vendeville ⁸³						x		
[Jan] Fonck								x
[Philippe de Ligne], graaf van Fauquembergues			x					
Onleesbaar							x	
Aantal aanwezigen per vergadering	11	5	15	9	6	6	15	8

In 1579 werden er 23 personen geregistreerd in de notulen, waarvan we er 22 konden identificeren. Biografische informatie over deze personen is te vinden in de lijst met personen. Van deze 22 personen kwamen er 12 uit de Nederlanden, zes uit Spanje, drie uit Italië en één uit de Duitse gebieden. De gemiddelde leeftijd lag eerder hoog in 1579⁸⁴. Het profiel van de leden was weinig divers. De invloed van de hertog van Alva en Don Juan is nog sterk aanwezig. Zeker de helft van deze personen kunnen we associëren met Alva en Don Juan (Gonzaga, Robles, Tassis, Serbelloni, Gilles de Berlaymont, Mondragon, Valdes, Montesdoca, Figueroa, Naves, Pedro de Paz en Del Monte). Dat betekent overigens niet dat ze sinds 1567 ononderbroken in de Nederlanden aanwezig waren geweest. Gonzaga, Figueroa en Serbelloni hadden bijvoorbeeld mee gevochten met Don Juan en Farnese in de Slag van Lepanto in 1571. Tassis was met Alva vertrokken in december 1573, maar in 1574 was hij terug in de Nederlanden. Montesdoca was in 1577 tijdelijk uit de Nederlanden vertrokken en Robles was in 1578 door Don Juan op zending gestuurd naar Filips II in Madrid.

Afbeelding 7: Beleg van Maastricht 1579, Frans Hogenberg, 1579-1581, Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

⁸³ Het is niet duidelijk over wie dit ging. Het kan gaan om de jurist Jean Vendeville, of om Jean d'Estourmel, heer van Vendeville. Zie het biografische lemma 'Vendeville' voor meer details.

⁸⁴ Voor de vergadering van 26 april 1579 kunnen we van negen personen de leeftijd reconstrueren, de gemiddelde leeftijd was 56 jaar. Van jong naar oud gaat het om Gonzaga (36 jaar), Tassis (49), Robles (52), Montesdoca (53), Figueroa (59), Valdes en Mansfeld (beiden 61), Mondragon (65 of 75, we rekenden 65), Serbelloni (70). Zie de biografische lemma's voor meer details.

De zes leden van de Raad van State uit 1578-1579 komen allemaal voor in de notulen van de Raad van Oorlog: Pieter-Ernest de Mansfeld, Jan de Croÿ, Gilles de Berlaymont, Maximilien de Longueval, Jean de Naves en Christoffel d'Assonleville⁸⁵.

Hoewel in 1579 een veldtocht door Brabant en Limburg werd gevoerd en Maastricht werd belegerd, worden in de notulen van dat jaar maar weinig personen vermeld met kennis van het terrein. Niemand was afkomstig uit Brabant of de Noordelijke Nederlanden, behalve de geestelijke Jan Fonck, die we maar één keer aantreffen, en die onderhandelaar was in de Vredesonderhandelingen in Keulen. Oud-gouverneur van Maastricht Francisco de Montesdoca was weliswaar aanwezig, maar deze bleek volgens kroniekschrijver Alonso Vazquez niet goed op de hoogte van de concrete toestand⁸⁶. Als militair ingenieur en expert op het gebied van vestingbouw kon Gabriel Serbelloni bij het beleg ongetwijfeld nuttige diensten bewijzen⁸⁷. De meeste terreinkennis van de Noordelijke Nederlanden was aanwezig bij de Spanjaarden Gaspard de Robles, Francisco Valdes en Cristobal de Mondragon, die vele jaren in het Noorden hadden gediend. De leden uit de Nederlanden kwamen uit Artois (de Longueval, d'Assonleville), Henegouwen (Berlaymont, Trelon), Luxemburg (Mansfeld en Naves) of Bourgondië (Jean van Marmier, heer van Gastel). Een bijzondere vermelding verdient Jean de Croÿ, graaf van Roeulx. Deze was ook afkomstig uit het Zuiden, maar was gouverneur van Vlaanderen, en had zich pas verzoend met Filips II. Hij zou snel navolging krijgen, en dat had grote gevolgen voor de samenstelling van de Raad van Oorlog.

2. De Raad van Oorlog onder Farnese vanaf de verzoening met de Waalse edelen (1579-1592)⁸⁸.

Vele Waalse edelen hadden in 1576 de kant van de Staten gekozen en waren in het kader van de Pacificatie van Gent voorstander van het vertrek van de buitenlandse troepen, het herstel van de privileges en de posities van de Staten-Generaal. Toch waren ze als uitgesproken katholieken tegenstanders van de Calvinisten en wantrouwden ze Willem van Oranje. Vanaf september 1577 probeerde Filips II al om de belangrijkste Waalse edelen terug voor zich te winnen, en begin 1578 had hij Jean de Noircarmes, baron van Selles, naar de Nederlanden gestuurd om te verkennen of een reconciliatie mogelijk was⁸⁹.

⁸⁵ Hugo DE SCHEPPER, 'Hervorming van de kollaterale raden als voorwaarde tot de Waalse "reconciliatie" in 1578-1579', *Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden*, XX, 1965, p. 1-25, aldaar p. 10.

⁸⁶ J. Brouwer, *Kronieken van Spaansche soldaten*, *op. cit.*, p. 257-258.

⁸⁷ Zie over de Italiaanse ingenieurs bij Farnese o.a. Philippe BRAGARD, *Dictionnaire biographique des ingénieurs des fortifications. Pays-Bas espagnols, principauté de Liège, Franche-Comté, 1504-1713*, Namen, 2011; Violet SOEN, 'Reconquista and Reconciliation in the Dutch Revolt: the Campaign of Governor-General Alexander Farnese (1578-1592)', *Journal of Early Modern History*, 16, 2012, p. 1-22, aldaar p. 6.

⁸⁸ Zie over de context L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnese, II*, *op. cit.*, p. 98-104, 141, 266; G. PARKER, *The Dutch Revolt*, *op. cit.*, p. 189-195; Gustaaf JANSSENS, *Brabant in het verweer. Loyale oppositie tegen Spanje's bewind in de Nederlanden van Alva tot Farnese, 1567-1578* (Standen en Landen, LXXXIX), Kortrijk, 1989, p. 290-381; Gustaaf JANSSENS, 'Pacification générale ou réconciliation particulière ? Problèmes de guerre et de paix aux Pays-Bas au début du gouvernement d'Alexandre Farnèse (1578-1579)', *Bulletin de l'Institut Historique Belge de Rome*, LXIII, 1993, p. 251-279; Violet SOEN, 'Les malcontents au sein des États-Généraux aux Pays-Bas (1578-1579). Défense du pouvoir de la noblesse ou défense de l'orthodoxie?', in Ariana BOLTANSKI en Franck MERCIER (eds.), *Le Salut par les armes. Noblesse et défense de l'orthodoxie XIIIe-XVIIe siècles*, Rennes, 2011, p. 135-149, aldaar p. 137-148; A. VAN DER LEM, *De Opstand in de Nederlanden*, *op. cit.*, p. 117-119.

⁸⁹ Violet SOEN, 'Een vredesgezant worstelt met de Pacificatie van Gent. De vreemde wendingen van de vredesmissie in de Nederlanden van Jan van Noircarmes, baron van Selles (1577-1580)', *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis* 171, 2005, p. 135-192.

In februari 1577 sloten de Staten een akkoord met Don Juan, die ook wel de ‘Vrede van Aarschot’ werd genoemd, naar Philippe de Croÿ, hertog van Aarschot. Toen de relaties met Don Juan opnieuw verslechterden, kozen velen de kant van de Staten. De familie Croÿ was de leidende kracht achter de uitnodiging aan aartshertog Mathias van Oostenrijk om landvoogd van de Nederlanden te worden, vooral vanuit hun klassieke rivaliteit met de familie Nassau en Willem van Oranje. Zoals bekend aanvaardde Mathias een reeks ‘constitutionele’ restricties op zijn gezagsuitoefening, en daar waren ook twee clausules bij met betrekking tot de Raad van Oorlog. Hij moest beloven om geen belangrijke militaire beslissingen te nemen zonder de Raad van Oorlog te raadplegen, en dezelfde Raad mocht ook niets beslissen zonder goedkeuring van de Staten⁹⁰.

Philippe de Croÿ, hertog van Aarschot, werd benoemd tot gouverneur van Vlaanderen, maar werd samen met de bisschoppen van Ieper en Brugge gearresteerd in Gent op 28 oktober 1577 in het kader van een politiek conflict met het lokale bestuur. De radikalisering van de Calvinisten en hun anti-katholieke maatregelen in Gent, Brugge, Kortrijk, Ronse, Oudenaarde, Axel, Hulst, Sint-Niklaas, Ieper, Duinkerken, Sint-Winoksbergen en Veurne vervreemdden de katholieke Waalse edelen steeds meer. Sommigen, zoals enkele leden van de familie de Lalaing, gingen in 1578 een alliantie aan met de hertog van Anjou.

Het geldgebrek van de Staten-Generaal maakte dat soldaten niet konden worden betaald. Toen ze daarop gingen muiten, werden ze gesteund door hun Waalse commandanten, die zich ‘Malcontenten’ noemden. Emmanuel-Philippe de Lalaing, baron van Montigny, veroverde Menen en zette zijn troepen in tegen de Gentenaars. De Malcontenten maakten een einde aan het calvistische bewind in Atrecht en zochten aansluiting bij de Staten van de Waalse provincies. Parma zou met de hulp van o.a. Valentin de Pardieu, Philippe de Licques de Recourt, Robert de Helfault, Gilles de Berlaymont, Maximilien de Longueval en steun uit kerkelijke hoek velen kunnen overhalen om zich terug bij hem aan te sluiten.

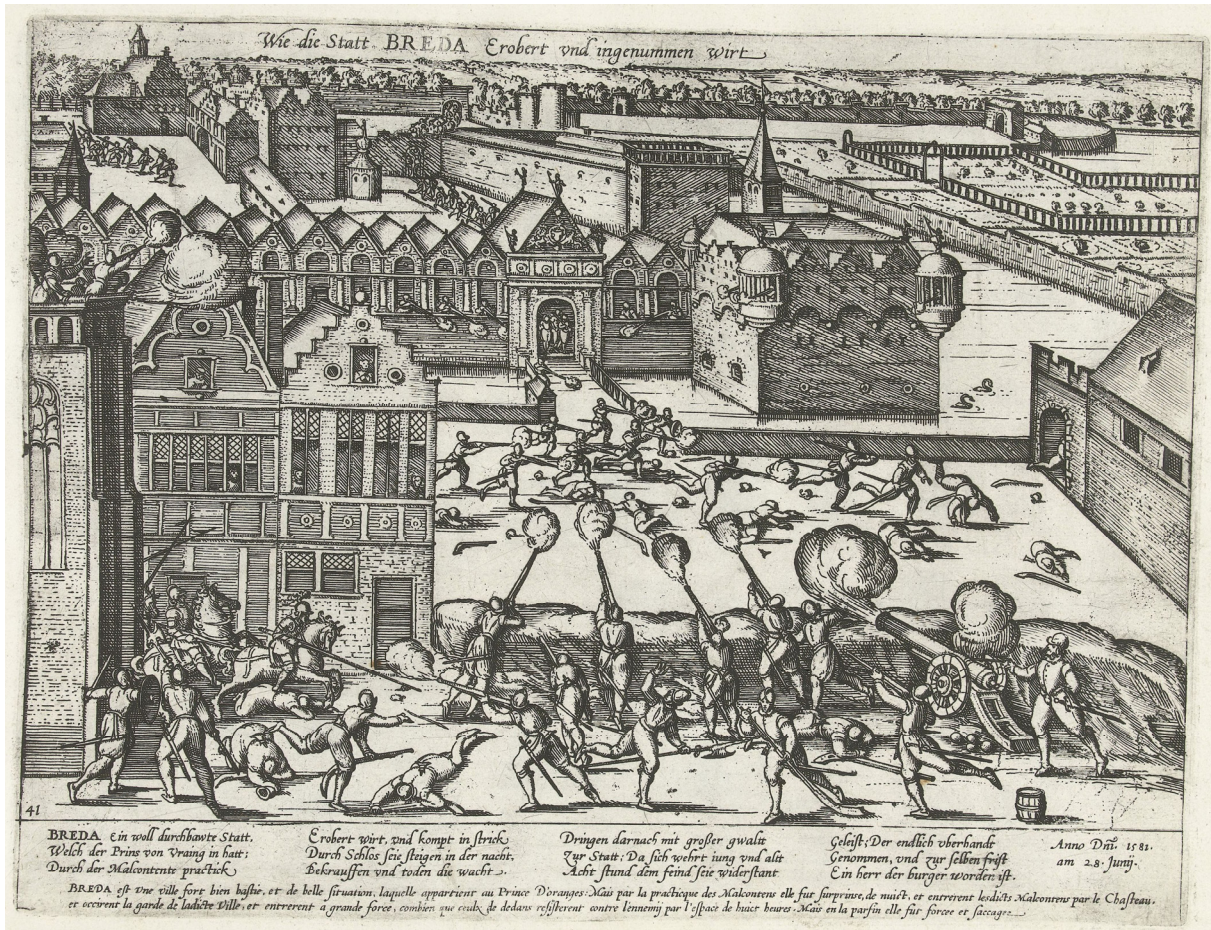
Een belangrijk keerpunt was inderdaad de verzoening van vele Waalse edelen met Filips II, bezegeld door de Unie van Atrecht (6 januari 1578), de Vrede van Atrecht (17 mei 1578) en het Verdrag van Mont-Saint Eloy (6 april 1579). In het kader van deze verzoening bleef het katholicisme het enige toegelaten geloof, werd beloofd dat de vreemde troepen het land zouden verlaten, dat er een ‘oublie du passé’ zou komen voor wie zich had verzet tegen de vorst en dat de koning zou regeren in overeenstemming met de edelen en de traditionele privileges⁹¹. Het overlopen van deze groep versterkte substantieel de positie van Filips II in de Zuidelijke Nederlanden, en verzwakte tegelijk die van de Staten en Willem van Oranje. De Waalse edelen waren immers geen geïsoleerde figuren, maar militaire sleutelfiguren die ook hun soldaten en het door hen bestuurde gebied meebrachten. Valentin de Pardieu was gouverneur van Gravelines en liep over op 8 april 1578, met de stad en het hele garnizoen⁹². Emmanuel-Philippe de Lalaing had 6 à 7000 infanteristen en 400 ruiters onder zich, en gaf Menen en Cassel terug aan de vorst op 6 april 1579. Zijn broer Philippe de Lalaing was kapitein-generaal van het leger van de Staten, commandant van de lichte cavalerie en

⁹⁰ Antonio CARNERO, *Historia de las guerras civiles que ha avido en los Estados de Flandes desde el año 1559 hasta el de 1609, y las causas de la rebelion de dichos Estados*, Brussel, 1625, p 131.

⁹¹ In de oorspronkelijke overeenkomst van Atrecht moesten de leden van de collaterale raden allen uit de Nederlanden afkomstig zijn en had de Raad van State zelfs een vetorecht gekregen, wat echter werd teruggedraaid na onderhandelingen in Mons in september 1579, H. DE SCHEPPER, ‘Hervorming van de kollaterale raden’, *op. cit.*, p. 2-3, 15-17.

⁹² Zie zijn biografisch lemma in deel II en de uitgebreide biografische nota in J.L.A. DIEGERICK, *Correspondance de Valentin de Pardieu*, *op. cit.*, p. 1-70. Zie ook Violet SOEN, *Vredehandel: Adellijke en Habsburgse verzoeningspogingen tijdens de Nederlandse Opstand (1564-1581)*, Amsterdam, 2012, p. 335.

gouverneur van Henegouwen⁹³. Hun neef George/Joris de Lalaing (voor zover bekend geen lid van de Raad van Oorlog), graaf van Rennenberg, was stadhouder van Groningen, en verzoende zich in 1580 met de Spaanse koning, o.a. in ruil voor een jaargeld van 10.000 gulden en de teruggave van zijn geconfisqueerde goederen. Hiermee kreeg de Spaanse koning Groningen in handen⁹⁴. Charles de Gavre en Claude de Berlaymont, heer van Haultepenne, zorgde voor de overdracht van de citadel Breda in 1581.

Afbeelding 8: Verovering van Breda door de Malcontenten onder Haultepenne, 1581, Frans Hogenberg, 1581 – 1583, Rijksmuseum copyright Publiek domein.

Velen hadden bovendien uitgebreide militaire ervaring opgedaan in de jaren zestig en zeventig en namen belangrijke posities in in het leger van de Staten. Antoine de Gougnies was er veldmaarschalk, Valentin de Pardieu en Charles de Gavre hadden gezeteld in de Raad van

⁹³ Zie hun biografische lemma's en Alphonse DIEGERICK, 'Lettres inédites d'Emmanuel de Lalaing, chevalier de l'ordre de la Toison d'or, marquis de Renty, baron de Montigny, seigneur de Condé, grand bailli de Hainaut, amiral de Flandre, etc. : 1577 à 1579', *Bulletin de la Commission royale d'Histoire*, 1857, 9, p. 320-379; J.B. BLAES, *Mémoire sur Emmanuel de Lalaing Baron de Montigny avec notice et annotations*, Bruxelles-Gent-Leipzig, 1862, P. HENRARD, 'Montigny, Emmanuel-Philibert de Lalaing, baron de', *Biographie Nationale*, XV, Brussel, 1899, kolom 175-187; Alphonse DIEGERICK, 'Lettres inédits de Philippe, comte de Lalaing, gouverneur, capitaine général et grand bailli de Hainaut : 1576 à 1579', *Bulletin de la Commission royale d'Histoire*, 1856, 8, p. 429-503; V. SOEN, 'Les Malcontents au sein des États-Généraux', *op. cit.*, p. 142-148; V. SOEN, *Vredehandel*, *op. cit.*, p. 332.

⁹⁴ Een bespreking bij Violet SOEN, 'De verzoening van Rennenberg (1579-1581). Adellijke beweegredenen tijdens de Opstand anders bekeken', *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 122, 3, 2009, p. 318-333.

Oorlog van de Staten. Naast militaire kennis beschikten ze allen ook over belangrijke politieke en familiale netwerken en posities. Zo oefenden ze vaak een grote invloed uit in de regionale Staten van Henegouwen of Artois.

In het kader van de vredesonderhandelingen in Keulen in 1579 slaagden de Spaanse diplomaten er ook in om drie onderhandelaars van de Staten te overtuigen om zich eveneens individueel te verzoenen met de vorst: Philippe III van Croÿ, hertog van Aarschot, Frédéric d'Yve, abt van Marouilles en Jan Van der Linden, abt van de Sint-Geertruiabdij in Leuven⁹⁵.

De Waalse edelen en de twee abten die zich hadden verzoend met Filips II werden beloond met posities in het centrale of regionale bestuur en deden ook hun intrede in de Raad van Oorlog. Notulen van 1580 zijn niet bewaard, maar in 1581 waren de oud-Malcontenten goed vertegenwoordigd. Van de 27 personen in de notulen van 1581 komen er tien uit deze groep: Robert de Melun, markies van Roubaix, Emmanuel-Philibert de Lalaing, heer van Montigny, graaf Philippe de Lalaing, Antoine de Gougnyes, Maximilien Vilain, heer van Rassenghien, Valentin de Pardieu, heer van La Motte, Jean de Croÿ, graaf van Roeulx, Oudart de Bournonville, graaf van Henin, Frédéric d'Yve, abt van Marouilles en Philippe III de Croÿ, hertog van Aarschot⁹⁶. In 1582 zal ook Jean Richardot in de notulen opduiken. In de lijst met namen van leden in deel 3 zien we voor deze periode, of enkele jaren daarna, nog Charles de Gavre, Frédéric Perrenot de Granvelle, heer van Champagney en Charles-Philippe de Croÿ, markies van Havré. Ook zij verzoenden zich met de Spaanse koning na een periode waarin hun loyaliteit bij de Staten lag.

Naast de Waalse edelen die zich hadden verzoend met Filips II waren er andere militairen uit het Zuiden van het land in de Raad van Oorlog, die de koning steeds trouw waren gebleven, zoals Maximilien de Longueval, graaf van Bucquoy, Philippe de Recourt de Licques en Marc de Rye, markies van Varemboon. Ook Robert de Helfault, gouverneur van Hesdin en Saint-Omer past in dit rijtje.

Zeker door het vertrek van buitenlandse troepen kregen de Waalse militairen een cruciale positie. In de Vrede van Atrecht was het vertrek van de buitenlandse troepen voorzien. In april 1580 zond Farnese de Spaanse en Italiaanse troepen weg en dankte hij de Duitsers af. Het vertrek van de buitenlandse troepen wordt erg zichtbaar in de notulen van 1581. Van de 23 personen die we kunnen identificeren in de notulen van 1581, waren er 17 afkomstig uit de Nederlanden.

⁹⁵ Zie recent over de vredesonderhandelingen Etienne BOURDEU, 'Donner sens à un échec. La monarchie espagnole et la conférence de Coulogne', *Revue d'Histoire Moderne et Contemporaine*, 66, 1, 2019, p. 52-72.

⁹⁶ Zie voor meer details de biografische lemma's van deze personen.

Tabel 2: Aanwezigen tijdens 14 vergaderingen van de Raad van Oorlog in 1581, volgens de bewaarde notulen, voor Doornik, Valenciennes, Le Quesnoy.⁹⁷

Naam	Data														
	31/ 1	25/ 3	23/ 4	?/4	27/ 8	31/ 8	?	?	7/9	26/ 9	22/ 11	?	?	?	
Bucquoy [Maximilien de Longueval]		x	x	x	x	x	x	x	x			x	x	x	
[Pieter-Ernest de] Mansfeld				x	x	x	x	x	x	x		x		x	
Markies Roubaix [Robert de Melun]	x	x	x		x	x		x	x	x	x	x			
[Emmanuel-Philibert de Lalaing, heer van] Montigny			x	x	x	x	x	x		x	x			x	
Graaf [Philippe de] Lalaing		x	x	x	x		x			x	x	x	x	x	
[Antoine de] Gougnyes			x		x		x	x	x	x	x		x		
[Maximilien Vilain, heer van] Rassenghien, Isenghien		x	x							x	x		x		
Jehan Baptiste [Giovannibattista] Del Monte		x	x			x	x	x	x			x			
[Christoffel d'] Assonleville	x											x	x	x	
[Philippe de Recourt] de Licques I]				x									x		
[Gaspard de Robles, heer van] Billy		x	x												
[Valentin De Pardieu, heer van] La Motte			x						x						
[Jean de Croÿ] graaf Roeulx	x		x												
[Cristobal y Otalora] Mondragon														x	
[Oudart de Bournonville] Graaf Henin							x					x			
[Frédéric d'Yve] Abt van Marouilles	x			x									x		
[Philippe III van Croÿ] hertog van Aarschot	x														
[Karel van] Arenberg														x	
[Adrien Ghistelles de Gomicourt II] Gemicourt													x		
Markies Varebon [Marc de Rye, markies van Varemboon]			x												
Camillo Del Monte			x												
Onleesbaar	2	1		3	x										
Aantal aanwezigen per vergadering	7	7	12	9	7	5	7	6	6	6	5	7	8	7	

Met de komst van de ex-Malcontenten deed zich ook een generatiewissel voor in de Raad van Oorlog, gesymboliseerd door de jonge Emmanuel-Philippe de Lalaing en Robert de Melun (respectievelijk 23 en 31 jaar in 1581). Als we het geboortjaar van de 'Albistas' vergelijken met die van de Waalse edelen die vanaf 1581 hun intrede doen, zien we – niet echt verrassend – een duidelijke verjonging optreden.

⁹⁷ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3.

Tabel 3: Geboortejaren van de ‘Albistas’ en de Waalse edelen in de Raad van Oorlog die zich hadden verzoend met Filips II, ca. 1567-1583⁹⁸.

Geboortejaren	Albistas	Waalse edelen
1500-1509	1	-
1510-1519	4	-
1520-1529	7	3
1530-1539	1	3
1540-1549	1	2
1550-1559	-	2
Totaal	14	10

De Venetiaans ambassadeur Matteo Zane schreef dat de dominantie van de oud-Malcontenten in de Raad een reden was waarom Farnese niet op zijn raad kon vertrouwen⁹⁹. Farnese had in de vroege jaren tachtig inderdaad een dubbele relatie met sommigen onder hen¹⁰⁰. Het Spaanse leger was verzwakt in 1580, en het was duidelijk dat de Waalse militairen niet zouden volstaan om de Nederlanden te heroveren. Hiervoor waren veel soldaten nodig, en vooral veel geld om hen te betalen. In 1580-1581 waren vele Spaanse soldaten onder Alva ingezet om Portugal te annexeren, maar toen Filips II werd bevestigd als koning voor de Portugese Cortes in Tomar in april 1581, kon er aan worden gedacht om ze opnieuw elders in te zetten¹⁰¹.

⁹⁸ Aangezien geboortedata dikwijls onbekend zijn voor zestiende-eeuwse personen, zeker die van lagere geboorte, zijn deze gegevens slechts gebaseerd op een beperkte groep. Voor de Albistas rekenden we Gabriel Serbelloni (1509), Charles de Berlaymont (1510), Jacques de Bryas (1512), Mondragon (we rekenden 1514, mogelijk is het 1504), Francisco Valdes (1518), Noircarmes (1520), Julian Romereo (1520), Sancho d’Avilla (1523), Jeronimo Roda (1525-1530, we rekenden hem bij de jaren twintig), Montesdoca (1526), Robles (1527), J.B. de Tassis (1530) en Octavio Gonzaga (1543). We konden geen betrouwbare gegevens vinden over de geboortejaren van Juan Albornoz, Jacques de la Cressonnière, Gilles de Berlaymont, Pedro de Paz en Alonso Vargas. Voor de Waalse edelen rekenen we Charles de Gavre (1525), Philippe de Croÿ, hertog van Aarschot (1526), Valentin De Pardieu, heer van La Motte (1529), Maximilien Vilain (1530), Oudart de Bournonville (1533), Frédéric Perenot de Granvelle (1536), Frédéric d’Yve (1540), Jean Richardot (1540), Robert de Melun (1550) en Emmanuel-Philippe de Lalaing (1557). We konden geen betrouwbare gegevens vinden over de geboortejaren van Philippe de Lalaing, Antoine de Gougnies en Jean de Croÿ.

⁹⁹ L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnese*, III, *op. cit.*, p. 174.

¹⁰⁰ In 1580 en 1581 uitte Farnese zijn wantrouwen over Robert de Melun en Montigny en in 1581 noemde hij Melun, Lalaing en Bucqoy ‘poquitas cabezas’, J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 5, brief van Farnese aan Filips II, 10 april 1580; p. 194, Idem, 18 augustus 1581; p. 229, Idem, 7 december 1581. Morillon schreef in 1583 dat de Melun niet aan de tafel van Farnese durfde te komen, C. PIOT, *Correspondance Granvelle*, X, p. 342, 29 augustus 1583.

¹⁰¹ Zie over de annexatie van Portual o.a. G. PARKER, *Onmachtig koning*, *op. cit.*, p. 404-416.

Afbeelding 9: Portret van hertog Alexander Farnese, landvoogd van de Spaanse Nederlanden, door Jan Baptist Saive, 1592. © The Phoebus Foundation, Antwerpen.

Farnese deed in de loop van 1581 zijn uiterste best om de buitenlandse troepen te doen terugkeren. Robert de Melun, Emmanuel-Philibert de Lalaing en Philippe de Lalaing verzetten zich tegen de terugkeer van de Spaanse en Italiaanse soldaten. Farnese moest opnieuw de Waalse edelen overtuigen, wat lukte met beloften van giften, benoemingen en titels¹⁰². Nadat hij groen licht had gekregen van de Staten van de Waalse provincies, vroeg hij wel aan Filips II om selectief te zijn. Hij verzocht zo om de terugkeer van Pedro de Paz, Cristobal Mondragon en Antonio de Oliveira, maar niet van commandanten die zich onpopulair hadden gemaakt in de Nederlanden¹⁰³. Farnese was dus bezorgd om zijn draagvlak.

Vanaf augustus 1582 zouden er terug meer Spaanse militairen aanwezig zijn in de notulen. Naast Cristobal Mondragon en Gaspard de Robles, die al in de loop van 1581 waren terug gekeerd, zien we Pedro de Paz, Juan Manrique en Antonio de Oliveira in de notulen van 1582.

¹⁰² Leon VAN DER ESSEN, *Kritische studie over de oorlogvoering van het Spaanse leger in de Nederlanden tijdens de zestiende eeuw. VI Van na de verovering van Maastricht tot het begin van het groot offensief tegen de Vlaamse provincies 1579-1582*, Brussel 1957, p. 11-13; L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnese*, III, *op. cit.*, p. 47-50; Hugo DE SCHEPPER, 'De mentale rekonversie van de adel na de Pacificatie van Gent', *Tijdschrift voor Geschiedenis*, LXXXIX, 1976, p. 420-428, aldaar p. 426.

¹⁰³ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 242, brief van Farnese aan Filips II, 12 januari 1582.

Tabel 4: Aanwezig tijdens vergaderingen van de Raad van Oorlog in 1582 volgens de bewaarde notulen¹⁰⁴.

Naam	Data															
	11 /1	9/ 6	18 /7	20 /7	24 /7	29 /7	17 /8	21 ?	8/ 9	28 /9	?/ 9	8/ 10	15 /1 0	4/ 12	27 /1 2	31 /1 2
Markies van Roubaix [Robert de Melun] ¹⁰⁵		x	x	x			x	x	x	x	x	x			x	x
[Cristobal y Otorala] Mondragon			x	x	x	x	x			x	x	x	x	x	x	
[Gaspard de Robles, heer van] Billy		x	x	x	x	x						x	x			
D'Andelot				x		x	x	x		x			x	x	x	
Le président [Willem van Pamele]	x		x					x	x	x		x				x
Jehan Baptiste Del Monte							x		x	x	x	x	x	x	x	
Jean Richardot, Président d'Artois ¹⁰⁶							x	x		x	x			x	x	
[Maximilien Vilain, heer van] Rassenghien, Isenghien	x				x	x										x
[Adrien Ghistelles de Gomicourt II] Gemicourt		x	x				x						x			
Pedro de Paz								x					x	x	x	
[Emmanuel-Philibert de Lalaing, heer van] Montigny									x							x
[Oudart de Bournonville] Graaf Hénin	x												x			
[Christoffel d'] Assonleville	x															x
Jehan/Juan Manrique												x		x	x	
[Antoine de] Gougnyes										x	x					
[Pieter-Ernest de] Mansfeld	x															
[Valentin De Pardieu, heer van] La Motte		x														
[Karel van] Arenberg		x														
Castelain [Antonio de] Oliveira														x	x	
Onleesbaar	1			1	2	1		2	3		1	1				
Aantal aanwezigen per vergadering	6	5	5	5	5	5	7	5	7	7	6	7	7	7	8	5

Ook Italianen namen posities in. Naast de broers Camillo en Giovanbattista Del Monte, die al eerder in de Nederlanden actief waren, verschenen Gaston Spinola, Appio Conti en de markies del Guasto in de notulen in 1583. Tussen 1582 en 1594 was ook Camillo Capizucchi actief in de Raad van Oorlog, ook al zien we hem niet in de bewaarde notulen. In de notulen van 1592 (slechts één vergadering) duiken ook de Spanjaarden Alonso de Ydiaquez, Diego Pimentel, Manuel de Vega en Francisco Verdugo op.

¹⁰⁴ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3.

¹⁰⁵ Op 31 december beschreven als 'le marquis de Roubaix', op de andere data enkel als 'le marquis'.

¹⁰⁶ In de vergadering van 7 augustus aangegeven als 'Richardot', in de andere als 'président d'Artois'.

Tabel 5: Aanwezigen tijdens vergaderingen van de Raad van Oorlog in 1583-1585, 1587, 1592 volgens de bewaarde notulen.¹⁰⁷

Naam	Data										
	1583							84	85	87	92
	1/1	9/2	8/3	13/6	14/9	15/?	22/12	26/1	29/10	?	?
Son Altesse (Alexander Farnese)	x	x	x	x		x	x		x	x	x
[Christoffel d'] Assonleville		x	x	x	x			x			x
Markies van Roubaix [Robert de Melun]	x	x	x		x	x					
[Cristobal y Otalora] Mondragon			x		x	x			x		x
Président [Willem van Pamele]		x	x				x	x			
Président d'Artois [Jean Richardot]	x	x			x			x			
[Gaspard de Robles, heer van] Billy			x	x	x						
[Frédéric d'Yve] Abt van Marouilles		x				x	x				x
[Emmanuel-Philibert de Lalaing, Markies van] Renty	x		x						x		
[Claude de Berlaymont, heer van] Haultpenne				x			x				
[Maximilien Vilain, graaf van] Isenghien	x	x	x								
[Jan Van der Linden], Abt Sint-Geertrui		x									
Castelain [Antonio de] Oliveira						x					
Monsieur Grigne ¹⁰⁸							x				
[Oudart de Bournonville] de Hennin							x	x			
Le comte Charles [Van Mansfeld]									x	x	
Graaf [Florent] van Berlaymont									x		
[Alfonso Felix de Avalos Aquino y Gonzaga, del Vasto] markies del Guasto										x	
Camillo Del Monte										x	
[Pieter-Ernest de] Mansfeld											x
Graaf [Karel] van Arenberg											x
Graaf [Pierre II Hénin-Liétard] Boussu											x
[Antoine de] Gougnies											x
Juan Baptista de Tassis											x
Alonso de Ydiaquez											x
Don Diego Pimentel											x
Don Gaston Spinola [y lo Porto]											x
Appio Conti											x
Mons [Philibert de Rye, baron] de Balançon											x
Manuel de Vega											x
Le président d'Oistlandt [Francisco Verdugo ?]											x
De markies van Havré [Charles-Philippe de Croÿ]											x
Onleesbaar											2
Aantal aanwezigen per vergadering	5	8	8	4	5	5	6	4	5	4	20

De notulen vertonen een onregelmatig patroon van aanwezigheden, maar we kunnen wel nagaan welke personen vaker voorkwamen dan anderen. Als we de personen oplistten die drie of meer keer vermeld werden in de notulen tussen 1579 en 1592, komen we tot 29 namen. Hierbij moeten we wel enig voorbehoud maken: het gaat immers alleen over de bewaarde notulen, en over degenen die we konden dateren. Er moet worden benadrukt dat er slechts

¹⁰⁷ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3.

¹⁰⁸ We zijn er niet in geslaagd om deze persoon te identificeren.

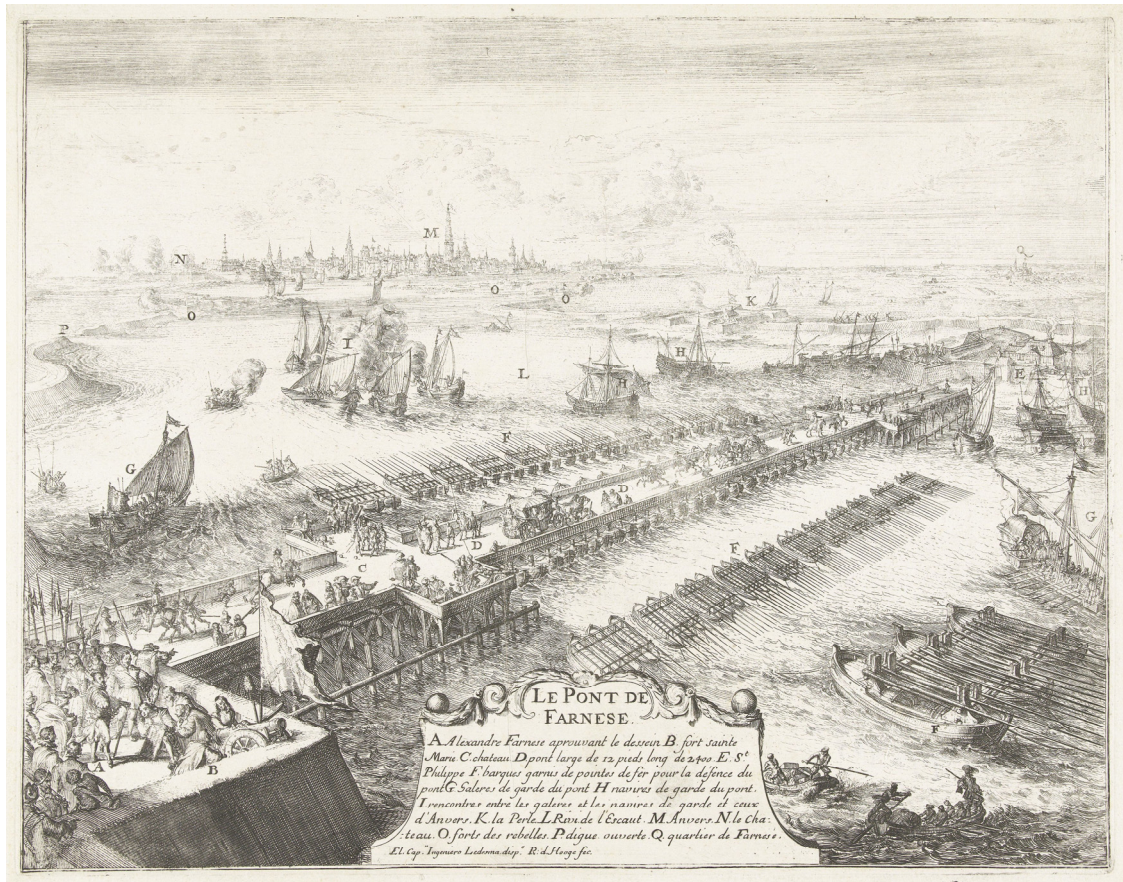
notulen zijn van vier vergaderingen van na 1583: telkens maar één uit 1584, 1585 en 1587 en 1592. Logischerwijze wegen de jaren 1579-1583 dus sterker door in tabel 6.

Tabel 6: Aanwezigen met drie of meer vermeldingen in de vergaderingen van de Raad van Oorlog, 1579-1592, volgens de bewaarde notulen.

Naam	1579	1581	1582	1583	1584	1585	1592	Tot
Robert de Melun	-	10	11	5	-	-	-	26
Cristobal Mondragon	5	1	11	3	-	1	1	22
Gaspard de Robles	7	2	8	3	-	-	-	20
Pieter-Ernest van Mansfeld	6	9	1	-	-	-	1	17
Giovanbattista Del Monte	-	7	8	-	-	-	?	15
E.-Ph. de Lalaing (Montigny)	-	9	2	2	-	1	-	14
Christoffel d'Assonleville	1	4	2	4	1	-	1	13
Maximilien Villain	-	5	4	3	-	-	-	12
Maximilien de Longueval	1	11	-	-	-	-	-	12
Antoine de Gougnies	-	8	2	-	-	-	1	11
Willem van Pamele	-	-	7	3	1	-	-	11
Philippe de Lalaing	-	10	-	-	-	-	-	10
Jean Richardot	-	-	6	3	1	-	-	10
d'Andelot	-	8	-	-	-	-	-	8
Ottavio Gonzaga	7	-	-	-	-	-	-	7
Jean-Baptist de Tassis	6	-	-	-	-	-	1	7
Frédéric d'Yve, abt van Marouilles	-	3	-	3	-	-	1	7
Gilles de Berlaymont (Hierges)	6	-	-	-	-	-	-	6
Oudart de Bournonville (Henin)	-	2	2	1	1	-	-	6
Jean de Croÿ (Roelx)	4	2	-	-	-	-	-	6
Pedro de Paz	2	-	4	-	-	-	-	6
Gabriele Serbelloni	6	-	-	-	-	-	-	6
Adrien Ghisteltes de Gomiecourt	-	1	4					5
Francisco de Valdes	4	-	-	-	-	-	-	4
Francisco de Montesdoca	4	-	-	-	-	-	-	4
Karel van Arenberg	-	1	1	-	-	-	1	3
Juan Manrique	-	-	3	-	-	-	-	3
Antonio de Oliveira	-	-	2	1	-	-	-	3
Valentin de Pardieu (La Motte)	-	2	1	-	-	-	-	3

Samen met Alexander Farnese zelf (die we niet mee telden, omdat de registratie van zijn aanwezigheid niet betrouwbaar lijkt)¹⁰⁹ vormen deze personen dus een min of meer vaste kern van de Raad van Oorlog in de jaren waarvan sprake. We zien erg diverse profielen: Spaanse en Italiaanse militairen, Waalse edelen, juristen-politici als Christoffel d'Assonleville, Willem van Pamele en Jean Richardot en één abt. De militairen in tabel 6 speelden een belangrijke rol bij Farnese's *Reconquista* van de Zuidelijke Nederlanden of zijn veldtochten in Noord-Frankrijk.

¹⁰⁹ Zoals eerder vermeld, werd Farnese pas expliciet vermeld in de notulen vanaf 1583. In de notulen van 1579, 1581 en 1582 wordt Farnese dus niet vermeld, maar het lijkt zeer onwaarschijnlijk hij volledig afwezig was op de vergaderingen van zijn eigen Raad van Oorlog gedurende die drie jaar. Wellicht was zijn aanwezigheid zo evident dat de secretaris deze niet vermeldde in die jaren.

Afbeelding 10 Parma's brug bij het Beleg van Antwerpen, Romeyn de Hooghe, 1671, Rijksmuseum copyright Publiek domein.

In vergelijking met de Raad van Oorlog uit de periode 1568-1578 had die van Farnese een jongere en diversere samenstelling en wellicht ook een breder draagvlak in de Nederlanden. Filips II schreef dat militaire comandanten steevast kozen voor de strengste oplossing, terwijl personen met een meer civiele achtergrond dikwijls mildere posities innamen¹¹⁰. Verschillende bronnen suggereren ook dat er onder Farnese een open cultuur bestond in de Raad van Oorlog. Zijn biograaf Leon Van der Essen schreef: '*aux Conseils de Guerre, il écoutait patiemment tout le monde et était attentif à l'avis de chacun. Il répondait à toutes les observations et finissait par donner sa propre opinion, ne s'obstinant jamais dans celle-ci si lui était apparu que l'idée d'autrui était meilleure*'¹¹¹. Kroniekschrijvers hebben ook regelmatig meningsverschillen gedocumenteerd¹¹².

Heeft de aanwezigheid van personen met een verschillende achtergrond en een sterkere verankering in de Nederlanden bijgedragen tot een meer genuanceerde en doordachte besluitvorming?¹¹³ De Waalse edelen die zich hadden verzoend met de Spaanse vorst in 1578-1580, waren ook in de latere jaren voorstanders van diplomatieke oplossingen en clementie.

¹¹⁰ V. SOEN, 'Reconquista and Reconciliation', *op. cit.*, p. 10.

¹¹¹ L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnese*, II, *op. cit.*, p. 34.

¹¹² L. VAN DER ESSEN, *Kritische studie over de oorlogvoering van het Spaanse leger in de Nederlanden tijdens de zestiende eeuw*, VI, p. 10; L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnese*, III, *op. cit.*, p. 28; IV, p. 2.

¹¹³ In de hedendaagse managementliteratuur wordt geargumenteed dat diversiteit in leeftijd, etniciteit e.d. een concurrentievoordeel kan opleveren voor organisaties, omdat meerdere perspectieven en vaardigheden worden gebundeld, Stephen P. ROBBINS & Mary COULTER, *Management*, Amsterdam, 2006, p. 42.

Na de inname van Maastricht in 1579 liet Farnese ook geen enkele stad in de Nederlanden meer plunderen. In de reconciliatieverdragen liet hij de steden intact, gaf hij een volledige pardon, werden de stedelijke privileges gerespecteerd en kregen protestanten het recht om te emigreren en hun goederen te verkopen¹¹⁴.

In oktober 1592 riep Farnese de Raden van State en van Oorlog samen in een gezamenlijke zitting om de militaire strategie te bespreken¹¹⁵. Eind november 1592, toen Farnese op sterven lag in Atrecht, riep de graaf van Fuentes als boodschapper van Filips II de Raad van State bijeen, met enkele vertegenwoordigers van de Raad van Oorlog. Fuentes bleef de bijeenkomsten van de Raad van State en de Raad van Oorlog bijwonen. Het lijkt er op dat beide instellingen toen nauw samen werkten¹¹⁶.

3. Patronage en hovelingen: de Raad van Oorlog onder Albrecht tot ca. 1618.

Voor de zeventiende eeuw hebben we minder bronnen die informatie geven over vergaderingen of beslissingen van de Raad van Oorlog, maar we vinden in de meest diverse bronnen wel nog veel personen waarvan werd gezegd dat ze lid waren geweest van deze instelling. Het prosopografische luik van deze studie moet dus daarvoor de lacunes vullen. Een probleem is echter dat we voor de periode na 1592 wel veel namen vinden van individuele leden van de Raad van Oorlog, maar dat we door een gebrek aan notulen veel moeilijker kunnen nagaan wie van hen meer aanwezig of invloedrijk was dan anderen.

De kroniekschrijver Antonio Carnero vermeldt een vergadering van de Raad van Oorlog vóór de Slag bij Nieuwpoort¹¹⁷.

Afbeelding 11 Slag bij de Leffingedijk (bij Nieuwpoort) tussen de Staatse troepen van Ernst Casimir van Nassau en de Spaanse van Albrecht van Oostenrijk, 1600, Floris Balthasarsz. van Berckenrode, 1600, Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

¹¹⁴ V. SOEN, 'Reconquista and Reconciliation', *op. cit.*, p. 14, 19, 22.

¹¹⁵ H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, *op. cit.*, p. 811.

¹¹⁶ Hugo DE SCHEPPER, 'Le gouverneur general Peter Ernst van Mansfeld et les agents espagnols Fuentes et Ibarra aux Pays-Bas en 1593', in René VERMEIR, Maurits EBBEN en Raymond FAGEL (eds.), *Agentes e indentidades en movimiento. España y los Países Bajos siglos XVI-XVIII*, Madrid, 2011, p. 90-92.

¹¹⁷ A. CARNERO, *Historia de las guerras civiles*, *op. cit.*, p. 473.

Christophle de Bonours, die naar eigen zeggen zelf lid was van de Raad van Oorlog, vermeldt verschillende vergaderingen van de Raad van Oorlog tijdens het beleg van Oostende. Net als onder Farnese blijkt de Raad van Oorlog nog een relatief open instelling: ‘*S[on]A[ltesse] ayant ordonné qu’oultre le nombre de ceux qui d’ordinaire y assistoient, convinsent quelques Colonelz, Maistres de Camp & autres, des plus experimentez ; afin de dire leur opinion, en ce sujet d’assieges*’. Op 7 of 8 juli 1601 kwam de Raad een eerste keer samen. De Bonours schrijft dat verschillende raadgevers eerst hun mening gaven, dat Albrecht luisterde, waarna het de bedoeling was dat hij tot een beslissing zou komen – iets waar Albrecht echter vaak moeite mee had. Toen hij de dagelijkse leiding later dat jaar doorgaf aan Augustin de Mexia, bleef Albrecht vaak afwezig tijdens vergaderingen van de Raad van Oorlog. De Mexia gaf daarop schriftelijk de standpunten van de raadgevers door aan de Aartshertog, die dan geacht werd om een beslissing te nemen. Sommige leden van de Raad probeerden via een directe lijn met Albrecht beslissingen in deze of gene richting te forceren¹¹⁸. Het beleg van Oostende heeft een generatie getekend. In het prosopografische deel van deze studie worden 14 personen vermeld die hebben meegevochten en die lid werden van de Raad of een junta van Oorlog¹¹⁹.

Afbeelding 12: Philippe Fleming, *Oostende vermaerde gheweldighe, lanckduyrighe, ende bloedighe belegheringhe, bestorminghe ende stoute Aenvalle... inde jaren 1601, 1602, 1603 ende 1604*, Den Haag, 1621 (eerste prent), © The Phoebus Foundation, Antwerpen.

¹¹⁸ Werner THOMAS, ‘La rivalidad come enemigo. El rendimiento del Ejército de Flandes en el sitio de Ostende, 1601-1604’, *Obradoiro de Historia Moderna*, 30, 2021, p. 279-313, aldaar p. 288, 291-293; Christophle DE BONOURS, *Le memorable siege d’Ostende*, Brussel, 1628, p. 109-112. Zie ook Werner THOMAS, ‘Het beleg van Oostende’, in Werner THOMAS (ed.), *De val van het nieuwe Troje. Het beleg van Oostende 1601-1604*, Leuven, p. 81-100.

¹¹⁹ Zie de lemma’s over Simon Antunez, Karel van Arenberg, Florent de Berlaymont, Christophle de Bonours, Charles-Alexandre de Croÿ, Jean-Charles de Gavre, Pompeo Giustiniani, Charles-Bonaventure de Longueval, Gilles de Messemacre, Augustin Mexia, Ambrogio Spinola, Gaston Spinola y lo Porto, Luis de Velasco en Claude de Rye.

In de lijst van de leden van de Raad van Oorlog staan 26 namen die kunnen geassocieerd worden met aartshertog Albrecht. Meestal is het niet duidelijk wanneer zij in de Raad actief waren. Geoffrey Parker schrijft dat de Raad van Oorlog niet samenkwam tussen 1609 en 1618. Logischerwijze is hun rol in de Raad dus te situeren tussen de aankomst van Albrecht in 1596 en 1609, en tussen 1618 en Albrechts' overlijden op 13 juli 1621. In tabel 7 geven we enkel de namen en de aard van de associatie met Albrecht. Meer biografische details zijn te vinden in de lijst in deel 3. Daar staan overigens nog andere personen die actief waren in de periode van de Aartshertogen (bijv. Claude de Beaufort, Philippe de Bettencourt, Hylaire Blyleven, Christophle de Bonours, Jean-Charles de Gavre, Pompeo Giustiniani, Jean de Havrech of Hendrik van Varick), maar voor hen vonden we geen persoonlijke link met Albrecht.

Tabel 7: Leden van de Raad van Oorlog die kunnen worden geassocieerd met aartshertog Albrecht.

Naam	Relatie met Albrecht
Arenberg, Karel van	Kamerheer.
Berlaymont, Florent de	Begeleidde Albrecht op zijn reis naar Spanje, toen deze ging trouwen met Isabella. Diplomatieke zending 1597.
Croÿ, Charles Alexandre	Kamerheer.
Croÿ, Philippe de, graaf van Solre	Kamerheer en opperstalmeester.
Du Faing, Gilles	Reisde mee met Albrecht vanuit Spanje in 1595, kamerheer, diplomaat.
Gavre, Charles de	Werd lid van de Raad van State in 1609.
Giron, Fernando	Diplomatieke zending 1608. Benoeming Raad van Oorlog 1618.
Gorrevod, Charles-Emmanuel	Kamerheer, Diplomatieke zending 1610, Summiler de corps (1620).
Henin-Liétard, Pierre II de, graaf van Boussu	Kapitein van een compagnie lansiers in dienst van Albrecht en Isabella.
Hornes, Amand de	'gentilhomme' (kamerheer of gentilhomme de la boca?).
Leganes, Diego Mexía Felipez de Guzman, markies van	Redde het leven van Albrecht in 1600. Page, kamerheer en eerste stalmeester.
Longueval, Charles-Bonaventure	Kamerheer, diplomatieke zending in 1616, benoemd in Raad van Oorlog in 1604/1605 en opnieuw in 1618.
Mancidor, Juan de	Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in 1606 en 1616, nauwe medewerker van Albrecht.
Mendoza, Francisco de	Mayordomo mayor (1596-1602).
Nino y Lasso, Rodrigo	Kamerheer van Albrecht (1595), Bevelhebber van de bereden garde van Albrecht (1596-1613). Summiler de corps van Albrecht (1599-1620). Mayordomo mayor (grootmeester) van het hof van Albrecht (1612-1620). Caballerizo mayor (opperstalmeester) (1615-1620).

Noyelles, Adrien de	Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in 1606. Mayordomo van Albrecht.
Recourt de Licques, Philippe de	Gentilhombre de la boca.
Richardot, Jean	Voorzitter van de Geheime Raad, nauwe medewerker van Albrecht.
Spinola, Ambrogio	Opperbevelhebber van het leger, benoeming in heropgerichte Raad van Oorlog 1618
Spinola, Gaston	Stalmeester (1596).
Tassis, Leonard	Benoeming Raad van Oorlog door Albrecht.
Velasco, Luis de	Gentilhombre de la boca.
Verreycken, Louis de	Benoeming Raad van Oorlog in 1603.
Werve, Jan van de	Vermeld als lid van de Raad van Oorlog van Albrecht en Isabella.
Ydeghe Charles d'	Gentilhombre de la boca.
Zapata, Geronimo-Walter	Lid van Raad van Oorlog vanaf 1593. Mayordomo (1602-1603).

Van deze 26 personen zijn er 15 die een functie bekleedden aan het Hof van Albrecht. In de literatuur is al gewezen op de sterke vervlechting tussen het Hof van Albrecht en het leger, dit werd trouwens al bekritiseerd vanuit Madrid in 1603¹²⁰. Om de betekenis van tabel 7 te begrijpen, kan een korte toelichting over de betekenis van een aantal functies en titels nuttig zijn. Het Hof van Albrecht en Isabella bestond uit vier afdelingen: de hofkapel, de *Casa* (het huis), de *Cámara* (de kamer) en de *Caballeriza* (de stallen). De mayordomo mayor (grootmeester) was de eerste in rang en was een vertrouweling van Albrecht. De 'sumiller de corps' (grootkamerheer) leidde de *Cámara* en stond in voor de persoonlijke bediening van de Aartshertog, vooral tijdens het ochtend- en avondritueel. Ook hij genoot dus van een zeer grote nabijheid, en invloed op de aartshertog. De 'gentilhombres de la boca' kwamen vanouds uit de militair-feodale adel en speelden een rol tijdens het maaltijdceremonieel. Daarnaast vergezelden ze ook de aartshertog op zijn publieke optochten en verplaatsingen. De 'gentilhombres de la casa' maakten in principe het bed op van Albrecht en bedienden hem aan tafel. Zij werden vooral gerekruteerd uit de hoge adel. De stallen en de rijdieren werden geleid door de Caballerizo Mayor en zijn vervanger de primer caballerizo. Zij organiseerden ook de verplaatsingen en de publieke optredens van de aartshertog. Los van de voorgeschreven formele rollen waren posities aan het Hof belangrijk omdat de toegang tot de aartshertog mogelijkheden kon bieden om beslissingen of benoemingen te beïnvloeden¹²¹.

Toen Albrecht een eerste keer aankwam in de Nederlanden als kardinaal-aartshertog, bestond zijn entourage vooral uit Spanjaarden, maar de rol van personen uit de Nederlanden zou snel stijgen. Van de 26 personen in tabel 7 waren er 14 afkomstig uit de Nederlanden, zeven uit Spanje, twee uit Italië en twee uit Bourgondië of Franche-Comté. De relatieve verzwakking van de Spaanse en Italiaanse militairen in de Raad van Oorlog van Albrecht is mogelijk verbonden met de inkrimping van de Spaanse en Italiaanse troepen in de Nederlanden tijdens het Twaalfjarig Bestand. Terwijl er in 1601 nog meer dan 6000 Spaanse soldaten op de rollen stonden, zakte dit naar 4600 in 1613. Bij de Italiaanse infanterie zien we een daling van 3700 in 1607 naar 1000 in 1613.

¹²⁰ L. DUERLOO, *Dynasty and Piety*, op. cit., p. 98, 102, 146; D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace*, op. cit., p. 73, 86, 100, 135, 173, 231-234; W. THOMAS, 'The Spanish Faction', op. cit., p. 208-212; F. GONZALES DE LEÓN, *The Road to Rocroi*, op. cit., p. 80-82.

¹²¹ D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace*, op. cit., p. 51-95.

Met 13 vertegenwoordigers is de adel uit de Nederlanden-Bourgondië dan weer goed vertegenwoordigd in tabel 7. We zien een markies (Gorrevod), vijf graven (Arenberg, de Berlaymont, de Croÿ, de Henin-Liétard, de Noyelles), twee baronnen (Licques de Recourt, Ydeghe) en vier ridders (du Faing, Gavre, Verreycken en van de Werve). Leonard de Tassis was een Rijksbaron. Albrecht gaf dus een belangrijker rol aan de adel uit de Nederlanden dan zijn voorgangers.

Posities aan het Hof, adellijke titels, geschenken en militaire benoemingen waren patronage- en integratiemechanismen om de elites in de Zuidelijke Nederlanden te binden aan het centrale bestuur en de legitimiteit van de Aartshertogen te versterken. Dit was belangrijk, omdat de Aartshertogen een (semi-) soevereine positie hadden in Noord West Europa, in tegenstelling tot hun voorgangers, die louter landvoogden waren van de Spaanse koning. In de akte van Afstand van 1598 was ook gestipuleerd dat bepaalde militaire posities (bijv. de gouverneur van de citadel van Antwerpen, Gent en Kamerijk) door de Spaanse vorst werden benoemd. Het Spaanse leger werd klassiek beschouwd als een verlengstuk van de Spaanse politiek. Elke militaire benoeming door Albrecht was dus niet alleen een middel tot patronage en het uitbouwen van een netwerk van vertrouwelingen onder zijn nieuwe onderdanen in de Nederlanden, maar ook een daad waarin hij zijn onafhankelijkheid beklemtoonde¹²².

Afbeelding 13: Ambrogio Spinola, Michiel Jansz van Mierevelt, 1609, Rijksmuseum copyright Publiek domein.

¹²² Zie over de patronage van de Zuid-Nederlandse adel door de Aartshertogen Diederik LANOYE, 'Structure and composition of the Household of the Archdukes' in L. DUERLOO en W. THOMAS (eds.), *Albert & Isabella, 1598-1621, Essays*, Turnhout, 1998, p. 107-119; L. DUERLOO, *Dynasty and Piety*, op. cit., p. 402-403; D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace*, op. cit., p.170-173.

De aartshertogelijke politiek was zoals bekend gericht op vrede met de Noordelijke Nederlanden. Deze werd uitgedragen door nauwe medewerkers van Albrecht zoals Jean Richardot, Ambrogio Spinola, Juan de Mancicidor, Louis Verreycken en Rodrigo Niño y Lasso (die het kamp van de hardliners had ingeruild voor de voorstanders van de vrede). In de aanloop naar (en ook na het afsluiten van) het Twaalfjarig Bestand ontstonden er conflicten met voorstanders van een hardere lijn, zoals Luis de Velasco, Iñigo de Borja, de Spaanse ambassadeur (de markies van Guadaleste), diens biechtvader, de katolieke polemist en ideoloog Jerónimo Gracián, Juan de Rivas, Pedro Tellez Giron, de hertog van Osuna, Diego de Ibarra, Augustin de Mexia of Maximilien de Henin-Liétard, graaf van Boussu. Dit conflict moet dus niet worden gezien als de uiting van een ‘nationale’ tegenstelling tussen Spanjaarden en Zuid-Nederlanders, maar wel als een factiestrijd tussen een oorlogs- en vredepartij, die deze scheidingslijnen oversteeg en banden hadden met de ‘lermistas’ en ‘antilermistas’ in Spanje (de aanhangers of tegenstanders van de graaf van Lerma)¹²³.

4. De concurrentie van de junta's en het terugplooiën in garnizoensteden (1618 - ca. 1700).

De militaire dreiging kwam terug in 1618, met het uitbreken van de oorlog in Duitsland en de val van de hertog van Lerma in Spanje. In 1618 werd de Raad van Oorlog heropgericht in Brussel en groeide het leger terug aan, tot 10.000 Spaanse en 4000 Italiaanse infanteristen in 1620. Bij de heroprichting van de Raad in 1618 werden vijf leden aangeduid: Ambrogio Spinola; Rodrigo Lasso, graaf van Añover; Luis de Velasco; Charles-Bonaventure de Longueval, graaf van Bucquoy en Fernand Girón. Spinola was opperbevelhebber en leidde rechtstreeks de infanterie, de Velasco was bevelhebber van de cavalerie, de Longueval leidde de artillerie. Rodrigo Lasso was de machtigste man aan het Hof en de bevelhebber van de Aartshertogelijke wacht. Het valt op dat van deze vijf officiële leden slechts één persoon afkomstig was uit de Nederlanden: Charles-Bonaventure de Longueval, een militair van de harde lijn. Er werd gepland om de Raad twee keer per week te laten vergaderen in het paleis van de Aartshertogen, meer bepaald in het appartement van majordomus Don Rodrigo y Niño di Lasso¹²⁴. Of dat dit ritme ook effectief werd aangehouden is onduidelijk. Volgens Geoffrey Parker hield de Raad zich kort na 1618 eerder met triviale zaken bezig¹²⁵.

Uit de biografische lemma's van deze personen blijkt dat zij al snel niet meer in Brussel aanwezig waren. De Longueval vocht al vanaf 1618 in de Dertigjarige Oorlog en zou overlijden in 1621. Fernand Girón werd ambassadeur in Parijs in 1619. Rodrigo Lasso overleed in 1620, Spinola was in de Palts in 1620-1621 en Luis de Velasco in Madrid vanaf 1624. Het is dus duidelijk dat men op zoek moest naar nieuwe leden, temeer omdat het Twaalfjarig Bestand niet werd verlengd en de oorlog hernam. In 1623 schreef Aartshertogin Isabella aan Filips IV dat Carlos Coloma, slotvoogd van Kamerijk, en Juan Bravo de Laguna, slotvoogd van Antwerpen, ook toegang hadden tot de Raad van Oorlog. Ze vroeg hetzelfde

¹²³ D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace*, *op. cit.*; W. THOMAS, 'The Spanish Faction', *op. cit.*, p. 212-221; Luc DUERLOO, 'Hawks, doves and magpies: the Business of Faction at the Court of the Archdukes', in Rubén Gonzalez CUÉRVA en Alexander KOLLER (eds.), *A Europe of Courts, a Europe of Factions Political Groups at Early Modern Centres of Power (1550-1700)*, Leiden-Boston, 2017, p. 156-175; W. THOMAS, 'La rivalidad', *op. cit.*; Werner THOMAS, 'Jerónimo Gracian de la Madre de Dios, la corte de Bruselas y la política religiosa de los Países Bajos meridionales, 1609-1614', René VERMEIR, Maurits EBBEN en Raymond FAGEL (eds.), *Agentes e indentidades en movimiento. España y los Países Bajos siglos XVI-XVIII*, Madrid, 2011, p. 289-312.

¹²⁴ CCE, I, p. 512, brief van Pedro Sarigo aan Filips III van 3 april 1618; G. PARKER, *The Army*, *op. cit.*, p. 108; W. THOMAS, 'The Spanish Faction', *op. cit.*, p. 188.

¹²⁵ G. PARKER, *The Army*, *op. cit.*, p. 108-109.

voor Gaspar de Valdes, slotvoogd van Gent, wat werd toegestaan¹²⁶. Een jaar later schreef ze aan Filips IV dat er sinds de dood van de Longueval (10 juli 1621) geen Zuid-Nederlander meer zetelde in de Raad van Oorlog. Ze stelde daarom voor om de graaf van Hoogstraten of Hendrik Van den Bergh in de Raad te benoemen, maar de Spaanse koning ging hier niet op in¹²⁷.

De Raad van Oorlog lijkt in de late jaren twintig van de zeventiende eeuw weinig actief, wellicht door de afwezigheid van verschillende leden. Deze inertie creëerde ruimte voor nieuwe juntas, die een deel van de werking en bevoegdheden overnamen. Vanaf 1623 trok de Spaanse ambassadeur, Alfonso de la Cueva, de belangrijkste staatszaken naar zich toe, om ze af te handelen in een permanente Junta van State en Oorlog, die afwisselend ten huize van de ambassadeur en van de opperbevelhebber Spinola vergaderde. Leden waren naast de la Cueva en Spinola Engelbert Maes, hoofd-voorzitter van de Geheime Raad en lid van de raad van State sinds 1614, en Ferdinand van Boisshot en Willem Steenhuys, beiden lid van de Raad van State sinds 1622¹²⁸.

In de Nederlanden ontstond heel wat ontevredenheid over de la Cueva, vooral na het verlies van 's-Hertogenbosch in 1629¹²⁹.

Afbeelding 14: Beleg van 's-Hertogenbosch door Frederik Hendrik, 1629, Pieter de Neyn (toegeschreven aan), ca. 1629-1639, Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

¹²⁶ CCE, II, p. 128, brief van Isabella aan Filips IV, 3 juni 1623; p. 197, brief van Isabella aan Filips IV, 12 januari 1625. Dit was een veilige keuze, aangezien de slotvoogden van Antwerpen, Kamerijk en Gent benoemd werden door de Spaanse vorst.

¹²⁷ CCE, II, p. 140, brief van Isabella aan Filips IV, 20 februari 1624; p. 157, antwoord van Filips IV, 22 april 1624.

¹²⁸ R. VERMEIR, *In staat van oorlog*, *op. cit.*, p. 12.

¹²⁹ R. VERMEIR, 'L'ambition du pouvoir', *op. cit.*, p. 90-92

Ook vanuit Madrid wilde men de invloed van de Junta van State en Oorlog beperken, en werd aangedrongen op het veralgemenen van de schriftelijke procedure, met neergeschreven adviezen waarop de infante haar beslissingen kon noteren. De junta mocht ook niet meer vergaderen ten huize van kardinaal de la Cueva. De la Cueva werd overgeplaatst, en werd in de Junta voor State en Oorlog vervangen door de markies van Aytona. De junta werd uitgebreid met één edelman uit de Raad van State, de graaf van Coupigny, hoofd van Raad van Financiën, en één jurist: Pieter Roose, raadsheer-fiscaal uit de Geheime Raad.

De Junta van State en Oorlog werd uiteindelijk afgeschaft, en in juni 1630 schreef Filips IV aan landvoogdes Isabella dat hij een Raad van Oorlog wou oprichten in de Nederlanden, om een antwoord te bieden op de gezagscrisis die was ontstaan na het vertrek van Spinola en Tilly. Het is niet helemaal duidelijk of deze Raad moet worden beschouwd als een nieuwe junta die parallel met de Raad van Oorlog bestond, dan wel of ze deze instelling nieuw leven moest inblazen. In 1630 vroegen Anthonie Schetz en Paul-Bernard de Fontaine om lid te mogen worden van de Raad van Oorlog, maar hoewel ze vroeger al deel hadden gemaakt van de Raad, werd dit geweigerd vanuit Madrid¹³⁰. De Raad zou bestaan uit de markies van Aytona, de markies van Leganes, Christoval Benavente y Benavides, Claude de Lannoy, graaf van la Motterie, Paul Baglione, en indien mogelijk ook Juan Bravo de Laguna, slotvoogd van Antwerpen. Aytona kreeg voorrang in de Raad, en Isabella kon het aantal leden aanpassen in overleg met Aytona en Leganes¹³¹. Isabella beloofde in februari 1631 om er werk van te maken, maar de Raad slaagde er niet in om het leiderschap van het leger op te nemen. Daarop stelde Olivares voor om de kardinaal-infant Fernando naar de Nederlanden te sturen. Ondertussen zou het leger worden geleid door don Avaro de Bazán, markies van Santa Cruz¹³².

Afbeelding 15: Kardinaal-infant Ferdinand van Oostenrijk te paard, Gaspar de Crayer, ca. 1635-1640, © The Phoebus Foundation, Antwerpen.

¹³⁰ Zie hun biografische lemma's voor meer details.

¹³¹ CCE, II, p. 538-539, brief van Filips IV aan Isabella, 24 juni 1630. Zie ook R. VERMEIR, *In staat van oorlog*, op. cit., p. 19, 24, 28; F. GONZÁLEZ DE LEON, *The Road to Rocroi*, op. cit., p. 220-222. Meer details over deze personen in hun biografische lemma's.

¹³² In januari 1631 herhaalde Filips IV dat er een jointe moest komen voor het militair commando, in afwachting van de komst van een nieuwe opperbevelhebber, CCE, II, p. 566, brief van Filips IV aan Isabella, 7 januari 1631; p. 573, brief van Isabella aan Filips IV, 19 februari 1631.

Uit de correspondentie tussen Isabella en Filips IV blijkt dat de Spaanse koning in deze periode regelmatig aandrong dat Isabella zou overleggen met personen als Carlos Coloma, de veedor-generaal (wellicht Gaspar Ruiz de Pereda¹³³), Claude de Lannoy, graaf van La Motterie; Claude de Rye, baron de Balançon; Ballon [Paulo Baglione], Juan Bravo de Laguna, Alonso La Cueva, en Hendrik Van den Bergh.

Vele personen die als (mogelijk) lid van de Brusselse Raad van Oorlog werden genoemd, waren internationale toppolitici in het Spaanse Rijk. Aytona was ambassadeur geweest in Parijs, Fernando Girón en Benavides werden ambassadeur in Parijs, Carlos Coloma leidde de vredesonderhandelingen met Engeland en de markies van Leganes was meer in Spanje dan in de Nederlanden. Na de jaren dertig van de zeventiende eeuw lijken de leden een minder internationaal profiel te vertonen. In de lijst met namen zien we in de jaren dertig ook personen als de onvermijdelijke voorzitter van de Geheime Raad Pieter Roose (hoewel hij zich wellicht vooral met binnenlandse politiek bezig hield), audiëncier Louis-François Verreycken, Fermin de Lodoza y Andueza, pagador-generaal Thomas Lopez de Ulloa en enkele minder bekende namen uit de Nederlanden. In verschillende andere bronnen duiken leden op van de Raad van Oorlog uit de jaren twintig of dertig, die niet vermeld worden in de correspondentie tussen de landvoogd(es) en de Filips IV. Herinneren we er aan dat de landvoogd/oppperbevelhebber van het leger naar eigen goeddunken extra personen kon uitnodigen om hun advies te geven in de Raad van Oorlog, zonder dat hiervoor een formele benoeming nodig was.

Afbeelding 16: Kring rond Sebastiaen Vranckx, Aanval op een konvooi wagens, [voor ca. 1647], The State Hermitage Museum, St. Petersburg, copyright Photograph © The State Hermitage Museum/Photo by Pavel Demidov.

¹³³ G. PARKER, *The Army*, *op. cit.*, p. 116, 282.

In de jaren dertig en veertig richtte Olivares twee militaire juntas op in Brussel, die de strategische adviserende functie van de klassieke Raad van Oorlog lijken over te nemen. Volgens González de León functioneerde de Raad van Oorlog toen nog voornamelijk als ‘an honorary body’¹³⁴. In 1635-1636 werd een militaire junta opgericht die bestond uit Prins Thomas van Savoy als de opperbevelhebber van het leger, de hertog van Lerma als de infanterie-generaal, Pieter Roose als voorzitter van de Geheime Raad, Claude de Rye, baron van Balançon, als artillerie generaal, de hertog van Veraguas als maestro de campo en de graaf van Fuensaldaña als mayordomo mayor van de kardinaal-infant. Onderlinge conflicten over voorrang en de volgorde van stemmen verlamden al snel de werking van deze Junta¹³⁵. Geoffrey Parker schrijft dat de Raad van Oorlog in de periode van de kardinaal-infant (1634-1641) regelmatig vergaderde en vragen behandelde over militaire strategie of zich bekommerde om de omvang van het leger¹³⁶. Vermoedelijk heeft hij het over de junta’s van Olivares, eerder dan over de klassieke Raad van Oorlog. Pieter Roose schreef in 1637 aan Olivares dat de junta op een rampzalige manier functioneerde en riep op om terug te keren naar de leiding door één militaire opperbevelhebber. Roose werd daarop zelf uit de junta gezet in 1638. In 1641 kreeg de kardinaal-infant de toestemming om zijn leger zelf te herstructureren, maar hij overleed in hetzelfde jaar¹³⁷. Hij werd vervangen door een nieuwe junta, met als leden de markies van Velada, graaf Paul-Bernard de Fontaine, don Francisco de Mello en don Andrea Cantelmo.

Afbeelding 17: De Spanjaarden onder Don Cantelmo verslagen bij Borgerhout in 1643, Dirk Stoop, 1651- 1652
© The Phoebus Foundation, Antwerpen.

¹³⁴ F. GONZÁLEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi*, op. cit., p. 220.

¹³⁵ Cavalerie-generaal Felipe da Silva, die lid was geworden van de Junta in 1637, weigerde om de zittingen bij te wonen in 1638 omdat hij moest stemmen na de generaal van de infanterie, F. GONZÁLEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi*, op. cit., p. 227.

¹³⁶ G. PARKER, *The Army*, op. cit., p. 108-109.

¹³⁷ Zie over de kardinaal-infant Randall LESAFFER, *Defensor Pacis Hispanicae: de kardinaal-infant, de Zuidelijke Nederlanden en de Europese politiek van Spanje: van Nördlingen tot Breda (1634-1637)*, Kortrijk, 1994.

Pieter Roose en Jacobus Boonen, aartsbisschop van Mechelen, mochten ook deelnemen aan de vergaderingen van deze junta¹³⁸. Voor zover we weten, hebben deze andere militaire junta's evenmin archief nagelaten.

Voor de zeventiende eeuw zijn nog enkele sporen van krijgsraden tijdens veldtochten. Naar aanleiding van de inname van Roosendaal door de Staatse troepen in 1621, hield Ambrogio Spinola een Raad van Oorlog, die unaniem adviseerde om het beleg op te heffen¹³⁹. Ook in het kader van het beleg van Breda in 1624 organiseerde Spinola een dergelijke stafvergadering¹⁴⁰. Uit een brief van landvoogd Villa Hermosa uit 1675 blijkt dat hij een Raad van Oorlog had samengeroepen naar aanleiding van een discussie met de prins van Oranje over een aanval op Luik, waarbij alle generaals een negatief advies hadden uitgebracht¹⁴¹. Op het einde van de zeventiende eeuw mocht landvoogd Maximiliaan-Emmanuel van Beieren blijkbaar geen veldslag voeren zonder eerst een Raad van Oorlog te houden. Na de inname van Namen door de Fransen wou landvoogd Maximiliaan Emmanuel de zwakke verdediging van Namen laten onderzoeken door de Raad van Oorlog¹⁴². Van zo'n onderzoeksfunctie vonden we nog één voorbeeld. In een document uit het Officie-Fiscaal blijkt dat de Raad van Oorlog samen met de fiscalen van Brabant in 1655 opdracht had gegeven voor het opmaken van een 'informatie preparatoir' (vooronderzoek) naar ene Henry De Marche, die verdacht werd van spionage voor de Franse vijand¹⁴³.

In de late zeventiende eeuw riep de Engels-Nederlandse vorst Willem III ook regelmatig een Raad van Oorlog bijeen tijdens veldtochten, waar tactische beslissingen werden genomen over het verdere verloop van de veldtocht, het oversteken van een rivier, het optrekken in een bepaalde richting enz.¹⁴⁴.

¹³⁸ *Ibidem*, p. 225-229, 239.

¹³⁹ CCE, II, p.105, consult van de Raad van State, 27 oktober 1622.

¹⁴⁰ Bijvoorbeeld n.a.v. het Beleg van Breda: "Ondertusschen deed de Marquis [Spinola] een nieuwe vergadering van Colonels, Capiteynen ende ervaren Soldaten die hij elck bijzonder voornam om af te vragen oft hun goeddunck dat men Breda soude blocqueren", Lieuwe VAN AITSEMA, *Historie of verhael van saken van Staet en Oorlogh, in ende omtrent de vereenigde Nederlanden, Beginnende met 't uytgaen van de Treves ende eyndigende met den Jaere 1626*, Eerste deel, 's-Gravenhage, 1657, p. 831. Zie ook Joseph LEFÈVRE, *Spinola et la Belgique (1601-1627)*, Brussel, 1947, p. 80; A. VAN DER LEM, *De opstand in de Nederlanden, op. cit.*, p. 179

¹⁴¹ CCE, V, p. 230, brief van Villa Hermosa aan de Koningin Regent in Madrid van 2 oktober 1675 vanuit Orp-le-Grand. Willem III was hier snel van op de hoogte, zie Constantijn HUYGENS jr., *Journaal gedurende de veldtochten der jaren 1673, 1675, 1676, 1677 en 1678*, Utrecht 1888, p. 67 (29 september 1675). Zie over de context F. LAPORTE, 'Het beleid van de hertog van Villahermosa', *op. cit.* p. 87-88, 100-104.

¹⁴² Frans VAN KALKEN, *La fin du régime espagnol aux Pays-Bas. Étude d'histoire politique, économique et sociale*, Brussel, 1907, p. 49, 65.

¹⁴³ Brussel, RABRU, Officie Fiscaal Supplement, 1144, 1655, Informatie door de sergeant-majoor van Nijvel op bevel van de fiscalen van Brabant en de Raad van Oorlog naar Henry De Marche, verdacht van spionage voor de Fransen.

¹⁴⁴ John SPOTT RYAN, *The Life of William the Third: King of Great Britain and Ireland*, Dublin, 1836, p. 55, 62, 114, 116, 159, 160, 162, 163, 206, 240, 262 ; C. HUYGENS jr., *Journaal gedurende de veldtochten, op. cit.*, p. 200-203.

Afbeelding 18: Ruitersportret van Willem III als stadhouder en kapitein-generaal van de verenigde Nederlanden, Romeyn de Hooghe, 1672, Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

Dit gaat echter wellicht niet over de Habsburgse Raad van Oorlog in Brussel, maar om zijn eigen Raad of generale staf, hoewel hij ook regelmatig overlegde met de Brusselse landvoogd en zijn generaals. Op het einde van de zeventiende eeuw werd de militaire strategie tegen Lodewijk XIV niet meer zozeer bepaald door Spanjaarden of Zuid-Nederlanders, maar wel door Willem III van Oranje. Landvoogd Monterey klaagde al in 1675 dat de functie van landvoogd kon worden vergeleken met een ‘proveedor de holandeses’¹⁴⁵. De invloed van Willem III was zo groot dat hij er in slaagde om audiëntier Louis-Antoine de Claris te laten ontslaan in 1693¹⁴⁶. Willem III vond de verdediging van de Maasvallei veel belangrijker dan die van Brussel, wat indirect de Fransen de mogelijkheid gaf om de stad te bombarderen in 1695¹⁴⁷.

¹⁴⁵ F. LAPORTE, ‘Het beleid van de hertog van Villahermosa’, *op. cit.* p. 101.

¹⁴⁶ Joseph LEFEVRE, ‘La famille Claris’, in *De Schakel. Antwerpse kring voor familiekunde*, 1954, 9, p. 82-88, aldaar p. 87; Reginald DE SCHRYVER, *Jan van Brouhoven Graaf van Bergeyck 1644-1725. Een halve eeuw staatkunde in de Spaanse Nederlanden en in Europa* (Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren, 57), Brussel, 1965, p. 334-336. Zie het lemma over Louis-Antoine de Claris.

¹⁴⁷ Etienne ROOMS, *Lodewijk XIV en de Lage Landen*, Leuven, 2007.

Afbeelding 19: Zicht op de ruïnes van Brussel na het bombardement: Grote Markt vanaf de hoek van de Heuvelstraat in de richting van de Sint-Niklaaskerk, 1695, Richard van Orley II naar Augustin Coppens, © The Phoebus Foundation, Antwerpen.

In de loop van de zeventiende eeuw worden de vermeldingen van een militaire of politieke rol van de Raad van Oorlog steeds schaarser. De militaire kroniekschrijver Jean-Antoine Vincart vermeldt de Raad van Oorlog niet, voor zover we konden nagaan¹⁴⁸. Als we de personen in het prosopografische luik van deze studie vergelijken doorheen de tijd, valt het op dat we voor de periode tussen ca. 1567 en 1617 118 leden terugvinden van de Raad van Oorlog, en voor de tweede helft van de zeventiende eeuw maar 63. Natuurlijk, de minder gunstige situatie van de bronnen voor de latere zeventiende eeuw kan hierbij ons parten spelen, maar de indruk ontstaat toch dat de Raad toen een minder belangrijke rol speelde. Daarnaast suggereren de biografische lemma's van de leden ook dat hun militaire rol veranderde, wat kan worden gekoppeld aan een wijziging in de rol van het leger in de Nederlanden. In de tweede helft van de zeventiende eeuw lag het aandeel van de gouverneurs van een stad of een garnizoen beduidend hoger dan in de periode tussen ca. 1567 en 1617, wat blijkt uit tabel 8.

¹⁴⁸ We raadpleegden Paul HENRARD, *Relations des campagnes de 1644 & 1646 par Jean-Antoine Vincart, secrétaire des avis secrets de guerre*, Brussel, 1869; Eugène LAMEERE, 'Relation de la campagne de Flandre de 1649 par Jean-Antoine Vincart, Secrétaire des avis secrets de guerre; publiée d'après un manuscrit de la Bibliothèque royale', *Bulletin de la Commission royale d'Histoire*, 1894, 4, p. 325-410; M. HUISMAN, J. DHONDT en L. VAN MEERBEECK, *Les Relations militaires des années 1634 et 1635*, op. cit.

Tabel 8: Aantal gouverneurs van steden of garnizoenen op het (bekend) aantal leden van de Raad van Oorlog, ca. 1567-1617 en 1650-1700.

Periode	N. leden	Waarvan Militairen	Waarvan Militairen en gouverneurs
1567-1617	118	97	55
1650-1700	63	48	36

Terwijl in de periode 1567-1617 55 van de 97 militairen een functie uitoefende van gouverneur (56 %), steeg dit tot 36 van de 48 (76 %) in de tweede helft van de zeventiende eeuw¹⁴⁹. Uit de biografische lemma's van de leden uit de late zestiende en vroege zeventiende eeuw blijkt eveneens dat zij veel vaker deel namen aan veldtochten en belegeringen, in vergelijking met hun laat zeventiende-eeuwse collega's. Het leger van de Zuidelijke Nederlanden speelde in de tweede helft van de zeventiende eeuw vooral een defensieve rol, vanuit de garnizoensteden. De eigenlijke militaire campagnes werden meer door buitenlandse troepen gevoerd¹⁵⁰. De leden van de Raad van Oorlog waren dus vooral actief op een lokaal terrein en konden wellicht nog maar zelden fysiek vergaderen. Als de Raad nog bestond, fungeerde deze wellicht vooral als informatienetwerk van lokale bevelhebbers¹⁵¹.

Afbeelding 20: Kamer van de Wacht, 1642, David Teniers II, The State Hermitage Museum, St. Petersburg, copyright "Photograph © The State Hermitage Museum/Photo by Pavel Demidov.

¹⁴⁹ Zie de biografische lemma's voor D. Allemanni, F. Alvelda, E.A.D. Arenberg, G.A. Aubremont, J.F. Autel, P.F. de Berghes, W. Bette, Ph. De Bonières, J.F.B.J. Bournonville, H. de Bryas, S. Cratsenbagh, A.F. de Croÿ, P. de Croÿ-Chimay d'Arenberg, J.P. Du Chastel, A. Du Mont, J. Fariaux, G.E. de Gand, J.B. de Gaule, R. de Gavre, C. Genetaire, P. Giey, A. Van der Gracht, J. de Haynin, F. de Hernandez, C. Joux De Watteville, P.J.P. de Lalaing, G. de Lymosin, J.B. de Noyelles, F. Ognies, F.J. Ognies, F.L.B. Ognies, M d'Ostrelle, J. Reichling, F. Sanchez Pardo, N. Van Varick, F.M. de Velasco en Ph. Yve.

¹⁵⁰ E. ROOMS, *De organisatie*, op. cit., p. 65-76, 9, 145.

¹⁵¹ Vergelijk de ontwikkeling van de politieke en militaire positie van de adel in de zeventiende eeuw naar vooral lokale en regionale posities en in het leger, met weinig politieke macht, zie R. VERMEIR, 'L'ambition du pouvoir', op. cit., p. 109-110.

In zijn uitgebreide studie over de organisatie van het leger in de tweede helft van de zeventiende eeuw vermeldt Etienne Rooms de Raad van Oorlog niet. Wel spreekt hij over provinciale staven, een ‘generale staf avant la lettre’ en ‘goede structuren qua bevelvoering’¹⁵². In een studie over de organisatie van het Anjousaanse leger (1700-1706) werd de Raad van Oorlog evenmin vermeld¹⁵³. Als de Raad van Oorlog effectief aan invloed verloor, kan dat wellicht worden verklaard door de concurrentie van andere junta’s, een verzelfstandiging van de generale staf van het leger en/of een grotere strategische invloed van de Engelse en Nederlandse legers, en later de *Hofskriegsrat* in Wenen. Tegelijk werd de *veeduria*, *pagadorie*, *contadorie* en vele posities als provinciaal gouverneur afgeschaft¹⁵⁴. De veedor stond in voor de inspectie en surveillering van het Spaanse leger, de pagador-generaal deed de uitbetalingen aan het leger. De contador hield nota’s bij van de rekruteringen, beloningen, soldij of supplementen van betalingen¹⁵⁵. Vele leden van de Raad van Oorlog zetelden traditioneel vanuit die instellingen of posities in de Raad van Oorlog, wat overigens niet betekent dat we kunnen spreken van een soort getrapd lidmaatschap.

Toch blijven tot het einde van de zeventiende eeuw in vele andere archiefbronnen personen zichzelf omschrijven als lid van de Raad van Oorlog. We vinden bijvoorbeeld heel wat vermeldingen van de Raad van Oorlog over personen uit de zeventiende eeuw in achttiende-eeuwse genealogische publicaties, wat suggereert dat deze informatie mondeling werd doorgegeven. De Raad van Oorlog lijkt in deze periode nog te hebben gefungeerd als een orgaan van eerbetoon en erkenning, zonder dat deze nog veel invloed uitoefende. Goedbetaalde ereambten voor de Zuid-Nederlandse adel bestonden ook in de provinciale militaire staven, vooral in de tweede helft van de zeventiende eeuw¹⁵⁶. In de Spaanse *Consejo de Guerra* kregen Rodrigo Lasso, Claude de Lannoy, graaf de la Motterie en Claude de Rye, baron van Balançon een benoeming, zonder er ooit in te zetelen¹⁵⁷. In de discussie over de heroprichting van de Raad van State in de achttiende eeuw, werden ook ereleden voorzien bij de adel¹⁵⁸. Naar analogie met de ereleden in deze instellingen kan de Raad van Oorlog gefunctioneerd hebben als integratiemechanisme voor sommige edellieden of militairen, zonder dat deze effectief veel invloed hadden.

¹⁵² *Ibidem*, p. 62-63, 267.

¹⁵³ R. VAN DEN BOGAERT, ‘De organisatie van het Spaans-Zuidnederlandse leger in dienst van het Anjousaanse regime (1700-1706)’, *Belgisch Tijdschrift voor Militaire Geschiedenis*, XVII-2, juni 1967, p. 81-117.

¹⁵⁴ K. VAN GELDER, *Regime Change*, *op. cit.*, p. 183, 323.

¹⁵⁵ Een bespreking bij deze functies bij J. LEFÈVRE, ‘Le ministère Espagnol’, *op. cit.*, p. 209-216; G. PARKER, *The Army*, *op. cit.*, p. 120, 168; E. ROOMS, *De organisatie*, *op. cit.*, p.166-168; F. GONZÁLEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi*, *op. cit.*, p. 32. Zie verder onder punt 3.3. De financiële specialisten: de veedor, pagador en contador.

¹⁵⁶ E. ROOMS, *De organisatie*, *op. cit.*, p. 62-63.

¹⁵⁷ R. VERMEIR, ‘L’ambition du pouvoir’, p. 96-98; Zie hieronder, deel 3, 2.

¹⁵⁸ Drie categorieën leden werden voorzien voor de edellieden: kernleden die er regelmatig moesten zijn, de leden die toegang hadden tot de Raad als ze in Brussel waren, maar die elders administratieve of militaire verplichtingen hadden, en tenslotte de ereleden, K. VAN GELDER, *Regime Change*, *op. cit.*, p. 192.

Afbeelding 21: Soldaten in een kortegaard, ca. 1650, Mattheus Van Hellemont, © The Phoebus Foundation, Antwerpen.

De laatste vermeldingen van een individueel lidmaatschap komen van Jean Frédéric d'Autel (1702-1706) en Emmanuel Cardoso (1702-1707)¹⁵⁹. In 1717 stelde de markies van Prié in een brief aan Eugène de Savoy dat er in Brussel misschien een Raad van Oorlog kon worden opgericht om de hoge zwaardadel van de Zuidelijke Nederlanden tevreden te stellen, terwijl deze toch geen rol speelde in eigenlijke politieke bestuur¹⁶⁰. Dit suggereert dat er toen geen Raad van Oorlog meer bestond. In juli en september 1718 en in juni 1719 riep diezelfde markies van Prié wel nog een Raad van Oorlog samen van drie personen, die hem adviseerde over het conflict met de Naties van Brussel. Voor de rest van de Oostenrijkse periode lijkt er geen sprake meer te zijn van een Raad van Oorlog in Brussel¹⁶¹. In 1725 verklaarde Wirich von Daun dat hij het door hem opgestelde overzicht van de versterkte plaatsen van de Nederlanden naar de

¹⁵⁹ Zie hun biografische lemma's in deel 3.

¹⁶⁰ Wenen, Haus, Hof und Staatsarchiv, *Belgien DDB, rote Nummer*, 92B: Prié aan Eugenius van Savoie, 18 april 1717.

¹⁶¹ Geen spoor van deze instelling bij Maxime TONDEUR, 'Les "Observations regardantes l'état militaire et son oeconomic aux Païs-Bas autrichiens, 1752" : une étude sur la composition et le financement de l'appareil militaire dans les Pays-Bas au milieu du 18e siècle', *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, 2013, p. 51-156.

Raad van Oorlog zou sturen¹⁶². Het gaat hier echter om de Weense *Hofskriegsrat*, die inderdaad een exemplaar van dit rapport heeft ontvangen¹⁶³.

¹⁶² Wenen, Haus, Hof und Staatsarchiv, Belgien DDA, Berichte, 18: Wirich von Daun aan markies van Rialp, 3 augustus 1725. Met dank aan Klaas Van Gelder voor deze referentie. Het rapport van von Daun werd uitgegeven en besproken door Guy THEWES, 'Un territoire indéfendable? L'état des forteresses aux Pays-Bas autrichiens en 1725 d'après un mémoire élaboré sous la direction du comte de Daun', *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, 171, 2005, p. 193-271.

¹⁶³ G. THEWES, 'Un territoire indéfendable?', *op. cit.*, p. 212. Zie over deze instelling O. REGELE, *Der Österreichische Hofskriegsrat, 1556-1848*, Wenen, 1949.

De Raad van Oorlog: organisatie, werking en functies

1. Vergaderingen, verloop, lidmaatschap en honoraria.

Aan de hand van de notulen, kunnen we als het ware over de schouder van de secretaris meekijken, en verschillende aspecten van de organisatie in kaart brengen. De notulen komen uit de periode dat Alexander Farnese landvoogd en militair opperbevelhebber was. Hoewel Alva in het *Ejército de Flandes* van het Spaans de taal had gemaakt van communicatie, commando en archivering¹⁶⁴, zijn de bewaarde notulen allemaal opgesteld in het Frans. We kunnen er dus van uitgaan dat Frans de voertaal was in de instelling, althans tussen 1579 en 1592.

Uit de bewaarde notulen blijkt dat er geen vast aantal deelnemers was in de zestiende eeuw. We kunnen de aanwezigheden analyseren van 49 vergaderingen die we kunnen dateren in een specifiek jaar, voor de periode tussen 1579 en 1592. De meeste van deze vergaderingen vonden plaats tussen 1579 en 1583. In het bundeltje notulen zijn ook enkele verslagen te vinden van vergaderingen zonder vermelding van een jaartal. Deze hebben we niet in de analyse betrokken.

Tabel 9: aantal personen per vergadering van de Raad van Oorlog, 1579-1592, uitgesplitst per jaar

N. personen	1579	1581	1582	1583	1584	1585	1587	1592	totaal
4				1	1		1		3
5	1	2	7	3		1			14
6	2	3	2	1					8
7		6	6						12
8	1	1	1	2					5
9	1	1							2
11	1								1
12		1							1
15	2								2
20								1	1
N. Vergaderingen	8	14	16	7	1	1	1	1	49

Het aantal aanwezigen varieerde tussen de vier en de twintig personen. Maar de grote meerderheid van de vergaderingen (37 van de 49) bestond uit vier tot zeven personen. Acht vergaderingen hadden acht tot elf deelnemers, en slechts vier keer waren er meer dan twaalf aanwezigen op een vergadering.

Omgekeerd kunnen we de notulen ook analyseren vanuit de verschillende personen. In de notulen konden we 52 personen identificeren. Als we hun aanwezigheden echter doorheen de verschillende notulen in kaart brengen, zien we dat 24 onder hen slechts één of twee keer voorkomen. Er waren 28 personen die meer dan drie keer werden geregistreerd, maar ook bij die groep waren er belangrijke verschillen.

¹⁶⁴ F. GONZALEZ DE LEON, *The Road to Rocroi, op. cit.*, p. 95.

Tabel 10: Aantal keer dat individuele leden aanwezig waren op vergaderingen van de Raad van Oorlog, volgens de bewaarde en gedateerde notulen, 1579-1592.

Aantal vergaderingen	Aantal personen
1-5	31
6-10	11
11-15	6
16-20	2
21-25	1
26	1

Deze cijfers dienen onmiddellijk te worden gerelativeerd door de beperkte bewaring van de notulen, vooral die uit 1592¹⁶⁵. Maar anderzijds zien we voor 1579 en 1582 (waarvoor meer verslagen bewaard zijn) ook heel wat personen die slechts één tot twee keer werden geregistreerd. Dit suggereert dat er een relatief grote groep occasioneel bij de werking van de Raad van Oorlog kon worden betrokken. Dit kan op verschillende manieren worden verklaard. Enerzijds kon de landvoogd/opperbevelhebber beroep doen op een brede waaier aan militaire experts, anderzijds kan de Raad ook gefungeerd hebben als patronage- en integratiemechanisme, als een manier om erkenning en waardering te tonen en relaties op te bouwen doorheen het hele politieke en militaire apparaat in de Nederlanden, los van de klassieke instellingen.

Mogelijk veranderde dit in de loop van de zeventiende eeuw. We zagen alleszins dat het aantal officieel aangestelde leden van de Raad van Oorlog van 1618 en 1630, en de juntas van 1623-1628, 1636-1637 en 1641 kleiner was.

Als we de verschillende tabellen voor de jaren 1579, 1581-1585, 1587 en 1592 combineren (zie hierboven tabel 1-5), stellen we heel wat verloop vast. Geen enkele persoon was aanwezig op alle vergaderingen in een bepaald jaar. Als we de jaren vergelijken waarvoor een redelijk aantal notulen werden bewaard, namelijk 1579, 1581 en 1583, zien we dat de samenstelling sterk veranderde. Van de 22 personen die we konden indentificeren voor 1579, komen nog maar zes personen voor in de notulen van 1581. In de notulen van 1581 konden we 21 personen identificeren. Daarvan bleven er nog twaalf over in 1582 en nog acht in 1583. Een vergelijking met 1585, 1587 en 1592 is minder zinvol, omdat er voor die jaren telkens maar notulen zijn van één vergadering.

In de notulen werd de opinie van de verschillende aanwezigen niet steeds in een zelfde vaste, hiërarchische rangorde genoteerd. Er zijn geen sporen dat dit tot problemen leidde. Ook dit wijst op het eerder informele karakter. Mogelijk veranderde dit doorheen de tijd. Toen Filips IV in 1630 de Raad van Oorlog heroprichtte in de Nederlanden, gaf hij wel expliciet de voorrang aan Francisco de Moncada, markies van Aytona¹⁶⁶. De zeventiende-eeuwse raden en junta's opgericht door Olivares werden geplaagd door vele conflicten over voorrang en de volgorde van het stemmen¹⁶⁷.

¹⁶⁵ De onvolledige bewaring van de notulen kan ons parten spelen. Voor 1592 werd bijvoorbeeld maar één verslag van een vergadering bewaard en daarin werden 12 personen geregistreerd die maar één keer voorkomen in het geheel van de notulen. Indien er meer notulen bewaard zouden zijn voor de vroege jaren negentig, is de kans wellicht groot dat we voor een aantal onder hen meer sporen zouden vinden.

¹⁶⁶ CCE, II, p. 538-539, brief van Filips IV aan Isabella, 24 juni 1630.

¹⁶⁷ F. GONZÁLEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi, op. cit.*, p. 227, 244.

Afbeelding 22: Veldslag, [ca. 1644-1650], The State Hermitage Museum, St. Petersburg, copyright Photograph © The State Hermitage Museum/Photo by Pavel Demidov.

Hoe werd men lid van de Raad van Oorlog? We zagen al dat De Robaulx de Soumoy een onderscheid maakte tussen twee raden en twee types leden: degenen die beslisten over de algemene militaire strategie, die werden benoemd door de Spaanse vorst, en degenen die aanwezig konden zijn omwille van hun specifieke militaire expertise, maar waarvoor geen officiële benoeming nodig was. Naargelang de omstandigheden konden militaire experts worden uitgenodigd, zonder dat moest worden gewacht op een officiële benoeming uit Madrid. Zeker de krijgsraden op het terrein hadden dus een wisselende samenstelling. Dit werd ook geëxpliciteerd door de Spaanse koning Filips IV, toen hij in 1630 nogmaals een Raad van Oorlog wou heroprichten in de Nederlanden. Hij stelde een aantal leden voor, maar liet landvoogdes Isabella de vrijheid om deze aan te passen naargelang de omstandigheden, na overleg met twee andere leden¹⁶⁸.

¹⁶⁸ CCE, II, p. 538-539, brief van Filips IV aan Isabella, 24 juni 1630.

Er bestond geen systeem van getrap of automatisch lidmaatschap verbonden met bepaalde functies. Net als bij de Spaanse *Consejo de Guerra*, was het machtsysteem essentieel gebaseerd op patronage en cliëntelisme¹⁶⁹.

Er zijn me geen lijsten bekend van de benoemingen tot de Raad van Oorlog door de Spaanse vorst, dus kunnen we niet nagaan hoe de verhouding was tussen degenen met een officiële benoeming en degenen die enkel ‘op uitnodiging’ aanwezig waren.

Wie ooit uitgenodigd was geweest voor een vergadering van de Raad van Oorlog, kon er overigens niet op rekenen dat hij verder onbeperkt toegang had tot de toekomstige vergaderingen. In een brief aan Filips II uit 1572 schreef kapitein Julian Romero dat hij occasioneel al toegang had gekregen tot de Raad van Oorlog, en vroeg hij om een vast lid te mogen worden¹⁷⁰. Iets gelijkaardigs gebeurde in april 1584, toen de heren van Gastel (Jean Van Marmier) en Gomicourt (Adrien II de Ghistelles de Gomicourt) vroegen om een benoeming in de Raad van Oorlog. Volgens de notulen waren ze al vroeger aanwezig geweest tijdens vergaderingen van de Raad¹⁷¹. Anthonie Schetz werd vermeld als lid van de Raad van Oorlog bij de verheffing van de heerlijkheid Grobbendonk tot baronie in 1602. Blijkbaar had hij later geen toegang meer, want in 1630 verzocht hij om lid te worden van de Raad van Oorlog. Ondanks het positieve advies van Isabella ging Filips IV hier niet op in¹⁷².

De min of meer informele Raad van Oorlog (wellicht is “minder formeel” een meer accurate woordkeuze dan “informeel”) staat dus in contrast tot meer traditionele instellingen, waar de leden hun functie en benoeming vaak zagen als een deel van hun onvervreemdbaar eigendom en rechten. De landvoogd/oppperbevelhebber had een grote controle op wie hij al dan niet betrokken bij het adviserende proces binnen de Raad van Oorlog. Mogelijk werd er door sommige leden ook wel eens geopperd om de mening van anderen te vragen. Op een vergadering in 1581 zei Jean de Croÿ, graaf van Roelx, bijvoorbeeld ‘*fauldra conseil de la motte*’. Hij vond dus dat ook het advies moest worden ingewonnen van Valentin De Pardieu, heer van La Motte, die toen niet aanwezig was¹⁷³. Omgekeerd zijn er sporen dat sommigen moeite deden om hun rivalen weg te houden uit de Raad van Oorlog. In 1581 schreef Morillon aan Granvelle “*Mondragon est aussi au camp, mais je n’entendz point que luy ou Billi [Gaspard de Robles] entrent au conseil de la guerre*». Dit schreef hij toe aan de invloed van een persoon die als “1” werd omschreven en secretaris François Le Vasseur¹⁷⁴. De militaire wereld uit de late zestiende en vroege zeventiende eeuw werd gekenmerkt door een sterke rivaliteit en conflicten over eer of prestige, wat o.a. regelmatig leidde tot duels, ook al werden deze verboden in 1589, 1596, 1599 en 1610¹⁷⁵.

¹⁶⁹ D. SANTIAGO FERNANDEZ-CONTI, *Los Consejos de Estado y Guerra*, op. cit., p. 319.

¹⁷⁰ R. FAGEL, *Protagonists of War*, op. cit., p. 58.

¹⁷¹ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 467, Minuut van brief van Farnese aan Filips II, 20 april 1584.

¹⁷² CCE, II, p. 551, brief van Isabella aan Filips IV, 20 augustus 1630.

¹⁷³ Brussel, ARA, Audiëntie 1782/3, 31 januari 1581.

¹⁷⁴ C. PIOT, *Correspondance du cardinal de Granvelle, 1565-1583*, tome VIII, Brussel, 1890, p. 401, brief van Morillon aan Granvelle, 9 en 10 september 1581. Mogelijk is n° 1 Robert de Melun, die in 1581 veel invloed had in de Raad, en een vriend was van Le Vasseur (zie de lijsten uit de notulen en zijn biografische lemma hieronder). Uit de notulen van 1581 blijkt inderdaad dat Mondragon en Robles in dat jaar zelden aanwezig waren, terwijl ze veel vaker voorkomen in de notulen van 1579 en 1582 (zie tabel 2, 3 en 4).

¹⁷⁵ Zie de biografische lemma’s over Appio Conti, Charles de Mansfeld en Robert de Melun. Zie over het duel Dries RAEYMAKERS, ‘Grosses querelles & haines mortelles: de centrale overheid versus het duel om eer in de Zuidelijke Nederlanden (1550-1650)’, *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 120, 2007, p. 316-331.

De Raad van Oorlog was een goedkope instelling, want de leden moesten niet worden betaald voor hun diensten. In 1593 bepaalde Filips II dat de leden van de Raad van Oorlog geen recht hadden op een speciale vergoeding, wat meteen ook verklaart waarom we geen bronnen vonden over betalingen aan de leden¹⁷⁶.

De Spaanse *Consejo de Guerra* vergaderde doorgaans drie keer per week¹⁷⁷. Voor de Raad van Oorlog in de Nederlanden lijkt geen vast vergaderritme te hebben bestaan, hoewel bij de heroprichting van de Raad in 1618 wel was bepaald dat hij twee keer per week zou moeten samen komen.

Als we de organisatie van de Raad van Oorlog vergelijken met een ideaaltypische klassieke instelling, komen we tot het volgende vereenvoudigde schema:

Schema: Organisatiekenmerken van een ideaaltypische klassieke instelling versus de Raad van Oorlog¹⁷⁸.

	Klassieke instelling	Raad van Oorlog
Procedure voor lidmaatschap	Selectie, patent, eedaflegging	Keuze door landvoogd of benoeming door de vorst
Aantal leden	Klein, vast bepaald aantal	Groot, geen vast aantal vóór 1618
Verloop	Klein	Groot
Vaste benoeming leden	Ja	Meestal niet
Vergaderritme	Meestal strak bepaald	Niet bepaald vóór 1618, op vraag van landvoogd
Voorrangsregels	Ja	Niet voor 1630
Honoraria aan leden	Ja	Nee
Secretarissen	Meerdere secretarissen, vaak speciaal voor de instelling	Eén secretaris, die zijn opdracht combineerde met werk voor andere instellingen
Vorming en bewaring van archief	Ja	Nauwelijks

Dit schema moet worden genuanceerd, omdat zeker veel zestiende-eeuwse instellingen nog niet functioneerden als klassieke bureaucratische instellingen. De zestiende-eeuwse Raad van State had bijvoorbeeld wel wat gemeen met de Raad van Oorlog. Ook daar bestond een vaste kern actieve leden en een groep personen die onregelmatiger deelnam aan de bijeenkomsten, een vast vergaderritme of een vaste voorrang bestond niet en de landvoogd bepaalde ook wanneer er vergaderd werd. Maar onder Filips II werd de organisatie van de Raad van State wel formeler, zo werd een officiële benoemingsbrief absoluut noodzakelijk om toegang te krijgen¹⁷⁹. Na 1632 formaliseerde de Raad van State nog verder¹⁸⁰.

¹⁷⁶ CCE, IV, p. 181, brief van Filips II aan Pieter Ernest van Mansfeld, 15 juli 1593,

¹⁷⁷ I.A.A. THOMPSON, 'The Armada and administrative reform', p. 706, 719.

¹⁷⁸ Zie voor de organisatiekenmerken van vele instellingen H. DE SCHEPPER, 'Vorstelijke ambtenarij', *op. cit.*, p. 358-377.

¹⁷⁹ Zie M. BAELDE, *De collaterale raden*, *op. cit.*, p. 69, 103, 106, 108.

¹⁸⁰ H. DE SCHEPPER, 'Vorstelijke ambtenarij', *op. cit.*, p. 359.

Het flexibele en minder formele karakter van de Raad van Oorlog is een probleem voor historici, maar was misschien net een troef in de tijd zelf. Dat de Zuid-Nederlandse Raad van Oorlog zich nooit heeft ontwikkeld tot een formele en permanente instelling zoals zijn Spaanse tegenhanger, heeft misschien niet alleen te maken met het verzet in de Nederlanden tegen vreemde instellingen,¹⁸¹ maar ook omdat een formele instelling nadelen had in een context waarin bevelhebbers door de complexiteit en de onvoorspelbaarheid van militaire operaties vaak niet op dezelfde plaats aanwezig konden zijn, en waarin vele topmilitairen ook regelmatig gewond raakten of sneuvelden. In de zestiende eeuw leidden vele bevelhebbers persoonlijk hun soldaten, vooraan in de gevechten, en zeker van de eerste generatie leden van de Raad van Oorlog sneuvelden er opvallend veel, of raakten ernstig gewond op het slagveld¹⁸².

Afbeelding 23. Gevecht tussen ruiters en voetvolk, 1656, Peter Snaeyers, © The Phoebus Foundation, Antwerpen.

¹⁸¹ Zoals geargumenteed door G. PARKER, *The Army, op. cit.*, p. 111.

¹⁸² F. GONZALEZ DE LEON, *The Road to Rocroi, op. cit.*, p. 69; R. FAGEL, 'In dienst van Filips II', p. 138-139. In chronologische volgorde sneuvelden Jacques de la Cressonnière (1573), Gilles de Berlaymont (1579), Maximilien de Longueval (1581), Robert de Melun (1585), Gaspard de Robles (1585), Claude de Berlaymont (1587), Emmanuel-Philibert de Lalaing (1590), Valentin de Pardieu (1595), Charles-Bonaventure de Longueval (1621), Paul-Bernard de Fontaines (1643), Willem Bette (1658) en Philippe de Lanoy (1658). Gedocumenteerde kwetsuren of verminkingen bij Francisco de Valdes (1572), Julian Romero (1573), Sancho d'Avilla, Cristobal de Mondragon, Gaston Spinola (1579), Valentin de Pardieu (1587), Marc de Rye (1596), Rodrigo Niño y Lasso (1600) en Pompeo Giustiniani (1604). Zie de biografische lemma's voor meer details.

Vaste benoemingen, een beperkt aantal leden, bureaucratische procedures, strakke regels over vergaderritme en hiërarchische voorangsregels waren in de militaire context van de zestiende en zeventiende eeuw wellicht eenvoudigweg niet efficiënt. Het succesvol uitvoeren van complexe operaties in een onzekere, dynamische en onvoorspelbare omgeving vraagt een diepgaande kennis van alle mogelijke aspecten van het terrein¹⁸³. Het was dus een voordeel om snel een beroep te kunnen doen op een brede groep specialisten met uiteenlopende profielen. Het minder formele karakter van de Raad van Oorlog gaf ook een grote controle aan de landvoogd/oppperbevelhebber, zonder dat deze moest wachten op benoemingsbrieven uit Madrid, of teveel rekening moest houden met verworven posities van soms recalcitrante edelen of militairen. Een uitnodiging voor de Raad van Oorlog was een gunst, en geen recht, maar omgekeerd moest de landvoogd het natuurlijk doen met de militaire bevelhebbers die beschikbaar waren.

Zoals we zagen, lijkt er in de loop van de zeventiende eeuw wel een tendens tot formalisering op te treden. Het aantal benoemde leden in 1618 en 1630 was klein, men voorzag in een vast vergaderritme in 1618, en voorangsregels werden een onderwerp van discussie. Deze kenmerken heeft de Raad van Oorlog gemeen met andere militaire junta's die in de jaren 1630-1640 werden opgericht, maar deze groeiden evenmin uit tot formele instellingen.

2. Functies en functieverhuivingen.

Algemeen kunnen we verschillende functies onderscheiden van de Raad van Oorlog:

1. Centrale junta voor strategisch militair advies aan de landvoogd.
2. Generale staf tijdens militaire operaties zoals veldtochten en belegeringen.
3. Netwerk van regionale garnizoenscommandanten.
4. Orgaan van eerbetoon en prestige.

De Raad van Oorlog trad op als een adviserend orgaan, en kon dus wellicht binnen bepaalde marges invloed uitoefenen, maar teveel macht moeten we deze instelling ook niet toekennen. In de vroege jaren 1590 gaven de Raad van Oorlog en de Raad van State een negatief advies over de invasie in Frankrijk, maar aangezien het ging om een expliciet bevel van de koning, moest dit worden gehoorzaamd¹⁸⁴. De grote strategie van het Spaanse Rijk werd nu eenmaal gevormd in Madrid. In de Zuidelijke Nederlanden lag de uitvoering van deze strategie in handen van de landvoogd. Deze kon zich laten adviseren door de Raad van Oorlog, maar kon ook maar die beslissingen nemen waarvoor hij de ruimte kreeg vanuit Madrid.

In de loop van de zeventiende eeuw kreeg de Raad van Oorlog in zijn rol als centrale junta af te rekenen met concurrentie van andere juntas. Tegelijk nam het aantal veldtochten door het leger in de Zuidelijke Nederlanden af in het kader van de taakverdeling met de geallieerde buitenlandse troepen.

¹⁸³ Zoals opgemerkt in de managementliteratuur, bijvoorbeeld S.P. ROBBINS & M. COULTER, *Management*, *op. cit.*, p. 76, 258.

¹⁸⁴ L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnese, V*, *op. cit.*, p. 311. Zie ook H. De Schepper, 'Mentale rekonversie', *op. cit.*, p. 425; D. SANTIAGO FERNANDEZ-CONTI, *Los Consejos de Estado y Guerra*, *op. cit.*, p. 276-277; H. DE SCHEPPER, 'Le gouverneur général Peter Ernst van Mansfeld', *op. cit.*, p. 100-101, 108-109.

Afbeelding 24: Karel Breydel, Legerkamp bij Gent, ca. 1690-1700, © The Phoebus Foundation, Antwerpen.

Het leger van de Zuidelijke Nederlanden kreeg vooral een defensieve taak vanuit de garnizoensteden, waardoor de Zuid-Nederlandse Raad van Oorlog als generale staf tijdens veldtochten aan betekenis inboette. De Raad van Oorlog evolueerde vooral naar een netwerk van lokale bevelhebbers in die garnizoensteden.

Daarnaast blijkt het lidmaatschap van de Raad zich soms te beperken tot een kwestie van eer en prestige, zonder dat dit overeenkwam met reële invloed. Toen in april 1584 de heren van Gastel en Gomicourt een benoeming vroegen in de Raad van Oorlog noemde Farnese dit voor beiden ‘*une charge purement decorative, récompense de l’expérience acquise à la guerre et de l’âge*’¹⁸⁵. Iets gelijkaardigs was mogelijk ook aan de hand met vertegenwoordigers van de hoge adel. In de notulen kwam Karel van Arenberg weliswaar drie keer voor, maar de hertog van Aarschot, de markies van Havré, Philippe de Ligne of Louis de Merode zien we telkens maar één keer in de notulen. Deze functie van eerbetoon kan belangrijker zijn geworden in de tweede helft van de zeventiende eeuw, toen de andere rollen minder prominent werden.

3. De contouren van een militaire elite: het profiel van de leden van de Raad van Oorlog.

Het schetsen van grote lijnen over de personen die we in deel 3 van deze studie hebben samen gebracht is geen eenvoudige opdracht, vooral door de al vaak gesignaleerde ongelijkheid in de beschrijvingsdiepte. We zouden natuurlijk graag allerlei variabelen vergelijken doorheen de tijd, maar door het ontbreken van heel wat gegevens wordt dat dikwijls moeilijk. Alleen al de periodisering is vaak problematisch. Geboortedata ontbreken meermaals. Van weinig personen kunnen we met zekerheid hun activiteit in de Raad van Oorlog dateren. Onze kennis over hun

¹⁸⁵ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 467, Minuut van brief van Farnese aan Filips II, 20 april 1584.

militaire carrière en posities bevat vaak grote gaten, zeker voor de periode waarin militairen hun carrière startten. Maar ook hun precieze militaire rol is niet altijd duidelijk. Een onvolledigheid op microniveau dreigt dus al snel te leiden tot weinig valabele analyses op macroniveau. We moeten dus voorzichtigheidshalve het collectieve profiel van de leden van de Raad van Oorlog beperken tot die variabelen waarover we voldoende duidelijke informatie hebben.

De meeste leden van de Raad van Oorlog hadden een militair profiel. Toch kunnen we ook een aantal specifieke subgroepen onderscheiden binnen de Raad van Oorlog. Allereerst bespreken we een groep ‘politici’, waarbij we de verbanden tussen de Raad van Oorlog en de de collaterale raden zullen bekijken aan de hand van overlappende lidmaatschappen. De secretarissen vormen een tweede groep, die net als de politici zorgden voor connecties met de rest van het centrale overheidsapparaat. Vervolgens gaan we in op de betekenis van enkele financiële specialisten. Ten slotte signaleren we een groep van politiek-militaire ‘intellectuelen’ en hun culturele en ideologische activiteiten.

In een tweede luik proberen we de verhoudingen te schetsen in de Raad van Oorlog tussen personen van een verschillende afkomst (Spanjaarden, Zuid-Nederlanders, Italianen enz.) en tussen edellieden en burgers.

3.1. Politici in de Raad van Oorlog: de collaterale raden en het Hof.

In de lijst met leden van de Raad van Oorlog vinden we naast militairen een aantal personen met een uitgesproken politiek profiel. Het gaat dan over koningsgezinde juristen die een cruciale rol speelden in de centrale overheid, zoals Geronimo Roda, Christoffel d’Assonleville, Willem Van Pamele, Jean Richardot en Pieter Roose. In de late zestiende eeuw zien we ook drie geestelijken in de lijst: Jan Fonck, die voor de koning onderhandelde in de Vredesbesprekingen in Keulen in 1579, en de abten Frédéric d’Yve en Jan Van der Linden, die zich terug verzoenden met de koning, naar aanleiding van diezelfde onderhandelingen¹⁸⁶.

Verskillende leden van de Raad van Oorlog waren ook actief in de Raad van State, de Raad van Financiën, en uitzonderlijk ook in de Geheime Raad. In tabel 11 geven we hiervan een chronologisch overzicht. De vraag rijst of de leden vanuit de Raad van Oorlog doorgroeiden naar een positie in de collaterale raden, of omgekeerd, of ze vanuit hun posities in één van de collaterale raden ook zitting kregen in de Raad van Oorlog. Om dit na te gaan, hebben we in tabel 11 een kolom toegevoegd met het vroegst bekende jaar waarin de betreffende persoon opdook in (bronnen over of van) de Raad van Oorlog. Dit is – zoals eerder aangegeven – doorgaans geen precieze datum.

Tabel 11: Personen uit de Raad van Oorlog, benoemd in de Raad van State, de Raad van Financiën en de Geheime Raad – in vergelijking met hun vroegste vermelding in de Raad van Oorlog, 1554-1718.

Naam	Raad van State	RVF	Geheime Raad	RVO
Berlaymont, Charles de	1554	1557		1572
Croÿ, Philippe III de, hertog van Aarschot	1565/1579			1581
Noircarnes, Philippe de	1568	1568		1572
Mansfeld, Pieter-Ernest de	1574			1579
Roda, Geronimo de	1574			1576
Assonleville, Christoffel d’	1575		1553	1579

¹⁸⁶ In de Spaanse ‘Consejo de Guerra’ zetelden geen geestelijken, D. SANTIAGO FERNANDEZ-CONTI, *Los Consejos de Estado y Guerra, op. cit.*, p. 122. De positie van Yve en Van der Linden vloeide wellicht voort uit hun lidmaatschap van de Raad van State.

Fonck, Jan			1576	1579
Vilain, Maximilien de	1576/1580	1576		1581
Berlaymont, Gilles de	1577	?		1579
Croÿ, Jean de, graaf van Roeulx	1577			1579
Gavre, Charles de	1578/1609			?
Bournonville, Oudart de	1579	1584		1581
Lalaing, Philippe de	1579			1581
Longueval, Maximilien de	1579	1578		1579
Naves, Jean de	1579			1576
Linden, Jan van der	1581			1583
Masi, Cosimo	1581			?
Pamele, Willem van			1581	1582
Yve, Frédéric d'	1581			1581
Helfault, Robert de	1582			1578
Richardot, Jean	1583		1575/1577/1597	1582
Perrenot de Granvelle, Frédéric		1586		1576
Berlaymont, Claude, heer van Haultepenne	Vóór 14.07.1587			1583
Gougnies, Antoine de			ca. 1579-1592	1581
Tassis, Jean-Baptiste de	1595			1579
Croÿ, Philippe de, graaf van Solre	1597			?
Arenberg, Karel van	1598	1586		1581
Croÿ, Charles-Philippe de, markies van Havré	1588, 1599	1599		1592
Noyelles, Adrien de	1615			1606
Longueval, Charles-Bonaventure	1618			1604-1605
Verreycken, Louis	1620			1603
Wouwere, Jan Van de		1620		?
Roose, Pieter	1630		1622/1632	1635
Gavre, Rase de		1644		?
Claris, Louis-Antoine de		1674		1680
Vehlen, Alexander de	1718			1718

Het grootste deel van de overlappingen tussen de collaterale raden en de Raad van Oorlog is te situeren in de jaren zeventig en tachtig van de zestiende eeuw. In de vroegste jaren kregen de meeste leden eerst een positie in de Raad van State en vervolgens ook in de Raad van Oorlog. Dit wijst opnieuw op de nauwe relatie tussen beide instellingen in de vroegste periode. Vanaf de late jaren zeventig van de zestiende eeuw zien we wel enkele leden die eerst een positie verwerven in de Raad van Oorlog, en daarna pas in één van de collaterale raden, wat lijkt te wijzen op een grotere autonomie van de Raad van Oorlog.

Vanaf de zeventiende eeuw zien we nog maar een beperkt aantal personen uit de Raad van Oorlog die ook actief waren in de collaterale raden. Betekent dit dat de politieke betekenis van de Raad van Oorlog verzwakte? Hoger zagen we in de kring rond Albrecht al personen die niet in de collaterale raden zetelden, maar die toch veel invloed hadden, zoals Philippe de Croÿ, graaf van Solre, secretaris van State en Oorlog, Juan de Mancicidor en hofmeester Rodrigo Niño y Lasso. In de lijst van leden van de Raad van Oorlog zien we ook voor latere periodes enkele personen met hoffuncties, zoals Philippe de Lannoy (majordomus van Leopold Willem en Don Juan), Philippe de Croÿ-Chimay d'Arenberg en Rase de Gavre (beiden kamerheer van Leopold Willem). Toch lijkt de Raad van Oorlog politiek minder centraal te staan vanaf de jaren twintig van de zeventiende eeuw.

3.2. De secretarissen van de Raad van Oorlog.

In de Raad van Oorlog lijkt steeds een secretaris aanwezig uit de centrale overheid in Brussel. De scheiding tussen 'politicus' en 'secretaris' was vaak niet zo scherp in de zestiende of

zeventiende eeuw. Aanvankelijk zetelden twee secretarissen van de landvoogd, Juan Alborno, als secretaris van Alva, en Cosimo Massi, als secretaris van Farnese. Daarna kwamen er secretarissen die nauwer verbonden waren met de centrale overheidsinstellingen zelf, zoals François Le Vasseur, secretaris van de Geheime Raad en de Raad van State (1573-1603). Enkele maanden vóór de dood van Le Vasseur in 1603 werd audiëntier Louis Verreycken benoemd in de Raad van Oorlog. De audiëntiers zouden de rol van secretaris in de Raad van Oorlog blijven opnemen. Zij zorgden voor de verbinding tussen de centrale overheid en de Raad van Oorlog. De audiëntier had als ‘eerste secretaris’ toegang tot de Geheime Raad en de Raad van Financiën. Hij stond o.a. in voor het opstellen van documenten, het innen van de zegelrechten en de registratie en archivering. Soms was hij ook betrokken bij diplomatieke opdrachten¹⁸⁷. De audiëntiers verzorgden een deel van de administratie van de Waalse en Nederduitse troepen: ze stelden voor militairen visa of paspoorten, contracten, patentbrieven en akten van benoeming op, en gaven in naam van de landvoogd instructies over de bezoldiging, bevoorrading en logies van de troepen¹⁸⁸. Louis Verreycken werd opgevolgd door zijn zoon, Louis-François Verreycken (1621-1654), en kleinzoon Charles Verreycken (1654-1680). Vervolgens namen Louis-Antoine de Claris (1681-1693) en Louis-Philippe de Claris (1693-1705) de fakkel over.

3.3. De financiële specialisten: de veedor, pagador en contador.

Gezien de enorme kost van oorlogvoering en het cruciale belang van financiële middelen, is het niet verwonderlijk dat verschillende personen in de lijst een financiële rol speelden, als veedor, pagador-general of contador. Soldaten moesten eten, en als er geen middelen kwamen, haalden ze dit bij de lokale bevolking.

Afbeelding 25: ‘La maurade’, uit *Les Grands misères de la guerre*, 1633, Jacques Callot, © The Phoebus Foundation, Antwerpen.

De veedor en pagador werden rechtstreeks benoemd door de vorst. De veedor stond in voor de inspectie en surveillering van het Spaanse leger, o.a. ook op de controle van de effectieven. In

¹⁸⁷ Catherine HENIN, *La charge d’audiëntier dans les anciens Pays-Bas (1413-1744)*, Brussel, 2001; Harald DECEULAER, *Inventaris van het kernarchieef van de Audiëntie*, Brussel, 2008.

¹⁸⁸ E. ROOMS, *De organisatie van de troepen*, op. cit., p. 57, 85.

principe was hij onafhankelijk van de landvoogd en rapporteerde hij rechtstreeks aan de Spaanse koning. De veedores werden door de landvoogd en het militair opperbevel vaak gezien als een spion van Madrid. Het kwam regelmatig tot conflicten tussen de veedor en andere topmilitairen. De pagador-general deed de uitbetalingen aan het leger. Hij was vaak een kapitaalkrachtige persoon met goede relaties met het Antwerpse handelsmilieu. De contador hield nota's bij van de rekruteringen, beloningen, soldij of supplementen van betalingen¹⁸⁹. Als we de personen die deze drie functies bekleedden in chronologische volgorde zetten, zien we dat er meestal wel minstens één financiële specialist lid was van de Raad van Oorlog tussen 1580 en 1695.

Tabel 12: Financiële specialisten in de Raad van Oorlog, ca. 1580-1695.

Naam	Functie	Periode
Coloma, Pedro	Contador	1580-1595
Tassis, Jan-Baptist	Veedor	1586-1591
Zapata, Geronimo-Walter	Pagador	1595-1600
	Veedor	1600-1603
Irrarazobal, Francisco de Andia de	Veedor	1615-1616
Benavente y Benavides, Cristoval de	Veedor	1618-1622
Aguira, Cristoval de	Veedor van de artillerie	1621 – 1624
Maieda, Louis Casuso	Contador	1622-1630
Hernani, Diego	Contador	1630-1631
Lopez de Ulloa, Thomas	Pagador	1633-1653
Castro, Diego Enriquez	Pagador	1653-1675
Revilla, Antonio	Pagador	1660-1665
Del Vaus y Frias, Pedro	Contador	1677-1679
Del Vaus y Frias, Gaspar	Contador	1680-1695

In tabel 12 lijkt de rol van de veedor in de Raad van Oorlog eerder beperkt. Dit roept vragen op over de relaties tussen Brussel en Madrid, en over de klassieke discussie over de verhouding tussen Spanjaarden en personen uit de Nederlanden.

3.4. Intellectuelen en ideologie.

Militairen waren niet enkel vechtjassen, ze speelden ook een culturele rol¹⁹⁰. In een studie over materiële cultuur en consumptie in het vroegmoderne Brussel kwamen militairen naar voor als een cultureel dynamische groep, die veel aandacht hadden voor uiterlijk vertoon, status en prestige¹⁹¹. Sommigen begaven zich niet alleen op de markt van luxegoederen, maar ook op die

¹⁸⁹ Een bespreking bij deze functies bij J. LEFÈVRE, 'Le ministère Espagnol', *op. cit.*, p. 209-216; G. PARKER, *The Army, op. cit.*, 120, 168; E. ROOMS, *De organisatie, op. cit.*, p.166-168; F. GONZÁLEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi, op. cit.*, p. 32.

¹⁹⁰ Geoffrey PARKER, 'De militaire organisatie', in Paul Janssens (ed.), *België in de 17de eeuw*, Brussel, 2006, p. 55-71 en 75-82, aldaar p. 79.

¹⁹¹ Zie o.a. Veerle DE LAET, *Brussel binnenskamers. Kunst- en luxebezit in het spanningsveld tussen hof en stad, 1600-1735*, Amsterdam, 2011, p. 179-182; Veerle DE LAET, 'At home in seventeenth-century Brussels. Patterns of art and luxury consumption in private households', in Katlijne VAN DER STIGHELEN, Leen KELCHTERMANS & Koenraad BROSENS (eds.), *Embracing Brussels Art and Culture in the Court City*, Turnhout, 2013, p. 11-20, aldaar p. 15-17.

van ideeën. Het valt op dat een aantal leden van de Raad van Oorlog niet alleen een intellectuele vorming hadden genoten (Andrea Cantelmo, Francisco de Mendoza, Gaston Spinola), maar ook een actieve culturele rol hebben gespeeld. Gaston Spinola correspondeerde met Justus Lipsius en was de auteur van een handschrift over Limburg. Jan Van de Wouwere (Woverius) verzorgde niet alleen de praktische maar ook de intellectuele erfenis van Lipsius. Daarnaast had hij vele contacten met het Antwerpse zakenmilieu. Mechelman kwam in literaire kringen in Antwerpen en gaf o.a. een theologische publicatie uit tegen het Calvinisme. De dichter Jan Van der Noot schreef een lofdicht voor hem, Eryceus Puteanus droeg dan weer een werk op aan Andrea Cantelmo. Deze liet zich portretteren door Michaelina Wautiers. Francisco de Valdés, Francisco Verdugo, Jean-Baptiste de Tassis, Carlos Coloma, Christoval Benavente y Benavides, de markies van Aytona, Christophle de Bonours, Charles Alexandre de Croÿ, Pompeo Giustiniani, Andrea Cantelmo en Justus Damant waren ook zelf literair actief als auteurs van politieke of militaire traktaten en historische werken over militaire geschiedenis. In deze publicaties verdedigden ze vaak de klassieke militaire en katholieke waarden, normen en hiërarchieën, waarmee ze de ideologische basis van de Spaanse Habsburgers ondersteunden. Carlos Coloma vertaalde Tacitus, een auteur die sterk gepromoot was door Lipsius. Pieter-Ernest Van Mansfeld, Michiel van Laer en de markies van Leganés bezaten prestigieuze schilderijencollecties. De baron van Hohendorf is een bijzonder geval. Hij hield er een enorme verzameling boeken en manuscripten op na, en speelde een rol in filosofisch radicale kringen in de vroege achttiende eeuw.

3.5. À la recherche du ‘Ministère Espagnol’ : Spanjaarden of Zuid-Nederlanders?

We kunnen de eerder geciteerde gegevens over de leden van de Raad van Oorlog van Alva tot Don Juan, die van Farnese en van Albrecht hernemen en vergelijken vanuit dit criterium. Omdat we voor de periode van Farnese over (weliswaar onvolledige) notulen beschikken, kunnen we ook een onderscheid maken tussen de vaste kern van leden, en de groep die maar occasioneel aanwezig was.

Tabel 13: Afkomst van de leden van de Raad van Oorlog, 1567-1630, en van de militaire juntas, 1636-1637 en 1641, in absolute aantallen¹⁹².

‘Natie’	1567-1578	vaste kern 1579-1592	alle namen 1579-1592	1598-1621	1618-1623	1630	1636-1637	1641
Nederlanden	7	17	29	15	1	1	2	2
Spanje	11	7	11	7	6	4	4	2
Italië	3	3	7	2	1	1		1
Franche-Comté/Bourgondië	-	2	-	2	-			
Duitse gebieden	-	-	1	-	-			
Savoy							1	
Lotharingen								1
Totaal	21	29	48	26	8	6	7	6

De Raad van Oorlog onder Alva, Requesens en Don Juan was vooral Spaans. De Spanjaarden maakten in de vroegste periode meer dan de helft van het aantal leden uit. Het aandeel Spanjaarden schommelde onder Farnese en Albrecht rond ongeveer een kwart, en was dus

¹⁹² Zie hoger voor de namen van de leden.

beduidend lager dan in periode van Alva, Requesens en Don Juan. Voor de periode tussen 1567 en 1621 kunnen we dus niet spreken over een tendens tot toenemende hispanisering, wel integendeel. Bij de Raad van Oorlog van Farnese en Albrecht was het aandeel personen uit de Nederlanden meer dan de helft. Merken we overigens op dat er in de periode onder Farnese bij de groep die maar sporadisch werd geraadpleegd er meer personen uit de Nederlanden zaten dan anderen. Bij de officieel door Madrid aangestelde leden van de heropgerichte Raad van Oorlog in 1618 en 1630 is het aandeel personen uit de Nederlanden sterk gekrompen. Ook bij de juntas van Olivares uit de jaren dertig en veertig domineren de Spanjaarden terug. Tabel 13 geeft natuurlijk maar een beperkt overzicht. Hoe zit het met de hele onderzochte periode, en alle 233 personen die we terugvonden in het prosopografische luik? De afkomst van deze personen wordt weergegeven in tabel 14:

Tabel 14: Afkomst van de 233 leden van de Raad van Oorlog, 1567-1718 (zie de prosopografie).

Regionale afkomst	Aantal	%
Zuidelijke Nederlanden	129	55,3
Spanje	64	27,4
Italië	19	8,1
Duitse/Oostenrijkse gebieden	8	3,4
Bourgondië/Franche-Comté	6	2,5
Lotharingen	2	0,8
Portugal	2	0,8
Ierland	1	0,4
Frankrijk	1	0,4
Zweden	1	0,4
Totaal	233	100 %

We moeten voorzichtig blijven, want de lijst in deel 3 kan geenszins aanspraak maken op volledigheid. Aangezien de door ons bestudeerde bronnenreeksen en publicaties vooral door Zuid-Nederlandse instellingen en Belgische historici zijn gecreëerd, is het mogelijk dat sommige Spanjaarden er niet of minder in worden vermeld. Het is dus zeker niet uitgesloten dat er nog andere Spaanse leden van de Raad van Oorlog waren, die minder vaak in onze archieven opduiken dan de personen uit de Zuidelijke Nederlanden.

Met dit voorbehoud in het achterhoofd, kunnen we op basis van deze gegevens toch een aantal stellingen uit de literatuur nuanceren. Bij de heropricting van de Raad van Oorlog in 1618 zouden vier van de zes leden Spanjaarden zijn¹⁹³. De Spaanse dominantie wordt weerspiegeld in de officieel aangestelde leden van de Raad van Oorlog tussen 1618 en 1630 en in de juntas van Olivares uit de jaren dertig en veertig, maar deze verhouding vinden we niet terug in onze lijst met alle personen die in meerdere bronnen werden vermeld als lid van de Raad van Oorlog. De Spanjaarden vertegenwoordigen geen twee derden van de namen die we terugvonden, maar slechts iets meer dan een kwart. De meerderheid was afkomstig uit de Zuidelijke Nederlanden, Bourgondië en Franche-Comté. Net als het Spaanse leger in de Nederlanden waren de leden van de Raad van Oorlog multinationalaal. Naast de evidente Spanjaarden en Zuid-Nederlanders waren ook Italiaanse militairen, Bourgondische edellieden, Portugese financiers, personen afkomstig uit Lotharingen, Duitsland-Oostenrijk, een Ier en een Fransman met wortels in de katholieke *Ligue* lid van de Raad van Oorlog.

¹⁹³ L. DUERLOO, *Dynasty and Piety*, op. cit., p. 82-83.

Dat betekent niet dat de verhoudingen tussen de verschillende regio's gelijk was over alle periodes. Om na te gaan hoe het aandeel van de verschillende groepen evolueerde doorheen de tijd, zouden we graag dwarsdoorsneden uit verschillende periodes met elkaar vergelijken. Aangezien we weten dat de Raad niet samenkwam tussen 1609 en 1618, kunnen we een poging wagen om de personen te vergelijken die actief waren vóór en na deze cesuur. Dit is niet altijd eenvoudig, omdat sommige personen zowel vóór 1609 als na 1618 actief waren, of waarvan we dat kunnen vermoeden. Dit gaat echter maar om een klein aantal, die we daarom in beide steekproefperiodes hebben geteld¹⁹⁴. In tabel 15 moeten we dus de relatieve verhoudingen vergelijken aan de hand van de percentages, en niet op basis van absolute aantallen.

Tabel 15: Afkomst van de leden van de Raad van Oorlog, voor 1567-1609 en 1618-1718.

Regionale afkomst	1567 - 1609		1618-1718	
	Aantal	%	Aantal	%
Zuidelijke Nederlanden	58	51,3	77	56,2
Spanje	34	30,0	37	27,0
Italië	12	10,6	9	6,5
Bourgondië/Franche-Comté	8	7,0	1	0,7
Duitse en Oostenrijkse gebieden	1	0,8	6	4,3
Lotharingen	-		2	1,4
Portugal	-		2	1,4
Ierland	-		1	0,7
Frankrijk	-		1	0,7
Zweden	-		1	0,7
Totaal	113	100 %	137	100 %

Deze verschillen tussen beide periodes zijn niet erg groot. We zien in elk geval geen tendens tot hispanisering, eerder een licht *afnemende* Spaanse invloed. Het aandeel van personen uit Spanje, Italië en Bourgondië-Franche Comté daalde na 1618, dat van de Zuidelijke Nederlanden en de Duitstalige gebieden steeg.

De tendens tot hispanisering die González de León bescheef voor het leger in de Nederlanden in periode van de jaren twintig tot de jaren vijftig, wordt dus niet bevestigd in de cijfers van tabel 15.

Als we de 63 personen isoleren die actief waren in de tweede helft van de zeventiende eeuw, groeit het aandeel van personen uit de Nederlanden tot 63,4 % (40 van de 63). Uit het buitenland komen 13 Spanjaarden, drie uit de Duitse gebieden, twee uit Portugal, twee uit Italië en één uit Zweden. Het aandeel van de Spanjaarden daalt dus verder tot 20 % (13 van de 63). De Spaanse invloed was dus groter in de jaren twintig tot vijftig, althans bij de officiële leden van de Raad van Oorlog en de militaire juntas, maar die verzwakte weer in de tweede helft van de zeventiende eeuw. Het aantal Spaanse soldaten verminderde in de Nederlanden na 1676.

¹⁹⁴ Christoval de Aguirra, Hilaire Blyleven, Charles-Alexandre de Croÿ, Jean-Charles Gavre, Charles-Emmanuel Gorrevod, Alonso de Luna y Carcamo, Rodrigo Niño y Lasso, Adrien de Noyelles, Anthony Schetz, Ambrogio en Gaston Spinola, Hendrik Van Varick, Luis de Velasco, Louis I Verreycken en Louis II Verreycken, Jan Van de Werve en Charles d'Ydeghem waren zowel voor 1609 als na 1618 actief, en werden dus in beide steekproeven geteld.

Belangrijk was ook dat de geldzendingen uit Spanje verminderden vanaf 1659, om helemaal te verdwijnen na 1677¹⁹⁵.

De conclusie is dat de Spaanse invloed het sterkst was in de vroegste periode (1567-1578), maar verminderde onder Farnese en vooral onder Albrecht. In de jaren twintig tot vijftig steeg wellicht de invloed van Spanjaarden op sleutelposities, maar in de tweede helft van de zeventiende eeuw waren het merendeel van de leden van de Raad van Oorlog afkomstig uit de Nederlanden. Het lijkt er echter op dat de instelling toen niet meer op dezelfde manier functioneerde als in de late zestiende of vroege zeventiende eeuw.

3.6. De rol van de adel en familiebanden.

Welke rol speelde de adel in de Raad van Oorlog, en hoe evolueerde dit doorheen de tijd? Was er een verschil tussen hoge en lage adel? We kunnen de eerder geciteerde steekproeven uit de Raad van Oorlog van Alva tot Don Juan, onder Farnese en Albrecht opnieuw bekijken vanuit dit criterium. Hierbij maken we meteen ook een onderscheid qua regionale afkomst.

Tabel 16: Aandeel van de edelen in de Raad van Oorlog voor vier steekproeven, 1567-1621.

Afkomst	1567-1578		1579-1592 (vaste kern)		1579-1592 (alle namen)		1598-1621	
	N	Adel	N	Adel	N	Adel	N	Adel
Nederlanden	7	6	17	16	30	25	22	19
Spanje	12	6	7	2	11	2	7	5
Italië	3	-	3	-	7	2	3	2
Franche-Comté/Bourgondië	-	-	2	1	-	-	2	2
Duitse gebieden	-	-	-	-	1	1	-	-
Totaal	21	12	29	19	48	29	34	28

Vele officieren van Alva stonden bekend om hun relatief lage afkomst. In de Raad van Oorlog voor de periode 1567-1578 waren de meeste Spaanse leden inderdaad niet van adel. Drie waren van lage adel (Sancho d'Avilla, Francisco de Montesdoca en Alonso Vargas) en twee waren ridder van Sint-Jacob (Lope de Figueroa en Julian Romero). Van de zeven personen uit de Nederlanden die we kunnen identificeren voor die periode, waren er zes wel van adel, waaronder één lid van de Orde van het Gulden Vlies (Gilles de Berlaymont) en twee graven (Charles de Berlaymont en Pieter-Ernest van Mansfeld).

Voor de vaste kern onder Farnese (d.w.z. degenen die drie of meer keer voorkwamen in de bewaarde notulen, zie hoger tabel 6) zien we vergelijkbare verhoudingen. De meeste Spaanse leden uit deze groep waren nog steeds niet van adel, en bij de vertegenwoordigers uit de Nederlanden was er opnieuw slechts één persoon niet van adel (abt Frédéric d'Yve). Als we de personen toevoegen die maar één of twee keer in de notulen opduiken, zien we dat het aandeel van de niet-edelen licht stijgt.

Bij de Raad van Oorlog met de leden die we kunnen associëren met Aartshertog Albrecht (zie hoger tabel 7, aangevuld met acht personen die in dezelfde periode actief waren)¹⁹⁶ zien we een

¹⁹⁵ E. ROOMS, *De organisatie, op. cit.*, p. 99-100, 194-195; Etienne ROOMS, 'Geldzendingen uit Spanje (1660-1700)', in P. JANSSENS, *België in de 17de eeuw, op. cit.*, p. 72-74.

¹⁹⁶ Claude de Beaufort, Philippe de Bettencourt, Hylaire Blyleven, Christophle de Bonours, Jean-Charles de Gavre, Pompeo Giustiniani, Jean de Havrech en Hendrik Van Varick.

duidelijke tendens tot aristocratisering, in vergelijking met de steekproeven uit jaren 1567-1592. Niet minder dan 28 van de 34 personen waren van adel. Betekent dit dat we de stelling dat de adel nauwelijks een politieke rol speelde tijdens het Aartshertogelijke bewind moeten nuanceren¹⁹⁷? Of waren (ere)posities in de Raad van Oorlog een compensatie voor de adel in het kader van het verlies van macht van de Raad van State, die niet meer samenkwam tussen 1606 en 1629?¹⁹⁸ Bij gebrek aan notulen of andere bronnen over de Raad van Oorlog tijdens deze periode kunnen we de reële impact van de instelling in deze periode maar moeilijk peilen. Aangezien Albrechts politiek vanaf ca. 1607 gericht was op Vrede, en de Raad van Oorlog niet bijeenkwam tussen 1609 en 1618, moet zijn rol in het Aartshertogelijke periode wellicht niet worden overschat.

De traditionele hoge adel lijkt lange tijd nauwelijks een rol te spelen. Voor de periode onder Alva, Requesens en Don Juan is geen spoor te bespeuren van hoge edelen in de Raad van Oorlog¹⁹⁹. Uit de bewaarde notulen uit de periode van Farnese komt graaf Karel van Arenberg drie keer voor. Andere topedelen zoals de hertog van Aarschot Philippe de Croÿ, de markies van Havré Charles-Philippe de Croÿ, Philippe de Ligne, en Louis de Merode zien we telkens maar één keer in de notulen. We weten dat er wantrouwen bestond bij Farnese ten aanzien van Aarschot, Arenberg en de markies van Havré. Onder de medewerkers van aartshertog Albrecht zien we weliswaar Karel van Arenberg, Philippe de Croÿ, graaf van Solre, en Charles-Alexandre de Croÿ, maar geen vertegenwoordigers van de familie de Lalaing, de Ligne of Merode.

Hoe zaten de verhoudingen in het geheel van de leden? Van de 233 namen die we konden identificeren als leden van de Raad van Oorlog, waren er 145 van adel, of 62,2 % van het totaal. We kunnen de analyse verfijnen naar de verschillende geledingen binnen de adellijke leden van de Raad van Oorlog (orde van het Gulden Vlies, prins, markies, graaf, baron, ridder). Verschillende leden waren ook ridder in de Spaanse Orde van Sint-Jacob en Calatrava. De Orde van Sint-Jacob bracht de militaire adel samen met de adel geassocieerd met lokale en stedelijke machtsposities²⁰⁰. Eenzelfde persoon kon uiteraard verschillende titels hebben op hetzelfde moment, zo was de Philippe-François de Glymes de Berghes niet alleen prins, maar ook graaf van Grimbergen, baron van Arquennes, pair van Cambrésis en lid van de Orde van het Gulden Vlies. De 145 adellijke personen in de lijst verzamelden samen 236 adellijke titels of hoedanigheden, die worden weergegeven in tabel 17.

¹⁹⁷ R. VERMEIR, 'De Zuid-Nederlandse aristocratie', *op. cit.*, p. 295-296.

¹⁹⁸ R. VERMEIR, 'L'ambition du pouvoir', *op. cit.*, p. 91.

¹⁹⁹ Het wantrouwen van Alva ten opzichte van de hoge adel is bekend, zie o.a. Gustaaf JANSSENS, 'Het "politiek testament" van de hertog van Alva: aanbevelingen voor don Luis de Requesens over het te voeren beleid in de Nederlanden (Brussel, 2 december 1573)', *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, 2009, 175, p. 447-474, aldaar p. 455, 464.

²⁰⁰ Alicia ESTEBAN ESTRINGANA, 'Flemish Elites under Filips III's patronage (1598-1621): household, court and territory in the Spanish Habsburg Monarchy', in René VERMEIR, Dries RAEYMAEKERS en José Eloy HORTAL MUÑOZ (eds.); *A Constellation of Courts. The Courts and Households of Habsburg Europe 1555-1665*, Leuven, 2014, p. 123-166, aldaar p. 156.

Tabel 17: Adellijke geledingen binnen de Raad van Oorlog, 1567-1718.

Titel	Aantal
Orde van het Gulden Vlies	24
Hertog	4
Prins	8
Markies	20
Graaf	47
Burggraaf	8
Baron	55
Ridder	36
Pair (Cambrésis, Artois, Namen, Henegouwen)	6
Orde van Sint-Jacob	24
Orde van Calatrava	4
Totaal	236

Als we opnieuw een vergelijking maken van de personen van vóór 1609 en na 1618, zien we weinig verschil tussen beide periodes. Misschien kunnen we gewag maken van een lichte tendens tot aristocratisering.

Tabel 18: Aantal edelen in de Raad van Oorlog voor 1567-1609 en 1618-1718

Periode	1567-1609		1618-1718	
	N	%	N	%
Adel	71	62	91	66
Geen adel	43	38	45	33
Totaal	114	100 %	137	100 %

In de periode 1567-1609 verzamelden de 71 personen van adel volgens onze gegevens samen 118 titels. Voor de periode 1618-1718 kregen de 91 edellieden in de Raad van Oorlog samen 146 titels. Dit komt op een rekenkundig gemiddelde voor de twee periodes van ongeveer 1,6 titels per persoon.

We kunnen de analyse opnieuw verfijnen naar de verschillende geledingen binnen de adellijke leden van de Raad van Oorlog, voor beide steekproefperiodes. We herhalen dat het hier niet om unieke personen gaat, aangezien één persoon meerdere titels kon bekleden. Ook bevatten de twee steekproefperiodes in tabel 18 en 19 enkele dubbels, omdat een aantal personen zowel vóór 1609 als na 1618 actief waren. De verschillen tussen beide periodes zijn klein.

Tabel 19: Adellijke geledingen binnen de Raad van Oorlog, 1567-1609 en 1618-1718.

	1567-1609		1618-1718	
	N	%	N	%
Gulden Vlies	15	12,7	13	8,9
Hertog	3	2,5	2	1,3
Prins	4	3,3	6	4,1
Markies	9	7,6	13	8,9
Graaf	27	22,8	28	19,1
Burggraaf	3	2,5	5	3,4
Baron	24	20,3	35	23,9

Ridder	16	13,5	23	15,7
Pair	1	0,8	5	3,4
Sint-Jacob	14	11,8	15	10,2
Calatrava	2	1,6	1	0,6
Totaal	118	100	146	100

Bij vele vroegmoderne instellingen waren er familiedynastiën van ambtenaren actief²⁰¹. Voor de Raad van Oorlog zagen we al dat er een relatief grote groep bij de werking kon worden betrokken. We beschouwden dit als een kracht, omdat dit de mogelijkheid bood om beroep te doen op een grotere pool van militaire en logistieke kennis en vaardigheden. Tegelijk bood een breed rekruteringsveld van ad-hoc adviseurs ook mogelijkheden tot patronage en het opbouwen van een draagvlak aan medewerkers in het land, die het wellicht als een eer beschouwden om hun advies te mogen geven. De cruciale vraag daarbij is natuurlijk op welke manier de selectie van adviseurs/leden van de Raad van Oorlog gemaakt werd. Ging het effectief om een brede groep, of zien we processen van sociale reproductie en coöptatie, wat kon leiden tot een meer gesloten elite? Hoe open of gesloten was de Raad van Oorlog, en hoe evolueerde dit doorheen de tijd?

Een manier om dit te bekijken is het onderzoek naar familiebanden, ook aan de hand van de echtgenotes. We zien immers regelmatig personen opduiken in de Raad van Oorlog wiens vader, schoonvader, schoonzoon, ... ook lid was van de Raad van Oorlog. Sommige zonen erfden de regimenten van hun vader. Sommige personen huwden een weduwe van een oud-lid van de Raad van Oorlog. We zijn niet zeker dat we 100 % volledig zijn, maar van de 233 personen vinden we er 64 met familiebanden of aangetrouwde relaties met andere leden van de Raad van Oorlog. Bij bijna drie kwart van de leden vonden we dus geen familiebanden met andere leden, wat niet lijkt te wijzen op een erg gesloten instelling. Als we de impact van familiebanden doorheen de bestudeerde periode bekijken, zien we geen toename, eerder continuïteit²⁰². Toch zijn sommige families goed vertegenwoordigd in bepaalde periodes, zoals de Berlaymonts, de Croÿs of de Lalaings.

²⁰¹ H. DE SCHEPPER, 'Vorstelijke ambtenarij', *op. cit.*, p. 364-365.

²⁰² Voor de periode 1567-1609 ging het om 35 personen op 113, voor 1618-1718 om 38 personen op 136 (er zijn enkele personen die in beide perioden actief waren).

Conclusie

Een dominant narratief van een steeds verder voortschrijdend proces van rationalisering, bureaucratisering en verschriftelijking kan een onvolledig en eerder teleologisch beeld geven van de vroegmoderne politiek, want in de zestiende en zeventiende eeuw functioneerden heel wat junta's en andere informele instellingen. Dit waren niet zozeer Middeleeuwse overblijfsels, maar veeleer nieuw opgerichte organen die al dan niet tijdelijk werkten, in een complexe relatie met meer formele instellingen. Het lijkt op het eerste gezicht paradoxaal dat heel wat 'informele', voornamelijk mondeling functionerende junta's of jointes net hun hoogtepunt kenden in late zestiende en vroege zeventiende eeuw, een periode waarin de centrale overheid zich versterkte. De oprichting (of uitbouw) van de Raad van Oorlog in de Nederlanden onder de hertog van Alva is een opmerkelijke articulatie tussen een (grotendeels?) mondeling en minder formeel functionerende instelling in de Nederlanden en de 'papierene koning' Filips II, die zoveel mogelijk via schriftelijke procedures wou werken, en ook het archief van Simancas reorganiseerde²⁰³. Dit wordt echter begrijpelijk omdat de vorstelijke politiek in de officiële instellingen (de Raad van State) nog af te rekenen had met een sterke oppositie van adellijke topfiguren en hun netwerken, al dan niet met een andere religieuze achtergrond. Het is overigens niet zeker dat de Raad van Oorlog onder Alva mondeling werkte, we weten alleen dat er geen notulen bewaard zijn. González de León schrijft dat Alva al evenzeer een 'papelero' was als Filips II: hij legde de nadruk op geschreven instructies, documenteerde uitgebreid gebeurtenissen of verdiensten van personen, en liet heel wat archief na²⁰⁴.

Het profiel van de leden van de Raad van Oorlog tussen 1567 en 1578 was weinig divers. De meerderheid was van Spaanse afkomst, had een uitgesproken militair profiel en was sterk gevormd door het ideologische kader van de hertog van Alva. De harde lijn in de Raad van Oorlog leidde in deze jaren tot militaire successen, maar evenzeer tot grote politieke problemen en een verlies aan draagvlak in de Nederlanden.

De dominantie van de *Albistas* verdween door de verruiming van de Raad van Oorlog door Farnese, met o.a. Waalse edelen en politici, Italiaanse en Spaanse militairen. De Raad van Oorlog lijkt een hoogtepunt te bereiken qua betekenis en invloed in de periode 1579-1592 (met uitlopers naar de vroege jaren van de zeventiende eeuw). Niet alleen zijn er notulen bewaard uit die periode, ook kroniekschrijvers verhalen regelmatig over vergaderingen en discussies van de Raad. De leden van de Raad van Oorlog uit deze jaren speelden een belangrijke rol in de militaire campagnes. Meerdere indicaties suggereren dat de Raad van Oorlog in deze periode gefungeerd heeft als een generale staf, ook al wordt de creatie van een generale staf traditioneel pas gesitueerd in het achttiende-eeuwse Pruisen²⁰⁵. Farnese's Raad van Oorlog had een diverse samenstelling, en een groot aantal personen werd betrokken bij de bijeenkomsten. Indien ervaren militairen die het terrein kenden hun advies konden geven bij het nemen van strategische en tactische beslissingen, kon dat zijn vruchten afwerpen. De militaire geschiedenis bevat alleszins vele voorbeelden waaruit blijkt dat een commandostructuur die open stond voor

²⁰³ G. PARKER, *Filips II Onmachtige koning*, op. cit., p. 103-126; Harald DECEULAER, 'Een papieren rijk. De administratie ten tijde van Filips II' in Natasja PEETERS en Kevin GONY (ed.), *Filips II en de strijd om Europa*, Tiel, 2022, p. 69-78.

²⁰⁴ F. GONZÁLEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi*, op. cit., p. 67; G. PARKER, *Filips II Onmachtig koning*, op. cit., p. 528.

²⁰⁵ M.S. ANDERSON, *War and Society in Europe of the Old Regime, 1618-1789*, Leicester, 1988, p. 176.

diverse opinies een verschil kan maken²⁰⁶. De graaf van Solre bracht in 1598 een gelijkaardige boodschap, op een poëtische manier verwoord: “*s’il y a du plaisir en l’odeur söuesfve d’une fleur tout seul, un bouquet composé d’une variété de fleurs bien odorantes sera encore plus doux et l’harmonie de plusieurs voix sera plus mélodieuse que celle d’un seul, quoy qu’il chante très bien*”²⁰⁷. Verschillende leden van de Raad van Oorlog waren sterk verankerd in de Nederlanden, vooral in de zuidelijke provincies, en waren ook actief in de Collaterale Raden in de jaren zeventig en tachtig van de zestiende eeuw.

De Raad van Oorlog komt in deze periode naar voor als een flexibele instelling, waar de landvoogd een grote controle op uitoefende. Men vergaderde zonder vast vergaderritme, maar wanneer de landvoogd dit nodig vond. Vaste benoemingen waren er nauwelijks, de landvoogd nodigde uit wie hij wou. Uit de zestiende-eeuwse notulen blijkt dat er een groot verloop bestond, en dat een grote groep bij de werking van de Raad betrokken werd. De leden ontvingen geen honorarium of zitpenningen voor hun deelname. Voor de jaren na 1585 staat Farnese bekend als iemand die politiek vooral terugviel op een kleine groep raadgevers, maar voor militair advies luisterde hij blijkbaar wel naar een groter aantal personen.

Onder Albrecht overschaduwde de politieke logica de militaire. Hij streefde naar een breed draagvlak, o.a. bij de aristocratie in de Nederlanden, en benadrukte zijn onafhankelijke koers ten opzichte van Madrid. De wereld van het leger en die van de Hofpatronage overlaptten zo regelmatig. We zien zijn hovelingen belangrijke posities innemen in de Raad van Oorlog. De Raad van Oorlog bestond tot de jaren twintig van de zeventiende eeuw vaak uit invloedrijke figuren met tal van vertakkingen in de collaterale raden of aan het Hof.

In de periode van Isabella versterkte de Spaanse invloed terug. Een aantal internationale Spaanse topdiplomaten nam belangrijke posities in. Vanaf de jaren twintig ontstaan verschillende tijdelijke juntas, die de militair-politieke rol van de Raad van Oorlog lijken over te nemen. Toch groeide het aandeel van de Spaanse leden niet aan in het geheel van de Raad van Oorlog. Een meerderheid van de leden was en bleef afkomstig uit de Nederlanden. Evenmin zien we een tendens tot aristocratisering. Twee derden van de leden was van adel, maar een derde niet. De hoge adel was tot op zekere hoogte aanwezig, maar lijkt niet dominant. Drie kwart van de leden had geen familiebanden met elkaar.

In de tweede helft van de zeventiende eeuw waren Zuid-Nederlandse troepen in vergelijking met vroegere periodes minder betrokken bij veldtochten en belegeringen, zodat de functie van de Raad van Oorlog als krijgsraad of generale staf op het terrein verzwakte. Het lijkt er op dat de Raad van Oorlog bleef functioneren in de tweede helft van de zeventiende eeuw als een netwerk van lokale bevelhebbers in garnizoensteden en als een instelling van eerbetoon en prestige.

In de tweede helft van de zeventiende eeuw verminderde ook de invloed van de landvoogd, die ook veel minder ‘van den bloede’ was (lid van de koninklijke familie). Aangezien de Raad van Oorlog, veel meer dan de andere raden, sterk aan de landvoogd/bevelhebber was verbonden, is het mogelijk dat het verzwakken van de landvoogden ook een element is geweest in de neergang van de instelling²⁰⁸. De Raad van Oorlog verdween in de vroege achttiende eeuw.

²⁰⁶ In de tweede Wereldoorlog was volgens Andrew Roberts het geallieerde systeem van collectief overleg in de legertop (ondanks debatten en meningsverschillen) beter in het vormen van een strategie dan de autoritaire en vaak onrealistische “Führerbevelen” van Hitler. Door de autoritaire commandostructuur in het Derde Rijk werden ernstige strategische fouten gemaakt, Andrew ROBERTS, *The Storm of War. A New History of the Second World War*, Londen, 2009, p. 170, 302, 328, 531-532, 543, 585, 591, 594, 602.

²⁰⁷ V. BRANTS, ‘Avis sur les affaires des Pays-Bas’, *op. cit.*, p. 264.

²⁰⁸ Met dank aan Prof. Werner Thomas, die dit idee voorstelde.

Hoewel de instelling nauwelijks archief heeft voort gebracht dat bewaard is gebleven, kunnen we daaruit niet afleiden dat ze een marginale betekenis had. Zeker in de late zestiende eeuw lijkt de rol van de Raad van Oorlog betekenisvol. Tussen ruwweg 1579 en de late zeventiende eeuw fungeerde de Raad van Oorlog als een verzamelpunt van de militaire elites in de Zuidelijke Nederlanden. Hun lidmaatschap van de Raad van Oorlog, hun lokale en regionale functies, en hun rol in een succesvol patronagesysteem van eerbetoon, vormen mogelijk een deel van het antwoord op de vraag waarom de Zuid-Nederlandse adel en hoge burgerij zich doorgaans loyaal bleven opstellen ten aanzien van het centrale gezag, ook al was hun eigenlijke inspraak eerder beperkt. Vanuit dezelfde redenering wordt het begrijpelijk dat de markies van Prié in de politiek turbulente jaren van de vroege achttiende eeuw een Raad van Oorlog wou (her)oprichten, om de adel tevreden te houden.

Het verzwakken en uiteindelijk verdwijnen van de Raad van Oorlog kan gekaderd worden in de militaire evoluties van de late zeventiende eeuw, maar de bredere politieke geschiedenis van de juntas in het algemeen is misschien ook relevant. In verschillende Europese landen, werkten politieke ‘ministers-favorieten’ als Richelieu en Olivares graag met dergelijke informele organen, los van de officiële instellingen. Hun informele junta’s maakten een grotere controle en een snellere besluitvorming mogelijk. Pas wanneer de greep van de vorst op de centrale instellingen groot genoeg was geworden, verloren de ‘favorieten’ en hun informele raden aan betekenis²⁰⁹. Mogelijk gebeurde ook iets dergelijks met de Raad van Oorlog in de loop van de zeventiende eeuw. Een andere parallel in dit verband is de verzwakking en de afschaffing van de audiëntier. Als allround netwerkfiguur verloor hij aan betekenis in een context van de centrale instellingen die zich meer professionaliseerden, specialiseerden en bureaucratiseerden²¹⁰.

De studie van instellingen die geen of nauwelijks archief hebben nagelaten blijft een moeilijke kwestie. Ook de minder grote beschikbaarheid van goed ontsloten archieven, bronnenpublicaties en historische studies voor de zeventiende eeuw maakt het moeilijk om een lange termijn analyse te schetsen. De archieven die vandaag worden bewaard in onze archiefdepots zijn een soort ruïnes, gehavende overblijfselen uit een ver verleden, waarin veel niet geregistreerd werd en waarvan ook veel niet is bewaard gebleven. Soms geven archieven indirecte indicaties over dat niet geregistreerde of bewaarde verleden, en kunnen we dat via een omtrekkende beweging benaderen. Zo zijn in een brede waaier aan archieven sporen te vinden van 233 leden van de Raad van Oorlog, die worden samengebracht in het prosopografisch overzicht dat hieronder volgt.

De stilte in het archief kan dus tot op zekere hoogte worden gecompenseerd door systematisch bronnenonderzoek. Waarschijnlijk zullen in de toekomst nog andere namen van leden van de Raad van Oorlog opduiken in andere bronnen, bijvoorbeeld in de nog niet geïnventariseerde procesdossiers van de Raad van Brabant. Merken we ook op dat de het archiefbestand van de Contadorie en Pagadorie slechts zeer summier geïnventariseerd is. Een verdere digitalisering, en vooral het doorzoekbaar maken van bronnen door nieuwe technische mogelijkheden, zal ongetwijfeld ook veel veranderen.

²⁰⁹ J. BÉRENGER, ‘Pour une enquête’, *op. cit.*, p. 185-192; J.H. ELIOTT en L.W.B. BROCKLISS (eds.), *The World of the Favourite*, *op. cit.*, passim.

²¹⁰ Zie H. DECEULAER, *Inventaris van het kernarchief van de Audiëntie*, *op. cit.*, p. 17-21.

Prosopografie van de leden van de Raad van Oorlog

In de onderstaande lijst geven we in alfabetische volgorde de namen van 233 personen die lid waren van de Raad van Oorlog uit de Nederlanden. Leden van de Spaanse *Consejo de Guerra* worden niet vermeld. Het onderscheid is niet altijd duidelijk in de bronnen²¹¹. Het dient te worden benadrukt dat deze lijst op geen enkele manier aanspraak kan maken op volledigheid. Er bestaat immers geen vast omlijnd corpus aan bronnen dat toestaat om alle leden te reconstrueren. Zoals al aangegeven, is de kans reëel dat er in de toekomst nog namen zullen opduiken van personen die lid waren van de Raad van Oorlog. Regelmatig worden in de literatuur ook namen genoemd van raadgevers in belangrijke militaire operaties, waarvan we kunnen veronderstellen dat ze aanwezig zijn geweest tijdens vergaderingen van de Raad van Oorlog, maar waarvan we in de bronnen geen vermelding hebben²¹².

Met uitzondering van de notulen staan de bronnen die we gebruiken niet toe om de aard van het lidmaatschap van de Raad van Oorlog te onderzoeken. Was de persoon lid van de vaste kern of had hij ooit enkel eens occasioneel deelgenomen aan een vergadering? Of ging het misschien louter om een erefunctie?

Een vermelding van een lidmaatschap van een bepaalde persoon, gebeurde niet altijd door deze persoon zelf, maar soms ook door zijn weduwe of kinderen. Het wordt dan moeilijker om het lidmaatschap van de Raad van Oorlog te koppelen aan een concrete datum. Van een duidelijke begin- of einddatum dat de persoon actief was in de Raad, is sowieso meestal geen sprake in de bronnen die we hier samen brengen. Soms zijn er wel vermeldingen van éénzelfde persoon in meerdere documenten, voor verschillende jaren.

Naar analogie met de biografische repertoria van de ‘grands commis’ van de Spaanse en Oostenrijkse Nederlanden, worden de adnominale delen “d”, “de”, “van”, “von”, “van de” of “van der” niet gebruikt bij het alfabetisch ordenen, maar “du”, “le” en “t” wel²¹³.

²¹¹ In de mémoires van Charles Alexandre de Croÿ worden bijvoorbeeld nog Alfonso de Avallos, Alessandro de Malespina en Antonio d’Avilla vermeld als leden van de ‘Conseil de Guerre de Sa Majesté’. Ik vermoed dat hij hiermee Filips III bedoelde, en dus de Consejo de Guerra, aangezien hij Albrecht steevast omschreef als ‘Son Altesse’, Charles Alexandre DE CROÿ, *Memoires guerriers de ce qu’y c’est passé aux Pays Bas depuis le Commencement de l’An 1600 jusques [...] 1606*, Antwerpen, 1642, p. 108, 139, 216. In de kroniek van Antonio Carnero wordt ene Francesco de Yvarra nog vermeld als lid van de ‘Consejo de Guerra del Rey’, wat ik opnieuw interpreteer als de Spaanse instelling, Antonio CARNERO, *Historia de las guerras civiles, op. cit.*, p. 21.

²¹² Bij het beleg van Breda in 1624-1625 speelden bijvoorbeeld Hendrik Van den Bergh, Jan Van Nassau, Gonzalez Fernandez van Cordoba, Giovanni de Medici en Giovanni Francesco Cantagalina een belangrijke rol, zie J.P.M. ROOZE en C.W.A.M. EIMERMAN, *De belegering van Breda door Spinola, op. cit.*, A p. 58-61, maar ik vond geen vermelding van hun lidmaatschap van de Raad van Oorlog.

²¹³ Claude BRUNEEL en Jean-Paul HOYOIS, *Les grands commis du gouvernement des Pays-Bas Autrichiens Dictionnaire biographique du personnel des institutions centrales* (Studia 84), Brussel, 2001, p. 11; Catherine THOMAS, *De l’affection, avec laquelle je me dispose de la servir toute ma vie. Prosopographie des grands commis du gouvernement des Pays-Bas Espagnols (1598-1700)*, 2 vol., Brussel, 2011.

De lemma's zijn opgebouwd volgens het volgende sjabloon:

Naam, voornaam

Vermelding van de bron die aangaf dat de persoon in kwestie lid was van de Raad van Oorlog.

Geboorteplaats, datum – Plaats van overlijden, datum

Militaire functies.

Burgerlijke functies.

Adellijke titels.

Heer van ...

Echtgenoot van

Indien mogelijk plaatsen we onder dit sjabloon aanvullende biografische gegevens in tekstvorm, om de persoon te situeren in de politieke en militaire geschiedenis van de vroegmoderne Zuidelijke Nederlanden en eventueel ten opzichte van andere leden van de Raad van Oorlog (familieleden, mede- of tegenstanders). De biografische gegevens komen uit de meest uiteenlopende publicaties, naslagwerken, kronieken... De literatuur bevat overigens regelmatig tegenstrijdige informatie, bijvoorbeeld over geboortedata. We konden deze soms, maar zeker niet altijd controleren in originele bronnen.

Sommigen zijn bekende namen, maar van anderen weten we weinig of niets. De informatie over de betrokken personen is dus noodgedwongen erg ongelijk. Voor de bekende namen is het uiteraard niet de bedoeling om biografisch exhaustief te zijn, wel om die gegevens bijeen te brengen die mogelijk relevant kunnen zijn voor de geschiedenis van de Raad van Oorlog.

Na deze lijst geven we nog enkele namen van personen uit de Zuidelijke Nederlanden die lid werden van de Spaanse *Consejo de Guerra*.

1. Leden van de Raad van Oorlog in de Zuidelijke Nederlanden.

AGUIRRA, DON CHRISTOVAL DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in twee processen voor het Leenhof van Brabant²¹⁴.
? – vóór 12 maart 1626²¹⁵.

Veedor-generaal van de artillerie.

Echtgenoot van Anne Lescuyer, zus van Jeanne Lescuyer, echtgenote van Pedro Coloma, lid van de Raad van Oorlog.

ALBORNOZ, JUAN DE.

Vermeld als één van de belangrijkste leden van de Raad van Oorlog in een brief van Maximilien Morillon aan Antoine Perrenot de Granvelle van 9 juni 1572²¹⁶.

? - Lissabon, 1 oktober 1581.

Secretaris van Fernando Álvarez de Toledo, hertog van Alva.

Hij participeerde aan de administratie en het financieel beheer van het leger, en had volgens Morillon een grote invloed in militaire zaken²¹⁷. Albornoz correspondeerde regelmatig met Gabriel Cayas, een belangrijke secretaris van Filips II. In 1574 werd hij wegens financiële excessen voor de rechter gedaagd in Madrid maar vrijgesproken²¹⁸.

ALLEMANNI, DONATO.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*²¹⁹.

Firenze, 16 juli 1611 – 27 februari 1666.

Kolonel in de infanterie.

Gouverneur van Armentières²²⁰.

Echtgenoot van Margarite de Robles, weduwe van Servais de Recourt de Licques, en vervolgens van Jeanne-Philipotte Van der Gracht (gehuwd 22 november 1653).

Hij werd vermeld in de campagne van 1646 bij Harelbeke²²¹.

²¹⁴ Brussel, RABRU, Leenhof van Brabant, processen, 1752, Jeanne Lescuyer, weduwe van Pedro Coloma en Anne Lescuyer, echtgenote van Christoval de Aguirra, lid van de Raad van Oorlog c. Jean de Sarasin, heer de Villers, over de heerlijkheden Moriensart & Séroux, nagelaten door François Le Vasseur, 1624. Zie ook nr. 1412, proces van Pedro Coloma en Christoval de Aguirra tegen Florent Le Vasseur 1607 en nr. 1657, Guillaume Patton, kapitein, heer van Linsmau, c. Catherine Van Halle, waar sprake is van een rente van Christoval de Aguirra die opnieuw vermeld werd als lid van de Raad van Oorlog, 1621.

²¹⁵ Op 12 maart 1626 keurde Filips IV de benoeming goed van Antonio Carnero als veedor van de artillerie, ter vervanging van de overleden Christoval de Aguirra, CCE, II, p. 259, brief van Filips IV aan Isabella.

²¹⁶ E. POULET en C. PIOT, *La Correspondance de Granvelle*, tome IV, Brussel, 1884, p. 252.

²¹⁷ J. LEFEVRE, *La Secrétairerie d'État et de Guerre*, op. cit., p. 16-22.

²¹⁸ G. PARKER, *The Army*, op. cit., p. 114; Raymond Fagel, 'Albornoz, Juan de', <https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/A/Pages/albornoz.aspx>

²¹⁹ *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne*, Mechelen, 1779, p. 244, 264. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, III, op. cit., p. 1176.

²²⁰ J.F.A.F. DE AZEVEDO COUTINHO Y BERNAL, *Genealogie de la famille de Coloma*, s.d., p. 215.

²²¹ Paul HENRARD, *Relations des campagnes de 1644 & 1646 par Jean-Antoine Vincart, secrétaire des avis secrets de guerre*, Brussel, 1869, p. 67.

ALTEMPS VON HOHENEMS, JACOB HANNIBAL D'²²².

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog in 1579.²²³

Bludenz, 13 mei 1530 – Hohenems, 27 december 1587.

Hoofd van de troepen van de pauselijke staat (1565).

Kolonel van Hoogduitse troepen.

Garnizoenscommandant in Antwerpen.

Graaf (1560).

Echtgenoot van Ortensia Borromeo (1565), zus van Carlo Borromeo.

Hij was van Oostenrijkse afkomst, en de neef van paus Pius IV. Strada schrijft dat hij in 1574 in de Nederlanden aankwam, in 1576 werd afgedankt maar terug kwam op vraag van Don Juan in 1578²²⁴. Hij leidde toen 20 compagnieën, o.a. tegen de Fransen die Bourgondië waren binnen gevallen²²⁵. In 1579 was hij betrokken bij het beleg van Maastricht.

ALVELDA, FRANCISCO GONZALES DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog op zijn grafsteen in de kerk van Nieuwpoort²²⁶.

1595 – 24 december 1682.

Sergeant-generaal van de infanterie.

Gouverneur van Nieuwpoort (1659-1671).

Hoogbaljuw van Dendermonde (1672-1673 en 1674-1682).

Gouverneur van Dendermonde (1672-1677).

Gouverneur van Franche Comté, 1673-1674.

Echtgenoot van Jeanne Helena de Rodoan (gehuwd 31 december 1656²²⁷, overleden 10 maart 1667).

In 1646 was hij betrokken bij de inname van Menen²²⁸.

ANDELOT, [JEAN OF GASPARD D'']²²⁹.

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog in 1582.

We hebben deze persoon niet met zekerheid kunnen identificeren. Mogelijk gaat het om de baron d'Andelot, baljuw van Dôle, overleden in oktober 1583²³⁰. Een waarschijnlijke

²²² Ludwig WELTI, 'Hohenems, Jakob Hannibal Graf von' in: *Neue Deutsche Biographie* 9 (1972), p. 480-481 [Online-Version]; URL: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd118706268.html#ndbcontent>

²²³ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 3 mei en niet gedateerde vergadering uit 1579.

²²⁴ F. STRADA, *De thien eerste boecken der Neder-Lantsche oorloghen, op. cit.*, p. 319, 330, 392.

²²⁵ L.P. GACHARD, 'Correspondance d'Alexandre Farnèse, prince de Parme, gouverneur général des Pays-Bas, avec Philippe II, dans les années 1578, 1579, 1580 et 1581. (première partie, 1578-1579)', *Compte-rendu des séances de la commission royale d'histoire*. Deuxième Série, Tome 4, Brussel, 1852, p. 381-382, brief van Farnese aan Filips II, 20 oktober 1578; L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse*, II, p. 69.

²²⁶ Madrid, Archivo Historico Nacional, OM Caballeros Santiago, Exp. 3511, p. 89. <http://pares.mcu.es/ParesBusquedas20/catalogo/show/1716776>. Zie ook Thijs LAMBRECHT, 'Van den princelicke Huuse ende Hove van Dendermonde. Bijdrage tot de studie van het vorstelijk leenhof van Dendermonde', ongepubliceerde masterscriptie UGent, 2014, p. 85.

²²⁷ Gent, Parochieregisters Sint-Baafs, Huwelijken 1651-1655, p. 70, akte 31 december 1656.

²²⁸ P. HENRARD, *Relations des campagnes de 1644 & 1646, op. cit.*, p. 151.

²²⁹ Ch. POPLIMONT, *La Belgique héraldique. Recueil historique, chronologique généalogique et biographiques complets de toutes les maisons nobles reconnues de la Belgique*, I, Brussel, 1863, p. 135-137.

kandidaat is Jean d'Andelot, heer van Hoves, Esclatière en Reusmes, die diende in het leger van Parma. Jean d'Andelot was de zoon van Honorine de l'Esclatière, die na de dood van haar man hertrouwde met Charles de Gavre, lid van de Raad van Oorlog. Jean d'Andelot vertrok naar Italië in 1580, maar was terug in Mons in 1582, waar hij huwde met Anne de Jauche de Mastaing²³¹. Later trouwde hij met Anne de Haynin.

Een ander lid van de familie dat zou kunnen overeenkomen met de vermelding in de notulen in 1582 is Jean's oom Gaspard d'Andelot, heer van Chemilly in Bourgondië, die o.a. vocht in Lepanto en in 1578 op een zending werd gestuurd door Don Juan²³². Hij huwde in 1566 met Antoinette de Rye de Balançon.

ANTUNEZ, SIMON.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode en de Azevedo²³³.

?, vóór 1543 - Mechelen, 30 december 1623.

Kampmeester in de infanterie.

Commandeur van Santa-Maria en Arias.

Ridder in de militaire Orde van Christus.

Overleden op meer dan 80-jarige leeftijd.

Echtgenoot van Christine Van der Noot.

Simon Antunez was betrokken bij het beleg van Oostende in 1601-1604²³⁴.

ARENBERG, ERNEST-ALEXANDRE-DOMINIQUE D'²³⁵.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Alphonse Sprunck²³⁶.

Brussel, 26 december 1643 – Pamplona, 3 juni 1686.

Gouverneur van het hertogdom Luxemburg en Chiny (1675-1684).

Vice-koning van Navarra.

Grande van Spanje.

Prins van Chimay.

Graaf van Beaumont.

²³⁰ J. LEFÈVRE, *CPHII*, II, p. 418, brief van Filips II aan Farnese, 31 oktober 1583.

²³¹ Mons, Rijksarchief, Fonds d'Andelot, 34, Testament van Jean d'Andelot ten voordele van Adrienne, Marguerite en Françoise de Gavre, zijn drie halfzusters, dochters van Charles de Gavre en Honorine de l'Esclatière, moeder van Jean d'Andelot, Mons, 7 octobre 1575. Nr. 35: testament van Jean d'Andelot, opgemaakt bij zijn vertrek naar Italië, 26 maart 1580 en nr. 36: huwelijkscontract tussen Jean d'Andelot en Anne de Jauche de Mastaing, dochter van Gabriel en Jeanne de Montmorency, Mons, 28 octobre 1582.

²³² Mons, Rijksarchief, Fonds d'Andelot, 16, Relation par Gaspard d'Andelot, baron de Chemilly, au sujet de la mission dont l'avait chargé don Juan (par instruction du 5 janvier 1577) auprès des députés de l'empereur et de l'évêque de Liège. 6-11 janvier 1578.

²³³ J. DE VEGIANO EN J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, III, *op. cit.*, p. 1441; J.F.A.F. DE AZEVEDO COUTINHO Y BERNAL, *Genealogie de la famille de Coloma*, *op. cit.*, p. 20.

²³⁴ W. THOMAS, 'La rivalidad', *op. cit.*, p. 301, 303, 307.

²³⁵ Louis Prosper GACHARD, 'Notice sur les archives de M. le duc de Caraman précédé de recherches historiques sur les princes de Chimay et les comtes de Beaumont', *Compte-rendu des séances de la Commission Royale d'Histoire ou recueil de ses bulletins*, tome XI, Brussel, 1846, p. 100-256, aldaar p. 162-163; J. DE VEGIANO EN J. DE HERCKENRODE, *Nobilliare*, III, *op. cit.*, p. 1236; Pierre-Jean NIEBES, *Inventaire des archives de la Maison de Chimay. Château de Beaumont (XVe – XXe siècles)*, Brussel, 2014, p. 23.

²³⁶ Alphonse SPRUNCK, 'La situation militaire du Duché de Luxembourg vers 1671 d'après la correspondance du sergent général de bataille Jean-Charles-Chrétien de Landas et de Louvignies', *Publications de la section historique de l'institut G.D. de Luxembourg*, LXXXIV, 1968, p. 7-107, aldaar p. 106-107.

Baron van Hallwyn en Komen.
Pair van Henegouwen.
Ridder van de Orde van het Gulden Vlies (1675).
Echtgenoot van Maria Antonia de Cardenas (gehuwd in Madrid 18 oktober 1675).

Hij was de zoon van Philippe de Croÿ-Chimay d'Arenberg, lid van de Raad van Oorlog. In 1684 verdedigde hij Luxemburg als gouverneur tegen het beleg van de troepen van Lodewijk XIV, maar hij moest capituleren op 7 juni 1784, waarna hij de stad verliet met 1300 militairen in de infanterie en 400 in de cavalerie²³⁷. Daarna werd hij vice-koning van Navarra.

ARENBERG, KAREL VAN²³⁸.
Vermeld in de notulen van de Raad, 1581-1582, 1592²³⁹.
Vollenhove, Kasteel Toutenburg, 22 februari 1550 - Edingen, 18 januari 1616.
Kapitein (1570).
Kolonel.
Admiraal (25 oktober 1599).
Groot valkenier (29 mei 1600).
Lid van de Raad van State (1598).
'Gentilhomme de la chambre' van aartshertog Albrecht.
Hoofd van Financiën (9 mei 1586).
Graaf.
Baron van Zevenbergen.
Prins van Arenberg (5 maart 1576).
Ridder in de orde van het Gulden Vlies (1585)²⁴⁰.
Echtgenoot van Anna van Croÿ-Chimay (1587), dochter van Philippe III de Croÿ, hertog van Aarschot.

Tijdens de Nederlandse Opstand stelde Karel van Arenberg zich eerder terughoudend op, waardoor Farnese hem minder gunstig gezind was rond 1581. Zijn naam komt inderdaad maar twee keer voor in de notulen van de Raad van Oorlog in 1581-1582. Toch was Arenberg betrokken bij de belegering van Namen (1578), Oudenaarde (1582), Antwerpen (1585), Sluis (1587), de ontzetting van Parijs (1590) en de belegering van Oostende (1601-1604). Hij vervulde ook vele diplomatieke zendingen, o.a. in het kader van de Vrede van Vervins (1598) en die van Londen (1604)²⁴¹. Hij genoot het vertrouwen van de graaf van Fuentes, en van de Aartshertogen. Volgens Hugo De Schepper moet zijn politieke betekenis niet worden overschat²⁴².

²³⁷ Jean BERTHOLET, *Histoire ecclésiastique et civile du duché de Luxembourg*, vol. VIII, Luxemburg, 1743, p. 128, 130, 143-144.

²³⁸ L.P. GACHARD, 'Arenberg, Charles comte d', *Biographie Nationale*, 1, Brussel, 1866, kolom 380-388; Hugo DE SCHEPPER m.m.v. Willem SCHRICKX, 'Arenberg, prins en graaf Karel van', *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 13, Brussel, 1990, kolom 47-53; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, op. cit., p. 349-355.

²³⁹ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, niet gespecificeerde datum in 1581, 9 juni 1582 en 1592.

²⁴⁰ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 66, brief van Filips II aan Farnese, 29 november 1585.

²⁴¹ L. DUERLOO, *Dynasty and Piety*, op. cit., p. 143-145, 166-177.

²⁴² H. DE SCHEPPER m.m.v. W. SCHRICKX, 'Arenberg, prins en graaf Karel van', kolom 51.

ASSONLEVILLE, CHRISTOFFEL D'²⁴³.

Vermeld in de notulen van de Raad voor 1579, 1581-1583 en 1592²⁴⁴.

Atrecht, ca. 1528 – Brussel, 10 april 1607.

Rekestmeester in de Geheime Raad (1555).

Lid van de Raad van State (1575).

Thesaurier van het Gulden Vlies.

Ridder.

Baron van Boechout (1605).

Heer van Hauteville.

Echtgenoot van Margueritte Scheyfve (1545), dochter van Jean, eerst lid van de Geheime Raad (1547), later kanselier van Brabant (24 februari 1559).

Christoffel d'Assonleville was jurist en één van de belangrijkste raadgevers van de regering in Brussel. Vanaf 1559 assisteerde hij Viglius van Aytta van Zwichem in de Raad van State en vanaf 1565 verving hij deze regelmatig. Hij vervulde vaak diplomatieke zendingen. Als voorstander van de vrede had hij veel invloed op Margaretha van Parma en Requesens, maar niet op Alva en Don Juan. Tussen 4 september 1576 en 22 maart 1577 werd hij gevangen gehouden, toen de Raad van State was gearresteerd. In april 1578 was hij samen met Jan Fonck de enige raadsheer die samen met Don Juan naar Leuven trok. Onder Farnese groeide zijn rol terug en hij nam deel aan de vredesonderhandelingen in Keulen in 1579. Farnese nam d'Assonleville mee op zijn veldtochten, waarbij deze fungeerde als verbindingsman met de regeringsraden. Hugo De Schepper schrijft dat hij vanaf 1582 in deze rol vaker werd vervangen door Jean Richardot. Uit de notulen van de Raad van Oorlog van 1582 en 1583 blijkt inderdaad dat wanneer d'Assonleville aanwezig was in een vergadering Richardot dikwijls ontbrak, en omgekeerd, wat suggereert dat ze een gelijkaardige rol speelden. Christoffel d'Assonleville had goede relaties met Pieter-Ernest van Mansfeld. In 1594 pleitte hij voor militaire hervormingen. Hij speelde een belangrijke rol in de Geheime Raad en was in 1600 betrokken bij de onderhandelingen met de Staten-Generaal in Brussel.

Afbeelding 26: Portret van Christoffel de Assonville, Johannes Wierix, 1591, Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

²⁴³ J. BRITZ, 'd'Assonleville, Christophe', *Messenger de Sciences historiques de Belgique*, 1865, p. 77-118; J. BRITZ, Assonleville, 'Christophe de', *Biographie Nationale*, I, Brussel, 1866, kolom 507-513; Leon VAN DER ESSEN, 'De raadsheer d'Assonleville en zijn houding betreffende vrede en vredehandel met de Nederlandse "rebellens" in de Jaren 1578 en 1579', *Bijdragen voor de Geschiedenis der Nederlanden*, VIII, 1953, 3-4, p. 183-197; M. BAELDE, *De collaterale raden*, p. 227-228; Hugo DE SCHEPPER, 'Christoffel d'Assonleville, heer van Hauteville', <https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/A/Pages/assonleville.aspx>; C. THOMAS, *De l'affection*, I, p. 122-124; Hugo DE SCHEPPER, *A latere principis*, op. cit., p. 219-225.

²⁴⁴ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 7 mei 1579, 31 januari 1581 en drie vergaderingen in 1581 zonder duidelijke datum; 11 januari en 31 december 1582; 1 februari, 8 maart, 13 juni, 14 september 1583; 26 januari 1584, 1592.

AUBREMONT, GASPARD-ANTOINE D'²⁴⁵.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in J. Le Roux, *Receuil de la noblesse*, p. 172.
? - 1657.

Infanteriemeester van een tercio.

Hoogbaljuw en gouverneur van Dendermonde (1621-1655).

Heer van Grimbergen.

Luitenant van de valkerij in het kwartier Dendermonde (1629).

Baron van Ribaucourt (1652).

Commissaris voor de vernieuwing van de magistratuur in Vlaanderen.

Echtgenoot van Marie-Lambertine d'Enghien-Kestergat. Haar zus was de echtgenote van Philippe René d'Yve, ook lid van de Raad van Oorlog.

Zijn vader was Charles d'Aubremont (Aubermont), baljuw van Dendermonde, die ridder was geworden in 1596. Zijn moeder was Catherine Schetz de Grobbendonk, een zus van Anthonie Schetz, lid van de Raad van Oorlog. Gaspards broer was Jean Conrard, ook lid van de Raad van Oorlog. Zijn dochter Marie-Marguerite d'Aubremont trouwde met Don Diego Gomez, lid van de Spaanse *Consejo Supremo de Guerra*. Een andere dochter, Isabelle Caroline d'Aubremont, was de echtgenote van Don Antonio Pimentel de Prado (1604-1671/72), gouverneur van Nieuwpoort, Maestro de Campo van de Spaanse troepen in de Nederlanden en o.a. ambassadeur in Stockholm bij Christina van Zweden, wiens trouweling hij zou worden tussen 1652 en 1656²⁴⁶.

AUBREMONT, JEAN-CONRARD (JAN-KOENRAAD) D'²⁴⁷.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Lambrecht, 'Van den princelicke Huyse ende Hove van Dendermonde'.

? – 1652.

Baron van Ribaucourt.

Echtgenoot van Anne De Malsen.

Hij wordt vermeld bij het beleg van Breda in 1624-1625, en verdedigde mee Leuven in 1635²⁴⁸.

²⁴⁵ *Annuaire de la Noblesse de Belgique*, 1855, p. 209; J. DE VEGIANO EN J. DE HERCKENRODE, *Nobilliare*, I, p. 72-73; Paul JANSSENS en Luc DUERLOO, *Wapenboek van de Belgische adel van de vijftiende tot de twintigste eeuw*, Brussel, 1992, A-E, p. 154; T. LAMBRECHT, 'Van den princelicke Huyse ende Hove van Dendermonde', *op. cit.*, p. 81-82.

²⁴⁶ J. LE ROUX, *Recueil de la Noblesse*, *op. cit.*, p. 172; Diederik LANOYE, *Christina van Zweden. Koningin op het schaakbord Europa, 1626-1689*, Leuven, 2001, p. 28, 49-50, 100-101, 122-123, 129, 139, 150.

²⁴⁷ Broer van Gaspard-Antoine d'Aubremont, *Recueil généalogiques des familles originaires des Pays-Bas ou y établies*, Rotterdam, 1775, p. 57; T. LAMBRECHT, 'Van den princelicke Huyse', *op. cit.*, p. 81-82.

²⁴⁸ L. VAN AITSEMA, *Historie of verhael van saken van Staet en Oorlogh*, *op. cit.*, p. 828; Maurits SABBE, *Brabant in het verweer. Bijdrage tot de Zuid-Nederlandsche strijdliteratuur in de eerste helft der zeventiende eeuw*, Antwerpen-Den Haag, 1933, p. 267.

AUTEL, JEAN-FRÉDÉRIC D'²⁴⁹.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in vier ordonnanties, uit 1702-1706²⁵⁰.

7 september 1645 – 1 augustus 1716.

Kolonel van Hoogduitse troepen in het Spaanse leger.

Luitenant-generaal van de Paltsgraaf.

Generaal van de artillerie van keizer Leopold I.

Veldmaarschalk.

‘Conseiller de la robe courte’ in de Raad van Luxemburg.

Gouverneur en kapitein-generaal van het hertogdom Luxemburg (1697-1713).

Baron van Vogelsang.

Graaf (1685).

Ridder in de Orde van het Gulden Vlies (1706).

Heer van Mersch en Heffingen.

Jean-Frédéric d’Autel nam deel aan vrijwel alle grote veldslagen uit de late zeventiende eeuw, zoals die van Seneffe (1674), Fleurus (1690), Steenkerke (1692) en Neerwinden (1693). Hij verdedigde mee de stad Luxemburg tegen de belegering door de Fransen in 1684²⁵¹.

AVALOS AQUINO ARAGON, ALFONSO FELIX D’, MARKIES DEL VASTO.

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog, 1592.

Ischia 1564 – Rome, 2 December 1593.

Generaal van de lichte cavalerie (1586-1590)²⁵².

Grande van Spanje.

Markies.

Ridder in de orde van het Gulden vlies (1585)²⁵³.

Echtgenoot van Lavinia della Rovere.

Italiaans edelman in dienst van Spanje. In 1585 was hij betrokken bij militaire operaties rond Mechelen. Hij vocht in de slag bij Zutphen en was betrokken bij de belegering van Neuss in 1586, waar hij tijdens de plundering van de stad vele vrouwen en kinderen zou hebben gered²⁵⁴. In 1587 werd hij naar ’s-Hertogenbosch en Sluis gestuurd²⁵⁵. In 1592 vertrok hij uit de Nederlanden²⁵⁶. In 1587 had hij het kasteel van Bornem verkocht aan Pedro Coloma.

²⁴⁹ Général GUILLAUME, ‘Autel, Jean-Frédéric, comte’, *Biographie Nationale*, I Brussel, 1866, kolom 549-550; ARA RK 13375-13377, rekeningen van Jean-Frédéric d’Autel, heer van Mersch en Heffingen, 1662-1675.

²⁵⁰ Brussel, ARA, Bibliotheek, OP 0066/084, 10 december 1702; OP/066/088, 19 januari 1703; OP 0066/133, 21 maart 1704; OP 0066/195, 1 april 1706.

²⁵¹ J. BERTHOLET, *Histoire ecclésiastique et civile du duché de Luxembourg*, op. cit., p. 128-129, 134.

²⁵² J. LEFEVRE, *CPhII*, III, p. 147, brief van Farnese aan Filips II, 2 september 1586; p. 466 30 januari 1590, Filips II aan Farnese.

²⁵³ J. LEFEVRE, *CPhII*, III, p. 66, brief van Filips II aan Farnese, 29 november 1585.

²⁵⁴ L. VAN DER ESSEN, *Farnese*, V, op. cit., p. 49-50, 57.

²⁵⁵ J. LEFEVRE, *CPhII*, III, p. 39, brief van Farnese aan Filips II, 30 juli 1585; p. 233, Farnese aan Filips II, 21 augustus 1587; p. 250, Farnese aan Filips II, 7 november 1587.

²⁵⁶ J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 56, brief van Farnese aan Filips II, 2 juni 1592.

AVILLA (DAVILLA), SANCHO D'²⁵⁷.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in 1576 in de verslagen van de Raad van State door secretaris Berty²⁵⁸.

Avilla, 21 september 1523 – 8 juni 1583.

Kapitein van de lijfwacht van de hertog van Alva.

Generaal.

Kapitein van de citadel in Antwerpen (1568-1572).

Echtgenoot van Catalina Gallo (1569). In 1574 hertrouwde hij met een 'doña Violenta', die dat jaar overleed.

Sancho d'Avilla's vader was een *hidalgo* (lid van de lage adel). Sancho werd kapitein van de infanterie in 1554. Tussen 1562 en 1567 was hij gouverneur van Pavia. In 1567 kwam hij naar de Nederlanden, als kapitein van de wacht van de hertog van Alva. Hij was een uitgesproken 'Albista'. In 1568 vocht hij in de slag bij Dalhem, Jemmingen en de Gete. Tussen 1568 en 1572 werd hij gouverneur in Antwerpen, waar hij onder andere de bouw van de citadel superviseerde. In 1572 ontzette hij Middelburg en hielp hij mee bij de ontzetting van Goes, onder leiding van Mondragon. Op 14 april 1574 versloeg hij het leger van Lodewijk en Hendrik van Nassau op de Mookerheide. Hij werd uitgenodigd in de Raad van Oorlog door Requesens. Politiek was hij een sterke tegenstander van Frédéric Perrenot de Granvelle, heer van Champagney, en van de hertog van Aarschot. Samen met Jeronimo Roda gaf hij de opdracht aan de Spaanse soldaten in de Antwerpse citadel om de aanval in te zetten op de troepen die hen bedreigden in 1576, wat leidde tot de Spaanse furie in Antwerpen. Filips II stelde voor om hem lid te maken van de ridderorde van Santiago, maar omdat hij Joodse voorouders had, werd deze benoeming geblokkeerd door de leiding van deze ridderorde²⁵⁹. In 1577 verliet hij de Nederlanden en in 1579 werd hij *Maestro de Campo general* van de troepen in Portugal, waar hij overleed in 1583.

BALLON, N. [BAGLIONE, PAULO].

Voorgesteld als lid van de Raad van Oorlog in 1630 door Filips IV in een brief aan Isabella²⁶⁰. Kampmeester en kolonel van de Italiaanse infanterie in het Spaanse leger.

De familie Baglione was een adellijke familie uit Perugia, waar verschillende condottieres (aanvoerder van huursoldaten) uit kwamen. Paulo Baglione was betrokken bij de belegering van Bergen op Zoom in 1622 en was één van de commandanten bij het beleg van Breda in 1624-1625²⁶¹. In 1626 en 1630 was ene 'Ballon' in Hulst²⁶². Spinola raadde in 1629 aan Isabella aan om deze Ballon te raadplegen, naast Gaspar de Valdes en Claude de Lannoy, de graaf van Motterie. In 1629 schreef Filips IV aan Isabella dat ze een mogelijk bestand met de rebellen moest bespreken met een reeks personen, waaronder 'Ballon', en geen enkele

²⁵⁷ Zie zijn biografie in R. FAGEL, *Protagonists of War*, op. cit., p. 115-197.

²⁵⁸ L.P. GACHARD, *CPhII*, IV, p. 483, 491-492, 506.

²⁵⁹ R. FAGEL, 'In dienst van Filips II', p. 143.

²⁶⁰ CCE, II, p. 538-539, brief van Filips IV aan Isabella, 24 juni 1630.

²⁶¹ Lambertus RIJCKE, *Bergen op den Zoom Belegghert op den 18 Iuly 1622 ende Ontleghert den 3 Octobris des selven Iaers*, Middelburg, 1623, p. 314; J.P.M. ROOZE en C.W.A.M. EIMERMAN, *De belegering van Breda door Spinola, 1624-1625*, Breda, 2004, p. 19, 23, 25-33, 62-64.

²⁶² CCE, II, p. 280, brief van Spinola aan Filips IV, 29 augustus 1626; p. 313, CCE, VI, brief van Aytona aan Filips IV, 7 maart 1630.

beslissing mocht nemen zonder diezelfde Ballon²⁶³. In een boek over de intrede van Isabella in Breda wordt gesproken van een Paulo Ballon, maestro de campo van de Italiaanse infanterie²⁶⁴. Wellicht kunnen we hem dus identificeren als Paulo Baglione, die inderdaad ook regelmatig werd aanbevolen door Filips IV aan Isabella²⁶⁵.

BANCHY, OCTAVIO DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode²⁶⁶.

? - 11 december 1653.

Italiaans kapitein.

Ridder (15 januari 1633).

Heer van Vyvere in Elversele.

Echtgenoot van Barbara Van Grevenbroeck en van Philippine-Thérèse de Bourgogne, genaamd de Falais, die na de dood van de Banchy hertrouwde in 1657 met Melchior-François Van den Bogaerden.

BEAUFFORT, CLAUDE DE

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door de baron de Reifenberg²⁶⁷.

? - Vercelli (Italië), 1617.

Maître de camp van de Waalse infanterie.

Gouverneur en kapitein van Renty.

Ridder.

Baron van Grincourt.

Heer van Cowin.

Echtgenoot van Cecile-Anne d'Ongnies (huwelijkscontract 2 april 1611).

BENAVENTE Y BENAVIDES, CHRISTOVAL.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de briefwisseling tussen aartshertogin Isabella en Filips IV in 1621-1622²⁶⁸. In 1630 werd hij opnieuw genoemd als een mogelijk lid door Filips IV, hoewel hij toen in Spanje verbleef.

? – 1649.

Veedor-generaal (1618-1622).

Ridder van de Orde van Sint-Jacob.

Ambassadeur van Spanje in Venetië (1624-1632) en Parijs (1632-1635).

Graaf van Fontanar (1643).

Echtgenoot van Leonor Neli de Rivadeneira en van Marina de Córdoba (1643).

Bij het vertrek van Spinola naar de Palts in 1618, kreeg Benavides de controle over de financiën van het leger²⁶⁹. In 1621 schreef Isabella aan Filips IV dat er een ruzie was

²⁶³ CCE, II, p. 454, brief van Filips IV aan Isabella, 6 juni 1629; p. 456 brief van Spinola (?) aan Isabella, 6 juni 1629; p. 514-515, brief van Filips IV aan Isabella, 3 februari 1630.

²⁶⁴ Jacques CALLOT, *Descripcion de la villa y sitio de Breda y entrada que hizo en elle S.A.S. La Señora Infanta Doña Isabel Clara Eugenia a los XII de iunio MDCXXV*, Antwerpen, 1628, p. 6.

²⁶⁵ R. VERMEIR, *In staat van oorlog, op. cit.*, p. 36, 39.

²⁶⁶ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, I, *op. cit.*, p. 215, 285.

²⁶⁷ Baron [Frédéric] DE REIFENBERG, *Recueil héraldique et historique des familles nobles de Belgique*, Antwerpen, 1845, p.180.

²⁶⁸ CCE, II, p. 27, brief van Isabella aan Filips IV, 16 augustus 1621; p. 62, Idem, 16 februari 1622.

²⁶⁹ CCE, II, p. 103, brief van Filips IV aan Isabella, 30 september 1622.

uitgebroken op een vergadering van de Raad van Oorlog tussen Benavides en Luis de Velasco, markies van Belveder. Omdat een verzoening onmogelijk bleek, kreeg Benavides in februari 1622 de toestemming om terug naar Spanje te gaan²⁷⁰. In 1642 was hij lid van de *Sala de gobierno* in Madrid, een junta opgericht door Olivares²⁷¹. Hij is de auteur van het traktaat *Advertencias para Reyes, Príncipes y Embaxadores*, Madrid, 1643.

BENAVIDES CARILLO Y TOLEDO, LUIS DE, MARKIES VAN CARACENA.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Michel Huisman, Jan Dhondt en Lucienne Van Meerbeeck²⁷².

1608-1668.

Kampmeester.

Surintendant van Duinkerken.

Landvoogd van de Nederlanden (1659-1664).

Markies.

Hij was betrokken bij vele veldtochten in de Nederlanden, o.a. die van 1634-1635. Tussen 1648 en 1656 was hij gouverneur van Milaan. In 1664 keerde hij terug naar Spanje.

Afbeelding 27 Borstbeeld van Luis de Benavides Carillo, markies van Caracena, landvoogd van de Spaanse Nederlanden, Artus Quellinus I, inv.nr. 701, foto: Rik Klein Gotink, Collectie KMSKA - Vlaamse Gemeenschap (public domain).

BERGHES, PHILIPPE-FRANÇOIS DE GLYMES DE²⁷³.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in *Quartiers généalogiques des familles nobles* en in J. Van de Leene, *Theatre de la noblesse*²⁷⁴.

17 september 1646 – 12 september 1704.

Kapitein (1676).

‘Sergeant-général de bataille’ (1681-1693).

Gouverneur van Bergen (1689-1691).

Gouverneur en algemeen kapitein in Henegouwen (1690-1700).

²⁷⁰ J. LEFEVRE, ‘Le ministère espagnol’, *op. cit.*, p. 216.

²⁷¹ J.H. ELLIOTT, *The Count-Duke Olivares*, *op. cit.*, p. 644.

²⁷² M. HUISMAN, J. DHONDT en L. VAN MEERBEECK, *Les Relations militaires des années 1634 et 1635*, *op. cit.*, p. 58.

²⁷³ Zie ook Alphonse LE ROY, ‘Berghes, Philippe-François de Glymes, prince de’, *Biographie Nationale*, 2, Brussel, 1868, kolom 239-240; P. JANSSENS, L. DUERLOO, *Wapenboek*, deel A-E, *op. cit.*, p. 245-246; E. ROOMS, *De organisatie*, *op. cit.*, p. 419, 431, 447.

²⁷⁴ *Quartiers généalogiques des familles nobles*, p. 38; J. VAN DE LEENE, *Theatre de la noblesse*, *op. cit.*, p. 119.

Gouverneur van Brussel (1695).

Graaf van Grimbergen, baron van Arquennes, pair van Cambrésis.

Prins de Berghes (1686).

Ridder in de Orde van het Gulden Vlies (1694).

Heer van Mechelen, Feluy, Cataing, Montigny, Berlemont, Saint-Amand.

Echtgenoot van Marie-Jacqueline de Lalaing (21 januari 1674), baronnes van Gaasbeek, dochter van Pierre-Jacques-Procope de Lalaing, lid van de Raad van Oorlog.

Zijn grootvader Godefroid de Berghes was kapitein van de cavalerie en werd baron van Stabroek en graaf van Grimbergen in 1625. Zijn oom Ignace de Berghes was luitenant van koninklijke lijfwacht.

BERLAYMONT, CHARLES DE²⁷⁵.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een brief van Maximilien Morillon aan Antoine Perrenot de Granvelle van 9 juni 1572²⁷⁶.

Namen, juni 1510 – Namen, 4 juni 1578.

Gouverneur van Namen (1554).

Bevelhebber van een ordonnantiebande.

Lid van de Raad van State (1554-1578).

Voorzitter van de Raad van Financiën (1557).

Lid van de Raad van Beroerten.

Ridder van de Orde van het Gulden Vlies (1556).

Graaf van Berlaymont (1574).

Heer van Floyon, Hierges en Beuraing.

Echtgenoot van Adrienne de Ligne Barbençon.

Afbeelding 28: Zilveren rekenpenning met portret van Charles de Berlaymont, 1576, Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

Berlaymont kwam uit de landadel uit Henegouwen.

Onder Karel V leidde hij o.a. de belegering van Longwy en de constructie van de citadel van Charlemont. Samen met zijn patroon Antoine Perrenot

de Granvelle en Viglius van Aytta was hij één van de voornaamste raadgevers van Margaretha Van Parma. Hoewel hij onder Alva belangrijke posities bekleedde, pleitte hij toch regelmatig tegen de harde lijn en de fiscale politiek van de hertog. In 1575 was hij samen met de andere leden van een uitgebreide Raad van State voor vredesonderhandelingen. Gustaaf Janssens beschreef hem als lid van de 'loyale oppositie'²⁷⁷. Hij werd gevangengenomen door de Staten-Generaal en werd de voornaamste raadgever van Don Juan.

²⁷⁵ Général GUILLAUME, 'Berlaymont, Charles Comte de' in *Biographie Nationale*, 2, Brussel, 1868, kolom 250-254; Michel BAELDE, *De collaterale raden*, op. cit., p. 232; P. JANSSENS en L. DUERLOO, *Wapenboek*, op. cit., p. 248; Anton VAN DER LEM, 'Berlaymont, Charles de', <https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/B/Pages/berlaymont.aspx>; V. SOEN, 'Collaborators and parvenus?', op. cit., p. 20-38; V. SOEN, *Vredehandel*, op. cit., p. 329.

²⁷⁶ E. POULET en C. PIOT, *La Correspondance de Granvelle*, IV, op. cit., p. 252, 9 juni 1572.

²⁷⁷ G. JANSSENS, *Brabant in het verweer*, op. cit., p. 248-250, 254.

BERLAYMONT, CLAUDE DE, HEER VAN HAULTEPENNE²⁷⁸.
Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog in 1583²⁷⁹.
1555 – 14 juli 1587.
Kapitein van de wacht van Alexander Farnese.
Kolonel.
Lid van de Raad van State.
Gouverneur van Friesland.
Gouverneur van Gelre (1585-1587).
Gouverneur van Charleville en Breda.
Echtgenoot van Adriana Van Brimeu.

Hij was de jongste zoon van Charles de Berlaymont. In 1576 werd hij samen met zijn broer Lancelot gearresteerd in naam van de Staten en opgesloten, samen met zijn vader. Hij trok mee met Don Juan naar Namen. Na de slag bij Gembloux kreeg hij een regiment toegewezen, die hij de naam 'Haultepenne' gaf. In 1580-1581 waren zijn troepen ingekwartierd in de meierij 's-Hertogenbosch²⁸⁰. Hij veroverde Breda en Eindhoven (1581²⁸¹) en bleef in die streek in 1582, maar was ook betrokken bij een operatie om Francisco Verdugo te steunen in Friesland. In juni 1583 vocht hij in de slag bij Steenberghe²⁸². In opdracht van Farnese voerde hij in 1584 en 1585 onderhandelingen met Brugge en Nijmegen²⁸³. In 1585 heroverde hij 's-Hertogenbosch²⁸⁴. Farnese deed regelmatig beroep op zijn advies²⁸⁵. In februari 1586 moest hij Nijmegen opgeven en zich terugtrekken in het Land van Kleef²⁸⁶. In 1587 veroverde hij Ruhrort, Gelder en Eindhoven, en raakte gewond bij 's-Hertogenbosch waarna hij enkele dagen later overleed²⁸⁷.

BERLAYMONT, FLORENT DE²⁸⁸.
Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog, 1585²⁸⁹.
Ca. 1550 - Namen, 8 april 1626²⁹⁰.

²⁷⁸ C.A. RAHLENBECK, 'Berlaymont, Claude de', *Biographie Nationale*, 2, Brussel, 1868, kolom 254-255.

²⁷⁹ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 13 juni en 22 december 1583.

²⁸⁰ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 35, brief van Farnese aan Filips II, 13 juni 1580; p. 152, idem, 17 april 1581.

²⁸¹ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 178, felicitatiebrief van Farnese aan Claude de Berlaymont, heer van Haultepenne, 3 juli 1581; p. 220, idem, 15 oktober 1581.

²⁸² J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 405, brief van Farnese aan een onbekende bestemming, 9 september 1583; L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse*, III, *op. cit.*, p. 124.

²⁸³ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 484, brief van Farnese aan de magistraat van Brugge, 11 juni 1584; J. LEFÈVRE, *Correspondance Philippe II*, III, p. 1, brief van Farnese aan de magistraat van Nijmegen, 3 januari 1585.

²⁸⁴ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 52, brief van Filips II aan Farnese, 20 september 1582.

²⁸⁵ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 73, 31 december 1585, brief van Farnese aan Filips II; p. 87, brief van Farnese aan Filips II, 28 februari 1586; p. 117, brief van Farnese aan Filips II, 27 mei 1586.

²⁸⁶ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 85, brief van Farnese aan Filips II, 28 februari 1586.

²⁸⁷ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 203, brief van Farnese aan Filips II, 28 april 1587; p. 233, brief van Farnese aan Filips II, 21 augustus 1587.

²⁸⁸ A.L.P. DE ROBAULX DE SOUMOY, *Mémoires de Frédéric Perrenot sieur de Champagny 1573-1590*, Brussel, 1860, p. 74-75 (noot 4); Général GUILLAUME, 'Berlaymont, Florent de', *Biographie Nationale*, 2, Brussel, 1868, kolom 255-257; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, *op. cit.*, p. 296-299.

²⁸⁹ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, Stabroek, 29 oktober 1585.

Gouverneur van Namen en Artois (1579).

Gouverneur van Gelre (1587).

Gouverneur van Luxemburg (1604).

Graaf van Berlaymont (1578).

Graaf van Lalaing (1582).

Heer van Floyon.

Ridder in de Orde van het Gulden Vlies (1584).

Echtgenoot van Hélène de Melun, zus van Robert de Melun, lid van de Raad van Oorlog en weduwe van de graaf van Montigny²⁹¹. Later huwde hij Margaretha de Lalaing, dochter van Philippe de Lalaing, lid van de Raad van Oorlog.

Hij was een zoon van Charles de Berlaymont en een broer van Claude (heer van Haultepene) en Gillis (heer van Hierges), allen ook lid van de Raad van Oorlog. In 1572 was hij kapitein en in 1575 werd hij benoemd tot kolonel. In 1576 koos hij kortstondig de kant van de Staten, werd gearresteerd door Julian Romero in Antwerpen, en verzoende zich al snel met Don Juan en de Spaanse koning. Hij volgde zijn broer Gilles op als gouverneur van Namen en Artois. In 1583 voerde hij een missie uit naar de Franse koning Henri III²⁹². In 1593 leidde hij in Luxemburg de verdediging tegen de inval van Filips van Nassau²⁹³. In januari 1595 was hij lid van de 'Jointe des notables', een tijdelijke adviescommissie die bestond uit hoge clerici en edellieden en die vergaderde over maatregelen om de crisis in het land te bezweren. In juni 1595 werd hij op zending gestuurd om verslag uit te brengen aan Filips II over de toestand van het land²⁹⁴. Hij begeleidde Albrecht op zijn reis naar Spanje, toen deze ging trouwen met Isabella. In 1597 voerde hij een diplomatieke zending voor Albrecht naar Denemarken, de graaf van Emden en de Hanzesteden²⁹⁵. Hij was betrokken bij het beleg van Oostende en de veldtochten van Spinola over de Rijn in 1605-1606²⁹⁶.

Afbeelding 29. Florent de Berlaymont afgebeeld in 'les seigneurs de la Toison' in de begrafenisstoet van aartshertog Albrecht. Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

²⁹⁰ In 1581 schreef hij dat hij 31 jaar oud was, dus moet hij geboren zijn ca. 1550, J. LEFÈVRE, *Correspondance Philippe II*, tome II, p. 170, brief van Florent de Berlaymont aan Farnese, 9 juni 1581.

²⁹¹ Farnese schreef in 1581 dat Florent de Berlaymont wilde trouwen met haar, en dat haar broer Robert de Melun dit steunde, J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 189, brief van Farnese aan Filips II, 11 augustus 1581.

²⁹² J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 393, brief van Catharine de Medici aan Farnese, 25 juni 1583.

²⁹³ J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 140, brief van Mansfeld aan Filips II, 12 februari 1593; p. 143, brief van de graaf van Fuentes aan Filips II, 20 februari 1593.

²⁹⁴ J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 280, Dossier over de 'jointe des notables', 30 januari 1595; p. 311-312, brief van de graaf van Fuentes aan Filips II, 27 juni 1595, p. 333, brief van Filips II aan Albrecht, 13 januari 1596.

²⁹⁵ J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 408, brief van Albrecht aan Filips II, 9 april 1597; p. 409, brief van Filips II aan Albrecht, 21 april 1597.

²⁹⁶ W. THOMAS, 'La rivalidad', *op. cit.*, p. 295.

BERLAYMONT, GILLIS DE, HEER VAN HIERGES²⁹⁷.

? - bij Maastricht, 18 juni 1579.

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog, 1579.²⁹⁸

Commandant van de wacht van Don Juan.

Commandant van de artillerie

Kampmeester van de Waalse troepen.

Gouverneur van Friesland, Gelderland en Overijsel (1572).

Gouverneur van Charlemont (1578)

Gouverneur van Namen en Artois (1578).

Lid van de Raad van State (2 september 1577).

Hoofd van Financiën.

Lid van de Orde van het Gulden Vlies (1572).

Echtgenoot van Lambert de Croÿ.

Oudste zoon van Charles de Berlaymont. Hij werd benoemd tot kolonel in de Waalse infanterie door Margaretha Van Parma in 1566, onderscheidde zich bij het beleg van Valenciennes onder Noircarmes (1567) en vocht in de slag van Jemmingen (1568), het beleg van Haarlem (1573) en de slag op de Mokerheide (1574). In 1575 nam hij Oudewater en Schoonhoven in. Hij speelde een belangrijke rol onder Alva, die hem omschreef als een ‘muy bien cavallero’²⁹⁹. In 1577 hielp hij Don Juan om zich meester te maken van Namen. Hij leidde de artillerie tijdens het beleg van Maastricht in 1579, waar hij sneuvelde³⁰⁰.

BERLO, WIJNAND VAN³⁰¹.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een procesdossier van de Raad van Brabant uit 1640-1650³⁰².

? – voor ca. 1664.

Baron van Berlo.

Heer van Nieuwenhove.

‘Sergeant-général de bataille’ (1659-1664).

BERWOUTS, GUILLAUME.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*³⁰³.

²⁹⁷ A.L.P. DE ROBAULX DE SOUMOY, *Mémoires de Frédéric Perrenot sieur de Champagne*, op. cit., p. 72-73 (noot 1); Général GUILLAUME, ‘Berlaymont, Gilles de baron de Hierges’, *Biographie Nationale*, 2, Brussel, 1868, kolom 257-265; Michel BAELDE, *De collaterale raden*, p. 233; Michel BAELDE en Anton VAN DER LEM, ‘Berlaymont, Gilles van, baron van Hierges’ in <https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/B/Pages/berlaymontgilles.aspx>

²⁹⁸ Vermeld als ‘comte de Berlaymont’ (titel die hij erfde van zijn vader Charles), in Brussel, ARA, Audiëntie 1782/3, 26 en 27 april, 7 en 11 mei 1579, drie niet gedateerde vergaderingen 1579.

²⁹⁹ Gustaaf JANSSENS, ‘Het “politiek testament” van de hertog van Alva’, op. cit., p. 464-465.

³⁰⁰ J. BROUWER, *Kronieken van Spaanse soldaten*, op. cit., p. 283.

³⁰¹ Hij wordt vermeldt als ‘sergeant-general de bataille’ van 1659 tot 1665, E. ROOMS, *De organisatie*, op. cit., p. 446, maar hij overleed wellicht rond 1664, want in dat jaar begint een proces over zijn testament tussen Anne Louise de Berlo en Jenne Marie de Berlo, Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel 2298, 1664-1668.

³⁰² Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, 1152, proces van Wijnand, baron van Berlo, lid van de Raad van Oorlog c. Anne d’Oijenbrugge de Duras, barones-douairière van Berlo en vrouwe van Keerbergen over cijzen in Bicht en Grevenbicht, 1640-1650.

Kampmeester.
Eerste sergeant-generaal van het leger in de Nederlanden.
Gouverneur, groot-baljuw en kapitein van Aire³⁰⁴.
Ridder.
Heer van Neutel, Rosport, Raillen en Reynich.
Echtgenoot van Catherine de Brouhoven.

Guillaume Berwouts was één van de kapiteins die aanwezig was in het belegerde Maastricht in 1632, en die daarvoor de titel van ridder kreeg op voorspraak van Isabella³⁰⁵. In 1646 schreef hij vanuit Aire dat hij dertig jaar in dienst was van de vorst³⁰⁶.

BETTE, GUILLAUME (WILEM).
Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*³⁰⁷.
? - Duinkerken, 23 juni 1658.
Kolonel in de infanterie.
Almirante general (1645-1646)³⁰⁸.
Grootbaljuw van Gent.
Waarnemend gouverneur van Maastricht (1632).
Gouverneur van Limburg en de Landen van Overmaas (1635).
Stadhouder van Opper-Gelre (1640-1646).
Admiraal-gouverneur van Duinkerken en Superintendent van de havens van West-Vlaanderen (1646).
Heer van Angrelle, Autreppe, Essegem, Croix, Gosette, Hollebeke, Claireau, Impen, Hofstade, Muisbroek-Ekeren en De Gruute bij Gent.
Baron van Peronne.
Markies van Lede (3 augustus 1633).
Ridder in de Orde van Sint-Jacob (1634).
Echtgenoot van Anne-Marie de Hornes.

Hij verdedigde Maastricht bij het beleg in 1632, was betrokken bij de militaire campagnes van 1634-1635, ontzette Mardiques in 1646, verdedigde Duinkerken in hetzelfde jaar maar moest daarbij capituleren³⁰⁹. Hij sneuvelde bij het beleg van Duinkerken door Turenne.

³⁰³ *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne, 1661-1689*, Mechelen, 1779, p. 66; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire, op. cit.*, I, p. 337 en III, p. 1371.

³⁰⁴ Hij was zeker gouverneur van Aire in 1644, P. HENRARD, *Relations des campagnes de 1644 & 1646, op. cit.*, p. XX, XXI, XXV, 30-31, 33.

³⁰⁵ Lijst van de namen in L.P. GACHARD, *Annalectes historiques, 7e série*, in *Compte rendu des séances de la Commission Royale d'Histoire ou Recueil de ses bulletins*, deuxième série, 12, Brussel, 1859, p. 472.

³⁰⁶ P. HENRARD, *Relations des campagnes de 1644 & 1646, op. cit.* p. XII.

³⁰⁷ *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne, 1630-1639*, Mechelen, 1779, p. 15-16; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire, I, op. cit.*, p. 190; Zie ook P.J. BLOK, P.C. MOLHUYSEN, *Nieuw Nederlandsch Biografisch woordenboek, deel 1*, Leiden, 1911, p. 325-326; P. JANSSENS en L. DUERLOO, *Wapenboek, A-E, op. cit.*, p. 264.

³⁰⁸ R. VERMEIR, *In staat van oorlog, op. cit.*, p. 326.

³⁰⁹ M. HUISMAN, J. DHONDT en L. VAN MEERBEECK, *Les Relations militaires des années 1634 et 1635*, p. 44, 57, 63, 65, en passim; P. HENRARD, *Relations des campagnes de 1644 & 1646, op. cit.* p. 141, 161, 187, 231.

BETTENCOURT, PHILIPPE DE

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode³¹⁰.

Ridder (29 december 1595).

Pair d'Aix, in Artois.

Heer van Carency, Lacques, Penin.

Echtgenoot van Catherine Damant.

BLYLEVEN, HILAIRE

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*³¹¹.

? - Gelre, 23 september 1606.

Luitenant-kolonel en sergeant majoor in het regiment van de baron de Hachicourt.

Ridder.

Echtgenoot van Marie Triest, broer van Philipe Triest, lid van de Raad van Oorlog.

BOISOT (BOISSCHOT), JACQUES (DE)

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een procesdossier voor de Raad van Brabant van zijn weduwe uit 1630-1631³¹².

? - vóór 1630.

Luitenant van de markies van Spinola.

Kapitein.

Echtgenoot van Josyne Maes.

BONIÈRES, PHILIPPE DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode³¹³.

? - 16 september 1663.

Kampmeester.

Gouverneur van Béthune, La Motte aux Bois en Saint-Venant³¹⁴.

Echtgenoot van Honorine Du Pont (1638).

Werd gevangen genomen tijdens de slag bij Lens.

BONOURS, CHRISTOPHLE DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog op het titelblad van zijn boek over het Beleg van Oostende (1601-1604) uit 1628³¹⁵.

Kapitein in het regiment van kolonel Nicolas Catrice.

Aanwezig tijdens het Beleg van Oostende.

³¹⁰ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, *op. cit.*, p. 1909.

³¹¹ *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne, 1661-1686*, Mechelen, 1779, p. 149. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire* IV, *op. cit.*, p. 1916.

³¹² Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de procureur-generaal 3722, De weduwe en erfgenamen van wijlen Hendrick Van Erp cum suis, kinderen en erfgenamen van wijlen Nicolas van Erp c. Josyna Maes, weduwe van wijlen Jacques Boisot (Boischot), luitenant van de markies de Spinola, lid van de Raad van Oorlog en kapitein, over een obligatie ten voordele van jonker Willem van Erp.

³¹³ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, II, *op. cit.*, p. 921.

³¹⁴ Hij was gouverneur van Bethune in 1644, P. HENRARD, *Relations des campagnes de 1644 & 1646*, *op. cit.* p. XVI, 18, 96, 156.

³¹⁵ C. DE BONOURS, *Le memorable siege d'Ostende*, *op. cit.*; W. THOMAS, 'La rivalidad', *op. cit.*, p. 281 en *passim*.

BOURNONVILLE, JEAN-FRANÇOIS-BENJAMIN DE³¹⁶.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn rekeningen als baljuw van Oudenaarde, 1695-1703³¹⁷.

1634 – 1719.

Kapitein.

Luitenant-Generaal.

Gouverneur van Lier (1681-1695).

Gouverneur van Oudenaarde (1693-1694)

Baljuw van Oudenaarde (1695-1703).

Ridder in de Orde van Sint-Jacob.

Markies.

Echtgenoot van Marie de Perapertussa en vervolgens van Claire-Ferdinande de Sainte Aldegonde-Noircarnes (1634-1697).

BOURNONVILLE, OUDART DE³¹⁸.

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog voor 1581-1584³¹⁹.

Ca. 1533 – Brussel, 28 december 1585.

Gouverneur van Leuven (1568).

Gouverneur van Atrecht.

Gouverneur van Hesdin en Artois (1578).

Lid van de Raad van State (1579).

Hoofd van de Raad van Financiën (1584).

Heer van Capres, Barlin en Houillefort.

Graaf van Hennin-Liétard (7 september 1579).

Echtgenoot van Marie-Christine van Egmont, dochter van Lamoraal van Egmont (huwelijkscontract 17 juni 1581).

Oudart de Bournonville was opgeleid aan het Hof van Karel V en nam deel aan de oorlog tegen de protestanten in Duitsland (1547-1548) en bij Metz (1552). Hij tekende het smeekschrift van de Edelen, maar vocht aan de Spaanse kant tijdens het beleg van Valenciennes samen met Philippe de Noircarnes (1567), in de slag bij Jemmingen (1568), het beleg van Mons (1572) en Haarlem (1573). In 1576 koos hij de kant van de Staten, die hem benoemden tot gouverneur van Atrecht. In hetzelfde jaar werd hij in Antwerpen gevangen genomen door muitende soldaten. Hij verzoende zich vervolgens een tweede keer met de Spaanse koning in november 1578, in de Staten van Artois, o.a. in ruil voor de positie van gouverneur van Artois en Hesdin³²⁰. Hij was een rivaal van Robert de Melun, markies van Richebourg.

³¹⁶ Zie ook DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire I*, op. cit., p. 290; E. ROOMS, *De organisatie*, op. cit., p. 425, 438; C. BRUNEEL en J.P. HOYOIS, *Les grands commis*, op. cit., p. 117.

³¹⁷ Brussel, ARA, RK, 13640, 1695-1703.

³¹⁸ C.A. RAHLENBECK, 'Bournonville, Oudart de', *Biographie Nationale*, 2, Brussel, 1868, kolom 862-863; V. SOEN, *Vredehandel*, p. 329-330; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, op. cit., p. 347-349.

³¹⁹ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, augustus of september en een niet gespecificeerde datum in 1581, 11 januari en 15 oktober 1582; 22 december 1583 en 26 januari 1584.

³²⁰ L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse*, II, op. cit., p. 106-109, 111.

BOURNONVILLE, WOLFGANG-GUILLAUME DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn testament uit 1674³²¹.

Kolonel (1650, 1660).

‘Sergeant-général de bataille’ (1674).

Commandant van de stad Mons ad interim (1681).

Kapitein-Generaal en grootbaljuw van Henegouwen ad interim (1681).

Burggraaf van Barlin.

Echtgenoot van Marie-Bonne de Harchies.

BRANDEN, FRANCISCO VAN DEN.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in twee procesdossiers van de Raad van Brabant uit 1635-1637 en 1639-1642, en in een procesdossier uit de Raad van Vlaanderen, uit 1648-1652³²².

Luitenant-kolonel³²³.

Echtgenoot van Lucretia Vasseur (overleden voor 1638).

BRAVO DE LAGUNA, JEAN (JUAN)³²⁴.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een brief van Isabella aan Filips IV uit 1623³²⁵.

Slotvoogd van Antwerpen.

In 1606 werd hij naar de Nederlanden gestuurd. Filips IV zette hem in 1621 als vervanger op een lijst van personen die het bestuur in de Nederlanden moesten uitoefenen bij een eventueel overlijden van Isabella. De Spaanse koning schreef in juni 1629 dat hij betrokken moest worden in overleg over een eventueel bestand. Isabella schreef daarop dat hij te oud was en beter vervangen zou worden. Een jaar later werd hij opnieuw door Filips IV voorgesteld als deel van een collectief leiderschap over het leger, wat uiteindelijk niet doorging.

BRYAS, JACQUES DE³²⁶.

Voorgesteld als lid van de Raad van Oorlog door Filips II in 1578, vermeld als lid van de Raad van Oorlog op de graftombe van zijn vrouw Jeanne de la Cressonnière (gestorven in 1584) in de kerk van Mariembourg³²⁷.

³²¹ Brussel, ARA, Familiearchief Ursel, W 130, Testament 28 december 1674. Zie ook A. GRAFART, *Inventaire des archives de la famille d’Ursel*, Toegangen Algemeen Rijksarchief T 283, Brussel, 1964.

³²² Brussel, RABRU, Raad van Brabant, Processen particulieren, 9232 (voorlopig nummer) Francisco Van den Branden c. Jacques Nerinckx over verhuur van een huis in Antwerpen (vermelding Raad van Oorlog in kopie akte notaris Rousseau, 13 oktober 1635), 1635-1637; 9222 (voorlopig nummer) Francisco Van den Branden c. Francisco Vasseur en later zijn weduwe over de nalatenschap van Lucretia Vasseur, 1638-1641 (vermelding Raad van Oorlog in kopie akte notaris Jan Mendes de Salas, 4 oktober 1639); Gent, Rijksarchief Gent, Raad van Vlaanderen, 28591, Francisco van den Brande, lid van de Raad van Oorlog c. schepenen van Kallo, gedaagde + Filips de Bendele en cons., int.: successie (afstand van landerijen te Kallo), 1648-1652.

³²³ In een proces van de Raad van Brabant van François Vasseur en Francisco Van den Branden tegen Carel Hellemans over een nalatenschap werd Van den Branden in 1635 omschreven als ‘voormalig’ luitenant-kolonel, Brussel, Raad van Brabant, Processen particulieren, 9340 (voorlopig nummer, vermelding in ‘antwoorde’).

³²⁴ CCE, II, p. 454, brief van Filips IV aan Isabella, 6 juni 1629; p. 492, brief van Isabella aan Filips IV, 14 november 1629; G. PARKER, *The Army*, op. cit., p. 279; R. VERMEIR, *In staat van oorlog*, op. cit., p. 14, 36; F. GONZALEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi*, op. cit., p. 220-222.

³²⁵ CCE, II, p. 128, brief van Isabella aan Filips IV, 3 juni 1623.

³²⁶ A. DE ROBAULX DE SOUMOY, ‘Bryas, Jacques de’, *Biographie Nationale*, 3, Brussel, 1872, kolom 130-133; Brussel, ARA, Audiëntie, Zendbrieven, 1811/1.

1512 – 1593?

Kolonel van de Waalse infanterie.

Gouverneur van Renty (ca. 1549-1557)³²⁸.

Gouverneur van Mariembourg (1563-1583) en Bapaume (1570)³²⁹.

Gouverneur ad interim in Namen, bij afwezigheid van Charles Berlaymont.

Echtgenoot van Jeanne de la Cressonnière (1536).

De Bryas was één van de trouwste luitenanten van Philippe de Noircarmes in 1566 en vocht in het leger van Alva in 1568. Op 7 december 1578 stelde Filips II voor aan Farnese om hem op te nemen in de Raad van Oorlog³³⁰. In 1583 volgde zijn zoon Jacques hem op als gouverneur van Mariembourg³³¹. Diens zoon Henri zou ook gouverneur van Mariembourg worden, alsook lid van de Raad van Oorlog.

Afbeelding 30: Graftombe van Jeanne de la Cressonnière in de kerk van Mariembourg, met vermelding van het lidmaatschap van de Raad van Oorlog van haar echtgenoot Jacques de Bryas, Wikimedia Commons.

BRYAS, HENRI DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*³³².

Kampmeester.

Gouverneur van Mariembourg (1657).

Baron van Granges.

Echtgenoot van Philipotte de Fourneau en Renée de Glimes.

Kleinzoon van Jacques de Bryas, lid van de Raad van Oorlog.

³²⁷ *Épigraphie du département de Pas-de-Calais*, tome VI, Atrecht, 1908, p. 284.

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tombe_de_Jeanne_de_La_Cressonni%C3%A8re,_%C3%A9pouse_de_Jacques_de_Brias.jpg. Zie ook *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne, 1630-1631*, Mechelen, 1779, p. 116-117; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire, op. cit.*, I, p. 311.

³²⁸ Correspondentie met Jacques de Bryas als gouverneur van Renty in Brussel, ARA, Audiëntie, 107, f° 26 (1553); 108, f° 112 (1554); 111, f° 59 (1555); 113, f° 326 (1557).

³²⁹ L.P. GACHARD, *CPhII*, II, p. 138, brief van Filips II aan Alva, 4 juli 1570.

³³⁰ J. LEFEVRE, *CPhII*, I, p. 449 brief van Filips II aan Farnese, 7 december 1578; p. 523, Farnese aan Filips II, 21 februari 1579.

³³¹ J. LEFEVRE, *CPhII*, II p. 392-393, brief van Farnese aan Filips II, 21 juni 1593.

³³² *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne, 1630-1639*, Mechelen, 1779, p. 117. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, I, *op. cit.*, p. 312.

CALANCHA, DON LOUIS DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een procesdossier voor de Raad van Brabant, in een zaak over de nalatenschap van zijn weduwe uit 1649³³³.

Echtgenoot van Angela de Saint-Victor.

CALVO, JEAN.

Vermeld als ‘Conseiller de Guerre’ door Joseph Lefèvre³³⁴.

Contador ad-interim van het leger van prins Thomas van Savoie (benoemd in 1634).

Echtgenoot van Marie de Merxem (gehuwd 16 oktober 1632)³³⁵.

CAMARGO, LOUYS DE³³⁶.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een vonnis van de Raad van Vlaanderen, door Joseph Van de Leene en in de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*³³⁷.

? – 11 april 1639.

Ridder (1608).

Kapitein van een compagnie kurassiers (cavalerie).

Echtgenoot van Barbe Van der Beken en Margriete Van Coorenhuuse.

Kapitein Louis de Camargo was in Gravelines tijdens de campagne van 1644³³⁸. Zijn dochter Anne-Marie huwde in 1624 met Adrien Triest, kapitein. Een Louis de Camargo werd samen met zijn broers Theodore, Jean-Baptiste, Gabriel, Ignace en François verheven tot baron van het Heilig Roomse Rijk in 1630.

CANTELMO, ANDREA.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een brief van aartshertog Ferdinand van 29 oktober 1640, geciteerd door Victor Coremans³³⁹.

³³³ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, 1168 proces tussen Don Johan de Rosales, commissaris-generaal van de cavalerie in Estremadura, man van Constantia de Calancha c. Jan van Ranst over de nalatenschap van Angela de Saint-Victor, weduwe van Louis de Calancha, lid van de Raad van Oorlog, 1649.

³³⁴ Joseph LEFÈVRE, ‘La compénétration Hispano-Belge dans les Pays-Bas catholiques pendant le XVIIe siècle’, *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 1937, dl. XVI, p. 599-621, aldaar p. 606, 620. Zie ook J. LEFÈVRE, *La secrétairerie d’état et de guerre, op. cit.*, p. 233.

³³⁵ Brussel, RABRU, Parochieregisters Onze-Lieve-Vrouw-ter-Kapellekerk (beschikbaar online). Volgens J. LEFÈVRE, ‘La compénétration’, p. 606 huwde hij op 31 mei 1651 met Isabelle De Lantsheer, ook in de Kapellekerk, maar deze akte hebben we niet gevonden.

³³⁶ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, I, *op. cit.*, p. 382, IV, p. 1926; P. JANSSENS en L. DUERLOO, *Wapenboek*, deel A-E, *op. cit.*, p. 442.

³³⁷ Kortrijk, Rijksarchief Kortrijk, *Mélanges Généraux*, 35, Vonnis van de Raad van Vlaanderen in de zaak tussen Adriaene van Cauwenburch, vrouw van Oplinter, douairière van wijlen Willem van Coornhuuse, gewezen voorzitter van de Raad van Vlaanderen; Louis de Camargo, ridder van de Raad van Oorlog, gehuwd met Margriete van Coorenhuuse en Filips Dehorosco, ridder, heer van Quienville, Doorent, hoogbaljuw en burggraaf van Sint-Winoksbergen, gehuwd met Adriaene van Coornhuuse, eisers c. jonkheer Charles van Coornhuuse, heer van Oplinter, verweerder, 1634. J. VAN DE LEENE, *Theatre de la noblesse, op. cit.*, geen paginanummering, vermelding bij de bespreking van het wapenschild van de familie Van der Beken; *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne*, Mechelen, 1779, p. 160.

³³⁸ P. HENRARD, *Relations des campagnes de 1644 & 1646, op. cit.*, p. 37. In dezelfde stad was toen ook een baron de Camargo, commissaris-generaal.

³³⁹ Victor A. COREMANS, ‘L’an 1640. Tableau historique, d’après les archives de la Secrétairerie d’État de l’Allemagne et du Nord’, in *Compte-Rendu des Séances de la Commission Royale d’Histoire ou Recueil de ses Bulletins*, XIII, 1847, p. 432. Zie ook Agostino LAURO, ‘Cantelmo Andrea’, in *Dizionario biografico degle*

Pettorano (Italië), 2 augustus 1598 of 1599 – Alcubiere (Spanje), 5 november 1645.
 Generaal van de artillerie (1637-1639, 1641-1643).
 Generaal van de cavalerie (1643).
 Maestro de Campo general (1640).
 Prins van Pettorano.
 Hertog van Popoli.

Tussen 1620 en 1630 was hij militair actief in Italië, o.a. in Valtelina en in de Mantuaanse successieoorlog. Na zijn overplaatsing naar de Nederlanden, was hij in 1632 één van de verdedigers van Maastricht. In 1635 was hij o.a. betrokken bij de verdediging tegen de inval van de Fransen en bij de tegenaanval in Picardië³⁴⁰. Hij leidde als artilleriegeneraal de slag bij Kallo in 1638. Bij de schilder Peter Snayers bestelde hij een monumentaal schilderij waarop hij als legeraanvoerder is afgebeeld in deze veldslag. In 1643 werd hij geportretteerd door Michaelina Wautier. Het portret zelf is verloren gegaan, maar een gravure van Paulus Pontius is wel bewaard. Het onderschrift van de gravure vermeldt o.a. ‘eudem regi a summis bellis concilis’, een andere verwijzing naar de Raad van Oorlog. De Hollandse dichteres Anna Roemers Visscher vermeldde hem in een gedicht nadat ze hem had ontmoet bij Erycius Puteanus in Leuven. Cantelmo was een vriend van Puteanus, die één van zijn brievenbundels aan hem opdroeg. In *Sedigh leven, Daghelycks Broodt* weidde hij daarenboven de volgende regels aan Cantelmo:

Afbeelding 31: Portret van Andrea Cantelmo, Paulus Pontius, naar Michaelina Wautier, 1643. Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

“Acht ghy krieghs-roem, Konings-helm?
 Volgt goe leyders, volgt CANTELM.
 Volgt het Beeldt van desen Heldt,
 BOECK EN SWEERDT, als wijs gheweld”³⁴¹

Cantelmo schreef een niet bewaard gebleven traktaat over krijgskunst en zou de eerste zijn geweest die op een slagveld gebruik maakte van exploderende vaten of ‘mijnen’. In 1643 vocht hij mee in de slag bij Rocroi. In 1644 werd hij naar Spanje geroepen, waar hij lid werd van de *Consejo de Guerra* en een leidende rol speelde in de campagne tegen Catalonië.

Italiani, XVIII, Rome, 1975, p. 257-259; Katelijne VAN DER STIGHELEN, ‘Andrea Cantelmo 1643’ in Katelijne VAN DER STIGHELEN, *Michaelina Wautier, 1604-1689 Triomf van een vergeten talent*, Antwerpen, 2018, p. 156-161.

³⁴⁰ R. LESAFFER, *Defensor Pacis*, op. cit., p. 201, 203; M. HUISMAN, J. DHONDT en L. VAN MEERBEECK, *Les Relations militaires des années 1634 et 1635*, op. cit., p. 43, 58, 82, 124, 151, 169, 171, 173, 178, 188.

³⁴¹ Erycius PUTEANUS, *Sedigh leven, Daghelycks Broodt* (1639), ingeleid, uitgegeven en toegelicht door Hugo DEHENNIN, Gent, 1999, 223, 302.

CAPIZUCCHI, CAMILLO³⁴².

Vermeld door Famiano Strada en Paolo Rinaldi als aanwezig in vergaderingen van de Raad van Oorlog voor het beleg van Antwerpen in 1585³⁴³.

Rome, 1537 – Colmar, 5 november 1597.

Kapitein van de infanterie (3 oktober 1584).

‘Governador’ van een tercio Italiaanse infanterie (5 oktober 1584).

Kampmeester en kapitein van een tercio Italiaanse infanterie (25 juli 1585).

Nadat hij eerder had gevochten in Hongarije (1564), Malta (1565), Lepanto (1571) en Tunis (1573), nam hij in 1582 dienst bij de Italiaanse troepen van Farnese. Hij vocht mee in de belegering van Antwerpen in 1585. In 1586 leidde hij 640 man³⁴⁴. Hij was betrokken bij de militaire operaties in Nijmegen, Grave, Venlo, Neuss en Sluis, waar hij o.a. onderhandelde met de Elect van Keulen. Begin 1590 ging hij naar Parijs op een zending voor Farnese, voor overleg met de kardinal Gaetano, over de situatie van de Franse katholieken³⁴⁵. Tussen 1590 en 1594 streed hij mee in Noord-Frankrijk, o.a. bij de inname van Corbeil. In 1594 keerde hij terug naar Vlaanderen en in 1595 naar Rome. In 1597 ging hij vechten in Hongarije, om Rudolf II te helpen tegen de Turken³⁴⁶. Zijn halfbroer Biagio was tussen 1579 en 1591 ook in de Nederlanden in de cavalerie. In 1587 ging hij in opdracht van Farnese naar Italië om soldaten te rekruteren, o.a. voor de Armada.

CARDOSO, EMMANUEL.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een document uit de Rekenkamer uit 1702-1707³⁴⁷.

In 1689-1699 ging hij een contract aan met de Raad van Financiën voor de bevoorrading van de troepen in de Spaanse Nederlanden met brood³⁴⁸. Hij was ook *proveedor* (handelaar ondernemer die de bevoorrading verzorgde) van de legers van koning Filips V, en was één van de pachters van de domeinen, in- en uitvoerrechten, konvooirechten en tollens van de Nederlanden in de periode 1702-1707.

CARILLO, ANTONIO.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door zijn weduwe in een proces voor de Raad van Brabant en in drie notarisakten uit 1665³⁴⁹.

? - overleden na 16 januari 1664 en vóór 15 mei 1665³⁵⁰.

³⁴² Leon VAN DER ESSEN, ‘Inventaire analytique d'un recueil de lettres inédites échangées par Alexandre Farnèse avec des membres de la famille Capizucchi (1572-1592)’, *Bulletin de la Commission royale d'histoire*, 95 (1931), p. 73-92; M. GIANANTE, ‘Capizucchi, Camillo’, *Dizionario Biografico degli Italiani* 18, Rome, 1975, p. 564-566.

³⁴³ Geciteerd door L. VAN DER ESSEN, *Farnese*, III, *op. cit.*, p. 221; IV, p. 70.

³⁴⁴ L. VAN DER ESSEN, *Farnese*, V, *op. cit.*, p. 40.

³⁴⁵ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 77, brief van Filips II aan Farnese, 31 januari 1586; p. 91, brief van Farnese aan Filips II, 28 februari 1586; p. 471, Idem, 20 februari 1586.

³⁴⁶ L. VAN DER ESSEN, *Farnese*, IV, *op. cit.*, p. 74, 79, 82, 84; V, p. 28-29, 40, 49-50.

³⁴⁷ Brussel, ARA, RK 2840, 1702-1707.

³⁴⁸ E. ROOMS, *De organisatie*, *op. cit.*, p. 222.

³⁴⁹ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de clerus, 3990, Martinus de Lannoy, priester en deken van het kapittel van Antoing c. Maria Calenga et Biedma, weduwe van don Antonio Carillo, raad van oorlog, interveniërende voor Joos van Vaerenberch, meier van Erps, en Anthoon van Cauwenberch over de verkoop van grond, 1665. Brussel, RABRU, Notariaat, 2336/1 15 mei 1665; 2574/1 18 en 22 augustus 1665.

Kapitein.
Kampmeester.
Echtgenoot van Maria Calenga et Biedma.

CASTRO, DIEGO ENRIQUEZ DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog sinds 1653, bij de verheffing van Etterbeek tot baronie in 1673, en in een notarisakte uit 1670³⁵¹.
Pagador-generaal (1652, 1656-1660, 1665-1671 en 1682).
Baron van Etterbeek (1673).

Diego Enriquez de Castro was zakenman van Portugese afkomst. In 1652 werd hij pagador-generaal ad interim, een benoeming waar landvoogd Leopold Willem niet gelukkig mee was. Een jaar later stelde de Castro voor om 100.000 ecus voor te schieten in ruil voor zijn definitieve benoeming als pagador-generaal, wat werd geaccepteerd. In 1657 schreef Filips IV dat er ongunstige informatie over hem circuleerde in Madrid, maar landvoogd Don Juan stelde dat deze niet geloofwaardig was³⁵².

CAYRO, LUCAS.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Michel Huisman, Jan Dhondt en Lucienne Van Meerbeeck en op de prent van Pieter de Jode II³⁵³.

? - 24 april 1642³⁵⁴.

Commissaris-generaal van de lichte cavalerie.

Luitenant-generaal van de cavalerie (patent van augustus 1632).

Heer van Moorsel.

Echtgenoot van Florentia Van der Gracht.

Wellicht van adellijke Italiaanse afkomst. Hij was betrokken bij operaties in de Noordelijke Nederlanden in 1624 samen met Hendrik Van den Bergh, bij de belegering van Breda in 1624-1625 en bij de veldtochten van 1634-1635³⁵⁵. In 1632 zou hij al 52 jaar in dienst zijn van het leger in de Nederlanden, wat zou betekenen dat

Afbeelding 32. Portret van Lucas Cayro, baron van Moorsel, Pieter de Jode III, Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

³⁵⁰ RABRU, Notariaat, 2336/1 16 januari 1664, akte voor Antonio Carillo; 2336/1, 15 mei 1665, akte voor zijn weduwe.

³⁵¹ Brussel, RABRU, Leenhof van Brabant, 18, f° 369, 20 november 1673, gepubliceerd door J. VAN DE LEENE, *Theatre de la noblesse, op. cit.*, p. 74; Brussel, RABRU, Notariaat, 1293, 17 mei 1670, akte waarin Diego Enriquez de Castro een huis huurde in Brussel tegenover het klooster van de ongeschoeide Karmelieten, voorheen bekend als het Hotel Barbançon. Zie ook P. JANSSENS en L. DUERLOO, *Wapenboek, A-E, op. cit.*, p. 479; E. ROOMS, *De organisatie, op. cit.*, p. 165-166, 168-169.

³⁵² CCE, IV, p. 363, brief van Leopold Willem aan Filips IV, 5 november 1652; p. 584, Filips IV aan Don Juan, 6 november 1657; p. 588, Don Juan aan Filips IV; CCE, VI, p. 676, Leopold Willem aan Luis de Haro, 12 april 1653.

³⁵³ M. HUISMAN, J. DHONDT en L. VAN MEERBEECK, *Les Relations militaires des années 1634 et 1635, op. cit.*, p. 54.

³⁵⁴ Zijn sterfdatum wordt vermeld in een grafsteen in de grafkelder in de kerk van Moorsel, Sigrid KLINKENBORG, Jolan DEKEMPENEER & Bart CHERRERTÉ, 'Het archeologisch onderzoek in de Sint-Martinuskerk te Moorsel (Aalst, O.-VI.)', *Archeologia Medievals*, 41, 2018, p. 157-161.

³⁵⁵ CCE, II, p. 151 Consult van de *Consejo de Estado*, Cayro zou zes dorpen vernietigd hebben in 'Friesland' (wellicht eerder in het oosten van de Republiek); J.P.M. ROOZE en C.W.A.M. EIMERMAN, *De belegering van Breda door Spinola, op.cit.*, p. 18.

hij zijn militaire carrière aanvatte rond 1580, in de tijd van Farnese. In 1636 schreef de kardinaal-infant een aanbevelingsbrief voor hem, en lijkt hij betrokken bij een geheime operatie³⁵⁶.

CLARIS, CLARISSE, LOUIS-ANTOINE DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de rekening van zegelrechten, 1681-1705³⁵⁷.

10 november 1645 – 27 maart 1715.

Amman van Antwerpen (1663).

Raadsheer van Financiën (1674).

Intendant van Kamerijk en Cambrésis (1675-1677), van Gelre en Limburg (1677-179) en Luxemburg (1680).

Audiëntier (1680-1693).

Graaf van Clairmont, heer van Argenteau, Hemalle-sous-Argenteau, Boortmeerbeek en Monteleon.

Echtgenoot van Christine de Deckere, Vrouwe van Boortmeerbeek en Monteleon.

Hij werd lid van de Raad van Oorlog toen hij benoemd werd als audiëntier in 1680. Hoewel zijn rekeningen van de zegelrechten in de Rekenkamer en in de Audiëntie als audiëntier doorlopen tussen 1680 en 1705, werd hij als audiëntier afgezet in 1693, op vraag van Willem III, en vervangen door zijn zoon Louis-Philippe. Daarop zocht hij aansluiting bij het Hof van de Palts en de keizerlijke kanselier. Bij het aantreden van Filips V probeerde hij tevergeefs zijn functie terug te krijgen, waarna hij steun zocht bij keizer Jozef I. Bij zijn terugkeer in Brussel werd hij gearresteerd, maar kon hij ontsnappen. Bij de machtswissel ten voordele van Engeland en de Verenigde Provinciën na de slag bij Ramillies in 1706 keerde Louis-Antoine de Claris terug, om een sleutelrol te gaan spelen in de Regentschapsraad³⁵⁸.

CLARIS, CLARISSE, LOUIS-PHILIPPE DE.

Benoemd als lid van de Raad van Oorlog in 1691 bij zijn benoeming als audiëntier van Brabant, en opnieuw in 1706 in de Raad van Oorlog van keizer Karel VI³⁵⁹. Ook vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn rekeningen voor 1707-1713 in de Audiëntie³⁶⁰.

30 maart 1671 – 27 mei 1714.

Graaf van Clairmont, markies van Laverne.

Audiëntier.

Kamerheer van het Hof in Wenen.

Echtgenoot van Anne-Françoise, markies van Laverne de Rodes, dochter van Ferdinand, markies van Laverne de Rodes, generaal in het Spaanse leger, veldmaarschalk-luitenant in de keizerlijke legers.

³⁵⁶ CCE, III, p. 133, brief van de kardinaal-infant aan Filips IV, 16 september 1636.

³⁵⁷ Brussel, ARA, RK, 20555-20579, rekening zegelrechten, 1681-1705; Audiëntie, 853/11-12, 1681-1705. Zie ook C. THOMAS, *De l'affection*, I, *op. cit.*, p. 233-235.

³⁵⁸ J. LEFÈVRE, *La famille Claris*, *op. cit.*, p. 82-88, p. 87; R. DE SCHRYVER, *Jan van Brouhoven Graaf van Bergeyck 1644-1725*, *op. cit.*, p. 334-336.

³⁵⁹ C. THOMAS, *De l'affection*, I, *op. cit.*, p. 235-236.

³⁶⁰ Brussel, ARA, Audiëntie, 853/13 (1-8) Dubbels van de algemene rekening van de inkomsten en uitgaven van het grootzegel en van het zegel van de Grote Raad van de Nederlanden te Mechelen, op papier, zonder afdoeing door de Rekenkamer. Rekeningen van Louis-Philippe de Claris, markies van Laverne 'du conseil de guerre, audiëntier et premier-secrétaire, garde-chartes du Conseil d'État', 1707-1713.

Vanaf 1691 was hij adjunct van zijn vader, audiëntier Louis-Antoine. Toen deze werd afgezet in 1693, verving Louis-Philippe hem als audiëntier, tot 1705, toen hij op zijn beurt in ongenade viel omdat hij een aanhanger was van Karel VI. Bij het vertrek van Maximiliaan-Emmanuel van Beieren in 1706 werd hij opnieuw audiëntier en lid van de Raad van Oorlog.

COBREVILLE, PIERRE-ERNEST DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Marcel Bourguignon³⁶¹.

? – vóór 12 maart 1640.

Kapitein.

Sergeant-majoor (1621).

Luitenant-kolonel van een regiment infanterie Hoogduitsers van Jan van Nassau (1623).

Kolonel van een regiment Duitsers (1637).

Gouverneur van Aarlen (1637-1639).

Heer van Guirsch, Cobreville, Nives, Remichampagne, Sure, Rosière-la-Grande en Morhet.

In 1620 schonk hij grond voor het klooster van de kapucijnen in Aarlen. In 1639 voorzag men 20.000 escudos in het militair budget voor Cobreville, om er 3000 personen mee te rekruteren voor de Duitse infanterie³⁶².

COLAS, DIEGO DE [JACQUES II].

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode³⁶³.

- vóór 1663³⁶⁴.

Kapitein.

Kampmeester van de cavalerie.

Echtgenoot van Isabelle (Berthout) Van Mechelen.

Afkomstig uit Frankrijk. Hij was de neef van Jacques I de Collas, commandant en graaf van La Fère tijdens de *Ligue*, die in 1594 aziel zocht in de Nederlanden en een contract was aangegaan met Filips II om in militaire dienst te treden. Jacques I stierf tijdens de Slag bij Nieuwpoort in 1600³⁶⁵. Jacques II de Colas trad in 1617 in Spaanse militaire dienst en trok naar de Palts. In de jaren vijftig zou hij in contact staan met 'les plus illustres maisons de la Flandre'³⁶⁶.

COLOMA, CARLOS³⁶⁷.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een brief van Isabella aan Filips IV uit 1623³⁶⁸.

³⁶¹ Marcel BOURGUIGNON, 'Les gouverneurs d'Arlon' in *Album archivaris Jos. De Smet*, Brugge, 1964, p. 49-81, aldaar p. 58-59.

³⁶² CCE, p. 665, Militair budget 1639.

³⁶³ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, *op. cit.*, p. 1780.

³⁶⁴ Isabelle Van Mechelen voerde als weduwe van maestro de campo Diego de Colas tussen 1663 en 1671 een proces voor de Raad van Brabant over een rente tegen Eugène de Plessis en consoorten, Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, 2140.

³⁶⁵ D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace*, *op. cit.*, p. 163.

³⁶⁶ Robert DESCIMON en José Javier RUIZ IBANEZ, *Les Ligeurs de l'Exil. Le refuge catholique français après 1594*, Champ Vallon, 2005, p. 61, 64, 77, 79, 232-233.

³⁶⁷ G. PARKER, *The Army*, *op. cit.*, p. 118-119, 188; R. VERMEIR, *In Staat van Oorlog*, p. 39, 56; Fernando SANCHEZ MARCOS, 'Coloma de Saa, Carlos', *Diccionario Biográfico Español*, <https://dbe.rah.es/biografias/4626/carlos-coloma-de-saa>

Elda, 1566-1567 – Madrid, 23 november 1637.
 Kampmeester van de infanterie (1597).
 Slotvoogd van Kamerijk (1617).
 Dienstdoend maestro de campo general (1629).
 Generaal van de artillerie (1630).
 Maestro de campo general (1631-1632).
 Ridder in de Orde van Sint-Jacob (1597).
 Markies van Espinar (16 september 1627).
 Echtgenoot van Margaretha Van Liedekerke de Gavere (1578-1645).

Afbeelding 33. Portret van Carlos Coloma, markies de la Espinar, Paulus Pontius, naar Anthony van Dyck, 1645 – 1646. Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

Carlos Coloma begon zijn militaire carrière onder Alva in Portugal in 1580-1581. Tussen 1588 en 1600 was hij een eerste keer in de Nederlanden, waar hij o.a. deelnam aan de campagnes in Noord-Frankrijk in de jaren negentig. In 1600 werd hij gouverneur van Perpignan en in 1611 onderkoning van Mallorca. In 1617 kwam hij terug naar de Nederlanden. Coloma vocht samen met Spinola in de Palts in 1620-1621. Naast Spinola en Luis de Velasco speelde hij een rol bij de inname van Breda in 1625. Tussen 1623 en 1624 was hij interim ambassadeur in Engeland, en tussen 1629 en 1630 voerde hij in Engeland de onderhandelingen over een vredesverdrag. Hij was één van de vertrouwelingen van landvoogdes Isabella en genoot ook het vertrouwen van Madrid. In 1632 trok hij naar de Nederpalts met Gonzalo Fernánde de Córdoba. Na de dood van Isabella was hij één van de interim landvoogden in de Nederlanden, tussen 1 en 18 december 1633³⁶⁹. In 1634 vertrok hij naar Milaan, en vanaf 1635 was hij terug in Spanje, waar hij lid werd van de *Consejo de Estado*. Hij vertaalde Tacitus en was de auteur van *Las Guerras de los Estados Bajos* (1625) over de oorlog in de Nederlanden tussen 1588 en 1599.

COLOMA, PEDRO³⁷⁰.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Van de Leene en Azevedo³⁷¹.

Najara, 16 augustus 1556 (gedoopt) – Brussel, 27 december 1621.

Betaalmeester van de artillerie (1577-1579).

Contador major (1580-1595).

Heer van Bobadillia.

Escrivano-mayor van het koninkrijk Cordoba (1581).

Baron van Bornem (1586).

³⁶⁸ CCE, II, p. 128, brief van Isabella aan Filips IV, 3 juni 1623.

³⁶⁹ CCE, III, p. 1, brief van de interim-gouverneurs aan de Staten van de verschillende provincies, 3 december 1633.

³⁷⁰ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, II, *op. cit.*, p. 501-502; P. JANSSENS, L. DUERLOO, *Wapenboek*, deel A-E, *op. cit.*, p. 554; Juliaan MAERVOET. *Geschiedenis Van Bornem*, deel 2, Bornem, 1980, p. 104-105, 111; G. PARKER, *The Army*, *op. cit.*, p. 284.

³⁷¹ J. VAN DE LEENE, *Theatre de la noblesse*, *op. cit.*, p. 47; J.F.A.F. DE AZEVEDO COUTINHO Y BERNAL, *Genealogie de la famille de Coloma*, *op. cit.*, p. 15, 17-19, 33, 153, 427.

Echtgenoot van Jeanne l'Escuyer, burggravin van Douvens (1585), nicht van François Le Vasseur (lid van de Raad van Oorlog).

Pedro Coloma was één van de medewerkers van Alexander Farnese, naar wie een onderzoek werd ingesteld bij de aankomst van aartshertog Albrecht in de Nederlanden³⁷². Mogelijk moeten zijn activiteiten in de Raad van Oorlog daarom eerder vóór 1598 worden gesitueerd. Coloma kocht het Land van Bornem in 1587 van Alonzo Felice d'Avalos Aragon de Aquino, markies de Vasto, en liet daar o.a. het Sas bouwen, stichtte een klooster en liet het landbouwgebied uitbreiden. In 1607, 1620 en 1624 voerde hij een proces tegen de heer van Villers over de heerlijkheden Moriensart en Ceroux, samen met Christoval de Aguirra, ook lid van de Raad van Oorlog³⁷³.

CONTI, APPIO³⁷⁴.

Vermeld in de Notulen van de Raad van Oorlog in 1592.

Poli, 1558 – Noyon, 26 maart 1593.

Commandant van de cavalerie.

Bevelhebber van het leger van Farnese in Frankrijk.

Appio Conti was de zoon van hertog Torquato van Poli en Violanta Farnese, natuurlijke dochter van Octavio Farnese, en een neef van Alessandro Farnese. In 1577 vocht Conti in het leger van Don Juan in de Nederlanden. Hij keerde terug naar Italië, maar was opnieuw in de Nederlanden in 1583, waar hij het vertrouwen won van Farnese. Tussen 1584 en 1587 nam hij deel aan de veldtochten van Farnese en in 1590 ging hij mee naar Noord-Frankrijk. Eind 1590-begin 1591 werd hij terug naar Italië gestuurd om nieuwe troepen te recruteren. In september 1591 was hij terug in de Nederlanden en in februari 1592 werd Conti bevelhebber van de pauselijke troepen in Frankrijk. In juli 1592 fungeerde hij als boodschapper van Farnese en Pieter-Ernest van Mansfeld³⁷⁵. Farnese benoemde hem vervolgens tot bevelhebber van het leger in Frankrijk, een positie die hij zou bekleden tot maart 1593. Hij nam ontslag uit deze positie en werd vervangen door Charles de Mansfeld. Conti stierf in een duel met een kapitein van de landsknechten, tijdens het beleg van Noyon.

CRATSENBAGH (CRATSENBACH, CRACEMBACH), GODEFRIDUS/SIGISFRIDUS DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog tussen 1649 en 1688, in drie processen voor de Raad van Brabant en in één procesdossier van de Grote Raad voor de Nederlanden te Mechelen³⁷⁶.

³⁷² CCE, I, p. 36, 91. Zie meer algemeen G. PARKER, *The Army, op. cit.*, p. 115.

³⁷³ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, 1072; Leenhof van Brabant, processen 1412 (1607) en 1752 (1624).

³⁷⁴ I. POLVERINI FOSI, 'Conti, Appio', in *Dizionario Biografico degli Italiani*, 28, Rome, 1983, p. 364-366.

³⁷⁵ J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 64-65, brief van Farnese aan Mansfeld, 7 juli 1592; brief van Mansfeld aan Farnese, 8 juli 1592.

³⁷⁶ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, 1892, proces van Godefridus de Cratsenbach, lid van de Raad van Oorlog, maître de camp en luitenant-gouverneur van Namen c. deurwaarder Thomas over een 'voluntaire condemnatie' voor schepenen van Deurne in 1657 en Raad van Brabant processen van de adel nr. 2301, Sigisfridus de Cratsenbach, raadsheer van Oorlog c. Constantin Sohier de Vermandois, baanderheer, heer van Warmenhuizen, Krabbendam en Oud-Poelgeest (Nederland, Noord-Holland) over het majoraat van Peter Hellemans; rente op goederen bij Diest, 1665. Een ander procesdossier in Raad van Brabant, processen particulieren, 9913, Godefrido de Cratsenbach (Sigeфриd/Cratzenbach/Cracembach), kampmeester, raadsheer van oorlog, kolonel en luitenant-gouverneur van de stad en de provincie Namen als voogd van zijn echtgenote Alexandrine de Hese, c. Catharina van Blyenberch (Blyenbach/Blyenborch), weduwe van wijlen jonker Carlo Hellemans, o.a. nalatenschapskwestie, 1649-1659. Brussel, ARA, Grote Raad voor de Nederlanden te Mechelen,

Kampmeester.

Luitenant-gouverneur van Namen (1659-1673).

Meier van Namen.

Ridder.

Echtgenoot van Alexandrine de Hornes, genaamd Heze, weduwe van Peter Hellemans.

Hij was luitenant gouverneur van de graaf van Jacques-Nicolas de Bruges, graaf van Saint-Amour (1608-1658), die gouverneur was van Namen (1653-1658). Na de dood van de Bruges nam Cratsenbach de voorlopige regering van het graafschap Namen op zich, tot 21 maart 1659, wanneer Albert-François de Croÿ benoemd werd tot gouverneur van Namen (zie verder)³⁷⁷.

CRESSONNIÈRE, JACQUES DE LA.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een brief van Maximilien Morillon aan Antoine Perrenot de Granvelle³⁷⁸.

? - Haarlem, 20 december 1573.

Kolonel (1558).

Kapitein (1560).

Luitenant van de artillerie.

Gouverneur van Gravelines (ca. 1558-1571)³⁷⁹.

Ridder.

Hij speelde samen met Noircarmes een belangrijke rol in de belegering van Valenciennes in 1567³⁸⁰. Ook waren hij en Noircarmes aanwezig bij het beleg van Naarden en Zutphen in 1572. Hij sneuvelde bij het Beleg van Haarlem³⁸¹.

CROÿ, ALBERT-FRANÇOIS DE³⁸².

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn rekeningen als grootbaljuw van de wouden van het graafschap Namen, 1660-1664.

? – 1673.

Kapitein van de infanterie.

‘Sergeant-général de bataille’ van Waalse troepen (1622).

Gouverneur, kapitein-generaal en grootbaljuw van Namen (1659-1673).

Baron van Noirtour, Cullémont.

Graaf van Meghem.

Beroepen uit Namen, 2231, Sigefroid (Sigisfroid) de Cracembach (Cracempach), du Conseil de Guerre, mayeur de Namur (appelant) c. Le procureur-général du Grand Conseil, pour le procureur-général de Namur et les quatre fermiers des moulins de Sa Majesté à Namur (intimé). Contravention à une ordonnance concernant le travail des meuniers, 1687-1688.

³⁷⁷ G. BAURIN, *Les Gouverneurs du Comté de Namur, 1430-1794*, Namen, 1984, p. 205-207, 210.

³⁷⁸ E. POULET en C. PIOT, *La Correspondance de Granvelle, op. cit.*, IV, 9 juni 1572, p. 252. Zie ook L.P. GACHARD, *CPhII*, I, p. 423, noot 3; vol. 2, p. 141.

³⁷⁹ Correspondentie met Jacques de la Cressonnière als gouverneur van Gravelines o.a. in Brussel, ARA, Audiëntie, 222, f° 118, 234, 269, 282, 294, 303, 353, 375 (1558) en 286, f° 71, 75, 84-88, 118-119, 125 (1571).

³⁸⁰ F. STRADA, *De thien eerste boecken der Neder-Lantsche oorloghen, op. cit.*, p. 205.

³⁸¹ Raymond FAGEL en Judith POLLMANN, *1572 Burgeroorlog in de Nederlanden*, Amsterdam, 2022, p. 157, 174; J. VISSER, *Zutphen 1572 op. cit.*, p. 91.

³⁸² Brussel, ARA, RK, 15270-15271. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, III, p. 580; G. BAURIN, *Les gouverneurs de Namur, op. cit.*, p. 210; E. ROOMS, *De organisatie, op. cit.*, p. 421.

Ridder in de Orde van het Gulden Vlies (1670).
Echtgenoot van Marie-Madeleine-Eugénie de Gand-Villain (1659).

Hij was de zoon van François Henri de Croÿ (gestorven in 1616) en Honorine de Withem. Hij was o.a. betrokken bij de militaire campagne van 1634-1635 en 1649³⁸³. Zijn halfbroer Ambroise de Hornes werd tussen 1653 en 1656 opgesloten omdat hij verdacht werd van een samenzwering.

CROÿ, CHARLES-ALEXANDRE DE.

Werd lid van de Raad van Oorlog in 1605 volgens Général Guillaume³⁸⁴.

1574 – Brussel, 10 november 1624.

Kapitein (1601).

Bevelhebber van 15 ordonnantiebandes (1602).

Kamerheer van Aartshertog Albrecht.

Hoofd van Financiën (1624).

Markies van Havré.

Graaf van Fontenoy.

Prins van het Heilig Roomse Rijk.

Grande van Spanje (1617).

Ridder van de Orde van het Gulden Vlies (1617).

Echtgenoot van Yolande de Ligne (1599) en Geneviève de lascaris d'Urfé, dochter van de markies van Urfé (1617).

Charles-Alexandre was de zoon van Charles-Philippe de Croÿ, markies van Havré (zie hieronder). Hij diende in het leger van aartshertog Albrecht vanaf het beleg van Amiens in 1597, en was betrokken bij het beleg van Oostende. Kort daarop werd hij op vraag van Albrecht gijzelaar van de muitende troepen in Hoogstraten, en was hij hun gevangene. In 1606 nam hij deel aan het beleg van Oldenzeel. In hetzelfde jaar vervulde hij een diplomatieke missie naar de hertog van Lotharingen, n.a.v. het huwelijk van de hertog van Bar en prinses Marguerite de Gonzaga. Hij vocht mee in de Dertigjarige Oorlog, o.a. bij de Slag op de Witte Berg (1620). In 1624 werd hij gedood door een bediende en werd begraven in de Kapellekerk in Brussel. Hij is de auteur van de *Memoires guerriers de ce qu'y c'est passé aux Pays Bas depuis le Commencement de l'An 1600 jusques [...] 1606*, dat werd gepubliceerd in 1642³⁸⁵.

Afbeelding 34: Charles-Alexandre de Croÿ in de plaat 'les seigneurs de Toison', begrafenisstoet aartshertog Albrecht, Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

³⁸³ M. HUISMAN, J. DHONDT en L. VAN MEERBEECK, *Les Relations militaires des années 1634 et 1635*, op. cit., p. 75, 80, 111, 166, 177; E. LAMEERE, 'Relation de la campagne de Flandre de 1649', op. cit., p. 348.

³⁸⁴ Général GUILLAUME, 'Croÿ (Charles-Alexandre de)', *Biographie Nationale*, vol. IV, Brussel, 1878, kolom 555-558.

³⁸⁵ W. THOMAS, *De val van het nieuwe Troje*, op. cit., p. 167.

CROÿ, CHARLES-PHILIPPE DE, MARKIES VAN HAVRÉ³⁸⁶.
Vermeld in de notulen van de raad voor 1592.
1 september 1549 – Bourgogne, 22 november 1613.
Slotvoogd van Mons.
Kolonel (benoemd door Requesens).
Hoofd van Financiën (22 oktober 1599).
Lid van de Raad van State (1577, 12 november 1588, 1599).
Markies van Havré (6 augustus 1574).
Graaf van Fontenoy.
Prins van het Heilig Roomse Rijk (16 augustus 1594).
Ridder van de Orde van het Gulden Vlies (1599).
Heer van Bièvres, Accres, Everbeek.
Echtgenoot van Diane de Dommartin (1570).

Via zijn vader, eerste hertog van Aarschot, was hij verbonden met Spanje en het Heilig Roomse Rijk, via zijn moeder Anne de Lorraine en zijn echtgenote Diane de Dommartin had hij banden met Lotharingen. Hij was een militair, die zijn sporen verdiende in het Spaanse leger. Samen met zijn halfbroer, hertog van Aarschot Philippe II de Croÿ, verdedigde hij het katholieke geloof en het koninklijk gezag, maar verzetten ze zich tegen de strengheid van de repressie, de schending van de privileges en de nieuwe belastingen van Alva; en pleitten ze voor een grotere autonomie van de Raden in Brussel en het vertrek van de buitenlandse troepen. In 1574 probeerde hij samen met de hertog van Aarschot te bemiddelen bij de koning, de keizer, de opstandelingen en de Staten-Generaal. In 1575 reisde hij naar Spanje, officieel om de handen van de koning te kussen, wellicht om een rol te spelen in de vredesonderhandelingen met betrekking tot de Nederlanden. Aangekomen in Madrid, kreeg hij de titel van markies, werd hij aangesteld als kamerheer en een kreeg een zending toevertrouwd naar de Raad van State in Brussel. Terug in Brussel nam hij een positie in in de Raad van State, ook al had hij nog geen officiële benoeming ontvangen. Hij trok met Don Juan mee naar Namen in 1577, maar liep toch snel over naar de Staten. Deze benoemden hem als hoofd van Financiën en stuurden hem op diplomatieke zending naar Elisabeth I in Londen, om steun te vragen tegen Don Juan. Hij was één van de edelen die eind 1577 Mathias van Oostenrijk verzocht om landvoogd te worden. In 1579 verzoende hij zich met de Spaanse koning naar aanleiding van de Vredesonderhandelingen in Keulen. Filips II liet hem de volgende acht jaar echter geen enkele militaire of politieke rol liet spelen. In 1587 leidde hij een operatie tegen Hugenoten in Lotharingen in opdracht van Farnese. In 1591-1592 keerde hij terug naar Brussel uit Lotharingen en werd hij één keer vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog in 1592. In 1594 vertegenwoordigde hij de Bourgondische Kreits in de Rijksdag in Regensburg. Hij streefde naar Vrede met de Verenigde Provinciën in 1594-1595. Hij won het vertrouwen van Aartshertog Albrecht, en leende hoge bedragen uit aan de schatkist.

³⁸⁶ Général GUILLAUME, 'Croy (Charles-Philippe De)', *Biographie Nationale*, vol. IV, Brussel, 1878, kolom 552-555; V. SOEN, *Vredehandel, op. cit.*, p. 97-98, 330-331; Violet SOEN, 'Négociier la paix au-delà des frontières pendant les guerres de religion. Le parcours pan-européen de Charles-Philippe de Croÿ, marquis d'Havré (1549-1613)', in V. SOEN en Y. JUNOT, *Noblesses transrégionales. Les Croÿ et les frontières pendant les guerres de religion (France, Lorraine et Pays-Bas, XVIe –XVIIe siècle)*, Turnhout, 2021, p. 235-259; H. DE SCHEPPER, *A latere principis, op. cit.*, p. 361-369.

CROÿ, JEAN DE, GRAAF VAN ROEULX³⁸⁷.

Vermeld in de notulen van de Raad voor 1579 en 1581³⁸⁸.

? – Mons, 9 juni 1581.

Kolonel en kapitein-generaal van de Waalse cavalerie en infanterie (1568).

Gouverneur van Doornik (1567).

Gouverneur van Vlaanderen (1572).

Gouverneur van Namen (1578).

Lid van de Raad van State (31 december 1577).

Echtgenoot van Marie de Licques de Recourt.

Oudste zoon van Adriaan de Croÿ, die lid was van de Raad van State en hoofd van Financiën onder Karel V. In 1567 belegerde hij samen met Noircarmes Valenciennes en kreeg hij het bevel over Doornik. In 1572 werd hij benoemd tot gouverneur van Vlaanderen en vocht hij tegen de watergeuzen vanuit Brugge³⁸⁹. Alva noemde hem een ‘muy bien cavallero’ in 1573³⁹⁰. In 1576 stond hij aan het hoofd van de Staten van Vlaanderen, maar in 1578 verzoende hij zich met Don Juan, die hem benoemde tot gouverneur van Namen.

CROÿ, PHILIPPE DE, GRAAF VAN SOLRE³⁹¹.

1562 - Praag, 4 februari 1612.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Werner Thomas³⁹².

Kapitein van de lijfwacht van de ‘archeros’ van Filips II (1588-1592).

Gouverneur en grootbaljuw van Doornik en het Doornikse (1590-1612).

Baron van Molembais.

Graaf van Solre (19 oktober 1590).

Lid van de Raad van State (1597).

Ridder in de Orde van het Gulden Vlies (1599).

Kamerheer van aartshertog Albrecht.

Caballerizo mayor van Albrecht (opperstalmeester) (1595-1615).

Echtgenoot van Anne de Beaufort, Anne de Croÿ (weduwe van Emmanuel-Philibert de Lalaing, baron van Montigny) en Guillemete de Coucy (1609).

Hij was zijn carrière begonnen onder Farnese en trok in 1588 naar Spanje om kapitein te worden van de lijfwacht van Filips II. Hij is de auteur van een advies dat hij presenteerde aan aartshertog Albrecht ca. 1598, waarin hij pleitte voor ‘la voye de douceur’, het samenroepen

³⁸⁷ Victor FRIS, ‘Roeulx, Jean (comte de ou du)’, *Biographie Nationale*, vol. 19, kolom 668-680; M. BAELEDE, *De collaterale raden*, p. 252; Anton VAN DER LEM, ‘Jean de Cro, graaf van Rulx’, <https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/R/Pages/roeuulx.aspx>; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, op. cit., p. 245-246.

³⁸⁸ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 26 april, 3 en 4 juli 1579 en vier niet gedateerde vermeldingen, wellicht uit 1579, 31 januari en 23 april 1581.

³⁸⁹ R. FAGEL en J. POLLMANN, *1572 Burgeroorlog in de Nederlanden*, op. cit., p. 131.

³⁹⁰ G. JANSSENS, ‘Het “politiek testament” van de hertog van Alva’, op. cit., p. 465.

³⁹¹ Victor BRANTS, ‘Solre (Philippe de Croÿ, premier comte de)’, *Biographie Nationale*, Brussel, 1921-1924, 23, kolom 126-129; Victor BRANTS, ‘Une mission à Madrid de Philippe de Croÿ, comte de Solre envoyé des archiducs en 1604’, *Bulletin de la Commission Royale d’Histoire*, 77, 1908, p. 185-203; P. JANSSENS en L. DUERLOO, *Wapenboek*, op. cit., p. 626; A. ESTEBAN ESTRINGANA, ‘Flemish Elites’, op. cit., p. 127-128, 157-158; D. RAEYMAKERS, *One Foot in the Palace*, p. 44, 150, 157, 159, 164, 172, 261; W. THOMAS, ‘The Spanish Faction’, op. cit., p. 184-186, 209, 213; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, op. cit., p. 266-273.

³⁹² W. THOMAS, ‘The Spanish Faction’, op. cit., p. 209.

van de Staten-Generaal en het installeren van een junta van drie à vier personen, die o.a. een advies konden uitbrengen over militaire zaken³⁹³. Zelf pleitte hij regelmatig voor militaire hervormingen. Hij vervulde verschillende diplomatieke opdrachten, o.a. naar het Spaanse Hof in 1604 en naar Mathias van Oostenrijk in 1611 (over de keizerskroon). In 1606 werd hij opperintendant van contributies over de Rijn. Hij raakte gewond bij het beleg van Lingen in 1608. Zijn derde zoon, Charles-Philippe, was page aan het Hof van Filips III in Madrid (1605-1607).

CROÿ, PHILIPPE III DE, HERTOG VAN AARSCHOT³⁹⁴.

Eén keer vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog in 1581³⁹⁵.

Valenciennes, 10 juni 1526 - Venetië, 11 december 1595.

Admiraal van de Nederlanden (1568).

Lid van de Raad van State (1565, afgezet in februari 1578, terug aangesteld naar aanleiding van zijn verzoening 30 november 1579).

Gouverneur van Vlaanderen, benoemd door de Staten (20 september 1577).

Grootbaljuw van Henegouwen.

Ridder in de Orde van het Gulden Vlies (1556).

Prins van Chimay.

Hertog van Aarschot.

Graaf van Beaumont.

Echtgenoot van Johanna Van Halewijn (24 januari 1558) en Johanna van Blois (22 april 1582).

Philippe de Croÿ was uitgesproken katholiek en een rivaal van Willem van Oranje. Toen Oranje, Egmont en Hoorn zich keerden tegen de invloed van Granvelle in 1562, bleef Aarschot de kardinaal steunen. Voor deze loyale houding werd hij beloond met een zending naar de kroning van Maximiliaan van Oostenrijk als koning van de Romeinen en met een benoeming in de Raad van State in 1565. Hij steunde er Margaretha van Parma en later Alva, ook al vroeg hij om gratie voor Egmont en Hoorn, samen met Viglius en Charles de Berlaymont. Ook pleitte hij voor vrede en het vertrek van de buitenlandse troepen, en zijn relaties met Requesens verslechterden. In 1574 probeerde hij samen met zijn halfbroer, markies van Havré, Charles-Philippe de Croÿ, te bemiddelen bij de koning, de keizer, de opstandelingen en de Staten-Generaal. In de Raad van State kwam Aarschot steeds vaker in conflict met Geronimo de Roda. In februari 1577 sloten de Staten een akkoord met Don Juan, die ook wel de 'Vrede van Aarschot' werd genoemd. Toen de relaties met Don Juan opnieuw verslechterden, koos hij de kant van de Staten. Hij was de leidende persoon achter de uitnodiging aan aartshertog Mathias om landvoogd van de Nederlanden te worden. Aarschot werd benoemd tot gouverneur van Vlaanderen. In 1577 werd hij in Gent gearresteerd door radicale calvinisten, waarna zijn politieke positie sterk verzwakte. Hij nam deel voor de Staten aan de onderhandelingen in Keulen in 1579, waar de Spaanse diplomaat Terra Nova hem kon overtuigen om zich met de Spaanse vorst te verzoenen. Maar Farnese wantrouwde

³⁹³ V. BRANTS, 'Avis sur les affaires des Pays-Bas', *op. cit.*, p. 263-265, 271, 274-276.

³⁹⁴ A.J. VAN DER AA, *Biographisch woordenboek der Nederlanden bevattende levensbeschrijvingen van zoodanige personen, die zich op eenigerlei wijze in ons vaderland hebben vermaard gemaakt*, Haarlem, 1852-1878, III, p. 877-882; M. BAELDE, *De collaterale raden*, *op. cit.*, p. 253-254; V. SOEN, *Vredehandel*, *op. cit.*, p. 330; G. JANSSENS, *Brabant in het verweer*, *op. cit.*, p. 353-357; G. JANSSENS, 'Un noble ambitieux', *op. cit.*, p. 153-170; V. SOEN, 'Les limites du « devoir de révolte » aux Pays-Bas', *op. cit.*, p. 173-198; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, *op. cit.*, p. 246-254.

³⁹⁵ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 31 januari 1581.

hem en raadde Filips II af om hem definitief te benoemen in de Raad van State in 1581³⁹⁶. Ook zijn relaties met Mansfeld waren gespannen. Zijn politieke invloed verzwakte, en hij verbleef vooral op zijn kasteel in Beaumont.

CROÿ – CHIMAY D'ARENBERG, PHILIPPE DE³⁹⁷.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn rekeningen als grootbaljuw van de wouden van het graafschap Namen, ingediend bij de Rekenkamer, voor 1648-1649³⁹⁸.

1619 – 12 januari 1675.

Graaf van Beaumont en Frezin.

Baron van Komen.

Eerste pair van Henegouwen.

Kamerheer van Leopold Willem.

Ridder van de Orde van het Gulden Vlies (1646).

Gouverneur en grootbaljuw van Namen (1648/1649-1654).

Gouverneur, kapitein-generaal van Luxemburg en Chiny (24 januari 1654-1675).

Prins van het Heilig Roomse Rijk en van Chimay (1664).

Echtgenoot van Théodora-Maximilienne de Gavre (1642).

CUSTINE, FRANÇOIS DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Marcel Bourguignon³⁹⁹.

1589 – 1636?

Kolonel in de cavalerie.

Kapitein-provoost van Yvoix (27 november 1629-1636).

Gouverneur van Aarlen (1634-1636).

Heer van Aufflance en Moiry.

Echtgenoot van Nicole de Pouilly.

CUSTINE, LOUIS DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Michel Huisman, Jan Dhondt en Lucienne Van Meerbeeck⁴⁰⁰.

Kampmeester (patent van 19 januari 1633).

Gouverneur van Dampvillers en Vianden.

Louis de Custine kwam uit de Luxemburgse adel. In 1630 vervulde hij verschillende diplomatieke missies voor aartshertogin Isabella in Duitsland, naar Wallenstein, de hertog van Beieren en de hertog van Mecklenburg⁴⁰¹. Hij was betrokken bij de veldtochten van 1634 en

³⁹⁶ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 69, brief van Farnese aan Filips II, 30 augustus 1580; p. 178, Idem, 7 juli 1581; p. 203-204, Idem, 11 september 1581.

³⁹⁷ L.P. GACHARD, 'Notice sur les archives de M. le duc de Caraman précédé de recherches historiques sur les princes de Chimay et les comtes de Beaumont', *op. cit.*, p. 162; G. BAURIN, *Les gouverneurs du comté de Namur*, *op. cit.*, p. 200-203; P. JANSSENS & L. DUERLOO, *Wapenboek*, A-E, *op. cit.*, p. 625-626; E. ROOMS, *De organisatie*, *op. cit.*, p. 420.

³⁹⁸ Brussel, ARA, RK, 15264.

³⁹⁹ M. BOURGUIGNON, 'Les gouverneurs d'Arlon', *op. cit.*, p. 57.

⁴⁰⁰ M. HUISMAN, J. DHONDT en L. VAN MEERBEECK, *Les Relations militaires des années 1634 et 1635*, *op. cit.*, p. 44.

⁴⁰¹ CCE, II, p. 531, brief van Isabella aan Filips IV, 29 april 1630; p. 550, brief van Isabella aan Filips IV, 20 augustus 1630; p. 559, brief van Isabella aan Filips IV, 10 oktober 1630.

1635. Op 8 mei 1635 kreeg hij het bevel over het regiment van Philippe Triest, die toen gouverneur van Gravelines werd.

DAMANT, JUSTUS.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode⁴⁰².

Grootbaljuw, kapitein en slotvoogd van Kortrijk (1611 - ca. 1634).

‘Gentilhomme de la bouche’ van Maximiliaan, hertog van Beieren.

Heer van Diestvelt, Nazareth, Smaecks.

Echtgenoot van Anne De Blasere.

Hij publiceerde in 1630 in Brussel een weinig invloedrijk werk over vestingbouw: *Manière universelle de fortifier sur le modele de triangle et quarré, contre les façons modernes d’assailir et forcer une place investie et assiégé*.

DEL MONTE, CAMILLO.

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog voor 1581 en 1587⁴⁰³.

Camillo Del Monte was een Italiaans militair, broer van Giovanbattista Del Monte en neef van Chiapino Vitelli. In februari 1576 vroeg landvoogd Requesens aan koning Filips II om het pensioen van de overleden Vitelli voortaan aan diens neven uit te keren, omwille van hun trouwe dienst⁴⁰⁴. In augustus 1576 was Camillo del Monte gelegerd in Crespin in Henegouwen⁴⁰⁵. Hij leidde de inname van Dalhem in 1578. In het kader van het vertrek van de buitenlandse troepen verliet hij de Nederlanden in 1580, maar in 1582 kwam hij terug, met acht vendels en 2300 man⁴⁰⁶. Eind mei 1585 was hij als maestro de campo aan het hoofd van zijn Italiaanse troepen betrokken bij het gevecht om de Kouwensteinse dijk, in het kader van het Beleg van van Antwerpen⁴⁰⁷.

DEL MONTE, GIOVANBATTISTA (JUAN-BAPTISTA).

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog voor 1579-1582⁴⁰⁸.

Markgraaf.

Italiaans militair, broer van Camillo Del Monte en neef van Chiapino Vitelli. In februari 1576 vroeg landvoogd Requesens aan koning Filips II om de gratificatie van de overleden Vitelli voortaan aan diens neven uit te keren. Strada schrijft dat hij vocht in de veldslagen van de

⁴⁰² J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, I, op. cit., p. 202. Zie ook J.J.J. VEREEKE, ‘Damant, Juste’, *Biographie Nationale*, kolom 646-647.

⁴⁰³ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 23 april 1581.

⁴⁰⁴ L.P. GACHARD, *CPhII*, III, p. 448, brief van Requesens aan Filips II, februari 1576.

⁴⁰⁵ C. PIOT, *Correspondance de Granvelle*, tome VI, p. 405, brief van de abt van Crespin aan graaf de Lalaing, 16 augustus 1576.

⁴⁰⁶ Emmanuel Van Meteren, *Historie van de oorlogen en geschiedenissen der Nederlanden en derzelver naburen, Beginnende met den jare 1315, en eindigende met den jare 1611*, Gorinchem, 1751, p. 46.

⁴⁰⁷ C. PIOT, *Correspondance de Granvelle*, tome XII, p. 288, 290, 292 ‘Relation de l’attaque de la contre-digue de Stabroek ou de Kouwenstein du 26 mai 1585’, 6 juni 1585.

⁴⁰⁸ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, een ‘Juan Baptista’ wordt vermeld op 5 en 6 juli. Juan Baptista Del Monte wordt vermeld op 25 maart, 23 april, 31 augustus, twee keer op een vergadering in augustus of september, 7 september en een niet gespecificeerde datum in 1581; 8 september, 28 september, 8 oktober, 15 oktober, 4 december, 27 december 1582. Een Del Monte wordt vermeld op een niet gespecificeerde datum in 1587.

Mookerheide (1574), Gembloux en Rijmenam (1578)⁴⁰⁹. In 1580 gaf Farnese hem de opdracht om bij het leger van Robert de Melun, markies van Richebourg te blijven in strijd tegen de Fransen bij Kamerijk. Twee jaar later was hij samen met de Melun betrokken bij operaties in de streek rond Oudenaarde⁴¹⁰.

DEL VAUS Y FRIAS, PEDRO.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*⁴¹¹.

? – 3 april 1680.

Contador-generaal (1677-1679).

Echtgenoot van Louise Vits.

Pedro Del Vaus y Frias startte zijn loopbaan in de administratie van het leger en werd *official mayor* voor de cavalerie. In 1643 werd hij gevangen genomen bij de slag van Rocroi. Hij werd overgeplaatst naar de marine en werd proveedor in 1656. Twee jaar later werd hij commandant van de marine in Duinkerken. Hij hernam zijn functie als proveedor in Oostende in 1664⁴¹². In 1668 treffen we hem aan in Brussel, waar hij thesaurier was van de broederschap van de Koninklijke Kapel van de Heilige Moeder van de Rozenkrans in de Predikherenkerk in Brussel, ook genoemd de ‘Spaanse kapel’⁴¹³.

DEL VAUS Y FRIAS, GASPAR.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*⁴¹⁴.

Contador-generaal (1680-1695)⁴¹⁵.

Rekenmeester in de Rekenkamer in Brugge.

Echtgenoot van Anne-Petronille de Villegas-Hovorst (1676).

Zoon van Pedro del Vaus y Frias, lid van de Raad van Oorlog.

Gaspar Del Vaus y Frias begon zijn carrière als assistent van zijn vader Pedro, die proveedor was in Oostende in 1664⁴¹⁶. In 1690 en 1694 stelde hij plannen op voor een hervorming van het leger, die echter niet werden uitgevoerd⁴¹⁷.

⁴⁰⁹ F. STRADA, *De thien eerste boecken der Neder-Lantsche oorloghen*, op. cit., p. 311, 374, 395.

⁴¹⁰ J. LEFÈVRE, *CPhII*, tome II, p. 91, brief van Farnese aan Filips II, 24 november 1580; p. 328, brief van Farnese aan Filips II, 31 augustus 1582.

⁴¹¹ *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne, 1661-1686*, Mechelen, 1779, p. 159; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, op. cit., p. 2008.

⁴¹² R. STRADLING, *The Armada of Flanders. Spanish Maritime Policy and European War*, Cambridge, 1992, p. 193-194.

⁴¹³ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van particulieren, 11512 (voorlopig nummer), proces tussen Daniel Sirejacobs en Peter Van den Broeck, o.a. over de afhandeling van een schuld van de broederschap.

⁴¹⁴ *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne, 1661-1686*, Mechelen, 1779, p. 138, 159; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, op. cit., p. 1975, 2008.

⁴¹⁵ E. ROOMS, *De Organisatie*, op. cit., p. 169.

⁴¹⁶ R. STRADLING, *The Armada*, op. cit., p. 194.

⁴¹⁷ E. ROOMS, *De Organisatie*, op. cit., p. 98, 144.

DEYNAERT, LUCAS.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog ‘contre les Hollandais’ tijdens de Opstand door De Vegiano en De Herckenrode⁴¹⁸. Dit lijkt echter weinig waarschijnlijk, want Deynaert was een Calvinist, ontvanger van aangeslagen geestelijke goederen en schepen van de Keure in Gent, tijdens Calvinistische Republiek in 1579-1580. Hij werd bovendien gerekend tot de radicale groep rond Jan Van Hembyze⁴¹⁹. We beschouwen hem dus niet als een lid van de Raad van Oorlog, maar vermelden hem omdat hij in de literatuur als dusdanig is geciteerd. Echtgenoot van Isabeau Van de Putte en Marie Vutenhove.

DU BOIS DE FIENNES, JAN NICOLAAS.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een procesdossier voor de Raad van Brabant uit 1716, met een verwijzing naar zijn testament uit 1642⁴²⁰.

? - ca. 1645?

Gouverneur van de stad en het kasteel van Weert.

Kapitein van een compagnie in de infanterie.

Heer van Drogenbos (1615), Moorsele (Sint Gertruide onder Sint-Martens-Lennik), Membre, Hamestines, quartier Baude en de Bois Ohan in Luxemburg.

Echtgenoot van Lucrece Corrardin, [?] Van Oncle en Jeanne Pynappel, weduwe in 1645⁴²¹.

DU BREUCQUE (DU BRUECQUET), ANTOINE⁴²².

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn rekeningen als slotvoogd van Ath, ingediend bij de Rekenkamer, 1614-1640.

Slotvoogd van Ath.

Ridder (1605).

Heer van Thorcourt.

Maestro de campo.

DU CHASTEL, JEROME-PHILIPPE⁴²³.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn rekeningen van baljuw van Oudenaarde, 1653-1666⁴²⁴.

Baljuw van Oudenaarde, ook gouverneur en kapitein (1653-1666).

Kolonel van de infanterie

Heer van Blangerval, Rollegem, Annequin.

Graaf van Blangerval (1658).

⁴¹⁸ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, II, *op. cit.*, p. 647.

⁴¹⁹ Andrée DESPRETZ, ‘De restauratie der Gentse Calvinistische Republiek (1577-1579)’, *Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, 17, 1, 1963, p. 119-239, aldaar p. 147, 150, 154, 216; Bart VANDER SCHELDEN, ‘De Gentse stadsmagistraat tijdens de Calvinistische Republiek (1577-1584)’, ongepubliceerde masterscriptie, Universiteit Gent, 2010, p. 25, 29-30.

⁴²⁰ Verwijzing naar het testament van Jan Nicolaas Du Bois de Fiennes uit 1642, met vermelding van zijn lidmaatschap van de Raad van Oorlog in het rekest van Jan Baptist Du Bois de Fiennes in Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de procureur-generaal, 3559, proces tussen Guilielmus Van Reynegom en Jan Baptist Du Bois de Fiennes, 1716. De andere vermelde biografische gegevens komen ook uit dit rekest.

⁴²¹ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, I, *op. cit.*, p. 221.

⁴²² Brussel, ARA, RK, 14983-14988, Zie ook P. JANSSENS, L. DUERLOO, *Wapenboek*, deel A-E, *op. cit.*, p. 402-403.

⁴²³ Zie J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, I, *op. cit.*, p. 425 en II, p. 788; P. JANSSENS en L. DUERLOO, *Wapenboek*, deel A-E, *op. cit.*, p. 501.

⁴²⁴ Brussel, ARA, RK, 13638-13639, 1653-1666.

Kampmeester van een Waalse tercio.

Echtgenoot van Louise-Alexandine de Bellefourrière (gestorven in 1666) en vervolgens Marie-Anne de Gand, genoemd de Hem.

Kleinzoon van Philippe Du Chastel, lid van de Raad van Oorlog en zoon van Maximilien. In 1658 werd de heerlijkheid Blangerval (in Artois, baljuwschap Hesdin) verheven tot graafschap door Filips IV, met verlening van de titel aan Jérôme-Philippe du Chastel.

DU CHASTEL, PHILIPPE⁴²⁵.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de rekeningen die hij indiende bij de Rekenkamer als baljuw van Oudenaarde, 1585-1612.

Kapitein van het kasteel van Lille.

Baljuw van Oudenaarde (1585-1612), ook gouverneur en slotvoogd (1607).

Ridder (1563).

Heer van Blangerval, Rollegem, Potegem.

Echtgenoot van Marie de la Salle.

In 1579 fungeerde de heer van Blangerval als boodschapper tussen Farnese en Filips II⁴²⁶. In 1583 leidde hij een eenheid lichte cavalerie⁴²⁷. In 1600 kocht hij de heerlijkheid Rollegem van Charles de Croÿ. Zijn zoon Maximilien kreeg de titel van ridder van aartshertog Albrecht in 1615. Een andere zoon, Charles, werd grootbaljuw van het Land van Aalst.

DU FAING, GILLES⁴²⁸.

Naar eigen zeggen benoemd in de Raad van Oorlog op 5 mei 1613⁴²⁹. Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn rekening als soeverein-baljuw van Vlaanderen uit 1624-1625, in een leenbrief uit Aarlen, uit 1631, in J. Le Roux, *Recueil de la Noblesse* en in de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*⁴³⁰.

Ca. 1560 – 2 december 1633.

Raadslid van de ‘courte robe’ (de adelstand) van de Raad van Luxemburg en het graafschap Chiny (1596).

⁴²⁵ Brussel, ARA, RK 13617-13624. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, I, *op. cit.*, p. 424; P. JANSSENS, L. DUERLOO, *Wapenboek*, deel A-E, *op. cit.*, p. 501.

⁴²⁶ J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 654, 693, 695.

⁴²⁷ Ondervraging van een Schotse kapitein, 9 juni 1583, gevangen genomen door Blangerval bij Menen, C. PIOT, *Correspondance de Granvelle*, X, Brussel, 1893, p. 530.

⁴²⁸ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, *op. cit.*, p. 1927; P. JANSSENS en L. DUERLOO, *Wapenboek*, deel F-M, *op. cit.*, p. 42-43; D. RAEYMAKERS, *One Foot in the Palace*, *op. cit.*, p. 257-258; Klaas VAN GELDER, *Tussen veel vuren. Het soeverein-baljuwschap van Vlaanderen in de vroegmoderne tijd (1500-1733)* (Standen en Landen CVI), Kortrijk, 2007, p. 208-212, 214-216; Jasper WILLEMS, ‘Arbeid adelt. Gilles du Faing en de mogelijkheden tot sociale promotie in de Nederlanden (1584-1633)’, ongepubliceerde masterscriptie, KU Leuven, 2017-2018.

⁴²⁹ J. WILLEMS, ‘Arbeid adelt’, *op. cit.*, p. 69, gebaseerd op familiearchief du Faing in het Rijksarchief Luik. De auteur interpreteert dit als de Spaanse *Consejo de Guerra*. Dat is mogelijk, maar de Brusselse Raad van Oorlog lijkt logischer.

⁴³⁰ Brussel, ARA, RK, 13529, 1624-1625; Aarlen, Rijksarchief Aarlen, Archief van de abdij van Orval, 802, ‘Copie de la lettre d'engagère du 18 mars 1631 de la seigneurie des Bulles par Philippe de Castille au profit de Gilles du Faing, baron de Jamoigne, membre du conseil de Guerre’; J. LE ROUX, *Recueil de la Noblesse*, *op. cit.*, p. 240; *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne*, Mechelen, 1779, p. 163.

Kamerheer en ‘gentilhomme de la bouche’ van Aartshertog Albrecht (1598)⁴³¹.
Soeverein-baljuw van Vlaanderen (1617).
Ridder (26 september 1595).
Baron van Jamoigne (Chiny, Luxemburg) (1623).
Heer van Faing, Hasselt, Pontraven Linay, Marckeghem, Rye, Hoyen.
Echtgenoot van Marguerie de Steelant (13 mei 1603).

Gilles Du Faing was afkomstig uit Luxemburg. Tussen 1584 en 1588 was hij als militair betrokken bij het beleg van Antwerpen, Venlo, Zutphen, Sluis en Bergen op Zoom. Hij werd een cliënt van Pieter-Ernest van Mansfeld, die hem naar Spanje stuurde, waar hij verbleef tot 1595. Vervolgens kwam naar de Nederlanden om aartshertog Albrecht te dienen. In 1596 nam hij deel aan de campagne in Frankrijk, maar daarna zou hij niet meer als militair optreden. In 1598 reisde hij samen met Albrecht naar Spanje, vervulde een diplomatieke opdracht in het Heilig Roomse Rijk, en reisde terug naar de Nederlanden met Albrecht. Hij vestigde zich in Gent vanaf 1603 n.a.v. zijn huwelijk. Tussen 1597 en 1615 was hij vooral actief als diplomaat. Zo vervulde hij een missie naar Denemarken in 1612. Zijn zoon Philippe-François zetelde voor de adel in de Staten van Luxemburg en werd graaf in 1661. Zijn andere zoon Jacques-Joseph was eerst militair en werd soeverein-baljuw van Vlaanderen in 1645.

DU MONT, ANDRÉ.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in *Quartiers généalogiques des familles nobles*⁴³².
Kampmeester van de Waalse infanterie (1676-1680).
Luitenant-generaal en grootmeester van de artillerie van het leger van Brunswick-Lunebourg en Hannover.
Gouverneur van Hamelen.
Baron.
Echtgenoot van Judith de Buyle (overleden 1679).

FARIAUX, JACQUES DE⁴³³.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog bij J. Van de Leene, *Theatre de la noblesse*, 8 januari 1627 – 26 april 1695.
Maestro de campo van de Waalse infanterie (1660-1674).
Sergeant General de Bataille (1673-1694).
Gouverneur van Maastricht (1673).
Gouverneur van stad en kasselrij Ath (1690-1694).
Ridder (1660).
Ridder in de Orde van het Gulden Vlies (1690).

⁴³¹ Hij werd afgebeeld als één van de ‘gentilhommes de la bouche’ in Erycius PUTEANUS, *Pompa funebris Optimi Potentissemi. Principis Alberti Pii, archiducis Austriae*, Brussel, 1623, plaat XXVII.

⁴³² *Quartiers généalogiques des familles nobles*, p. 266. Zie J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, III, *op. cit.*, p. 1386; E. ROOMS, *De organisatie*, p. 289.

⁴³³ Baron DE STASSART, ‘Fariaux’, in *Oeuvres complètes du Baron de Stassart*, Parijs, 1855, p. 443-444; Général baron GUILLAUME, ‘Fariaux (Jacques de)’, *Biographie Nationale*, 6, Brussel, 1878, kolom 884-885; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, II, *op. cit.*, p. 739. Ook vermeld bij J. VAN DE LEENE, *Theatre de la noblesse*, *op. cit.*, geen paginanummers, bespreking adelsverheffing Huybrechts; P. JANSSENS en L. DUERLOO, *Wapenboek*, deel F-M, *op. cit.*, p. 47; E. ROOMS, *De organisatie*, *op. cit.*, p. 288, 298-322, 430, 447. Jacques de Fariaux voerde in 1691 o.a. samen met Marie Virginie del Rosso, de weduwe van Miguél Snauw van de Raad van Oorlog, een proces voor het Leenhof van Brabant tegen de baron van Bornival over rekeningen van domeinen, Arthur GAILLARD, *Inventaris van het archief van het Leenhof van Brabant. Processen, 1434-1795*, bewerkt door Harald DECEULAER, Brussel, 2019, n° 2066.

Twee keer ad interim gouverneur, kapitein-generaal, grootbaljuw en soeverein officier van Henegouwen.

Burggraaf van Maulde (1678) en de Cour d'Abaumont.

Heer van Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek en Strijtem.

Echtgenoot van Catharine Van Nevele, weduwe van Sebastien Huybrechts.

Tussen 1660 en 1663 lag hij in garnizoen in Sint-Winoksbergen, van 1664 tot 1666 in Douai, in 1667 in Kamerijk, in 1668-1669 in Henegouwen en Namen, van 1670-1671 in Condé, in 1672 in Kamerijk en in 1674 in Lier.

FEICHTINGER, HILAIRE DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een proces voor de Raad van Brabant uit 1690 door een erfgename⁴³⁴.

In 1665 was een Hilaire De Feichtinger commissaris van de keizer in Wenen, waarbij hij een ceremoniële rol speelde in het vertrek van de ambassadeur van de keizer naar het Ottomaanse rijk.⁴³⁵

FIGUEROA [Y ZAPATA], LOPE DE⁴³⁶.

Vermeld in de notulen van de raad in 1579⁴³⁷.

Guadix (Granada), 1520 – Monzón (Huesca), 28 augustus 1585.

Kapitein.

Kampmeester.

Maestro de campo general van de troepen in Portugal en algemeen kapitein van de kust van Granada (1583).

Ridder in de Orde van Sint-Jacob.

In 1555 was hij kapitein en in 1561 werd hij gevangen genomen bij de Slag om Djerba. Drie jaar later werd hij vrij gekocht en vocht hij bij de bevrijding van Malta. In 1567 trok hij een eerste keer naar Vlaanderen onder bevel van Julian Romero. In 1568 vocht hij bij de Slag van Jemmingen, waarna Alva hem naar Filips II stuurde om hem persoonlijk het nieuws van de overwinning te melden. Hij bleef in Spanje om de Moorse opstand in Granada te onderdrukken, en in 1571 vocht hij samen met Don Juan in de Slag bij Lepanto⁴³⁸. Opnieuw werd hij als boodschapper naar Filips II gestuurd om de overwinning te melden. Het grootste deel van zijn troepen moest in 1573 naar de Nederlanden trekken, maar zelf bleef hij in Spanje. In april 1578 kwam hij een tweede keer aan in de Nederlanden, met 4000 soldaten,

⁴³⁴ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, 5058, François Columbanus, voor vrouwe Marie Barbe de Geistein, erfgename van Hilaire de Feichtinger, lid van de Raad van Oorlog c. de erfgenamen van pagador-generaal Nielaas Vincent Scorza (Schorza), over rekeningen van passageld in Itegem en renten, 1690-1691.

⁴³⁵ Walter VON LESLIE, *L'ambassade à la porte Ottomane, ordonné par sa majesté Léopold I, exécutée par Sr. Gaultier de Leslie, Comte du S Empire, commencé le 25 Mai de l'an 1665 & fini le mars de l'an suivant 1666*, 1672, p. 8.

⁴³⁶ Juan Luis SANCHEZ MARTIN, 'Figueroa y Zapata, Lope de', <https://dbe.rah.es/biografias/46258/lope-de-figueroa-y-zapata>

⁴³⁷ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 26 april, 7 mei en een niet gespecificeerde datum in 1579.

⁴³⁸ Fernand BRAUDEL, *La méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II*, Parijs, 1990, vol. II, p. 391.

waar hij betrokken was bij het beleg van Philippeville en Maastricht⁴³⁹. Hij heeft daarna de Nederlanden verlaten in maart 1580 en in 1583 werden 20 compagnieën van zijn tercio terug naar de Nederlanden gestuurd vanuit Italië⁴⁴⁰. Figueroa bleef in Lissabon en werd benoemd tot ‘Maestre de campo general de la gente de guerra de Portugal y Capitán general de la Costa de Granada’.

FONCK (VONCKIUS), JAN (JOHANNES)⁴⁴¹.

Eén keer vermeld in de notulen van de Raad in 1579 tijdens het beleg van Maastricht.⁴⁴² Fonck was in dat jaar naar Keulen gestuurd om deel te nemen aan de vredesonderhandelingen aldaar.

Amersfoort, ca. 1525 – Monzón (Spanje), 10 oktober 1585.

Lid van de Geheime Raad (23 oktober 1576).

Zegelbewaarder van Filips II (15 augustus 1580).

Kanselier van de Orde van het Gulden Vlies (1581).

Jan Fonck was geen militair, maar een geestelijke, diplomaat en raadsheer. In de jaren vijftig en zestig van de zestiende eeuw was hij actief in de pauselijke kanselarij in Rome. Tussen 1570 en 1580 was hij in de Nederlanden een medewerker van Requesens en Don Juan, o.a. als diplomaat en lid van de Geheime Raad. Hij nam in 1579 deel aan de vredesonderhandelingen in Keulen en had daar ook contacten met een secretaris van George de Lalaing, graaf van Rennenberg, wat mede leidde tot diens verzoening met de vorst⁴⁴³. In augustus 1580 kwam Fonck aan in het Hof in Spanje⁴⁴⁴.

FONTAINE, PAUL-BERNARD DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn huwelijkscontract van 1612, geciteerd door Peter De Baets. Luciene Van Meerbeeck schreef dat hij benoemd werd in de Raad van Oorlog in 1614, in navolging van Baron Guillaume⁴⁴⁵. Alfred Van der Essen schreef dat hij in 1630 solliciteerde om lid te worden van de Raad van Oorlog, wat werd geweigerd⁴⁴⁶.

Ca. 1576 - Rocroi, 16 mei 1643.

Kapitein (1597).

Sergeant-majoor ‘de bataille’ (1602).

Gouverneur van Damvillers (1614).

⁴³⁹ F. STRADA, *De thien eerste boecken der Neder-Lantsche oorloghen*, op. cit., p. 391; J. BROUWER, *Kronieken van Spaansche soldaten*, op. cit., p. 262, 268, 272, 297; L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnese*, I, op. cit., p. 250.

⁴⁴⁰ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 426, brief van Filips II aan Farnese, 29 november 1583.

⁴⁴¹ M. BAELEDE, *De collaterale raden*, op. cit., p. 262; Michel BAELEDE, ‘Fonck, Jan’, *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 3, Brussel, 1968, kolom 324-329.

⁴⁴² Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, verslag zonder precieze datum, 1579.

⁴⁴³ V. SOEN, ‘De verzoening van Rennenberg’, op. cit., p. 321.

⁴⁴⁴ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 60, brief van Filips II aan Farnese, 15 augustus 1580.

⁴⁴⁵ Peter DE BAETS, ‘Graaf de Fontaine, een Lotharingse krijgsheer in de Zwinstreek (1576-1643)’, *Rond de Poldertorens*, 2006, 1, p. 32-37; Lucienne VAN MEERBEECK, ‘Un officier lorrain au service des Pays-Bas Paul-Bernard de Fontaines, d’après des documents inédits (1576-1643)’, *Revue d’Histoire militaire*, 1965, 24, p. 302-320; Général baron GUILLAUME, ‘Fontaine (Paul-Bernard, comte de)’, *Biographie Nationale*, 7, Brussel, 1880-1883, kolom 188-191.

⁴⁴⁶ Alfred VAN DER ESSEN, ‘Au propos de Paul-Bernard de Fontaine le héros de Rocroi (1643)’, in *Miscellanea Historica in honorem Alberti De Meyer Universitatis catholicae in oppido lovaniensi iam annos XXV professoris*, Leuven-Brussel, 1946, p. 1082-1090, aldaar p. 1087.

Kampmeester van een tercio van 15 compagnieën (18 juni 1616).
 Militair surintendant van Vlaanderen (1624).
 Grootbaljuw van Brugge (1637).
 Oppermeester van de artillerie (10 mei 1638).
 Opperbevelhebber van het leger (5 november 1641).
 Graaf van het Heilig Roomse Rijk (april 1627).
 Heer van Breuil, Fougerolles, Gomery en Remereville.
 Echtgenoot van Anne de Raigecourt (6 juni 1612).

Paul-Bernard de Fontaine was afkomstig uit Lotharingen. In 1597 ging hij in Spaanse dienst bij het beleg van Amiens. In 1606 was hij kapitein van de lichte cavalerie in het Spaanse leger en kamerheer van de hertog van Lotharingen. Hij werd genaturaliseerd op 15 april 1609. In 1610 was hij kolonel in een regiment Duitsers in Kleef en Jülich. In 1621 werd hij belast met de verdediging van het Brugse Vrije, waar hij in 1623 in een conflict kwam met Philippe de Merode, graaf van Middelburg en grootbaljuw van Brugge. In 1624 werd hij surintendant van Vlaanderen en in 1637 werd hijzelf grootbaljuw van Brugge. Vanaf 1637 werd hij regelmatig genoemd als een belangrijk militaire raadgever. Hij was een vriend van Pieter Roose. Hij vocht mee in de slag bij Kalloo (1638). Na de dood van de kardinaal-infant in 1641 was hij lid van de Jointe die deze tijdelijk moest vervangen. Op het einde van zijn leven was hij slecht te been. Tijdens de Slag van Rocroi werd hij meedragen op een stoel, en sneuvelde hij. Hij lag begraven in de kerk van de minderbroeders-recoletten in Brugge, die werd afgebroken in de Franse tijd. Hij stichtte het godshuis 'de Fontaine' voor invalide soldaten.

Afbeelding 35. Wapenschild van Paul-Bernard de Fontaine uit het handschrift, 'Catalogue des noms, surnoms et tiltres des grands maistres et capitaines généraux de l'artillerie des armées des Pays Bas', door Pierre-Albert de Launay, Nationale Bibliotheek Madrid, p. 25. *Imágenes procedentes de los fondos de la Biblioteca Nacional de España.*

GAND, GUILLAUME-ERNEST DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode.⁴⁴⁷

? – 12 september 1694.

'Sergeant-général de bataille'

Gouverneur en grootbaljuw van Oudenaarde.

Baron van Sint Jansteen.

Graaf van Liberchies (12 juli 1684).

Echtgenoot van Aurélie-Hypolite Servais (gehuwd oktober 1671).

⁴⁴⁷ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, II, *op. cit.*, p. 791.

GAULE, JEAN-BAPTISTE DE.
? - 1658.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode⁴⁴⁸.

Hij was het vierde kind van Jérôme de Gaule, raadsheer in de Grote Raad voor de Nederlanden te Mechelen en kanselier van Gelre, en Anne De Kinschot, die huwden in 1619. Raadsheer en rekenmeester van de Rekenkamer van Gelre (31 augustus 1655). Echtgenoot van N. De Bré.

GAVRE, ADRIEN DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Félix-Victor Goethals⁴⁴⁹.

? – 1614.

Gouverneur van Ath.

Baron van Aiseau.

Graaf de Beurieu.

Echtgenoot van Anne de Ligne, jongste zus van Lamoral, eerste prins van Ligne⁴⁵⁰.

Zoon van Charles de Gavre, lid van de Raad van State en de Raad van Oorlog. De zoon van Adrien, Rase de Gavre, werd ook lid van de Raad van Oorlog en huwde eerst met Anna de Velasco (20 juli 1624), dochter van Luis de Velasco, lid van de Raad van Oorlog en daarna met Marie-Jeanne de Recourt de Licques (22 december 1640), dochter van Philippe de Recourt de Licques.

GAVRE, CHARLES DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door generaal Guillaume⁴⁵¹.

1525 - 24 september 1610.

Kapitein.

Luitenant-generaal van de bevoorrading van het leger van de hertog van Anjou (1579).

Chef en surintendant van de bevoorrading van het leger van Filips II (1589 en 1595).

Lid van de Raad van State (1578, 1609).

‘Gentilhomme de bouche du roi’.

Gouverneur van Ath (1586).

Kolonel (1587).

Ridder.

Baron van Inchy.

Graaf van Beurieu.

Heer van Frésin, Mussain, Ugies, Faroetul, Hembise, Lisseroel en Ollignies.

Echtgenoot van Marguerite de la Marck (22 mei 1563) en Honorine de l’Esclatière (6 september 1566).

⁴⁴⁸ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, II, *op. cit.*, p. 802; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire, Complément*, 2e volume, Gent, 1866, p. 75. Zie ook C. THOMAS, *De l’affection*, I, *op. cit.*, p. 351-352.

⁴⁴⁹ F.V. GOETHALS, *Dictionnaire généalogique et héraldique*, *op. cit.*, p. 394.

⁴⁵⁰ Zie de genealogie van het Huis de Ligne in Andrée SCUFFLAIRE, Jean DUGNOILLE en Joos DE GEEST, *Het kasteel van Beloeil*, Brussel, 1994, p. 20-21.

⁴⁵¹ Général GUILLAUME, ‘Gavre, Charles de’, *Biographie Nationale*, 7, Brussel, 1883, kolom 527-529. Zie ook C. THOMAS, *De l’affection*, I, *op. cit.*, p. 355; V. SOEN, ‘Een vredesgezant’, *op. cit.*, p. 180 noot 235; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, *op. cit.*, p. 299-300.

Charles de Gavre werd lid van de Raad van Oorlog van de Staten in 1577. Hij was lid van de Staten-Generaal voor de Henegouwse adel. Hij werkte mee aan de voorbereiding van de Pacificatie van Gent en stond in 1578 in contact met de hertog van Alençon. Toen aartshertog Mathias landvoogd werd, werd Charles de Gavre lid van de Raad van State. In 1581 liep hij over naar de Spanjaarden en gaf hen de citadel van Breda. Onder Albrecht en Isabella werd hij opnieuw lid van de Raad van State in 1609.

GAVRE, JEAN-CHARLES DE⁴⁵².

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de eed van trouw door zijn echtgenote Françoise de Renty op 19 augustus 1628⁴⁵³.

Mons, 3 juni 1564 – Rixensart, 4 oktober 1629.

Kolonel van de Waalse infanterie (1588).

Kamerheer van Alexander Farnese.

Gouverneur van Le Quesnoy.

Graaf van Fresin (1602).

Baron van Inchy, Hamal, Elsloo.

Echtgenoot van Françoise de Renty (15 maart 1586).

Zoon van Charles de Gavre en Margaretha Van de Marck. Hij vocht tijdens het beleg van Oostende. Door zijn huwelijk werd hij eigenaar van het kasteel van Rixensart. Françoise de Renty, of 'la belle Franceline', zou de minnares van Alexander Farnese zijn geweest, en deze zou het huwelijk met Jean-Charles hebben geregeld.

GAVRE, PIERRE-ERNEST DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Michel Huisman, Jan Dhondt en Lucienne Van Meerbeeck⁴⁵⁴.

? - 1637.

Kampmeester van een regiment met vijf compagnieën (patent 20 maart 1631).

Generaal (juli 1635).

Gouverneur van Quesnoy.

Graaf van Frezin

Heer van Elsloo.

Echtgenoot van gravin Elisabeth Catharina Van der Marck (gehuwd 1610).

Zoon van Jean-Charles de Gavre. Hij was betrokken bij de militaire campagnes in 1634 en 1635.

GAVRE, RASE DE (VAN).

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door *Supplément aux Trophées tant sacrés que profanes du duché de Brabant de M Butkens*, Den Haag, 1726 en door Azevedo⁴⁵⁵.

⁴⁵² F.V. GOETHALS, *Dictionnaire généalogique et héraldique, op. cit.*, geen paginanummering; François DE VRIENDT, 'Un travail généalogique inachevé relatif aux chanoinesses de Mons. Bibliothèque de Bollandistes, mss. 223 (vers 1755-1760)', *Annales du Cercle archéologique de Mons*, 84, 2018, p. 137-159, aldaar p. 147 (noot 28), 158. Volgens dit handschrift was Jean-Charles lid van de Raad van State, maar wellicht verwart de auteur hem met zijn vader Charles. Geen vermelding van Jean-Charles als lid van de Raad van State in C. THOMAS, *De l'affection, op. cit.*

⁴⁵³ Brussel, RABRU, Leenhof van Brabant 373, f° 739 v., 19 augustus 1628.

⁴⁵⁴ M. HUISMAN, J. DHONDT en L. VAN MEERBEECK, *Les Relations militaires des années 1634 et 1635, op. cit.*, p. 43, 134.

Ath, vóór 1600 - Brussel, 31 maart 1653⁴⁵⁶.

Kapitein van een compagnie Waalse infanterie en van een compagnie kurassiers.

Gouverneur van Charlemont (20 augustus 1630) en Binche (22 januari 1653).

Surintendant van Agimont.

Kamerheer van Leopold-Willem.

Hoofd van Financiën van de Nederlanden (9 november 1644).

Graaf van Beaurieu.

Markies van Aiseau (23 april 1625)⁴⁵⁷.

Heer van Aimeries, Faroelx, Lisseroeul, Lovenjoel⁴⁵⁸.

Echtgenoot van Anne de Velasco (20 juli 1624), dochter van Luis de Velasco, lid van de Raad van Oorlog en vervolgens van Marie-Jeanne de Recourt de Licques (huwelijkscontract 1640)⁴⁵⁹.

Rase de Gavre was de zoon van Adrien de Gavre, lid van de Raad van Oorlog. Hij was betrokken bij de militaire campagne van 1649⁴⁶⁰.

GENETAIRE, CLAUDE DE⁴⁶¹.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog op het titelblad van de uitgave van een toneelstuk over Sint-Laurentius door de leerlingen van het Jezuietencollege van Luxemburg⁴⁶².

Nancy, 1624 – Luxemburg, 17 november 1681.

Kolonel van de Duitse infanterie in Luxemburg.

Gouverneur van Aarlen (27 december 1665-1681).

Gouverneur van Luxemburg a.i. (1679-1680)⁴⁶³.

Echtgenoot van Marie-Marguerite Bosch (huwelijkscontract 13 februari 1652).

Claude de Genetaire werd geboren in Lotharingen maar was via zijn moeder verwant aan de Luxemburgse familie Huart. Hij nam in 1639 op 15-jarige leeftijd dienst als soldaat in het regiment van Hoogduitse infanterie, dat werd aangevoerd door Jean Beck. Hij werd 'enseigne' in 1641 en kapitein in 1644. Nadat Jean Beck sneuvelde bij Atrecht in 1648 werd Genetaire luitenant-kolonel in het regiment van Jean Reichling in 1649. Genetaire was een

⁴⁵⁵ *Supplément aux Trophées tant sacrés que profanes du duché de Brabant de M Butkens*, Den Haag, 1726, p. 309, 311-312; J.F.A.F. DE AZEVEDO COUTINHO Y BERNAL, *Genealogie de la famille de Coloma*, *op. cit.*, p. 138. Zie ook C. THOMAS, *De l'affection*, I, *op. cit.*, p. 356.

⁴⁵⁶ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, 1511, proces over de nalatenschap van Rase de Gavre, 1654.

⁴⁵⁷ Brussel, RABRU, Leenhof van Brabant, 108, f° 210-211, 23 april 1625.

⁴⁵⁸ Brussel, RABRU, Raad van Brabant 752, vonnis tussen Raas Van Gaver, heer van Lovenjoel en Cornelio Gasparini, heer van Vertrijk, 9 juli 1625, f° 210 v.– 217 v.

⁴⁵⁹ Mons, Rijksarchief Mons, Fonds d'Andelot, 225, Huwelijkscontract tussen Rase de Gavre en Marie-Jeanne de Recourt de Licques, 22 december 1640.

⁴⁶⁰ E. LAMEERE, 'Relation de la campagne de Flandre de 1649', *op. cit.*, p. 344-345.

⁴⁶¹ Marcel Bourguignon, 'Claude de Genetaire, gouverneur d'Arlon (1624-1681)', in *Études dédiées à la mémoire d'Henri Pirenne par ses anciens élèves*, Brussel, 1837, p. 35-54.

⁴⁶² *S. Laurent martyr dedie à monsieur Claude de Genetaires, du Conseil de Guerre de sa Majesté colonel d'un regiment d'infanterie allemande, par l'insigne libéralité duquel les prix seront distribués à la jeunesse de la Compagnie de Jesus à Luxembourg*, Trier, 1660. Ook vermeld door A. SPRUNCK, 'La situation militaire du Duché de Luxembourg vers 1671', *op. cit.*, p. 106.

⁴⁶³ E. ROOMS, *De organisatie*, p. 432.

beschermeling van Philippe de Croy d'Arenberg, prins van Chimay, die gouverneur was van Luxemburg en lid van de Raad van Oorlog. Bij de afwezigheid van de Croy d'Arenberg in 1660-1662 functioneerde hij als diens plaatsvervanger (luitenant-gouverneur) wat echter stuitte op het verzet van de Luxemburgse adel en Staten, waardoor Filips IV deze benoeming vernietigde. Met de steun van de prins van Chimay werd hij wel gouverneur van Aarlen, maar hij woonde in de stad Luxemburg. Claude de Genetaire had een verzameling van archeologische stukken van Romeinse oorsprong, afkomstig uit de stadsmuren rond Aarlen, die werden ontmanteld in de tijd dat hij er gouverneur was.

GHISTELLES DE GOMICOURT, ADRIEN II DE⁴⁶⁴.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de notulen van de raad 1581-1582, in zijn briefwisseling met de landvoogden, 1578-1592 en in François-Alexandre Aubert de la Chesnaye, *Dictionnaire de la noblesse*⁴⁶⁵. Hij vroeg om een 'commission de conseiller de guerre' in april 1584⁴⁶⁶.

? – 1596.

Bevelhebber van de artillerie.

'Gentilhomme de la bouche' van Filips II (1569).⁴⁶⁷

Luitenant-generaal onder Don Juan.

Gouverneur van Maastricht (1580) en Hesdin (1590)⁴⁶⁸.

Ambassadeur in Frankrijk en de Duits gebieden.

Ridder in de Orde van Sint-Jacob.

Heer van Gomiécourt, Cunchy, Lignereule, Mazières.

Echtgenoot van Philippine de Montmorency (gehuwd 1585).

Hij bleef loyaal onder Don Juan. Hij was één de onderhandelaars van Farnese over de interpretatie van de Vrede van Atrecht, die werd gedefinieerd in Mons op 13 september 1579⁴⁶⁹. In 1579 stuurde Parma hem naar de keizer op een diplomatieke missie, en in 1580-81 naar het Spaanse Hof⁴⁷⁰.

GIEY, PIERRE-DIDIER.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in *Quartiers généalogiques des familles nobles*⁴⁷¹.

12 juni 1614 – 21 juli 1676.

Kapitein van de infanterie (1642), luitenant-kolonel (1645), kolonel (1648).

Sergeant-majoor 'de bataille'.

Gouverneur van Saint Ghislain.

⁴⁶⁴ H. DYSERINCK, 'Gomicourt (Adrien de)', *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, bd. I, Leiden, 1911, p. 954-955.

⁴⁶⁵ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3 onduidelijke datum 1581; 9 juni, 18 jui, 17 augustus en 15 oktober 1582. Audiëntie 1815/1-2, 1578-1592; François-Alexandre AUBERT DE LA CHESNAYE, *Dictionnaire de la noblesse*, seconde édition, tome VII, Parijs, 1774, p. 274. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, II, *op. cit.*, p. 835-836.

⁴⁶⁶ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 467, brief van Farnese aan Filips II, 20 april 1584.

⁴⁶⁷ J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 549.

⁴⁶⁸ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 478, brief van Farnese aan Filips II, 28 maart 1590.

⁴⁶⁹ H. DE SCHEPPER, 'Hervorming van de kollaterale raden', *op. cit.*, p. 15.

⁴⁷⁰ L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse*, II, *op. cit.*, p. 141-143.

⁴⁷¹ *Quartiers généalogiques des familles nobles* p. 146; Gustave VAN HOREBEKE, *Généalogie synthétique de la famille de Giey, originaire de France, actuellement établie en Belgique*, Gent, 1865, p. 17.

Baron van Arbigny.

Echtgenoot van Françoise Meynaert (gehuwd 27 oktober 1645), dochter van Willem Meynaert, soeverein-baljuw van het opperleenhof van Vlaanderen.

Zijn familie was afkomstig uit Lotharingen. Op 16-jarige leeftijd nam hij dienst in het leger van Charles IV de Lorraine (1604-1675), waarmee hij naar de Nederlanden kwam.

GIRON [DE SALCEDO], DON FERNANDO⁴⁷².

Vermeld als één van de leden van de in 1618 heropgerichte Raad van Oorlog in 1618.⁴⁷³ Kort daarna werd hij ambassadeur in Parijs.

1562-1630.

Maestro de campo.

Gouverneur van Kamerijk (1616).

Ambassadeur van Spanje in Parijs (1618-1620).

Lid van de *Consejo de Estado* in Madrid (1622-1629)

In 1600 was hij in Boulogne⁴⁷⁴. Hij werd in 1601 en 1605 naar de Nederlanden gestuurd. In 1608 zond Albrecht hem op zending naar Londen om James I te bedanken voor diens steun in de onderhandelingen met de Verenigde Provinciën. In 1622-1629 was hij lid van de *Consejo de Estado* in Madrid, waar hij pleitte voor het stopzetten van de oorlog in de Nederlanden⁴⁷⁵. In 1625 verdedigde hij Cádiz tegen de Engelsen en in 1626 werd hij markies van Sofraga.

GIUSTINIANI, POMPEO⁴⁷⁶.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog op het titelblad van zijn boek *Delle guerre di Fiandria*, Antwerpen, 1609.

Ajaccio, 1569 – Lucinico, 1616.

Kapitein.

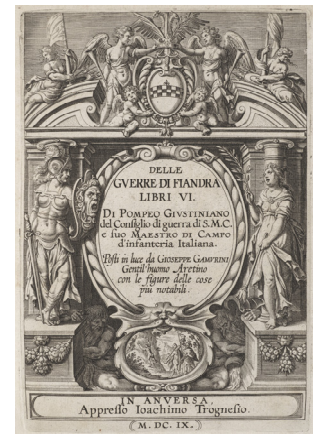
Sergeant-majoor.

Maestro di campo.

Kolonel.

Pompeo Giustiniani vocht mee met Farnese vanaf 1587 en bleef een eerste keer in de Nederlanden tot ca. 1596. Vanaf 1601-1602 trad hij in dienst van Spinola en nam deel aan de belegering van Oostende. Daarbij verloor hij zijn rechterarm. In 1613 verliet hij de Nederlanden om in dienst te treden voor de Venetiaanse Republiek.

Afbeelding 36: Titelblad van *Delle guerre di Fiandra* van Pompeo Giustiniani, met vermelding van zijn lidmaatschap van de Raad van Oorlog, ©The Phoebus Foundation, Antwerpen.

⁴⁷² CCE, VI, p. 148, Albert aan James I, 2 december 1608; p. 193, brief van Filips III aan Albrecht, 10 mei 1616 Fernando Giron werd gouverneur van Kamerijk; p. 231 en 237 rapportering van Giron aan Spinola over de politieke toestand in Frankrijk, brief van Spinola aan Filips III, 25 maart en 22 juli 1619. Zie ook G. PARKER, *The Army, op. cit.*, p. 175, 279; W. THOMAS, 'The Spanish Faction', *op. cit.*, p. 220.

⁴⁷³ CCE, I, p. 512, brief van Pedro Sarigo aan Filips III van 3 april 1618, G. PARKER, *The Army*, p. 108.

⁴⁷⁴ Brussel, ARA, Audiëntie, 1398/5, briefwisseling van Albrecht en Isabella met kolonel La Coquel, gouverneur van Hesdin, over de aankomst van een tercio Spaanse infanterie o.l.v. Don Ferdinando Giron in Boulogne, 1600.

⁴⁷⁵ J.H. ELLIOTT, *The Count-Duke Olivares, op. cit.*, p. 131, 221, 226, 240, 273, 330, 353, 370.

⁴⁷⁶ Dario BUSOLINI, 'Giustiniani, Pompeo' in: *Dizionario Biografico degli Italiani*, vol. 57, 2001, p. 362-364; Juan Luis Sanchez MARTN, 'Giustiniani, Pompeyo', *Diccionario Biográfico Español*, <https://dbe.rah.es/biografias/49050/pompeyo-giustiniani>

GOMEZ DE LA TORRE (Y) BUTRON (Y MUXICA), DON OCHOA.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een procesdossier voor de Raad van Brabant uit 1623⁴⁷⁷.

? – 1629.

Commissaris-generaal van de cavalerie.

Ridder in de Orde van Sint-Jacob.

Gouverneur van Herentals.

Echtgenoot van Anna de Billehé, dochter van Charles, raadgever van Ernest van Beieren. Haar broer Maximilien was luitenant-veldmaarschalk in het keizerlijke leger van Ferdinand II en sneuvelde in de slag van Nördlingen op 6 september 1634. De zoon van Don Ochoa, Juan, trouwde met Barbe-Thérèse de Haynin, dochter van Jacues de Haynin, lid van de Raad van Oorlog.

GONZAGA, ALESSANDRO (ALEXANDRE, ALEXANDRO).

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de verslagen van de Raad van State van secretaris Berty⁴⁷⁸.

Volgens W. Schrickx was hij een natuurlijke zoon van Federico, de hertog van Gonzaga, en dus een natuurlijke broer van Guiglielmo, de hertog van Mantua, en een broer van Louis, hertog van Nevers⁴⁷⁹. Hij was al in de Nederlanden in 1574⁴⁸⁰. In maart 1576 stuurde de Raad van State hem naar muitende cavalerie om te onderhandelen⁴⁸¹. Volgens Roda verloor hij in 1576 al zijn bezittingen in Antwerpen en Brussel door oproer en gevechten⁴⁸².

GONZAGA, OCTAVIO (OTTAVIO) DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de notulen door Famiano Strada voor 1578 en in de notulen van de Raad voor 1579⁴⁸³.

1543 - april 1583⁴⁸⁴.

Italiaans officier.

Bevelhebber van de Spaanse ruitery in de Nederlanden (1578).

Echtgenoot van Isabella de Corregio (1565) en Camilla Medici (1575).

⁴⁷⁷ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, 103. Proces tussen Gabriel le Febvre, koopman in zijden stoffen tegen Don Ochoa Gomez de la Torre y Butron over de betaling van zijden stoffen, 1623. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, I, *op. cit.*, p. 198, 366.

⁴⁷⁸ L.P. GACHARD, *CPhII*, IV, p. 477, 482-483, 492, 499, 506. Zie ook M. BAELDE, *De collaterale raden*, *op. cit.*, p. 79-80, 206.

⁴⁷⁹ W. SCHRICKX, 'Italian actors in Antwerp in 1576: Drusiano Martinelli and Vincenzo Beladno', *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 1972, p. 796-806, aldaar p. 802.

⁴⁸⁰ Hij werd geciteerd in een brief van Morillon aan Granvelle, 5 september 1574, C. PIOT, *Correspondance de Granvelle*, V, Brussel, 1886, p. 205.

⁴⁸¹ L.P. GACHARD, *CPhII*, II, p. 468-479, brief van Roda aan Filips II, 20 maart 1576.

⁴⁸² L.P. GACHARD, *CPhII*, V, brief van Roda aan Filips II, 6 november 1576.

⁴⁸³ F. STRADA, *De thien eerste boecken der Neder-Lantsche oorloghen*, *op. cit.*, p. 392. Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 26 en 27 april, 7 en 11 mei, 3 en 4 juli 1579 en drie niet gedateerde vermeldingen wellicht uit 1578-1579, zie bijlage 1.

⁴⁸⁴ Margaretha van Parma schreef over de dood van Gonzaga in een brief aan Granvelle van 8 juni 1583, C. PIOT, *Correspondance de Granvelle*, X, Brussel, 1893, p. 249.

In 1567 kwam hij samen met Alva naar de Nederlanden. In 1570 begeleidde hij Anna Van Oostenrijk, de toekomstige echtgenote van Filips II naar Spanje. In 1571-1572 vocht hij aan de zijde van Don Juan van Oostenrijk tegen de Turken, o.a. in de slag bij Lepanto. In 1573 werd hij lid van de Raad van Oorlog van Don Juan van Oostenrijk. In november 1576 keerde hij samen met Don Juan naar de Nederlanden. Hij onderhield een regelmatige rechtstreekse correspondentie met Filips II en raadde o.a. Francisco de Montes aan als een nieuw lid voor de Raad van Oorlog⁴⁸⁵. Hij was betrokken bij het beleg van het kasteel van Kerpen en Maastricht in 1579⁴⁸⁶. In 1580 leidde hij de buitenlandse troepen die vertrokken uit de Nederlanden⁴⁸⁷. In april 1580 was hij in de Franche Comté⁴⁸⁸. In maart 1581 schreef Granvelle dat hij als generaal van de lichte cavalerie zou vertrekken naar Italië⁴⁸⁹. In Milaan werd hij lid van de Geheime Raad aldaar.

GORREVOD, CHARLES-EMMANUEL DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode⁴⁹⁰.

? – 4 november 1625.

Kapitein van 50 gewapende mannen van de ordonnanties.

Kampmeester van een tercio van 15 compagnieën.

Gouverneur van Limburg (1620-1625) en Namen.

Kamerheer van Albrecht en Isabella (1597).

Summiler de corps van Albrecht (1620)

Markies van Marnay (24 februari 1602).

Hertog van Pontdevaux (door Lodewijk XIII, februari 1623).

Prins van het Heilig Roomse Rijk (door keizer Ferdinand, 22 maart 1623).

Ridder in de Orde van het Gulden Vlies (1613).

Echtgenoot van Isabelle de Bourgogne, dochter van Herman de Bourgogne, graaf van Falais, en van Yolande de Longueval, dochter van Maximilien de Longueval en zus van Charles-Bonaventure de Longueval, beiden lid van de Raad van Oorlog.

Charles-Emmanuel Gorrevod kwam uit de hoge Bourgondische adel. Als kind was hij naar het Spaanse hof gestuurd om speelkameraad (menino) te worden van de latere Filips III. Hij diende 17 jaar als kapitein in de cavalerie in het Spaanse leger in de Nederlanden. Het was de bedoeling dat hij Albrecht zou vergezellen op zijn reis van Spanje naar de Nederlanden in 1595. Hij vertrok echter in een andere boot, die schipbreuk leidde, waarna hij gevangen was genomen door Engelsen of Nederlanders. Na betaling van een losgeld van 25.000 escudos kwam hij aan in Brussel, waar hij kamerheer werd van Albrecht. In 1609 werd hij belast met een diplomatieke zending naar Rome om met de paus te onderhandelen over een eventuele

⁴⁸⁵ J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 384, brief van Gonzaga aan Filips II, 13 oktober 1578. Deze persoon zijn we niet tegengekomen in de bronnen, wel de broers Giovanbattista en Camillo Del Monte.

⁴⁸⁶ Pieter MARTENS, 'Pierre-Ernest de Mansfeld (1517-1604) : Chronologie', in Jean-Luc MOUSSET en Krista DE JONGHE (dir.), *Un prince de la Renaissance Pierre Ernest de Mansfeld (1517-1604). II Essais et catalogue*, Luxemburg, 2007, p. 21-28, aldaar p. 26.

⁴⁸⁷ L. VAN DER ESSEN, *Kritische studie over de oorlogvoering van het Spaanse leger in de Nederlanden tijdens de zestiende eeuw. VI, op. cit.*, p. 7.

⁴⁸⁸ Brief van Gonzaga aan Filips II uit Moncey, 24 april 1580, C. PIOT, *Correspondance du cardinal de Granvelle*, VIII, p. 511.

⁴⁸⁹ C. PIOT, *Correspondance du cardinal de Granvelle*, VIII, *op. cit.*, p. 268, brief van Granvelle aan Margaretha van Parma, 6 maart 1581.

⁴⁹⁰ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, I, *op. cit.*, p. 280-281; II, p. 839; P. JANSSENS en L. DUERLOO, *Wapenboek, F-M, op. cit.*, p. 201.

koninkstijtel voor Albrecht. Hij had zeer goede relaties met Albrecht, die hem o.a. in 1616 het bevel gaf over een regiment in het leger. In 1620 werd hij diens summiler de corps, waardoor hij de officiële tussenpersoon werd tussen Albrecht en de buitenwereld⁴⁹¹.

GOUGNIES, ANTOINE DE⁴⁹².

Vermeld in de notulen van de Raad, 1581-1582 en 1592⁴⁹³.

- 1599.

Veldmaarschalk in het leger van de Staten (2 oktober 1576).

Kolonel van de Waalse infanterie.

Gouverneur van Le Quesnoy (ca. 1566-1572) en Brussel (1585)⁴⁹⁴.

Lid van de Geheime Raad onder Parma.

Heer van Vendegies-au-Bois, Baudegnies, La Chapelle.

Echtgenoot van Marie d'Esclaibes.

Antoine De Gougnies vocht al bij de Slag van Saint-Quentin in 1557. In 1574 was hij nog in koninklijke dienst voor Gouda⁴⁹⁵. Hij koos de kant van de Staten, maar werd in 1576 gevangen genomen in Antwerpen. Na zijn vrijlating werd hij veldmaarschalk in het leger van de Staten. Tussen 7 januari 1577 en 5 februari 1578 was hij lid van de Staten-Generaal als vertegenwoordiger van de adel uit Henegouwen⁴⁹⁶. Hij werd opnieuw gevangen genomen bij de Slag van Gembloux (1578). Nadien verzoende hij zich met de Spaanse vorst. In 1583 onderhandelde hij voor Farnese met de hertog van Anjou⁴⁹⁷.

GRACHT, ANTOINE VAN DER.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*⁴⁹⁸.

Sergeant-Generaal.

Gouverneur van Avesnes, Bergues-Saint-Winnock (1660-1667), Ieper en Charlemont⁴⁹⁹.

Baron van Wange⁵⁰⁰.

Pair van Namen.

⁴⁹¹ D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace*, op. cit., p. 75-76, 172, 183, 217-219, 253, 261.

⁴⁹² Baron DE REIFENBERG, *Recueil héraldique et historique*, op. cit., p. 183; A.J. VAN DER AA, *Biographisch woordenboek*, VII, op. cit., p. 267.

⁴⁹³ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 23 april, 7 september, twee vergaderingen in augustus of september en 22 november 1581; 28 september en een vergadering in september 1582, 1592.

⁴⁹⁴ Zie de correspondentie van de landvoogd met hem als gouverneur van Le Quesnoy tussen 1566 en 1572, in Brussel, ARA, Audiëntie, 321 f° 6, 139; 324, f° 131, 145, 341 en passim. J.A. ROMBAUT, *Bruxelles illustrée ou description chronologique et historique de cette ville*, tome premier, Brussel, 1777, p. 214.

⁴⁹⁵ J. WALVIS, *Beschrijving der stad Gouda*, Gouda, 1713, p. 360, 365.

⁴⁹⁶ Léopold DEVILLERS, 'Participation des États de Hainaut aux assemblées des États Généraux des Pays-Bas(1438-1790)', *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 74, 1905, p. 27-132, aldaar p. 120.

⁴⁹⁷ L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnese*, III, op. cit., p. 157.

⁴⁹⁸ *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne, 1630-1639*, Mechelen, 1779, p. 254. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, II, op. cit., p. 857.

⁴⁹⁹ A. BONVARLET, 'Notice historique et chronologique sur les grands baillis de la ville et la chatellenie de Bergues', *Annales du Comité Flamand de France*, V, 1859-1860, p. 229-273, aldaar p. 268-269.

⁵⁰⁰ RABRU, Raad van Brabant, Processen van de particulieren 9595, proces van Anthonie Van der Gracht, baanderheer van Wange en gouverneur van Avesnes tegen Jan Van Leeuw, pachter van de lepeltol in Tienen over vrijstelling van de belasting, 1657.

Echtgenoot van Marguerite-Thérèse de Harf, afkomstig uit Jüllich.

Hij was betrokken bij de militaire campagne van 1649⁵⁰¹. Zijn zoon Leopold-Wilhelm Van der Gracht werd grootmaarschalk aan het Hof van de Paltsgraaf.

GRACHT, JEAN VAN DER.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode⁵⁰².

Kapitein in de cavalerie.

Ridder.

Heer van Bréhault.

Echtgenoot van Isabelle de Chastel (gehuwd 1629), zus van Jerome-Philippe du Chastel, lid van de Raad van Oorlog.

GRIGNEZ.

Eén keer vermeld in de notulen voor 22 december 1583.

We zijn er niet in geslaagd om deze persoon te identificeren.

HAESTRICHT (HAESTRECHT), CHARLES-OTTO VAN.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een akte van het Leenhof van Brabant uit 1628 waarin hij de rechten op de heerlijkheid Drunen en de tol van Venlo verwierf van Anthonie Schetz, baron van Grobbendonk⁵⁰³.

? - 1639.

Luitenant-kolonel en kapitein van een compagnie van 500 Hoogduitsers.

Heer van Drunen en Gansoyen.

Drossaard en luitenant van Breda.

Echtgenoot van Johanna Van Wassenaer (24 april 1632).

HAVRECH, JEAN DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode⁵⁰⁴.

Ca. 1550-1625.

Luitenant-Generaal.

Provoost van Valenciennes (1587).

Ridder (19 april 1598).

Heer van Prelle, Roselies.

Echtgenoot van Claire de Savary (gehuwd 1583).

Zijn vader Adrien de Havrech was gouverneur van Gent en grootbaljuw voor het gebied tussen Samber en Maas voor de prinsbisschop van Luik.

HAYNIN, JACQUES DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode⁵⁰⁵.

1587-1666.

Kolonel.

⁵⁰¹ E. LAMEERE, 'Relation de la campagne de Flandre de 1649', *op. cit.*, p. 348.

⁵⁰² J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, II, *op. cit.*, p. 866

⁵⁰³ Brussel, RABRU, Leenhof, 373, f° 697 v., 21 maart 1628.

⁵⁰⁴ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, II, *op. cit.*, p. 985.

⁵⁰⁵ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, I, *op. cit.*, p. 367.

Kampmeester van het leger in Gelre.

‘Général de bataille’.

Gouverneur van Hulst (1645), Dampvillers en Landrecies.

Heer van Cornet.

Echtgenoot van Anne de Haynin (gehuwd 27 mei 1626 in Ath).

Zijn dochter Barbe-Thérèse trouwde met Juan Gomez de la Torre y Buttron y Muxica, zoon van Don Ochoa, lid van de Raad van Oorlog. Juan werd net als zijn vader gouverneur van Diest.

HELFAULT, ROBERT DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de correspondentie tussen Filips II en Farnese⁵⁰⁶.
? - 1582⁵⁰⁷.

Gouverneur van Hesdin (1579) en Saint-Omer (1580).

Heer van Havroult.

Benoemd in de Raad van State, maar zijn benoemingsbrief was opgesteld toen hij al overleden was⁵⁰⁸.

Hij was betrokken bij de onderhandelingen met de Waalse militairen en steden in 1579 en de inname van Saint-Omer⁵⁰⁹.

HÉNIN-LIÉTARD, PIERRE II, GRAAF VAN BOUSSU.

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog, 1592.

1569 - 1598⁵¹⁰.

Generaal van de artillerie (1591).

Kapitein van een de hellebaardiers en archeros in dienst van Albrecht en Isabella (1596)⁵¹¹.

Graaf.

Baron van Werchin.

Heer van Beuvry en Jeumont.

Echtgenoot van Margueritte de Croÿ, dochter van Philippe de Croÿ, hertog van Aarschot, lid van de Raad van Oorlog.

In januari 1595 was hij lid van de ‘Jointe des notables’, een tijdelijke adviescommissie die bestond uit hoge clerici en edellieden en die vergaderde over maatregelen om de crisis in het land te bezweren⁵¹².

⁵⁰⁶ J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 449, brief van Filips II aan Farnese 7 december 1578; p. 523, Farnese aan Filips II, 21 februari 1579.

⁵⁰⁷ Zijn overlijden werd gemeld door Farnese aan Filips II in een brief van 16 november 1582, J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 341.

⁵⁰⁸ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 276, brief van Filips II aan Farnese, 19 maart 1582, p. 304, brief van Farnese aan Filips II, 30 mei 1582; p. 311, brief van Farnese aan Filips II, 16 juni 1582; p. 379, Filips II aan Farnese, 2 mei 1583.

⁵⁰⁹ J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 406, brief van Farnese aan Filips II, 3 november 1578; p. 677, brief van Filips II aan Robert de Helfault, gouverneur van Hesdin, 12 september 1579; p. 735, brief van Jean Six aan Juan de Vargas, 10 januari 1580.

⁵¹⁰ J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 473, brief van Filips II aan Albrecht, 22 juni 1598.

⁵¹¹ D. RAEYMAKERS, *One Foot in the Palace*, *op. cit.*, p. 89.

⁵¹² J. LEFEVRE, *CPhII*, IV, p. 280, Dossier over de ‘jointe des notables’, 30 januari 1595.

HERNANDEZ, DON FRANCO DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een proces voor de Raad van Brabant uit 1682⁵¹³.
Kampmeester.

Luitenant-gouverneur en commandant van de ‘province de Limbourg’.

HERNANI, DIEGO DE⁵¹⁴.

Vermeld als lid van de Raad van oorlog in een kopie uit 1649 van een akte van landvoogdes Isabella Clara Eugenia uit 1630, geciteerd in een procesdossier voor de Raad van Brabant⁵¹⁵.

Ca. 1572 – 1651⁵¹⁶.

Contador (1630-1651).

Diego de Hernani was afkomstig uit Bilbao. Vóór zijn aanstelling als contador was hij officiaal van secretaris Esteban de Ibarra in 1593-1596 in de Nederlanden en in Spanje, 1596-1599. Hij was contador van de *Sala de Cuentas* (een Brusselse afdeling van de Spaanse *Contaduria mayor*, die rekeningen controleerde van middelen uit Spanje buiten die van de pagador general) na 1619 en oficial mayor van de Contaduria. In 1620 werd hij naar Oostende gestuurd, voordien was hij contador van de vloot⁵¹⁷. In 1632 werd hij nog omschreven als ‘contador de la mer’⁵¹⁸.

HOHENDORF, [GEORG WILHELM] VON, BARON.

Was toevallig aanwezig tijdens een Raad van Oorlog die was samengeroepen door de Markies van Prié naar aanleiding van de onrust door de Brusselse naties in 1718⁵¹⁹.

Ca. 1670-1719.

Adjutant-generaal en ‘aide de camp’ van Prins Eugène van Savoie.

Gouverneur van stad en kasselrij Kortrijk.

Baron.

De baron von Hohendorf was van Pruisische afkomst. Vanaf 1706 kwam hij in de kringen van prins Eugène van Savoie met wie hij participeerde aan de onderhandelingen van de Vrede van Utrecht (1712-1713). Hij voerde ook enkele geheime diplomatische zendingen uit naar Londen (1712) en Parijs (1713 en 1715). Von Hohendorf was net als Eugène van Savoie een groot verzamelaar van boeken en manuscripten, waarvan verschillende een deïstische en

⁵¹³ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de Staten van Limburg, Dalhem, Valkenburg en 's-Hertogenrade, n° 14, De meier, schepenen en inwoners van Warseige c. de Derde Stand van Dalhem, 1683-1686.

⁵¹⁴ Zie over Hernani CCE, II, p. 545, noot 3 (rapport als bijlage bij brief van Isabella aan Filips IV), 27 juli 1630; p. 663, brief van Filips IV aan Isabella, 11 december 1632; p. 665, Idem, 18 december 1632, CCE, III, p. 493, brief van Filips IV aan Melo, 16 juni 1644; p. 566, brief van Filips IV aan Castel-Rodrigo, 19 februari 1646; CCE IV, p. 46, 289; J. LEFÈVRE, *Le Secrétairie d'État et de Guerre, op. cit.*, p. 55; G. PARKER, *The Army, op. cit.*, p. 112 (over de Sala de Cuentas) en p. 285 (over Hernani) ; Robert A. STRADLING, *The Armada of Flanders, op. cit.*, p. 180, 193.

⁵¹⁵ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de stad Brussel en steden supplement, n° 964, proces tussen de thesauriers en rentmeesters van Brussel c. de griffiers van de militaire Audiëntie, 1649.

⁵¹⁶ Brussel, RABRU, Officie Fiscaal Supplement, 2419, Getuigenis van De Hernani in een minuut van informatie over verdwenen papieren in de contadorie, 27 maart 1632. De Hernani verklaart daarin 60 jaar oud te zijn, dus kunnen we zijn geboortejaar situeren rond 1572.

⁵¹⁷ CCE, VI, p. 250, brief van Albrecht aan Filips III, 21 januari 1620.

⁵¹⁸ Brussel, RABRU, Officie Fiscaal Supplement, 2419, 27 maart 1632.

⁵¹⁹ Wenen, Haus, Hof und Staatsarchiv, *Belgien DDA, Berichte*, 4: Prié aan Eugenius van Savoie, 18 juli 1718; K. VAN GELDER, *Regime Change, op. cit.*, p. 223.

radicaal-filosofische inslag hadden. De 7000 titels uit zijn bibliotheek werden na zijn dood gepubliceerd in een veilingcatalogus uit 1720, en gekocht voor de Keizerlijke Bibliotheek in Wenen⁵²⁰.

HORNES, AMAND DE.

? - 1 juli 1650.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Felix-Victor Goethals⁵²¹.

‘gentilhomme’ van Albrecht en Isabella.

Commissaris van de monstering van het leger (1630).

Provedor van het leger (1633)⁵²².

Heer van Geldrop (Noord-Brabant, Nederland).

Echtgenoot van Isabella Della Faille (huwelijkscontract op 3 februari 1615), overleden op 18 juli 1648.

Hij was o.a. betrokken bij de militaire campagne van 1634⁵²³. In 1635-1636 vroeg hij om de titel van ridder te krijgen. Hij argumenteerde dat hij 22 jaar in dienst was van de vorst, waarvan zes jaar in het regiment van de baron van Hassicourt, tien jaar als ‘gentilhomme’ van Albrecht en Isabella en zes jaar als ‘commissaire des monstres desservant l’office de veedor general et contador’⁵²⁴.

IDIAQUEZ [BUTRON Y MUGICA], ALONSO DE.

Benoemd in de Raad van Oorlog in de Nederlanden door Filips II in 1590 en vermeld in de notulen van 1592⁵²⁵.

1565-1618.

Kolonel.

Maestro de campo.

Eén van de bevelhebbers van de drie tercio’s in de Nederlanden⁵²⁶.

Commandant van de lichte cavalerie (1592)⁵²⁷.

Echtgenoot van Juanna de Robles (1589)⁵²⁸, dochter van Gaspar de Robles, lid van de Raad van Oorlog.

⁵²⁰ Jonathan I. ISRAEL, *Radical Enlightenment Philosophy and the making of Modernity 1650-1750*, Oxford, 2001, p. 65, 124, 154, 571, 611, 686, 698; Gianni PAGANINI, *Les philosophes clandestins à l’âge classique*, Parijs, 2005, p. 35-37, 41, 50.

⁵²¹ F.V. GOETHALS, *Dictionnaire généalogique et héraldique*, II, *op. cit.*, p. 120 en III, Brussel, 1850, p. 309-310. Zie ook *Recueil des généalogies pour servir de suite ou de supplément aux dictionnaire de la noblesse, tome XIV ou second des suppléments*, Parijs, 1784, p. 338 en meer algemeen; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, I, *op. cit.*, p. 1068-1069.

⁵²² Zie ook Brussel, RABRU, *Officie Fiscaal Supplement*, 1844, Rekeningen voor de leveringen van brood aan het kamp van Schenkenschans, in opdracht van Amand de Hornes, provedor-generaal, 1635.

⁵²³ M. HUISMAN, J. DHONDT en L. VAN MEERBEECK, *Les Relations militaires des années 1634 et 1635*, *op. cit.*, p. 76.

⁵²⁴ Brussel, ARA, Audiëntie, 884, f° 394. Eerder geciteerd door Joh. Theod. DE RAADT, *De heerlijkheden van het Land van Mechelen, Niel en zijne heeren*, Gent, 1889, p. 64.

⁵²⁵ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 474, brief van Filips II aan Farnese, 8 maart 1590.

⁵²⁶ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 503, brief van Farnese aan Filips II, 24 juni 1590.

⁵²⁷ J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 124, brief van Pieter-Ernest de Mansfeld aan Filips II, 29 december 1592; p. 136, brief van Filips II aan de graaf van Fuentes, 4 februari 1593.

Hij was de zoon van Juan de Idiáquez, de invloedrijke secretaris van Filips II, die lid was van de *Consejo de Estado* en van de persoonlijke Junta van Filips II. In februari 1587 trok Alonso naar de Nederlanden⁵²⁹. Betrokken bij de oorlog in Frankrijk in 1590, ontving hij lof van Farnese⁵³⁰. In 1590-1591 fungeerde hij als boodschapper tussen Farnese en Filips II in Madrid⁵³¹. In 1594 vroeg hij om terug te mogen keren naar Spanje, en in 1596 was hij een bevelhebber in Franche Comté⁵³². Tussen 1610 en 1618 was hij onderkoning van Navarra.

IRRARAZOBAL, FRANCISCO DE ANDIA DE⁵³³.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Joseph Lefèvre⁵³⁴.

Veedor (inspecteur-generaal) (1615-1616).

Commandeur van Aguiarejo.

Ridder van de Orde van Sint-Jacob.

Hij was in Brussel sinds 1603, en kwam in conflict met Spinola in 1615 over de financiële controle over het leger en de geheime uitgaven. Aartshertog Albrecht koos de kant van Spinola. De Irrarazobal werd in 1616 ontboden bij Filips III in Spanje, waar hij bleef.

JOUX DE WATTEVILLE, CHARLES DE⁵³⁵.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog bij zijn benoeming als gouverneur van Luxemburg in 1676⁵³⁶. Sánchez Martín situeert zijn benoeming in de Raad van Oorlog kort na 1667.

Nozeroy, 1628 – Pamplona, 14 april 1699.

Kampmeester (1653).

‘Sergeant-général de bataille’ (1667).

Generaal.

Gouverneur ad interim van Namen (1674-1675) en Luxemburg (1676).

Markies van Conflans en Usie.

Ridder in de Orde van het Gulden Vlies (26 september 1675).

Echtgenoot van Delia de Baufremont.

⁵²⁸ Dichter Jan Van der Noot droeg een gedicht aan haar op, zie Werner WATERSCHOOT, *De “poetische werken” van jonker Jan Van der Noot. Analytische bibliografie en tekstuitgave met inleiding en verklarende aantekeningen*, Gent, 1975, vol. II, p. 386. Zie over Van der Noot o.a. Karel PORTEMAN & Mieke B.SMITS-VELDT, *Een nieuw vaderland voor de muzen, Geschiedenis van de Nederlandse literatuur, 1560-1700*, Amsterdam, 2016, p. 45-47, 82-84.

⁵²⁹ Zie de raadgeving van zijn vader bij zijn vertrek op de vooravond van 14 februari 1587 in de Vaticaanse Bibliotheek, vermeld door Leon VAN DER ESSEN, *Over opzoekingen te Rome en te Parma naar dokumenten die de geschiedenis van het Spaanse leger in de Nederlanden tijdens de XVIIe eeuw aanbelangen*, Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Aademie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Brussel, 1951, p.7-8.

⁵³⁰ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 533, brief van Farnese aan Filips II, 21 oktober 1590,

⁵³¹ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 556, 590, brieven van Farnese aan Filips II, 25 januari 1591 en 28 juli 1591; p. 607, brief van Filips II aan Farnese, 24 november 1591; L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnese*, V, p. 313, 320.

⁵³² J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 246, brief van Filips II aan aartshertog Ernest van Oostenrijk, 22 juni 1594; p. 342, brief van Albert aan Filips II, 20 maart 1596.

⁵³³ CCE, I, p; 450, 458, 487-488, 503, 505. J. LEFEVRE, *Spinola et la Belgique*, p. 49-51.

⁵³⁴ J. LEFEVRE, ‘Le ministère Espagnol’, *op. cit.*, p. 213-214.

⁵³⁵ Juan Luis Sánchez Martín, ‘Watteville de Joux, Juan Carlos de’, <https://dbe.rah.es/biografias/38959/juan-carlos-de-watteville-de-joux>

⁵³⁶ Geciteerd door A. SPRUNCK, ‘La situation militaire du Duché de Luxembourg vers 1671’, *op. cit.*, p. 104.

Hij trad in militaire dienst in 1649. Hij vocht in Valenciennes tegen Turenne in 1654 en werd in 1658 gevangengenomen tijdens de slag bij Duins. In 1660 was hij bijzonder ambassadeur in Londen, om Karel II te feliciteren bij de restauratie van de monarchie. Hij verdedigde Ieper in 1678, maar moest capituleren. In 1681 vertrok hij naar Spanje, waar hij achtereenvolgens gouverneur werd van Galicië, Navarra en Catalonië.

LAER, MICHIEL VAN⁵³⁷.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in verschillende notarisakten uit de jaren tachtig en negentig van de zeventiende eeuw, maar wellicht was hij veel vroeger actief⁵³⁸.

? – na 26 juli 1683 en vóór 2 maart 1688⁵³⁹.

Kolonel en generaal tijdens de Dertigjarige Oorlog.

Gesteund door de Guidon Royal, vaandeldrager (1654-1683)⁵⁴⁰.

Echtgenoot van Eva Leusens (?) en Anna Della Faille (1648).

De vermeldingen van zijn lidmaatschap van de Raad van Oorlog komen uit notarisakten uit de jaren tachtig en negentig, maar het is niet duidelijk wanneer hij actief was in de Raad. In de jaren twintig of vroege jaren dertig van de zeventiende eeuw ontving Michiel Van Laer een grote collectie schilderijen van landvoogdes Isabella, als beloning voor speciale verdiensten tijdens de Dertigjarige Oorlog in Duitsland. In 1648 huwde hij met Anna Della Faille, een lid van een welgestelde familie met vele connecties in politieke en militaire kringen⁵⁴¹. Michiel Van Laer woonde in de Ruisbroekstraat in Brussel, naast de graaf van Grobbendonk (Ursel) en de graaf van Sint-Aldegonde⁵⁴². Hij zou in dienst zijn geweest van Leopold Willem. In zijn huis hing in elk geval een portret van die landvoogd als ‘schouwstuk’ (de meest prominente plek in het huis)⁵⁴³. Michiel’s dochter Christina verbleef tussen 1664 en 1682 in Madrid, als hofdame bij Claire-Louise de Ligne (dochter van Claude-Lamoral de Ligne, generaal in de jaren 1640 en bevelhebber van de cavalerie in de Spaanse Nederlanden tussen 1647 en 1667). Een andere dochter, Isabella, kreeg een positie als hofdame bij Mary van Modena, de koningin van Engeland in 1688, maar door het uitbreken van de Glorious Revolution raakte ze niet in Londen.

LALAING, EMMANUEL-PHILIBERT DE, BARON VAN MONTIGNY⁵⁴⁴.

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog voor 1581, 1582, 1583 en 1585⁵⁴⁵.

⁵³⁷ Harald DECEULAER en Ann DIELS, ‘On the losing side of history. The vanished art collection of Isabella van Laer, ‘Belgian’ lady-in-waiting of Mary of Modena, Queen of England (1688)’, *Oud Holland, Journal for Art of the Low Countries*, 2018, 3-4, volume 131, p. 155, 159-162.

⁵³⁸ Brussel, RABRU, Notariaat 2643/2, 7 oktober 1672; 2579/1, 5 juli 1683; 2037/1, 129 mei 1688; 2038/1, 6 december 1694,

⁵³⁹ Brussel, RABRU, Notariaat 2579/1, 26 juli 1683, akte voor Michiel Van Laer; 2037/1, akte van 2 maart 1688 voor de weduwe van Michiel Van Laer.

⁵⁴⁰ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de Staten van Brabant, 190, lijst van 12 officieren die gesteund werden door de Guidon. In 1683 noemde hij zich ‘houder in de Guidon’, Brussel, RABRU, Notariaat, 2579/1 5 en 26 juli 1683.

⁵⁴¹ Parochieregisters Kapellekerk Brussel, huwelijken, 17 januari 1648.

⁵⁴² Brussel, RABRU, Schepengriffies, Wijkboeken, 1203, Ruisbroekwijk 3, nr. 38.

⁵⁴³ Y. SCHMITZ, *Les Della Faille*, Brussel, 1965, p. 322. De inventaris van de boedel van de weduwe van Michiel Van Laer in Brussel, RABRU, Notariaat, 2038/1, 11 september 1694.

⁵⁴⁴ Alphonse DIEGERICK, ‘Lettres inédites d’Emmanuel de Lalaing’, *op. cit.*, p. 320-379; J.B. BLAES, *Mémoire sur Emmanuel de Lalaing*, *op. cit.*; P. HENRARD, ‘Montigny, Emmanuel-Philibert de Lalaing, baron de’, *op. cit.*, kolom 175-187.

Valenciennes, 5 mei 1557 – Mons, 27 december 1590.
Luitenant-kolonel in het regiment van de hertog van Aarschot (1576).
Kolonel van een regiment Waalse infanterie.
Gouverneur van Avesnes.
Grootbaljuw van Henegouwen (13 juli 1582).
Admiraal van Vlaanderen.
Weigerde benoeming in de Raad van State⁵⁴⁶.
Burggraaf van Bourbourg.
Markies van Renty (1581).
Ridder in de orde van het Gulden Vlies (1585)⁵⁴⁷.
Heer van Leuze en Condé.
Echtgenoot van Anne de Croÿ (1581, huwelijkscontract 1 december 1582) en Anne de Renesse.

Emmanuel de Lalaing had net als zijn oudere halfbroer Philippe contacten met de hertog van Anjou en later met aartshertog Mathias. Hij vocht aan de kant van de Staten, o.a. bij de slag bij Gembloux, maar verzoende zich met de Spaanse vorst op 6 april 1579, na onderhandelingen met Valentin de Pardieu, heer van la Motte. Samen met zijn 6 à 7000 infanteristen en 400 ruiters gaf hij de steden Menen en Cassel over, in ruil voor 250.000 gulden, waarmee hij zijn soldaten kon betalen⁵⁴⁸. Hij werd één van de trouwste luitenanten van Farnese en was o.a. betrokken bij de inname van Kortrijk, Bouchain, Condé, Duinkerken, Sas van Gent, Axel, Hulst en Rupelmonde en de belegering van Sluis, Bergen op Zoom en Antwerpen. In 1585 tekende hij mee de overgave van Mechelen aan Farnese. In 1588 zou hij als admiraal van Vlaanderen mee varen met de Armada, wat niet door ging. Hij volgde Farnese in de campagne naar Noord-Frankrijk, maar raakte gewond bij Corbeil en overleed in Mons in 1590. Zijn zoon Alexandre sneuvelde bij Sluis in 1604. Zijn dochter Jeanne huwde Jean de Croÿ, graaf van Solre.

LALAING, PHILIPPE DE⁵⁴⁹.
Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de notulen voor 1581⁵⁵⁰.
? – Valenciennes, 23 of 25 mei 1582⁵⁵¹.
Kapitein-generaal en commandant van de lichte cavalerie in het leger van de Staten (1576).
Stadhouder en grootbaljuw van Henegouwen (1574).
Lid van de Raad van State (30 november 1579, eedaflegging 19 oktober 1580).

⁵⁴⁵ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 23 april, april, 27 en 31 augustus en 5 vergaderingen uit 1581 zonder precieze datum; 8 september en 31 december 1582; 1 januari en 8 maart 1583; 29 oktober 1585.

⁵⁴⁶ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 100, brief van Filips II aan Farnese, 10 april 1586; V. SOEN, *Vredehandel*, p. 332.

⁵⁴⁷ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 66, brief van Filips II aan Farnese, 29 november 1585.

⁵⁴⁸ Zie het akkoord tussen Emmanuel-Philibert de Lalaing en Valentin De Pardieu, heer de la Motte gepubliceerd door Alphonse DIEGERICK, 'Lettres inédites d'Emmanuel de Lalaing', *op. cit.*, p. 372-374.

⁵⁴⁹ Alphonse DIEGERICK, 'Lettres inédits de Philippe, comte de Lalaing, gouverneur, capitaine général et grand bailli de Hainaut : 1576 à 1579', *Bulletin de la Commission royale d'Histoire*, 1856, 8, p. 429-503; V. SOEN, 'Les Malcontents au sein des États-Généraux', *op. cit.*, p. 142-148; V. SOEN, *Vredehandel*, *op. cit.*, p. 332; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, *op. cit.*, p. 254-256.

⁵⁵⁰ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 25 maart, 23 april, april 27 augustus, augustus of september, 22 november en vier vergaderingen uit 1581 zonder specifieke datum.

⁵⁵¹ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 305, Farnese schreef aan Filips II dat de graaf van Lalaing op 25 mei was gestorven door een trap van een paard, 31 mei 1582. Hugo de Schepper houdt het op 23 mei, zie zijn *A latere principis*, *op. cit.*, p. 256.

Graaf.
Baron van Schorisse.
Heer van Waurin.
Echtgenoot van Margaretha de Ligne (7 juni 1569).

Hij studeerde in Padua en verbleef aan het Spaanse Hof in 1567-1568. In 1572 diende hij de hertog van Alva bij het beleg van Mons. Philippe de Lalaing kantte zich tegen Don Juan, maar ook tegen Oranje. Hij werd kapitein-generaal in het leger van de Staten, stelde een militaire reorganisatie voor in 1577, maar weigerde om zijn militaire functies terug op te nemen na de slag bij Gembloux in januari 1578. In 1578 steunde hij de hertog van Anjou. Hij verzoende zich met de Spaanse vorst op 23 april 1579. Hij was de oudere halfbroer van Emmanuel de Lalaing, heer van Montigny. Philippe's dochter Marguerite trouwde met Florent de Berlaymont.

LALAING, PIERE-JACQUES-PROCOPE DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn rekeningen als slotvoogd van Ath, 1658-1662⁵⁵².

? - 1698

Kampmeester.

Slotvoogd van Ath (1658-1662).

Gouverneur van Ath (1667).

Kamerheer van Don Juan van Oostenrijk.

Kapitein van de wacht van Don Juan van Oostenrijk.

Surintendant van de 'gendarmerie' in Vlaanderen (1667-1697)⁵⁵³.

Gouverneur van Brussel.

Baron van Hachicourt en Gaasbeek.

Graaf van Rennebourg.

Heer van Cantaing en Montigny.

Echtgenoot van Marie de Renesse.

Zijn dochter Marie-Jacqueline de Lalaing huwde in 1674 Philippe François, prins de Berghes, lid van de Raad van Oorlog.

LANNOY, CLAUDE DE, GRAAF DE LA MOTTERIE⁵⁵⁴.

Voorgesteld als lid van de Raad van Oorlog in 1630 door Filips IV in een brief aan Isabella, vermeld als lid van de Raad van Oorlog in het familiearchief de Merode-Westerlo⁵⁵⁵.

Ca 1578 - 11 februari 1643.

⁵⁵² Brussel, ARA, RK, 14494, rekeningen van Procope de Lalaing als slotvoogd van Ath, 1658-1662. Zie ook D. DE FRANQUEN, *Recueil historique, généalogique, chronologique et Nobiliaire des maisons et familles illustres et nobles du Royaume*, I, Brussel, 1826, p. 26; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, III, *op. cit.*, p. 1169. E. ROOMS, *Lodewijk XIV en de Lage Landen, op. cit.*, p. 32; E. ROOMS, *De organisatie, op. cit.*, p. 430.

⁵⁵³ Brussel, ARA, Audiëntie, zendbrieven, 2276/2 en 2338/2 Correspondentie van de landvoogden met Procope de Lalaing als surintendant van de gendarmerie in Vlaanderen, 1667-1680 en 1681-1697.

⁵⁵⁴ CCE, I, p. 530; Joseph LEFÈVRE, 'Lannoy, Claude de, comte de la Motterie', *Biographie Nationale, Supplément I*, Brussel, 1956, kolom 753-755; G. BAURIN, *Les Gouverneurs du Comté de Namur, op. cit.*, p. 182-187; R. VERMEIR, *In staat van Oorlog, op. cit.*, p. 28.

⁵⁵⁵ CCE, II, p. 538-539, brief van Filips IV aan Isabella, 24 juni 1630; Baudouin D'HOORE, *Inventaire des archives de la famille de Merode-Westerlo, I Papiers personnels de la famille de Merode*, Inventarissen Algemeen Rijksarchief, Brussel, 2014, 571, p. 563.

Kampmeester (1606).
Gouverneur van Maastricht (1616-1630).
Gouverneur van Namen (1641).
Graaf van La Motterie (1628).
Lid van de Orde van het Gulden Vlies (1637)⁵⁵⁶.
Echtgenoot van Marie-Françoise Le Vasseur (gehuwd 1611), dochter van Philippe Le Vasseur Guernonval, lid van de Raad van Oorlog (gestorven in 1616) en de Claudine d' Eltz, barones van Clervaux (1617).

Claude de Lannoy begon zijn militaire carrière in 1595 en was kapitein van een Waalse compagnie tussen 1595 en 1597 tegen de Fransen. In 1600 werd hij gevangen genomen in de slag bij Nieuwpoort. Tussen 1602 en 1609 vocht hij o.a. bij Sluis, Wachtendonk en Rheinberg. In 1621 hielp hij Spinola bij de inname van Gulik. De markies van Aytona noemde hem een 'grand personage', in een brief uit 1630⁵⁵⁷. In 1631 was hij generaal van de artillerie in het leger in de Palts, en in 1633 kampmeester-generaal in het leger in de Elzas. In 1635-1636 bewaakte de Lannoy de gevangenen Elect van Trier in Namen en was hij één van de leidende figuren in de oorlog met Frankrijk⁵⁵⁸. In 1638 benoemde de kardinaal-infant hem tot gouverneur van Luxemburg, maar Filips IV verzette zich hiertegen⁵⁵⁹. Zijn dochter Madeleine Thérèse huwde in 1641 met Albert-Eugène, graaf van Merode.

LANNOY, PHILIPPE DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode, en door Eugène Lameere⁵⁶⁰.

? - Duins, 1658.

Generaal.

Kampmeester.

Graaf van La Motterie.

Majordomus van de landvoogden Leopold Wilhelm en Don Juan.

Heer van Conteville en Espierres.

Echtgenoot van Anne-Jeanne de Davre en Louise-Michelle d'Ongnies.

Zoon van Claude de Lannoy, graaf van La Motterie, lid van de Raad van Oorlog. Hij was o.a. betrokken bij de militaire campagne van 1649 en sneuvelde bij de slag bij Duins in 1658.

LANNOY, VALENTIN DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in *Quartiers généalogiques des familles nobles* en de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*⁵⁶¹.

Kolonel in de infanterie.

Maestro de campo.

⁵⁵⁶ CCE, III, p. 168, brief van Filips IV aan de kardinaal-infant, 17 augustus 1637.

⁵⁵⁷ CCE, VI, p. 312, brief van Aytona aan Olivares, 20 januari 1630.

⁵⁵⁸ CCE, III, p. 49, brief van de kardinaal-infant aan Filips IV, 1 april 1635; p. 116, brief van de kardinaal-infant aan Filips IV, 26 mei 1636; R. LESAFFER, *Defensor Pacis*, op. cit., p. 120, 164.

⁵⁵⁹ CCE, VI, p. 469, brief van Filips IV aan Roose, 13 februari 1638

⁵⁶⁰ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, III, op. cit., p. 1186; Eugène LAMEERE, 'Relation de la campagne de Flandre de 1649' op. cit., p. 359.

⁵⁶¹ *Quartiers généalogiques des familles nobles*, op. cit., p. 47. *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*, 1661-1686, op. cit., p. 97. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, op. cit., III, p. 1182.

Gouverneur van Hulst, ca. 1621-1633⁵⁶².

Echtgenoot van Isabelle de la Loo, dame de la baronnie de Leeuwergem.

Hij was de broer van Claude de Lannoy, graaf van La Motterie, lid van de Raad van Oorlog. Zijn dochter Anne-Marguerite huwde met François De Boisschot, baron van Zaventem en stadhouder van het Leenhof van Brabant.

LEGANES, DIEGO MEXÍA FELIPEZ DE GUZMAN, MARKIES VAN⁵⁶³.

Voorgesteld als lid van de Raad van Oorlog in 1630 door Filips IV in een brief aan Isabella⁵⁶⁴.

1580-1655.

Page en kamerheer van aartshertog Albrecht.

Luitenant of primer caballerizo van de stallen van Albrecht (1615).

Lid van de Spaanse Raad van Oorlog (1622).

Maestro de Campo general van het leger van Castilië (1625).

Lid van de *Consejo de Estado* (1626).

Markies van Leganés (1627).

Voorzitter van de Hoge Raad voor de Nederlanden in Madrid.

Generaal van de cavalerie (1628).

Gouverneur van Milaan (1635-1641).

Vicekoning van Catalonië (1645).

Gehuwd met Polixena Spinola, dochter van Ambrogio Spinola en hofdame van de Spaanse koningin (1627) en vervolgens met Juana Fernández de Córdoba y Rojas.

Afbeelding 37: Portret van Diego Felipez de Guzmán, markies van Leganés, Paulus Pontius naar Antoon Van Dyck, In: Iconografie: Antwerpen, 1645-1646, © The Phoebus Foundation, Antwerpen.

Hij was de zoon van de gravin van Uceda, één van Isabellas favoriete hofdames. In 1600 had hij het leven gered van aartshertog Albrecht bij de slag bij Nieuwpoort, die hem daarvoor steeds erkentelijk bleef en een positie gaf in zijn hofhouding. In 1621 werd hij vermeld in het testament van Albrecht en stond hij op een lijst van personen, opgesteld door Filips IV, die het gezag in de Nederlanden moesten uitoefenen bij een eventueel overlijden van Isabella. Hij keerde echter terug naar Madrid. In 1627 werd hij op missie gestuurd naar de Zuidelijke Nederlanden, waar hij succesvol onderhandelde met de verschillende provinciale Staten over de *Union de Armas*. In hetzelfde jaar veranderde hij zijn naam in Felipez de Guzman, als eerbetoon aan zijn neef Gaspar de Guzmán, graaf-hertog van Olivares. Dankzij Olivares werd hij invloedrijk, o.a. als voorzitter van de Hoge Raad voor de Nederlanden. Eind 1629, begin 1630 werd hij opnieuw naar de Nederlanden gestuurd, als adviseur voor Aytona en als verbindingsofficier tussen de Infante Isabella en Olivares. In 1630 werd hij door Filips IV, voorgesteld als één van de leden van een collectief leiderschap van het leger, wat niet doorging. Rubens noemde hem één van de grootste kunstkeners van zijn tijd. Hij werd o.a. geportretteerd door Van Dijck en bezat bij zijn overlijden 1333 schilderijen.

⁵⁶² Brussel, ARA, Audiëntie, zendbrieven, 2038, Correspondentie van Isabella met Valentin de Lannoy, gouverneur van Hulst, 1621-1633.

⁵⁶³ Mary CRAWFORD VOLK, 'New Light on a Seventeenth-Century Collector: the Marquis of Leganes', *The Art Bulletin*, vol. 62, n° 2, jun. 1980, pp. 256-268; J.H. ELLIOTT, *The Count-Duke Olivares*, op. cit., p. 140, 240, 260, 274-277, 405; Jonathan BROWN en John H. ELLIOT, *Een Paleis voor een Koning. Het Buen Retiro en het Hof van Filips IV*, Amsterdam, 1993, p. 112; R. VERMEIR, *In staat van oorlog*, op. cit., p. 14, 23, 36, 220, 265; D. RAEYMAKERS, *One Foot in the Palace*, op. cit., p. 85, 172, 187-188, 221.

⁵⁶⁴ CCE, II, p. 538-539, brief van Filips IV aan Isabella, 24 juni 1630.

LE VASSEUR, FRANÇOIS⁵⁶⁵.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de notulen van de raad, in een brief van Morillon uit 1581, in de *Supplément aux Trophées tant sacrés que profanes du duché de Brabant de M Butkens*, en in Van de Leene, *Theatre de la noblesse*. Le Vasseur trad waarschijnlijk op als secretaris van de Raad van Oorlog⁵⁶⁶.

Atrecht, ca. 1530-1540 – Gent, 16 maart 1603.

Secretaris van de Geheime Raad (1574).

Secretaris van de Raad van State (de facto 1577-1579, benoemd 15 juni 1581).

Griffier van de Orde van het Gulden Vlies (1581).

Ridder (15 mei 1582).

Heer van Moriensart en Neder Over Heembeek.

Echtgenoot van Marie Butkens (1569)⁵⁶⁷.

Hij was de zoon van Guillaume Le Vasseur, koninklijk rentmeester in Artois, die een rol speelde in de onderhandelingen ter voorbereiding van de Vrede van Atrecht⁵⁶⁸. François Le Vasseur begon zijn carrière in het kantoor van de Secretaris van State voor de Nederlanden in Madrid, tussen 1559 en 1573. In 1574 werd hij secretaris van de Geheime Raad in Brussel. In 1576 reisde hij samen met Maximilien Vilain naar Madrid. Hij volgde Don Juan naar Namen in 1577. In juni 1580 pleitte Robert de Melun, markies van Richebourg, ervoor dat de positie van secretaris van de Raad van State zou worden toegekend aan Le Vasseur, ‘son grand ami’ volgens Farnese⁵⁶⁹. Farnese wou hier aanvankelijk niet op ingaan, maar kreeg toch vertrouwen in Le Vasseur. In januari 1582 vroeg men hem om de terugkeer van de buitenlandse troepen te verdedigen bij Philippe de Croÿ, hertog van Aarschot⁵⁷⁰. Hij begeleidde Farnese op zijn veldtochten. In 1596 schetste Esteban de Ibarra hem als iemand die uitstekend op de hoogte was van alle politieke en militaire kwesties van zijn tijd. Hij werd begraven in de kerk van Sint-Jacob op de Koudenberg. Hij liet de heerlijkheid Moriensart na aan zijn zus Leonore, die huwde met Robert Lescuyer. Hun dochters, Jeanne en Anne Lescuyer, trouwden respectievelijk met Pedro Coloma en Christoval de Aguirra, beiden lid van de Raad van Oorlog⁵⁷¹.

⁵⁶⁵ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, *op. cit.*, p. 1906; M. BAELDE, *De collaterale raden*, *op. cit.*, p. 322; Joseph LEFÈVRE, ‘Vasseur, François Le’, *Biographie Nationale, Supplément 3*, Brussel, 1961, kolom 697-698; G. PARKER, *The Army*, *op. cit.*, p. 48 (vermelding van briefwisseling met de audiencier over de rekrutering van soldaten in 1597); Hugo DE SCHEPPER, ‘Vasseur (Levasseur), Frans le’, *Nationaal Biografisch Woordenboek*, V, Brussel, 1972, kolom 910-914; V. SOEN, *Vredehandel*, *op. cit.*, p. 223; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, *op. cit.*, p. 331-332. Zijn briefwisseling met de landvoogden uit 1596-1602 is bewaard in Brussel, ARA, Audiëntie, 636 bis.

⁵⁶⁶ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, een blad bevat de vermelding “A monsieur de Moriensart secretaire du Roy au camp”, maar zijn opinie wordt niet weergegeven in de notulen. In een brief van Morillon uit 1581 werd François Le Vasseur wel voorgesteld als een prominent lid van de Raad van Oorlog, die de aanwezigheid van Gaspard de Robles en Cristobal Mondragon zou tegen werken, C. Piot, *Correspondance du cardinal de Granvelle*, VIII, *op. cit.*, p. 401; *Supplément aux Trophées tant sacrés que profanes du duché de Brabant de M Butkens*, Den Haag, 1726, p. 186; J. VAN DE LEENE, *Theatre de la noblesse*, *op. cit.*, (geen paginanummer op de betreffende pagina). Volgens De Schepper werd Le Vasseur pas lid van de Raad van Oorlog op 1 april 1589, H. DE SCHEPPER, ‘Vasseur (Levasseur), Frans le’, *op. cit.*, p. 911.

⁵⁶⁷ Acte over zijn huwelijkscontract in Brussel, RABRU, Leenhof van Brabant, 361, f° 92 v.

⁵⁶⁸ V. SOEN, ‘Een vredesgezant’, *op. cit.*, p. 154.

⁵⁶⁹ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 28, brief van Farnese aan Filips II, 4 juni 1580.

⁵⁷⁰ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 254, brief van Farnese aan Filips II, 27 januari 1582.

⁵⁷¹ RABRU, Leenhof van Brabant, processen 1412 en 1752.

LE VASSEUR DE GUERNONVAL, ALBERT-HUBERT.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode⁵⁷².

Gouverneur en kapitein van Gravelines (afgezet in 1635)⁵⁷³.

Grootbaljuw van Gent (4 april 1636).

Baron van Ekelsbeke.

Heer van Guernonval, Rosemont, Quevaussart, Aix-en-Issart en Hansbeke.

Echtgenoot van Marie de Luna y Carcamo, dochter van Alonso de Luna y Carcamo, lid van de Raad van Oorlog en Marie-Jacqueline Triest (1633).

Zoon van Philippe Le Vasseur Guernonval, lid van de Raad van Oorlog.

LE VASSEUR DE GUERNONVAL, PHILIPPE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door zijn zoons bij de aanvraag van een *merced* aan Filips III in 1612, in J. Le Roux, *Receuil de la Noblesse*, en in François Alexandre Aubert de la Chesnaye Des Bois, *Dictionnaire généalogique, héraldique, chronologique et historique*⁵⁷⁴. 1551-1633.

Gouverneur van Gravelines (1588-1621)⁵⁷⁵.

Ridder (1597).

Generaal van de artillerie.

Baron van Ekelsbeke (21 januari 1612).

Echtgenoot van Livine Van Nieuwenhuyse (1586).

Valentin de Pardieu, heer van La Motte, lid van de Raad van Oorlog, liet hem de heerlijkheid Ekelsbeke na. Philippe's zoon Albert-Hubert werd ook lid van de Raad van Oorlog.

LIGNE, PHILIPPE DE, GRAAF VAN FAUQUEMBERGUES⁵⁷⁶.

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog, 1579⁵⁷⁷.

? - 1583.

Slotvoogd van Ath (1555).

Ridder van de Orde van het Gulden Vlies (1559).

Graaf van Ligne en Fauquembergues.

Burggraaf van Leiden.

Baron van Wassenaar.

Echtgenoot van Marguerite de Lalaing, dochter van Philippe de Lalaing, lid van de Raad van Oorlog.

⁵⁷² J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, *op. cit.*, p. 1917, 1962-1963.

⁵⁷³ M. HUISMAN, J. DHONDT en L. VAN MEERBEECK, *Les Relations militaires des années 1634 et 1635*, *op. cit.*, p. 98.

⁵⁷⁴ CCE, I, p. 390, brief van Filips III aan Albecht, 3 november 1612; J. Le Roux, *Receuil de la Noblesse*, *op. cit.*, p. 135; F.A AUBERT DE LA CHESNAYE DES BOIS, *Dictionnaire généalogique, héraldique, chronologique et historique*, *op. cit.*, p. 415. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, *op. cit.*, p. 1819 en 1962.

⁵⁷⁵ Brussel, ARA, Audiëntie, Zendbrieven, 1803/4, briefwisseling met Philippe Le Vasseur, heer van Guernonval, gouverneur van Gravelines, 1588-1592; nr. 1852/4, 1593-1598 en nr. 1943, 1599-1621.

⁵⁷⁶ Andrée SCUFFLAIRE, 'De geschiedenis van het Huis de Ligne', in Andrée SCUFFLAIRE, Jean DUGNOILLE en Joos DE GEEST, *Het kasteel van Beloeil*, Brussel, 1994, p. 7-21, aldaar p. 12 en 20.

⁵⁷⁷ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 7 mei 1579.

Philippe de Ligne vocht mee in de oorlog in Noord-Frankrijk in de jaren vijftig van de zestiende eeuw, o.a. in de slag bij Gravelines. Door een ziekte speelde hij een beperktere rol in de latere jaren. In 1579 verloor hij zijn bezittingen in de Noordelijke Nederlanden.

LINDEN, JAN VAN DER, ABT VAN SINT-GEERTRUI IN LEUVEN⁵⁷⁸.

Eén keer vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog in 1583⁵⁷⁹.

? - Leuven, 28 januari 1585.

Lid van de Raad van State (1581).

Jan Van der Linden werd prelaat van de Sint-Geertrui abdij in 1569. Hij was een aanhanger van Willem van Oranje en werd beschouwd als medeplichtig aan, en mogelijk zelfs als aanstoker van de arrestatie van de Raad van State in 1576. Hij onderhandelde voor de Staten tijdens de Vredesonderhandelingen in Keulen, waar de Spaanse hoofdonderhandelaar, de hertog van Terra Nova, hem een voorstel deed om zich te verzoenen met Filips II, in ruil voor een plaats in de Raad van State, net zoals aan de abt van Maroilles⁵⁸⁰. In 1580 schreef Filips II aan Farnese dat de abt van Geertrui en Maroilles konden worden bevoorreed⁵⁸¹. In 1580-1581 was Van der Linden in 's-Hertogenbosch. Begin juli 1581 zetelde hij in de Raad van State, maar in september nam hij ontslag⁵⁸². In augustus 1582 verdacht Farnese hem van samenwerking met de hertog van Alençon, om 's-Hertogenbosch over te leveren⁵⁸³. In december 1583 werd hij gevangen gehouden in Namen door Florent de Berlaymont⁵⁸⁴.

LODOZA (LODOSSA) Y ANDUEZA, DON FERMIN (FIRMIN) DE⁵⁸⁵.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in *Quartiers généalogiques des familles nobles* en in *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*, p. 20⁵⁸⁶.

? – vóór 11 mei 1639⁵⁸⁷.

Admiraal generaal van de zeemacht (1622-1626).

Bevelhebber van de vloot in Duinkerken (tot 1626).

Admiraal op de Schelde en de Rijn (1626-1639).

Echtgenoot van Clemence de Beer (1615), Vrouwe van Lendele (1625).

De Lodoza was afkomstig uit Baskenland. In 1626 werd hij van Duinkerken overgeplaatst naar Antwerpen om de patrouilleboten op de Schelde en de Rijn te leiden, nadat hij had

⁵⁷⁸ Hugo DE SCHEPPER, 'Linden, Jan van der',

<https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/L/Pages/linden.aspx>; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, op. cit., p. 259-260.

⁵⁷⁹ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 9 februari 1583. In de notulen staat er niets na zijn naam, wat suggereert dat hij geen standpunt innam, of dat dit niet is genoteerd.

⁵⁸⁰ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 23, brief van Filips II aan Farnese, 18 mei 1580; p. 37, Idem, 17 juni 1580.

⁵⁸¹ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 11, 1 mei 1580.

⁵⁸² J. LEFÈVRE, *Correspondance de Philippe II*, tome II, p. 139, brief van Farnese aan Filips II, 13 maart 1581; p. 179, Farnese aan Filips II, 7 juli 1581; p. 215, Filips II aan Farnese, 27 september 1581.

⁵⁸³ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 322, brief van Farnese aan Filips II, 6 augustus 1582.

⁵⁸⁴ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 438, brief van Florent de Berlaymont aan Farnese, 31 december 1583.

⁵⁸⁵ Robert A. STRADLING, *The Armada of Flanders*, op. cit., p. 69, 163, 244.

⁵⁸⁶ *Quartiers généalogiques des familles nobles des Pays-Bas*, op. cit., p. 240; *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*, 1661-1681, op. cit., p. 20.

⁵⁸⁷ CCE, III, p. 306, brief van de kardinaal-infant aan Filips IV, die zijn overlijden vermeldde, 11 mei 1639.

geweigerd om slag te leveren. In 1627-1628 werd hij naar Wallenstein in Praag gestuurd om deze te adviseren over maritieme oorlogvoering in de Baltische zee, om zo de Nederlandse Republiek af te snijden van hun graan- en houtbevoorrading⁵⁸⁸. In 1638 en 1639 werd zijn advies over mogelijke maritieme operaties gevraagd door de kardinaal-infant en doorgestuurd naar Filips IV⁵⁸⁹. Zijn dochter huwde met Henri Van Dongelberge, baron van Korbeek-Lo.

LONGUEVAL, CHARLES-BONAVENTURE DE⁵⁹⁰.

Lid van de Raad van Oorlog sinds 1604 of 1605. Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een brief van Pedro Sarigo aan Filips III en in zijn rekeningen als grootbaljuw van Henegouwen ingediend bij de Rekenkamer in 1618-1619⁵⁹¹.

Atrecht, 9 januari 1571 – Neuhaeüssel (Hongarije), 10 juli 1621.

Graaf van Bucquoy.

Lid van de Raad van State (26 juli 1618).

Kolonel (1595).

Luitenant en kapitein van de lijfwacht van de Aartshertogen (1600).

Kamerheer van landvoogd Albrecht⁵⁹².

Generaal van de artillerie (1603).

Gouverneur en Groot Baljuw van Henegouwen (10 juni 1613).

Baron de Vaulx.

Ridder in de Orde van Calatrava (1613).

Ridder in de Orde van het Gulden Vlies (1613).

Echtgenoot van Maddalena de Biglia (1606), gravin van Saronna, dochter van graaf Balthasar de Biglia, kapitein en ingenieur in het leger van Spinola.

⁵⁸⁸ CCE, II, p. 348, brief van Isabella aan Filips IV, 20 oktober 1627; p. 357, instructies, 19 december 1627; p. 361, brief van Isabella aan Filips IV, 2 januari 1628; p. 371, brief van Isabella aan Filips IV, 10 maart 1628. Zie over de Baltische strategie van Olivares G. PARKER, *The Army, op. cit.*, p. 255; J.H. ELLIOT, *The Count-Duke Olivares, op. cit.*, p. 332-335; R. LESAFFER, *Defensor Pacis, op. cit.*, p. 36-37, 40.

⁵⁸⁹ CCE, III, p. 227, brief van de kardinaal-infant aan Filips IV, 8 april 1638; p. 286, brief van de kardinaal-infant aan Filips IV, 26 januari 1639.

⁵⁹⁰ Zie ook A.J. VAN DER AA, *Biographisch woordenboek*, 11, *op. cit.*, p. 597-598; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, III, *op. cit.*, p. 1251; CCE, I, p. 335, 353, 409-410, 45, 467; Baron MUULS, 'Les Longueval, Comtes de Bucqoy, au service des Habsbourg dans les Pays-Bas catholiques', *Belgisch Tijdschrift voor Militaire Geschiedenis*, XVI-5, juni 1966, p. 274-295, aldaar 280-293; P. JANSSENS, L. DUERLOO, *Wapenboek*, deel F-M, p. 622; Piet LOMBARDE, 'Maquette van de versterkte stad Oostende' in Luc DUERLOO en Werner THOMAS (red.), *Albrecht & Isabella, 1598-1621, Catalogus*, Turnhout, 1998, p. 93; Olivier CHALINE, 'Charles-Bonaventure de Longueval, comte de Bucquoy (1571-1621)', *Dix-Septième siècle*, 2008/3 (n° 240), p. 399-422; C. THOMAS, *De l'affection*, II, *op. cit.*, p. 500.

⁵⁹¹ Brussel, ARA, RK, rekeningen van Charles de Longueval als grootbaljuw van Henegouwen, 274, 1613-1614 en 14666, 1619-1620, met vermelding van zijn lidmaatschap van de Raad van Oorlog; brief van Pedro Sarigo aan Filips III van 3 april 1618, CCE, I, p. 512. Charles de Rahlenbeck schrijft dat hij lid werd van de Raad van Oorlog na de inname van Oostende in 1604, DE RAHLENBECK, 'Longueval (Charles-Bonaventure de)', *op. cit.*, kolom 359-368. Olivier Chaline situeert zijn intrede in de Raad van Oorlog in 1605, Olivier CHALINE, 'Charles-Bonaventure de Longueval', p. 410.

⁵⁹² D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace, op. cit.*, p. 172.

Hij was de zoon van Maximilien de Longueval, eerste graaf Bucquoy (Artois). In 1595 was hij bij het beleg van Kamerijk, vervolgens bij Calais, Ardres en Amiens (1597). Charles de Longueval was bevelhebber van Emmerich in 1599. Hij speelde een belangrijke rol in de belegering van Oostende (1601-1604)⁵⁹³. Hij nam deel aan de onderhandelingen in Den Haag over het Bestand in 1608. Volgens een Franse diplomaat noemde de Spanjaarden aan het Hof hem ‘alleman de naissance’ maar ‘espagnol d’effect’⁵⁹⁴. In 1616 stuurde Albrecht hem op missie naar Filips III in Madrid. In 1618 was hij één van de leden van de hervormde Raad van Oorlog. Vanaf 1618 vocht hij in de Dertigjarige Oorlog, waarin hij schitterde in de slag op de Witte Berg (1620) en sneuvelde in 1621.

Illustratie 38: Portret van Charles de Longueval door Pieter Paul Rubens, The State Hermitage Museum, St. Petersburg, copyright Photograph © The State Hermitage Museum/Photo by Pavel Demidov.

LONGUEVAL, MAXIMILIEN DE⁵⁹⁵.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de notulen van de Raad en door Emile Van Arenborgh.

Atrecht, 16 april 1537 – Doornik, 27 november 1581.

‘Gentilhomme de la bouche’ van Filips II (1569)⁵⁹⁶.

Gouverneur van Mons (1572).

Gouverneur van Atrecht (1578).

Lid van de Raad van State (1579)⁵⁹⁷.

Hoofd van de Raad van Financiën (22 juni 1578).

Baron de Vault.

Graaf van Bucquoy (29 juni 1580).

Ridder in de Orde van Calatrava (oktober 1564).

Echtgenoot van Margaretha van Lisle (12 november 1567).

Hij verbleef aan het Madrileense Hof, maar was al teruggekeerd in de Nederlanden in 1566. In 1565-1566 was hij gezant van Filips II bij het huwelijk van Farnese. In 1576 sprak hij zich uit voor vrede en het vertrek van de buitenlandse troepen,⁵⁹⁸ maar hij bleef loyaal aan Don Juan. Deze stuurde hem als ambassadeur naar Parijs in 1577. In 1578 nam hij deel aan de vredesonderhandelingen in Leuven. In de aanloop naar de Vrede van Atrecht botste hij regelmatig met Jan Van Noircarmes, baron van Selles, die hij te toegeeflijk vond. In het kader

⁵⁹³ W. THOMAS, ‘Het beleg van Oostende’, *op. cit.*, p. 85, 89, 93.

⁵⁹⁴ D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace*, *op. cit.*, p. 155-156.

⁵⁹⁵ Emile VAN ARENBORGH, ‘Longueval, Maximilien de’, in *Biographie Nationale*, vol. 12, Brussel, 1892-1893, kolom 368-371; Baron MUULS, ‘Les Longueval’, *op. cit.*, aldaar 274-280; P. JANSSENS en L. DUERLOO, *Wapenboek*, *op. cit.*, p. 622; V. SOEN, *Vredehandel*, *op. cit.*, p. 333; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, *op. cit.*, p. 341-343.

⁵⁹⁶ J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 548.

⁵⁹⁷ Baron DE MUULS, ‘Les Longueval’, *op. cit.*, p. 278.

⁵⁹⁸ G. JANSSENS, ‘Un noble ambitieux’, *op. cit.*, p. 168.

van de onderhandelingen met de Waalse edelen en clerus had Maximilien de Longueval verschillende contacten gelegd in Artois, o.a. met Guillaume Le Vasseur, Jean Sarazin, prior van Sint-Vaast en Mathieu Moulart, bisschop van Atrecht⁵⁹⁹. Hij vertegenwoordigde Farnese tijdens de vredesonderhandelingen in Keulen in 1579, en sneuvelde bij het beleg van Doornik twee jaar later.

LÓPEZ DE ULLOA, THOMAS.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de verheffing tot baronie van Limal in 1633, en in de verheffing van Sint-Agatha-Rode tot graafschap in 1651⁶⁰⁰.

? - 1653.

Pagador-general (betaalmeester-generaal) (1626-1632, 1638-1639, 1642-1651)⁶⁰¹.

Veedor-generaal in het leger van prins Thomas van Savoie (1634-1635)⁶⁰².

Ridder (20 juni 1626) en ridder van de Orde van Avis.

Heer van Limal en Bierghes (1627), Chapelle Saint Lambert (1630), Moriensart en La Couture (1646)⁶⁰³.

Baron van Limal (12 juni 1633), wapenvermeerdering in 1634.

Markies van het Heilig Roomse Rijk (23 januari 1646).

Graaf van Sint-Agatha-Rode (11 mei 1651).

Echtgenote: Claire de Ulloa.

Thomas Lopez d'Ulloa was een bankier in Antwerpen en afkomstig uit een rijke Portugese familie. Hij werd tot pagador-generaal ad interim benoemd in 1626⁶⁰⁴. Aartshertogin Isabella drukte meermaals haar tevredenheid over hem uit in brieven aan Filips IV⁶⁰⁵. Misschien was hij dus al vroeger lid van de Raad van Oorlog dan de eerste vermelding die we vonden in de bronnen (1633).

LOS RIOS DE GUTIEREZ, FRANÇOIS DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog samengeroepen door de markies van Prié naar aanleiding van de onrust door de Brusselse naties in 1718⁶⁰⁶.

⁵⁹⁹ V. SOEN, 'Een vredesgezant', *op. cit.*, p. 149-150, 154, 162.

⁶⁰⁰ Brussel, RABRU, Leenhof van Brabant 108, f°212 v., 12 juni 1633, gepubliceerd in J. VAN DE LEENE, *Theatre de la noblesse du Brabant*, *op. cit.*, p. 23, 36. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, *op. cit.*, IV, p. 1939; P. JANSSENS, L. DUERLOO, *Wapenboek*, *op. cit.*, p. 626; G. PARKER, *The Army*, *op. cit.*, p. 283.

⁶⁰¹ CCE, III, p. 247, brief van Filips IV aan de kardinaal-infant, 19 juli 1638; p. 302, 19 april 1639, kardinaal-infant aan Filips IV. In Brussel, ARA, Familiearchief Lopez de Ulloa, 50-51 en 90-91 zitten stukken over de pagadorie, met rekeningen geliquideerd door zijn erfgenamen, 1653-1703.

⁶⁰² CCE, III, p. 64, brief van de kardinaal-infant aan Filips IV, 20 augustus 1635; J. LEFÈVRE, *La secrétairie d'État et de Guerre*, p. 233 (ad-interim benoemd).

⁶⁰³ J. LEFÈVRE, *La secrétairie d'État et de Guerre*, *op. cit.*, p. 240, noot 1; J. LEFÈVRE, 'La compénétration', *op. cit.*, p. 613.

⁶⁰⁴ CCE, II, p. 245, brief van Isabella aan Filips IV, 4 januari 1626; p. 259, brief van Filips IV aan Isabella, 12 maart 1626.

⁶⁰⁵ CCE, II, p. 255, brief van Isabella aan Filips IV, 16 februari 1626; p. 531, Idem, 29 april 1630; p. 572, Idem, 19 februari 1631; p. 653, Idem, 31 oktober 1632 (met voorstel om hem lid te maken van de Raad van Financiën).

⁶⁰⁶ Wenen, Haus, Hof und Staatsarchiv, *Belgien DDA, Berichte*, 4: Prié aan Eugenius van Savoie, 18 juli 1718; *Berichte*, 5: Prié aan Eugenius van Savoie, 21 september 1718. Met dank aan Klaas Van Gelder die ons zijn nota's over deze brieven bezorgde. Zie ook M. TONDEUR, 'Les Observations regardantes l'état militaire', *op. cit.*, p. 79

1689-1775.
Kolonel van de infanterie (1720).
Veldmaarschalk-luitenant (1723).
Generaal van de infanterie (1735).
Veldmaarschalk (1745).
Gouverneur van Ath (1752) en Nieuwpoort⁶⁰⁷.
Markies.

LUNA Y CARCAMO, ALONSO DE.
Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode⁶⁰⁸.
Kampmeester van een tercio infanterie.
Gouverneur van Lier (1593-1615) en Duinkerken⁶⁰⁹.
Echtgenoot van Ide de Jappogne.

In 1595 was hij gouverneur van Lier. De stad werd toen verrast door Hollandse troepen, die de volgende dag werden verdreven, met de hulp soldaten en burgers uit Antwerpen en Mechelen⁶¹⁰. Eind 1607 kwam hij tussenbeide in een gevecht tussen Luis de Velasco en Iñigo de Borja, over een nachtelijk bezoek van Borja aan Hélène de Henin, Velasco's ongetrouwde schoonzus⁶¹¹. Gezien zijn contacten met de Velasco, Borja en de familie Henin, prominente leden van de oorlogsgezinde factie, kan Alonso de Luna mogelijk worden gesitueerd in diezelfde factie. In 1607 benoemde aartshertog Albrecht zijn jonge zoon als kapitein⁶¹². In 1615 zou hij naar Duinkerken zijn vertrokken. Zijn dochter Marie trouwde met Albert-Hubert Le Vasseur, genaamd Guernonval, lid van de Raad van Oorlog.

LYMOSIN (LIMOUSIN, LYMOUSIN, LYMOISIN, LIMOSIN), GUILLAUME DE.
Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Marcel Bourguignon⁶¹³.
? - 1665.
Gouverneur van Aarlen (29 november 1650-1665).
Heer van Roussy (1657).
Echtgenoot van F elicit e de Laittres.

Guillaume de Lymosin en zijn echtgenote deden een schenking aan het seminarie van Luxemburg en het College van de Jezuïeten.

MAIEDA (MAEDA), LOUIS (LUIS) CASUSO⁶¹⁴.
Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de akte van aankoop van verschillende heerlijkheden in 1626 en in een proces voor de Raad van Brabant door de echtgenoot van zijn weduwe in 1632-1633⁶¹⁵.

⁶⁰⁷ Brussel, RABRU, Leenhof van Brabant, 118, f o 80, 26 september 1765 en 22 januari 1766.

⁶⁰⁸ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, *op. cit.*, p. 1962-1963. Zie ook J.F.A.F. DE AZEVEDO COUTINHO Y BERNAL, *Genealogie de la famille de Coloma*, *op. cit.*, p. 201.

⁶⁰⁹ Anton BERGMANN, *Geschiedenis der stad Lier*, Antwerpen, 1873, p. 280-283, 637.

⁶¹⁰ José Javier RUIZ IBÁÑEZ, 'Monarquía, guerra y individuo en a d ecada de 1590 : el socorro de Lier en 1595', *Hispania*, LVII/1, 195, 1997, p. 37-62, aldaar p. 39.

⁶¹¹ L. DUERLOO, 'Hawks, doves and magpies', *op. cit.*, p. 166.

⁶¹² F. GONZALEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi*, *op. cit.*, p. 80.

⁶¹³ M. BOURGUIGNON, 'Les gouverneurs d'Arlon', *op. cit.*, p. 63.

⁶¹⁴ CCE, II, p. 335, verslag van Maieda over de militaire operaties in de Palts, juni 1627. Zie G. PARKER, *The Army*, p. 285.

? – 1630.

Officiaal van de veeduria van Vlaanderen na 1605.

Contador van de Spaanse troepen in Friesland tot 1611.

Secretaris van State en Oorlog van de hertog van Feria in Milaan (1619-1622).

Contador (1622-1630), ook van het Spaans leger in de Palts (1627).

Heer van Wommersom, Walsbergen, Overhespen, Nederhespen en Gudsenhoven (1626).

Echtgenoot van Isabella de Croÿ.

Begon zijn carrière in de Spaanse infanterie in 1592-1597. Hij verbleef zeker in Brussel in 1626, hij was toen de buurman van Pedro de San Juan, secretaris van aartshertogin Isabella⁶¹⁶.

MALDEGHEM, ROBERT DE.

Vemeld als lid van de Raad van Oorlog in de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*⁶¹⁷.

? – 24 december 1654.

Kapitein, sergeant-majoor van een tercio Waalse infanterie van de graaf de Fontaine (1635).

Luitenant-kolonel onder de graaf van Megem.

Commandant van het garnizoen in Brugge.

Majordomus van de hertog van Beieren.

Heer van Grimares.

Echtgenoot van Catherine de Montmorency (huwelijk op 11 maart 1610), Marie Triest de Lovendeghem en Jeanne Le Poyvre.

In 1635 organiseerde Robert De Maldeghem de verdediging van Brussel tegen een mogelijk Frans-Nederlandse inval⁶¹⁸.

MANCICIDOR, JUAN DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Antonio Carnero, als getuige in het huwelijkscontract van Charles-Bonaventure de Longueval uit 1606 en in brieven van Filips III uit 1616⁶¹⁹.

? - 1618.

Secretaris van State en oorlog (1596-1618).

Lid van verschillende jointes.

Echtgenoot van Eugenie de Vogeleeer (overleden 1613) en Marie de Mol.

⁶¹⁵ Akte van de aankoop van de heerlijkheden Wommersom, Walsbergen, Overhespen, Nederhespen en Gudsenhoven in Brussel, RABRU, Leenhof van Brabant, 111, f° 305 v.; Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, 778, proces uit 1623-1633 van Servais de la Marcq, man van Isabella de Croÿ, weduwe Louis Casuso Maieda, contador en lid van de Raad van Oorlog c. alle pretendentes, over de purge van een huis.

⁶¹⁶ Proces tussen Louis Casuso en Pedro de San Juan, secretaris van aartshertogin Isabella, over een scheidingsmuur, Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, 268. Zie over Pedro de San Juan o.a. J. LEFEVRE, 'Le ministère Espagnol', *op. cit.*, p. 205.

⁶¹⁷ *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne*, Mechelen, 1779, p. 123. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, III, *op. cit.*, p. 1582.

⁶¹⁸ Alexandre HENNE en Alphonse WOUTERS, *Histoire de la ville de Bruxelles*, 2, Brussel, 1845, p. 60.

⁶¹⁹ A. CARNERO, *Historia de las guerras civiles*, *op. cit.*, p. 560; J. LEFEVRE, *La secrétairerie d'État et de Guerre*, *op. cit.*, p. 83, 86; O. CHALINE, 'Charles-Bonaventure de Longueval', *op. cit.*, p. 412.

Mancicidor was afkomstig uit Gipuzkoa in Baskenland. Toen hij werd aangesteld als secretaris van Albrecht, werd hij beschouwd als een cliënt van Juan de Idiáquez, de invloedrijke secretaris van Filips II, die lid was van de *Consejo de Estado* en van de persoonlijke Junta van Filips II⁶²⁰. Mancicidor was secretaris van Albrecht vanaf zijn vertrek naar de Nederlanden in 1595 tot zijn overlijden in 1618. Als secretaris van State verzorgde hij de diplomatieke correspondentie. Als secretaris van Oorlog contresigneerde hij de orders en patenten ten aanzien van de Spaanse troepen. Hij nam deel aan de onderhandelingen voor het Twaalfjarig Bestand. Mancicidor noemde zichzelf geen hoveling, maar was een belangrijke raadgever van Albrecht en had veel invloed tijdens het Twaalfjarig Bestand, samen met Spinola en Richardot⁶²¹.

Afbeelding 39: Portret van Juan de Mancicidor, Hendrick Hondius (I), 1608. Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

MANRIQUE [DE LARA?], JUAN.

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog in 1582.

Bevelhebber van Hoogduitse troepen.

Kampmeester.

In 1557 was een Juan Manrique majordomus van Filips II in Brussel en kapitein-generaal van de Spaanse artillerie. Deze was toen 46 jaar en had goede contacten met de jonge Alexander Farnese o.a. omdat hij goed Italiaans sprak⁶²². Een Juan Manrique de Lara werd onderkoning van Napels en stierf in 1570. Vermoedelijk was dit familie van de Don Juan de Manrique de Lara, die in 1582 aankwam in de Nederlanden⁶²³. Van Meteren vermeldt voor dat jaar een Johan Mauryques, bevelhebber van 10 vendels Hoogduitse troepen, bestaande uit 3144 man⁶²⁴. In 1583 weigerden zijn troepen om op te trekken om Eindhoven te belegeren en sloegen aan het muiten⁶²⁵. Zeker tussen 1584 en 1590 opereerde hij regelmatig vanuit Keulen, waar hij o.a. in 1584 de troepen van Gerard de Truchsess en de graaf van Hollach overwon, medestanders van Willem van Oranje. In augustus 1584 ontzette hij samen met de graaf van Arenberg het belegerde Zutphen⁶²⁶. In 1588 was hij in Duinkerken, waar hij als kampmeester van één van

⁶²⁰ L. DUERLOO, 'Hawks, doves and magpies', op. cit., p. 163.

⁶²¹ J. LEFÈVRE, 'Le ministère Espagnol', op. cit., p. 205; Joseph LEFÈVRE, 'Don Juan de Mancicidor, secrétaire d'État et de Guerre de l'archiduc Albert', *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 4, 1925, p. 697-714; D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace*, op. cit., p. 30, 232, 260, 277, 280, 284, 287-288, 300.

⁶²² L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse*, I, op. cit., p. 30.

⁶²³ Jean-François LE PETIT, *La grande chronique ancienne et moderne de Hollande, Zelande, Westfrise, Utrecht, Frise, Overijssel et Groeningen jusqu'à la fin de l'An 1600*, deel II, 1601, p. 447.

⁶²⁴ E. VAN METEREN, *Historie van de oorlogen en geschiedenissen der Nederlanden*, op. cit., p. 46.

⁶²⁵ L.G.A. HOUBEN, *Geschiedenis van Eindhoven: de stad van Kempenland*, I, Turnhout, 1890, p. 220.

⁶²⁶ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 469, brief van Farnese aan een onbekende bestemming, 3 mei 1584. Idem, 13 augustus 1584; p. 502, idem, 4 september 1584; p. 515, brief van Ernest van Beieren aan Farnese, 18 november 1584. J.F. LE PETIT, *La grande chronique*, op. cit., p. 487, 558.

de tercios moest ontschepen om deel te nemen aan de Armada. Hij schreef een rapport voor Filips II waarin hij Farnese's inzet voor de mislukte invasie van Engeland verdedigde⁶²⁷.

MANSFELD, CHARLES DE⁶²⁸.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de notulen 1585 en 1587 en in een brief van Alexander Farnese aan Filips II uit 1592⁶²⁹.

Mechelen, 1545 – Gran (Esztergom), 14 augustus 1595.

Kolonel (1566).

Meester van de artillerie (1585-1590).

Admiraal (1592).

Graaf.

Echtgenoot van Diane de Cossé (22 februari 1574) en Marie-Christine van Egmont (gehuwd 12 december 1591), dochter van Lamoraal van Egmont, weduwe van Oudart de Bournonville, lid van de Raad van Oorlog.

Zoon van Pieter-Ernest de Mansfeld. Charles de Mansfeld tekende het smeekschrift van de Edelen maar nam onder druk van zijn vader hier afstand van. Eind 1566 werd hij benoemd tot kolonel en in 1567 nam hij deel aan de belegering van Valenciennes. In hetzelfde jaar doodde hij Thierry De Pouilly in een duel en vluchtte hij naar Frankrijk, waar hij in 1574 huwde met Diane de Cossé. Het verhaal gaat dat hij zijn vrouw en haar minnaar liet ombrengen. Vanaf 1577 nam hij actief deel aan de militaire operaties tegen de Staten en droeg bij aan de Spaanse herovering van de Zuidelijke Nederlanden. Hij nam o.a. Nijvel, Eindhoven, Dendermonde en Sluis in, en het kasteel van Wouw en Westerlo. Hij leidde de artillerie in het beleg van Antwerpen (1585). Zijn relatie met Farnese was gespannen en met de graaf van Fuentes had hij regelmatig conflicten. Toen deze laatste landvoogd werd, trad Charles de Mansfeld in dienst van keizer Rudolf II. In 1595 stierf hij bij het beleg van de stad Gran (Esztergom) in Hongarije, tegen de Turken.

Afbeelding 40: Wapenschild van Charles de Mansfeld uit het handschrift 'Catalogue des noms, surnoms et tiltres des grands maistres et capitaines généraux de l'artillerie des armées des Pays Bas', door Pierre-Albert de Launay, Nationale Bibliotheek Madrid, p. 15. *Imágenes procedentes de los fondos de la Biblioteca Nacional de España.*

⁶²⁷ Geoffrey PARKER, 'Was Parma ready? The army of Flanders and the Spanish Armada in 1588', in Hugo SOLY en René VERMEIR (eds.), *Beleid en bestuur in de oude Nederlanden. Liber Amicorum Prof. Dr. Michel Baelde*, Gent, 1993, p. 279-297, aldaar p. 282, 288.

⁶²⁸ P. HENRARD, 'Mansfeld, Charles de', *Biographie Nationale*, 13 Brussel, 1894-1895, kolom 360-368; P. MARTENS, 'Pierre-Ernest de Mansfeld (1517-1604)', *op. cit.*, p. 26-27.

⁶²⁹ J. LEFEVRE, *CPhII*, IV, p. 101, brief van Alexander Farnese aan Filips II, 28 oktober 1592.

MANSFELD, PIETER-ERNEST DE⁶³⁰.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de notulen van de raad en in een brief van Alexander Farnese aan Filips II⁶³¹.

Heldringen, 20 juli 1517 – Luxemburg, 22 mei 1604

Gouverneur van Luxemburg (1547).

Ridder in de Orde van het Gulden Vlies (1546).

Graaf.

Kapitein van Brussel (1566).

Lid van de Raad van State (1574, benoemd in 1576).

Maestro de Campo General (1577).

Landvoogd ad interim van de Nederlanden (1588, 1590, 1592-1594).

Echtgenoot van Marguerite de Brederode (1542-1554) en Marie de Montmorency (1562-1570).

Afbeelding 41: Portret van Pieter Ernest de Mansfeld, Dominicus Costus, 1600-1604, Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

Pieter-Ernest de Mansfeld nam in 1535 deel aan de expeditie van Karel V naar Tunis. In 1543-1544 en 1551-1552 vocht hij tegen de Fransen in Luxemburg en Lotharingen. Hij werd door hen gevangen genomen, tussen 1552 en 1557 zat hij opgesloten in het kasteel van Vincennes. Na zijn vrijlating vocht hij terug tegen de Franse troepen (1557-1558, 1569, 1579). In 1565 begeleidde hij Maria van Portugal van Lissabon naar Brussel. Tijdens de Nederlandse Opstand was hij een raadgever van Margaretha van Parma, een tegenstander van Granvelle en voorstander van de godsdienstvrede. Vanaf 1574 kreeg hij toegang tot de Raad van State, op 4 juli 1576 stuurde Filips II zijn officiële benoemingsbrief. Als lid van de Raad van State werd hij in 1576 gevangen genomen. Vanaf 1577 leidde hij het Spaanse leger samen met Don Juan en Alexander Farnese, o.a. bij de inname van Chimay, Philippeville, Komen, Bouchain, Nijvel, Oudenaarde, Diest en Zichem. In 1579 belegerde hij mee Maastricht en in 1585 speelde hij een belangrijke rol in het beleg van Antwerpen. In 1583 begeleidde

hij Margaretha van Parma terug naar Italië. Zijn relaties met Farnese en de graaf van Fuentes waren gespannen. Tussen 1588 en 1594 was hij verschillende keren landvoogd ad-interim. Hij herstelde de rol van de Raad van Financiën in het financieel beheer van het leger. Na zijn dood liet hij zijn kasteel “La Fontaine” in Luxemburg en zijn kunstcollectie na aan Filips III van Spanje.

⁶³⁰ M. BAELE, *De collaterale raden*, p. 279-280; G. BAURIN, *Les Gouverneurs du Comté de Namur*, *op. cit.*, p. 131-134; Pieter MARTENS, ‘Pierre-Ernest de Mansfeld (1517-1604)’, *op. cit.* p. 21-28; Pieter MARTENS, ‘Pierre-Ernest de Mansfeld: l’homme de guerre’ in J.L. MOUSSET en K. DE JONGHE (dir.), *Un prince de la Renaissance*, *op. cit.*, p. 77-96; Gustaaf JANSSENS, ‘Pierre-Ernest de Mansfeld et la révolte des Pays-Bas’, J.L. MOUSSET en K. DE JONGHE (dir.), *Un prince de la Renaissance*, *op. cit.*, p. 65-76; H. DE SCHEPPER, ‘Le gouverneur général Peter Ernst van Mansfeld’, *op. cit.*; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, *op. cit.*, p. 236-245.

⁶³¹ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 26 en 27 april, 7 mei, 3 en 4 juli 1579 en twee niet gedateerde vermeldingen, wellicht uit 1578-1579, zie bijlage 1. J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 101, brief van Alexander Farnese aan Filips II, 28 oktober 1592.

MARMIER, JEAN, HEER VAN GASTEL.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de notulen van de raad in 1579 en door J.B. Blaes en L.P. Gachard⁶³². Hij vroeg om een 'commission de conseiller de guerre' in april 1584⁶³³.

Kapitein in de Bourgondische cavalerie.

Ridder.

'Gentilhomme de la bouche' van Filips II.

Afkomstig uit de adel van Bourgogne. In 1577 stuurde Don Juan hem als ambassadeur naar de Engelse koningin Elisabeth in de hoop dat zij niet zou ingaan op de vraag om steun van de Staten-Generaal. Was in augustus 1579 in Mechelen, ondersteunde de onderhandelaars van Farnese.

MASI, COSIMO.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Joseph Lefèvre⁶³⁴.

Secretaris en vertrouweling van Alexander Farnese sinds 1568.

Zetelde in de Raad van State (1581).

Masi was van Italiaanse afkomst. Hij zou betrokken zijn geweest bij de onderhandelingen over de overgave van Antwerpen in 1585. Voor Farnese verzorgde hij de correspondentie met de vorst in Spanje, met het Spaanse leger en de Spaanse functionarissen van de militaire kas⁶³⁵. Hij verliet de Nederlanden in 1594.

MASIN, VICTOR-ROBERT DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*⁶³⁶.

Kapitein in de cavalerie.

Heer van Caudenborgh (Gent).

Echtgenoot van Valerie Triest (geboren 1601, gehuwd 3 december 1623).

Hij woonde in Gent in 1660-1664⁶³⁷.

MAULDE, ANTOINE DE⁶³⁸.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn rekeningen als baljuw van Wasseige, ingediend bij de Rekenkamer, 1631-1649.

Baljuw van Wasseige.

⁶³² Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 11 mei 1579 en niet gedateerde vermelding. J.B. BLAES, *Mémoires anonymes sur les troubles des Pays-Bas, 1565-1580*, II, Brussel, 1850, p. 134-135, 344-346; Louis Prosper GACHARD, *Correspondance d'Alexandre Farnese, op. cit.*, p. 114, voetnoot 2, bij brief van Farnese aan Filips II van 3 augustus 1579.

⁶³³ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 467, brief van Farnese aan Filips II, 20 april 1584.

⁶³⁴ J. LEFEVRE, *La Secrétairerie d'État et de Guerre, op. cit.*, p. 39.

⁶³⁵ H. DE SCHEPPER, 'Le gouverneur general Peter Ernst van Mansfeld', p. 94.

⁶³⁶ *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne*, Mechelen, 1779, p. 151-152; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire, op. cit.*, IV, p. 1923.

⁶³⁷ In 1660-1664 had Victor-Robert de Massin een langdurig conflict met zijn burens in de Sint-Lievensstraat in Gent, omdat hij op zijn heerlijkheid een blekerij had laten bouwen en deze wou afbakenen met een muur, Harald DECEULAER, 'Stadsbestuur en buurtbewoners in Gent. Interactie, participatie en publieke opinie, 1658-1668', *Bijdragen en Medelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, 110, 1995, p. 3-26, aldaar p. 7-10.

⁶³⁸ Brussel, ARA, RK, 15642-15645.

Ridder.
Kampmeester.
Luitenant gouverneur van het graafschap Namen.

MECHELMAN, PAUL⁶³⁹.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog bij de toekenning van een wapenschild aan Cornelis Van Reynegom in 1666⁶⁴⁰.

? - 10 juli 1631.

Auditeur van militaire justitie in Antwerpen (1590).

Heer van Huldenberg.

Echtgenoot van Beatrix Rampaert (overleden 1603).

Mechelman was actief in literaire kringen en latiniseerde zijn naam soms tot Mechelmanus. Jan Van der Noot, omschreven als de belangrijkste dichter van de vroege Nederlandse Renaissance, schreef na zijn terugkeer naar Antwerpen een ode aan Mechelman in 1592-1593⁶⁴¹. In 1608 kreeg Mechelman een privilege om een theologisch dispuut uit te geven van Anastasius Cocheletius over de rol van de hel in het werk van Calvijn, bij Jan Moretus⁶⁴². Mechelman's dochter Johanna-Margarita huwde met Melchior de Villegas, heer van Hoovorst en Boechout.

MEDINA DE MONTOYA, CHRISTOVAL DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Azevedo⁶⁴³.

? - Avein, 20 mei 1635.

Luitenant van kampmeester.

Ridder van de Orde van Sint-Jacob.

Gouverneur van Ham.

Heer van Hollaken.

Echtgenoot van Françoise de Coloma (huwelijkscontract 22 december 1622), dochter van Pedro Coloma, lid van de Raad van Oorlog.

MELUN, ROBERT DE, MARKIES VAN ROUBAIX EN RICHEBOURG⁶⁴⁴.

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog in 1581-1583⁶⁴⁵.

Antoing, ca. 1550 – Liefkenshoek, 4 april 1585.

Generaal van de cavalerie van de Staten (11 september 1577) en van Filips II (1580)⁶⁴⁶.

⁶³⁹ *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne*, op. cit., p. 158; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, op. cit., III, p. 1321.

⁶⁴⁰ J. VAN DE LEENE, *Theatre de la noblesse*, p. 236.

⁶⁴¹ Van der Noot schreef overigens lofdichten op vele personen, zie W. WATERSCHOOT, *De "poetische werken" van jonker Jan Van der Noot*, vol. I, p. 212, vol. II, p. 459, vol. III, p. 330.

⁶⁴² Dirk IMHOF, *Jan Moretus and the continuation of the Plantin Press. A Bibliography of Works published by Jan Moretus I in Antwerp (1589-1610)*, Leiden, 2014, p. 199.

⁶⁴³ J.F.A.F. DE AZEVEDO COUTINHO Y BERNAL, *Genealogie de la famille de Coloma*, op. cit., p. 20.

⁶⁴⁴ Charles PIOT, 'Melun, Robert de', *Biographie Nationale*, XIV, Brussel, 1897, kolom 336-339; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, op. cit., p. 256-259.

⁶⁴⁵ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3. Vermeld als 'marquis de Roubaix' in zitting van 28 augustus 1581, drie zittingen uit 1581 met een onduidelijke datum, 31 december 1582; 1 januari, 19 februari en 8 maart 1583 en één zitting uit 1583 met een onduidelijke datum. In 1582 wordt voor tien zittingen 'le marquis' vermeld.

⁶⁴⁶ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 89, 20 november 1580, brief van Filips II aan Farnese.

Staats gouverneur van Artois (oktober 1576).

Burggraaf van Gent.

Markies van Richebourg (1 maart 1579) en Roubaix (1584).

De orde van het Gulden Vlies werd hem verleend, maar hij heeft deze nooit ontvangen.

Echtgenoot van Anne Rollin d'Aymeries (gehuwd 1576).

In 1573 noemde Alva hem een 'muy buenno cavallero'⁶⁴⁷. Melun werd benoemd als hoofd van een ordonnantiegebied in 1574 door Filips II, maar Requesens weigerde om dit uit te voeren omdat de Melun ondertussen de tweede zoon van Pieter-Ernest van Mansfeld had gedood in een duel. Door bemiddeling van Mathieu Moulart, de abt van Saint-Ghislain, zag Mansfeld af van vervolging of wraak. Melun trad in dienst van de Staten-Generaal en werd gouverneur van Artois (oktober 1576) en generaal van de cavalerie (11 september 1577). Hij sloot zich aan bij de 'Malcontenten' en verzoende hij zich met Filips II op 7 december 1578. De Hugenootse generaal François de La Noue, die in 1572 Valenciennes had ingenomen voor Oranje, gaf zich op 10 mei 1580 over aan Melun in Ingelmunster. Dit leverde hem de felicitaties op van Filips II⁶⁴⁸. Sindsdien nam Melun een actievere rol in het Spaanse leger, zeker aan de zuidgrens met Frankrijk. Hij was o.a. betrokken bij de inname van Bouchain (1580) en de belegering van Doornik (1581). Farnese deed regelmatig beroep op zijn advies en beschouwde hem als een persoon die veel invloed had op de Waalse edelen en Staten⁶⁴⁹. Hij was een rivaal van Oudart de Bournonville en de hertog van Aarschot, en sneuvelde bij het beleg van Antwerpen.

MENDOZA, FRANCISCO DE.

Vermeld als een invoedrijck lid van de Raad van Oorlog door Luc Duerloo⁶⁵⁰.

Granada, 1547- 1 maart 1623.

Admiraal van Aragon.

Generaal van de cavalerie (1596).

Majordomus van Albrecht (1596).

Markies.

Hij had een opleiding genoten aan de universiteiten van Alcalà de Henares en Salamanca. In 1598-1599 leidde hij een mislukte campagne in het Rijnland, Jülich en Kleef. Hij gaf zich over bij de slag bij Nieuwpoort en werd gevangen gehouden tot 29 mei 1602⁶⁵¹. In gevangenschap voerde hij verschillende gesprekken/onderhandelingen met Maurits van

⁶⁴⁷ G. JANSSENS, 'Het "politiek testament" van de hertog van Alva', *op. cit.*, p. 465.

⁶⁴⁸ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 19-20, brieven van Farnese aan Filips II, 13 mei 1580.

⁶⁴⁹ 'Richebourg semblaît instiguer les autres', J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 17, brief van Farnese aan Filips II, 9 mei 1580. 'Richebourg est le principal', Idem p. 79, brief van Farnese aan Filips II, 6 oktober 1580. 'La conquête de Roubaix entraînerait celle de Montigny' (over de goedkeuring van de terugkeer van de buitenlandse troepen), Idem, p. 240, brief van Farnese aan Filips II, 12 januari 1582. In juli 1580 stelde Farnese hem voor als lid van de Raad van State, samen met Rassenghien en Lalaing, en schreef hij dat hij al regelmatig hun raad vroeg, Idem, p. 46-47, brief van Farnese aan Filips II, 3 juli 1580. Zie ook p. 36, brief van Farnese aan Filips II, 14 juni 1580; p. 107, brief van Farnese aan Filips II 12 januari 1581; p. 161, brief van Farnese aan Filips II 22 mei 1581.

⁶⁵⁰ L. DUERLOO, *Dynasty and Piety*, *op. cit.*, p. 93-96, 105-108, 121, 133-134, 148. Zie ook D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace*, *op. cit.*, p.65-66, 79-181; W. THOMAS, 'The Spanish Faction', *op. cit.*, p. 176-177; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, *op. cit.*, p. 274-279.

⁶⁵¹ Zie o.a. Luc DE VOS en Etienne ROOMS, 'Tactisch een Staats, strategisch een Paaps succes. De militaire campagnes van aartshertog Albrecht tot en met de slag bij Nieuwpoort', in Werner THOMAS (ed.), *De val van het nieuwe Troje Het beleg van Oostende 1601-1604*, Leuven, 2004, p. 35-45, aldaar p. 35, 42.

Nassau en landsadvocaat Johan van Oldenbarnevelt, zonder hiervoor een mandaat vanuit Spanje of Brussel te hebben ontvangen. Na zijn vrijlating leidde hij een nieuwe campagne, die leidde tot de capitulatie van Grave, waardoor zijn positie onhoudbaar werd. In 1602 werd hij op vraag van Albrecht terug geroepen naar Spanje. Hij werd er vier jaar opgesloten. In 1617 werd hij tot priester gewijd.

MERODE, LOUIS DE.

Vermeld in de notulen van de Raad, op 7 mei 1579.

? - 1589.⁶⁵²

Heer van Trélon.

Vertegenwoordiger van de Staten van Henegouwen⁶⁵³.

Echtgenoot van Louise de Blois (huwelijk 1562).

MESSEMACRE, GILLES DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*⁶⁵⁴.

Soldaat, alferes en adjudant bij het beleg van Oostende in 1604.

Kapitein van 200 soldaten.

Commandant van Blankenberge.

Echtgenoot van Jeanne Mertens.

MEXIA (MESSIA), AUGUSTIN DE⁶⁵⁵.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een paspoort uit 1602 van een handelaar uit Antwerpen en in de kronieken van Christofle de Bonours en Charles-Alexandre de Croÿ⁶⁵⁶.

1555 – 10 april 1629.

Kolonel van de infanterie (1596).

Gouverneur van de citadel van Antwerpen (1602).

Augustin de Mexia begon zijn militaire carrière bij de Slag van Lepanto (1571). Tussen 1576 en 1580 diende hij voor het eerst in de Nederlanden⁶⁵⁷. In juni 1583 vocht hij in de slag bij

⁶⁵² Brussel, ARA, Familie de Merode Westerlo, Papiers personnels, 9286, stukken over het sterfhuis van Louis de Merode, 1589.

⁶⁵³ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 22, noot 2.

⁶⁵⁴ *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne, 1661-1686, op. cit.*, p. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, III, *op. cit.*, p. 1360.

⁶⁵⁵ Patrick WILLIAMS, 'Augustin Mejia', <https://dbe.rah.es/biografias/12478/agustin-mejia>; G. PARKER, *The Army*, p. 32, 278, 280.

⁶⁵⁶ H. NELIS aangevuld en herzien door Lieve DE MECHELEER, *Inventaris van het archief van de Rekenkamers. Bewijsstukken i.v.m. het zegelrecht van de Audiëntie Charters Tweede reeks, 1468-1667*, Algemeen Rijksarchief Inventarissen 510, Brussel, 2011, n° 3588, Paspoort uitgegeven door de Raad van State voor Gaspar Dorta, handelaar uit Antwerpen, om vier maanden naar Holland en Zeeland te reizen om commerciële redenen, op voorwaarde dat hij zich bij vertrek en terugkeer zou aanbieden bij don Augustin Mexia van de Raad van Oorlog, gouverneur van de citadel van Antwerpen, 11 mei 1602; C. DE BONOURS, *Le memorable siege d'Ostende, op. cit.*, p. 109-112; Charles-Alexandre DE CROÿ, *Memoires guerriers, op. cit.*, p. 46.

⁶⁵⁷ Een Augustin Mejia werd vermeld in de kroniek van Alonso Vázquez over het beleg van Maastricht, J. BROUWER, *Kronieken van Spaansche soldaten, op. cit.*, p. 275. Farnese en Gonzaga schreven aanbevelingsbrieven voor hem, J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 371, brief van Farnese aan Filips II, 4 oktober 1582; p. 371 brief van Gonzaga aan Antonio Perez, 4 oktober 1578; p. 776, brief van Gonzaga aan Filips II, 29 maart 1580.

Steenbergen⁶⁵⁸. In 1593 werd hij terug naar de Nederlanden gestuurd, nadat hij had geholpen bij de bestraffing van Aragon. In 1595-1596 was hij betrokken bij de belegering van Kamerijk, Calais en Ardres⁶⁵⁹. In 1601 kreeg hij de dagelijkse leiding van de troepen bij het beleg van Oostende, een positie die hij een jaar later wegens gezondheidsredenen doorgaf aan Juan de Ribas⁶⁶⁰. In 1604-1605 was hij de kandidaat van Madrid om *maestre de campo general* te worden in de Nederlanden, maar uiteindelijk werd dit Spinola⁶⁶¹. Mexia trok daarop naar Spanje, waar hij een belangrijke rol zou spelen, o.a. in de *Consejo de Guerra* (1605) en de *Consejo de Estado* (1611), waarin hij een sterke oppositie voerde tegen het Bestand met de Noordelijke Nederlanden. In 1621 was hij tijdelijk in Brussel, waar hij aanwezig was tijdens het overlijden van Aartshertog Albrecht. Isabella stuurde hem daarop als gezant naar het Spaanse Hof om de machtsoverdracht te regelen⁶⁶².

MONCADA, FRANCISCO DE, MARKIES VAN AYTONA⁶⁶³.

29 december 1586 – 17 augustus 1635.

Voorgesteld als lid en ‘voorzitter’ van de Raad van Oorlog in 1630 door Filips IV in een brief aan Isabella⁶⁶⁴.

Spaans ambassadeur in Wenen (1623-1629).

Wapengouverneur (1633-1635).

Admiraal-generaal (1630-1634).

Landvoogd ad interim (1633-1634).

Opperhofmeester van landvoogd don Fernando, de kardinaal-infant (1634-1635).

De markies van Aytona was een beschermeling van Olivares. In 1629 werd hij naar Brussel gestuurd, o.a. om een einde te maken aan het systeem van de junta's van kardinaal de la Cueva. Daarop kreeg de Raad van State een grotere rol, maar werd tegelijk een nieuw comité opgericht met de leden van de Spaanse Raad van State die in Brussel aanwezig waren. Samen met Isabella pleitte hij voor bestand met de Noordelijke Nederlanden in 1633, wat stuitte op een veto van Pieter Roose, Olivares en Filips IV. Hij werd opperbevelhebber van het leger in 1633. Hij is de auteur van enkele geschiedkundige werken.

Afbeelding 42: Portret van Francisco de Moncada, markies van Aytona, Lucas Vorsterman I naar Antoon Van Dyck, In: *Iconografie*, Antwerpen, 1645-1646, ©The Phoebus Foundation, Antwerpen.

⁶⁵⁸ L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse, III*, op. cit., p. 126.

⁶⁵⁹ *Histoire universelle de Jacques Auguste de Thou depuis 1543 jusque 1607, traduite sur l'édition latine de Londres, tome douzième, 1593-1596*, Londen, 1734, p. 71, 417, 429, 433, 632, 640.

⁶⁶⁰ W. THOMAS, 'The Spanish faction', op. cit., p. 208; W. THOMAS, 'la rivalidad', op. cit., p. 291-293.

⁶⁶¹ L. DUERLOO, *Dynasty and Piety*, op. cit., p. 152-153.

⁶⁶² CCE, II, p. 22, Instructies van Isabella aan Augustin de Mexia, 26 juli 1621.

⁶⁶³ R. VERMEIR, *In staat van Oorlog*, op. cit., p. 19-29, 34-39, 74-76; Birgit HOUBEN, 'De militaire politiek van de graaf-hertog van Olivares en de Brusselse hofhouding van de kardinaal-infant (1634-1641)', *Handelingen van de Koninklijke Zuidnederlandse maatschappij voor taal-en letterkunde en geschiedenis*, 2009, LXXII (jaarboek 2008), p. 147-1677, aldaar p. 152, 158.

⁶⁶⁴ CCE, II, p. 538-539, brief van Filips IV aan Isabella, 24 juni 1630.

MONDRAGON, CRISTOBAL Y OTALORA⁶⁶⁵.

Vermeld in de notulen van de Raad, 1579, 1581-1583, 1585 en 1592⁶⁶⁶. Morillon schreef in 1581 een brief aan Granvelle waarin hij schreef dat secretaris Le Vasseur Mondragons aanwezigheid in de Raad van Oorlog tegenwerkte⁶⁶⁷. In de notulen van 1581 komt hij maar één keer voor. Raymond Fagel schrijft dat hij lid was van de Raad van Parma tussen 1582 en 1588⁶⁶⁸.

Medina del Campo, 1504 of 1514 - Antwerpen, 4 januari 1596.

Kolonel van Waalse troepen.

Gouverneur van Lens (1557).

Gouverneur van Damvillers (1560-1568, 1571).

Gouverneur van Deventer (1569-1570).

Gouverneur van Zeeland (1573-1574).

Gouverneur van het kasteel in Gent (1574).

Gouverneur van Limburg en de Landen van Overmaas (1578-1579).

Gouverneur van de citadel van Antwerpen (1585-1596).

Maestro de campo general.

Heer van Remicourt, Luz en Gussainville.

Echtgenoot van Catherine De Hem (getrouwd ca. 1560, overleden in het kraambed 1564) en Guillemette de Châtelet.

Mondragon was al in de Nederlanden vóór de komst van van Alva, maar was een cliënt van de hertog, en had goede relaties met diens secretaris Albornoz. In 1572 leidde hij de ontzetting van Goes. In 1574 was hij de bevelhebber van het belegerde Middelburg, waar hij zich overgaf aan Willem van Oranje. In 1576 leidde hij de inname van Zierikzee. Drie jaar later nam hij deel aan de belegering van Maastricht. Na de inname van Maastricht stuurde Farnese hem naar Filips II om dit nieuws te melden. Bij het vertrek van de buitenlandse troepen in april 1580, trok hij zich terug in Lotharingen, op een domein van zijn vrouw. In augustus 1581 was hij al terug, want Farnese schreef dat hij bij een raadpleging van de Raad van Oorlog o.a. beroep had gedaan op Mondragon, La Motte (Valentin De Pardieu) en Billy (Gaspard de Robles)⁶⁶⁹. In 1582 leidde Mondragon 24 vendels en 2816 man⁶⁷⁰. In 1583 was hij betrokken bij de blokkade van Duinkerken⁶⁷¹. In juli 1584 en in december 1591 leidde hij de militaire operaties in heel Brabant⁶⁷². Hij vocht mee tijdens de belegering van Antwerpen. Onder Parma en Mansfeld bereikte hij de militaire top. Hij werd benoemd tot gouverneur van de Antwerpse citadel in 1585. In 1590-1593 won Farnese nog zijn advies in en leidde hij

⁶⁶⁵ Joseph LEFEVRE, 'Mondragon, Christoval, chevalier de', *Biographie Nationale, Supplément 9*, Brussel, 1971, kolom 598-601. Een uitgebreide biografie in R. FAGEL, *Protagonists of War*, op. cit., p. 199-269.

⁶⁶⁶ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 26 april, 7 en 11 mei, 4 juli 1579 en één niet gedateerde vermelding uit 1579, en een onduidelijke datum in 1581; 18, 20, 24 en 29 juli, 17 augustus; 28 september, een onduidelijke datum in september, 8 en 15 oktober, 4 en 27 december 1582; 8 maart, 14 september en 15 november of december 1583; 29 oktober 1585; 1592, onduidelijke datum.

⁶⁶⁷ C. PIOT, *Correspondance du cardinal de Granvelle*, VIII, op. cit., p. 401.

⁶⁶⁸ R. FAGEL, *Protagonists of War*, op. cit., p. 259.

⁶⁶⁹ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 196-197, brief van Farnese aan Filips II en aan een onbekende bestemming, 24 en 25 augustus 1581.

⁶⁷⁰ E. VAN METEREN, *Historie van de oorlogen en geschiedenissen der Nederlanden*, op. cit., p. 46.

⁶⁷¹ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 390, brief van Farnese aan Filips II, 20 juni 1583.

⁶⁷² J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 493, brief van Farnese aan een onbekende bestemming, 26 juli 1584.

militaire operaties in het Waasland en in Brabant⁶⁷³. In 1595 leidde hij de succesvolle ontzetting van de stad Grol, die werd belegerd door Maurits van Nassau⁶⁷⁴.

MONTESDOCA, FRANCISCO DE⁶⁷⁵.

Vermeld in de notulen van de raad in 1579⁶⁷⁶.

Utrera, ca. 1526 – Orbitello (Italië), 1593.

Gouverneur van Maastricht (1569-1576, 1579).

Gouverneur van Orbitello.

Montesdoca kwam naar de Nederlanden in 1569 en maakte deel uit van de persoonlijke lijfwacht van de hertog van Alva. Hij werd benoemd door Alva als gouverneur van Maastricht, maar werd er in 1576 gevangen genomen op bevel van de raad van de stad. Hij verliet de Nederlanden in de lente van 1577, was na zijn terugkeer betrokken bij de belegering van Maastricht in 1579 en werd er na de val van de stad terug gouverneur⁶⁷⁷.

MORPHY [MURPHY], JEAN (JUAN, JOHN) DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in twee processen voor de Raad van Brabant uit 1666-1667 en 1669-1672⁶⁷⁸.

Kolonel (23 september 1646).

Kampmeester van de Britse infanterie (1665-1671).

John Morphy/Murphy was afkomstig uit Ierland. In 1646 had hij afspraken gemaakt met de Spaanse ambassadeur in Londen, Alonso de Cardenas, om een nieuw regiment te vormen. Morphy stuurde 350 mannen naar de Zuidelijke Nederlanden, waarvan er 150 werden gevangen genomen door de Fransen in Mardick. In 1646 werd hij kolonel van een regiment met 15 compagnieën, die een jaar later werden terug gebracht tot 12. Hij was actief in de Zuidelijke Nederlanden tussen 1646 en 1671, mogelijk met onderbrekingen⁶⁷⁹. Er zijn sporen van zijn aanwezigheid in Brabant (1665, 1668), Henegouwen (1666-1668), Vlaanderen

⁶⁷³ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 510, brief van Farnese aan Filips II, 21 juli 1590 (samen met Mansfeld, la Motte en Renty); p. 590, brief van Farnese aan Filips II, 28 juli 1591; p. 612, brief Farnese aan Filips II, 18 december 1591; J. LEFÈVRE, *Correspondance Philippe II*, tome IV, p. 78, brief van Farnese aan Filips II, 31 juli 1592; p. 189, brief van Mansfeld aan Filips II, 5 augustus 1593.

⁶⁷⁴ J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 316, brief van Fuentes aan Filips II, 3 augustus 1595; p. 319 Idem, 28 augustus 1595.

⁶⁷⁵ Beatriz SANTIAGO BELMONTE, Francisco de Montesdoca,
https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/M/Pages/Montesdoca_Francisco_de.aspx

⁶⁷⁶ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 26 april, 7 en 11 mei 1579 en één niet gedateerde vermelding, wellicht 1579.

⁶⁷⁷ J. BROUWER, *Kronieken van Spaanse soldaten*, op. cit., p. 257-258, waar hij verkeerdelijk Pedro de Montesdoca werd genoemd.

⁶⁷⁸ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de clerus 4577, Clara Segers, begijn op het Groot Begijnhof in Leuven c. don Jean de Morphy en andere schuldeisers van Theodoor Smits en Hillegonde Catharina Van de Ven, over de opbrengst van de verkoop van de nagelaten boedel van Maria Smits. Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, 2667, Advocaat Scrymaeckers, griffier van Brussel, Rombout Vermost en de weduwe Michiel Stevens, crediteuren van Hillegonde Catherina van de Ven, van de schulden die hij gemaakt had na de dood van licentiaat Theodore Smits c. don Jean de Morphy, raadsheer van oorlog en advocaat Goossens en consorten, crediteuren van licentiaat Smits. Wellicht overleed de Morphy in 1671, want zijn weduwe procedeerde over dezelfde zaak in 1671, 1676 en 1678, zie processen van de adel, 2886, 4242 en 4419.

⁶⁷⁹ Brendan JENNINGS (ed.), *Wild Geese in Spanish Flanders 1582-1700. Documents relating chiefly to Irish regiments, from the Archives Générales du Royaume, Brussels and other sources*, Dublin, 1964, p. 15-16, 21-22.

(1669), Nieuwpoort (1670) en Aire (1671)⁶⁸⁰. In 1669 kloeg Morphy dat vele van zijn officieren en mannen naar Spanje waren gestuurd, en dat ze na hun terugkeer naar de Nederlanden in het Spaanse leger bleven. Daarop werd bevolen dat de Ierse soldaten terug moesten keren naar het regiment van Morphy⁶⁸¹.

MOTA-SARMIENTO, INIGO DE LA.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Michel Huisman, Jan Dhondt en Lucienne Van Meerbeeck⁶⁸².

Kapitein in de Spaanse infanterie in de tercio van Francesco Zapata.

Kapitein van een compagnie lansiers te paard in de tercio van de hertog van Beraguas (patent van 26 april 1631).

Ridder van de Orde van Sint-Jacob (1623).

Hij was betrokken bij de militaire campagne van 1634. In 1635 werd hij benoemd tot gouverneur van Puerto Rico⁶⁸³.

NAVARA (NAVARRA, NAVARE, NOVARA), RUDOLPH (RODOLPHE) DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn aankoop van de heerlijkheid Wiekevorst in 1648, in twee procesdossiers van de Raad van Brabant uit 1650-1651, in het testament van zijn vrouw Gisberte Van Loon (Van Loen d'Enschede) en op zijn grafzerk bij de kerk van Roosbeek⁶⁸⁴.

? – 25 oktober 1651.

Kapitein en kwartiermeester-generaal (algemeen kampoverste).

Heer van Roosbeek, Nederbutsele (1643) en Wiekevorst (1648)⁶⁸⁵.

Kapitein en slotvoogd van Kortrijk (1650).

Ridder en wapenvermeerdering (1651).

Echtgenoot van Gisberte Van Loon (Van Loen d'Enschede),
vrouwe van Roosbeek en Wiekevorst (gehuwd 3 oktober 1613).

Afbeelding 43: Grafzerk van Rudolph de Navara en Gisberte Van Loon, bij kerk van Roosbeek, met vermelding van zijn lidmaatschap van de Raad van Oorlog, Foto © KIK-IRPA, Brussel, cliché B049596.

⁶⁸⁰ Zie E. ROOMS, *De organisatie*, op. cit., p. 292, 306, 308, 310-312, 314, 316.

⁶⁸¹ B. JENNINGS, *Wild Geese in Spanish Flanders*, p. 22.

⁶⁸² M. HUISMAN, J. DHONDT en L. VAN MEERBEECK, *Les Relations militaires des années 1634 et 1635*, op. cit., p. 44.

⁶⁸³ Javier BARRIENTOS GRANDON, 'Mota y Sarmiento, Íñigo de la', <https://dbe.rah.es/biografias/25203/inigo-de-la-mota-y-sarmiento>

⁶⁸⁴ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, nr. 1265, proces van Rudolph Van Navarre, lid van de Raad van Oorlog c. Nicolaas Diedonni en Maria Rijff over naasting, 1650-1651 en Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, nr. 1609, proces van Rudolph Van Navarre c. alle pretendentes over een huis in Ottignies, 1651. Brussel, RABRU, Leenhof van Brabant 115, f° 22-27, testament Gisberta Van Loon, 2 december 1672. Zie ook J. LEFÈVRE, 'La compénétration', op. cit., p. 606, 615; P. JANSSENS en L. DUERLOO, *Wapenboek, N-Z*, op. cit., p. 34; Louis MERTENS, 'Rudolf de Navarro, heer van Wiekevorst', in *vzw Heemkring Wiekevorst ons dorp*, 1980, p. 80; Louis MERTENS, 'De heren van Wiekevorst (16e – 18e eeuw) en het plaatselijk dorpsbestuur', in *vzw Heemkring Wiekevorst ons dorp*, 25, zomernummer 2009, p. 794-795.

⁶⁸⁵ Brussel, RABRU, Leenhof van Brabant, 110, f° 477 24 november 1643 en 111, f° 9 v., 1 juli 1648 Koop van heerlijkheid Roosbeek en Nederbutsele door Rodolph De Navarra; 111, f° 205 v. - 212, 16 oktober 1648, koop van heerlijkheid Wiekevorst.

De familie De Novara kwam niet uit Navarra, maar uit Milaan. Rudolph's vader kwam in 1582 naar de Nederlanden om te dienen in het leger. Tijdens de Dertigjarige Oorlog was Rudolph in Duitsland o.a. kwartiermeester-generaal van het leger van de graaf de Tilly. Hij was o.a. betrokken bij de militaire campagne van 1649⁶⁸⁶. In de jaren 1640-1650 liet hij het kasteel van Roosbeek optrekken. De Navarra wordt in het testament van zijn vrouw omschreven als kwartiermeester generaal 'van zijn majesteits Armaden'. De Navarra had drie zonen: Theodoor, kapitein in de cavalerie, Marck Anthoen, 'commissaris ordinarius van sijne majesteits financiën' en *ayuda de camera* van landvoogd Leopold Wilhelm, en Jan Thomas, kapitein van de cavalerie en gouverneur van het kasteel van Kortrijk.

NAVES, JEAN DE ⁶⁸⁷.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in 1576 in de verslagen van de Raad van State door secretaris Berty⁶⁸⁸.

13 november 1523 – Luik, 20 april 1579.

Commissaris-generaal van de bevoorrading van de troepen (1555)⁶⁸⁹.

Provoost van Marville.

Raadsheer van de 'courte robe' (de adelstand) in de Raad van Luxemburg (20 februari 1563).

Ontvanger van de beden in Luxemburg.

Lid van de Raad van State (31 december 1577, in functie in mei 1578).

Heer van Sancy, Vance, Breux en Chinery.

Echtgenoot van Salomé de Schwabenburg.

In 1569 kreeg hij de opdracht van Alva om de Nederlanden te vertegenwoordigen op de Rijksdag in Frankfurt. Na deze opdracht werd hij terug commissaris van de bevoorrading van de troepen. In 1574 onderhandelde hij met inwoners van Gouda, samen met Philippe de Noircarmes, Antoine Gougnyes en Valentin de Pardieu, heer van La Motte⁶⁹⁰. Hij was een vertrouweling van Don Juan. Hij werd ziek tijdens het Beleg van Maastricht en stierf in Luik op 20 april 1579.

NIÑO, GABRIEL.

Vermeld als aanwezig op de Raad van Oorlog die werd gehouden vóór de slag bij Gembloux in 1578 door kroniekschrijver Alonso Vazques⁶⁹¹.

Kampmeester.

Een Gabriel Niño had aartshertog Albrecht gediend tussen 1585 en 1595 als 'gentilhombre van de slaapkamer'. Hij werd hierin opgevolgd door zijn neef Rodrigo Niño y Lasso⁶⁹².

⁶⁸⁶ E. LAMEERE, 'Relation de la campagne de Flandre de 1649', *op. cit.*, p. 356.

⁶⁸⁷ Emile DE BORCHGRAVE, 'Naves (Jean II de)', *Biographie Nationale*, 15, Brussel, 1899, kolom 497-502; M. BAELDE, *De collaterale raden*, *op. cit.*, p. 290; Gilles GENOT, 'Continuité dynastique et conscience historique dans le duché de Luxembourg, La chronique de Nicolas de Naves (1521)', *Hemecht. Zeitschrift für Luxemburgische geschichte. Revue d'histoire Luxembourgeoise*, 68, 2016, p. 5-62, aldaar p. 9.

⁶⁸⁸ L.P. GACHARD, *CPhII*, IV, p. 477, 482-483, 492, 506.

⁶⁸⁹ Brussel, ARA, RK 25625, rekening van Jean de Naves, als commissaris generaal van de bevoorrading, voor datgene wat naar Givet, Philippeville, Luxemburg en Thionville was gezonden, 1555-1556.

⁶⁹⁰ J. WALVIS, *Beschrijving der stad Gouda*, *op. cit.*, p. 360, 365.

⁶⁹¹ Geciteerd door L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnese*, *op. cit.*, I, p. 205.

⁶⁹² L. DUERLOO, *Dynasty and Piety*, *op. cit.*, p. 96.

NIÑO Y LASSO, DON RODRIGO⁶⁹³.

Als bevelhebber van de bereden garde van Albrecht (1596-1613), maakte hij al deel van diens Raad van Oorlog⁶⁹⁴. Was één van de centrale leden van de in 1618 heropgerichte Raad van Oorlog, die vergaderde in zijn appartement in het paleis⁶⁹⁵.

Ca. 1560 - 1620.

Kamerheer van Albrecht (1595).

Bevelhebber van de bereden garde van Albrecht (1596-1613).

Summiler de corps van Albrecht (1599-1620).

Mayordomo mayor (grootmeester) van het hof van Albrecht (1612-1620).

Caballerizo mayor (opperstalmeester) (1615-1620).

Interim ambassadeur van Spanje in de Nederlanden (1609-1611).

Commandeur in de Orde van Sint-Jacob.

Kapitein.

Graaf van Añover (1609).

Lasso was afkomstig uit Cueva bij Toledo. In 1588 monsterde hij aan in de Armada van Filips II, maar zijn schip zonk voor de kust van Ulster. In 1592 beval Farnese hem aan voor de positie van veedor-generaal⁶⁹⁶. Hij diende in het Spaanse leger in Vlaanderen in de vroege jaren negentig, maar was in 1595 in Spanje. Hij raakte wellicht in de entourage van Albrecht via zijn oom Gabriel (zie hierboven). In 1595 begeleidde hij Albrecht op zijn reis naar de Nederlanden, waar hij steeds belangrijker posities aan het Hof zou bekleden. In 1600 raakte hij zwaar gewond bij de Slag bij Nieuwpoort. Hij trok regelmatig naar Spanje als boodschapper van de Aartshertogen in het eerste decennium van de zeventiende eeuw. Albrecht en Isabella vroegen dat hij benoemd zou worden in de Spaanse *Consejo de Guerra*. Naast het hiermee verbonden pensioen van ca. 9000 gulden per jaar, was dit echter vooral een eretitel, aangezien hij in de Nederlanden bleef tot zijn dood. Volgens Dries Raeymakers was Lasso als ‘minister-favoriet’ van Albrecht de invloedrijkste politicus in de Zuidelijke Nederlanden tijdens de tweede helft van het Aartshertogelijk bewind. Lasso had voordien nauwelijks aandacht gekregen in de historiografie, o.a. omdat hij nooit een positie bekleedde in de Raad van State of de Raad van Financiën en omdat zijn correspondentie niet bewaard is gebleven⁶⁹⁷.

NOIRCARMES (SINT ALDEGONDE), PHILIPPE, HEER VAN⁶⁹⁸.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een brief van Maximilien Morillon aan Antoine Perrenot de Granvelle van 9 juni 1572. Fadrique de Toledo, de zoon van de hertog van Alva, beschreef Noircarmes als de ‘Chief du Conseil de la Guerre’⁶⁹⁹.

⁶⁹³ L. DUERLOO, *Dynasty and Piety, op. cit.*, p. 96-98, 120, 328, 397-398.

⁶⁹⁴ W. THOMAS, ‘The Spanish Faction’, *op. cit.*, p. 188.

⁶⁹⁵ CCE, I, p. 512, brief van Pedro Sarigo aan Filips III, 3 april 1618, ; G. PARKER, *The Army, op. cit.*, p. 108; W. THOMAS, ‘The Spanish Faction’, *op. cit.*, p. 188.

⁶⁹⁶ J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 56, brief van Farnese aan Filips II, 2 juni 1592.

⁶⁹⁷ D. RAEYMAKERS, *One Foot in the Palace, op. cit.*, p. 263-303.

⁶⁹⁸ Hendrik DYSERINCK, ‘Noircarmes, Philippe’, in P.J. BLOK, P.C. MOLHUYSEN, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek*, deel 3, Leiden, 1914, p. 917-918; M. BAELDE, *De collaterale raden, op. cit.*, p. 310-311; p. 917-918; Anton VAN DER LEM, Noircarmes, Filips van Sint-Aldegonde, heer van’, <https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/N/Pages/noircarmes.aspx>; V. SOEN, ‘Collaborators and parvenus?’, *op. cit.*, p. 20-38; V. SOEN, *Vredehandel, op. cit.*, p. 335

⁶⁹⁹ E. POULET en C. PIOT, *La Correspondance de Granvelle, op. cit.*, p. 252.

Ca. 1520 – Utrecht, 4 maart 1574.
'Gentilhomme de la bouche' van Karel V (1543-1548).
Kamerheer van Karel V (1548-1556).
Bevelhebber van een ordonnantiebande.
Baljuw en kapitein van Saint-Omer (1555).
Waarnemend stadhouder van Henegouwen (1568) en waarnemend gouverneur van Kamerijk (1567, bevestigd 1570).
Interim-gouverneur van Holland en Utrecht (1573).
Hoofd in de Raad van Financiën (29 juli 1568)
Lid van de Raad van State (14 augustus 1568).
Lid van de Raad van Beroerten.
Heer en baron van Noircarnes.
Ridder in de Orde van Calatrava.
Echtgenoot van Bonne de Lannoy (1554).

Hij was afkomstig uit Saint-Omer. Philippe de Noircarnes stond aanvankelijk kritisch ten opzichte van het regeringsbeleid, maar werd een van de getrouwen van Margaretha van Parma en de voornaamste medewerker van Alva. Hij veroverde Valenciennes in 1567 en was als bevelhebber militair actief in de Noordelijke Nederlanden tot aan zijn dood, o.a. bij het beleg van Naarden, Zutphen (1572) en Haarlem (1573)⁷⁰⁰. In 1574 was hij bij Gouda. Hij had goede relaties met Alva en diens zoon Fadrique, maar was een tegenstander van de tiende penning, en pleitte voor onderhandelingen met de rebellen. Hij kreeg uiteindelijk beperkte toestemming van Alva om vredesonderhandelingen te starten, wat de basis legde voor de 'Bredase vredehandel', maar hij stierf voor de start ervan. Zijn broer Jan Van Noircarnes, baron van Selles, werd nog wel op een vredesmissie gestuurd en was betrokken bij de totstandkoming van de Vrede van Atrecht⁷⁰¹.

NOYELLES (NOIELLES), ADRIEN DE⁷⁰².

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog als getuige in het huwelijkscontract van Charles-Bonaventure de Longueval uit 1606 en in de verheffing tot graafschap van de heerlijkheid Marles⁷⁰³.

? - Brussel, 29 september 1621.

Mayordomo van Albrecht.

Gouverneur en souverain baljuw van La Motte-au bois (1609)⁷⁰⁴.

Gouverneur van Atrecht (1585)⁷⁰⁵.

Lid van de Raad van State (15 juni 1615).

Hoofd van Financiën (17 september 1612).

Graaf van Marles (10 januari 1621).

⁷⁰⁰ R. FAGEL en J. POLLMANN, *1572 Burgeroorlog in de Nederlanden*, op. cit., p. 157, 174; J. VISSER, *Zutphen 1572*, p. 94.

⁷⁰¹ V. SOEN, 'Een vredesgezant', op. cit., p. 139-140.

⁷⁰² C. THOMAS, *De l'affection*, II, op. cit., p. 555.

⁷⁰³ O. CHALINE, 'Charles-Bonaventure de Longueval', op. cit., p. 412; P. JANSSENS, L. DUERLOO, *Wapenboek, N-Z*, op. cit., p. 69.

⁷⁰⁴ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire III*, op. cit., p. 1458.

⁷⁰⁵ *Épigraphie du département de Pas-de-Calais*, op. cit., p. 969. Zie ook Brussel, ARA, Audiëntie, 1967/1, correspondentie van de Aartshertogen met Adrien de Noyelles, 1598-1617, vermeld als gouverneur van Atrecht tot 1609.

Baron van Rossignol.
Heer van Fléchin, Corroy.
Echtgenoot van Marie de Lierre d'Immerseel (1578) en Anne de Hornes.

In 1617 werd Adrien de Noyelles vermeld door de Engelse ambassadeur Wiliam Trumbul als één van de belangrijke hovelingen van Albrecht⁷⁰⁶.

NOYELLES, JEAN DE (ROSSIGNOL).
Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Filips II in de bekrachtiging van de Unie van Atrecht⁷⁰⁷.
? - Mechelen, 9 april 1580.
Mayordomus van Don Juan en Alexander Farnese.
Heer van Rossignol.
Gouverneur van Mechelen (1579).

Hij was één de onderhandelaars van Farnese over de interpretatie van de Vrede van Atrecht, die werd gedefinieerd in Mons op 13 september 1579⁷⁰⁸.

NOYELLES, JOSEPH-BONAVENTURE DE.
Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode⁷⁰⁹.
? - 11 mei 1696.
'Sergeant-général de bataile'.
Gouverneur van Mechelen.
Baron van Torsy.
Echtgenoot van Eléonore-Hippolyte Orbert (gestorven in 1714).

OLIVERA (OLIVEIRA, OLIVAIRA), ANTONIO DE.
Een 'castelain Olivaira' werd in de notulen vermeld van de Raad van Oorlog voor 1582 en 1583.
Luitenant-generaal van de cavalerie (1582).
Slotvoogd van Wetteren.

Antonio de Olivera was aanwezig in Aarlen toen Farnese er zijn afscheidstoespraak gaf aan de Spaanse en Italiaanse troepen die de Nederlanden zouden verlaten in 1580⁷¹⁰. In januari 1582 vroeg Farnese dat Antonio de Olivera zou terugkeren naar de Nederlanden, samen met enkele andere bevelhebbers die een goede reputatie hadden in de Nederlanden⁷¹¹. Hij kwam terug aan in augustus 1582 en leidde de cavalerie. In september 1582 werd hij benoemd tot

⁷⁰⁶ D. RAEYMAKERS, *One Foot in the Palace*, op. cit., p. 259.

⁷⁰⁷ Geciteerd door F.V. GOETHALS, *Dictionnaire généalogique et héraldique*, tome III, op. cit., p. 268. Zie ook J.F.A.F. DE AZEVEDO COUTINHO Y BERNAL, *Genealogie de la famille de Coloma*, op. cit., p. 446.

⁷⁰⁸ H. DE SCHEPPER, 'Hervorming van de kollaterale raden', p. 15.

⁷⁰⁹ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, III, op. cit., p. 1460.

⁷¹⁰ L. VAN DER ESSEN, *Kritische studie over de oorlogvoering van het Spaanse leger in de Nederlanden tijdens de zestiende eeuw*, VI, op. cit., p. 7.

⁷¹¹ L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse*, op. cit., II, p. 81 en III, p. 190; J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 242, brief van Farnese aan Filips II, 12 januari 1582; p. 497, brief van Farnese aan een onbekende bestemming, 13 augustus 1584.

luitenant-generaal van de cavalerie⁷¹². In 1583 was hij o.a. betrokken bij militaire operaties in Diksmuide en Ruppelmonde⁷¹³. Hij vertrok uit de Nederlanden in 1587⁷¹⁴.

ONGNIES, FRANÇOIS D'.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*⁷¹⁵.

Gouverneur en kapitein van Philippeville.

Heer en baron (1640) van Courrières.

Echtgenoot van achtereenvolgens Anne d'Ognies, genaamd Rosimbos, Odille de Noyelles (dochter van Adrien de Noyelles, lid van de Raad van Oorlog) en Hélène de la Pierre.

ONGNIES, FRANÇOIS-JOSEPH D'.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een proces voor de schepenen van Gedeele van Gent tegen Antoine Alegambe, heer van Aughem, 1698-1699, in een document uit de Koninklijke Raad en in de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*⁷¹⁶.

? - 1701

Kolonel van een regiment cavalerie en generaal.

Gouverneur van Kortrijk (1700).

Baron van Courrières.

Echtgenoot van Marie-Charlotte de Blasere (1677), Anne Alegambe (1681) en Anne-Hermane-Emerantiane Van der Linden.

Hij was de zoon van François-Louis-Baltasar d'Ognies, lid van de Raad van Oorlog.

ONGNIES, FRANÇOIS-LOUIS-BALTHASAR D'⁷¹⁷.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn rekeningen als baljuw van Oudenaarde, 1681-1689.⁷¹⁸

? – 19 augustus 1689.

Kampmeester van een regiment cavalerie.

'Sergeant-général de bataille' (1669-1679).

Brigadier van de Waalse cavalerie (1674)

Gouverneur en baljuw van Oudenaarde (1678-1689).

Baron van Courrières.

⁷¹² Zijn benoemingsbrief in de Vatikaanse Bibliotheek in Rome, nr. 7750, vermeld door Leon VAN DER ESSEN, *Over opzoekingen te Rome en te Parma*, op. cit., p. 10.

⁷¹³ L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse*, II, op. cit., p. 81, 142, 166.

⁷¹⁴ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 225, brief van Farnese aan Filips II, 20 juli 1587.

⁷¹⁵ *Suite du supplément du Nobiliaire des Pays-Bas et du Comté de Bourgogne*, op. cit., p. 68. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, III, op. cit., p. 1474.

⁷¹⁶ Brussel, ARA, Koninklijke Raad van Filips V, n° 435 (vermelding van een proces voor de schepenen van Gedeele in Gent tussen François-Joseph d'Ognies, lid van de Raad van Oorlog en Antoine Alegambe, heer van Aughem, 1698-1699); *Suite du supplément du Nobiliaire des Pays-Bas et du Comté de Bourgogne*, op. cit., p. 71; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, op. cit., III, p. 1476; E. ROOMS, *De organisatie*, op. cit., p. 437.

⁷¹⁷ Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, III, op. cit., p. 1475; CCE, V, p. 434, brief van Graña aan Karel II 5 april 1684; p. 448, brief van Graña aan Karel II, 31 mei 1684; Lodewijk VAN LERBERGHE en Jozef RONSE, *Audenaerdsche mengelingen*, I^{ste} deel, Oudenaarde, 1845, p. 369; P. JANSSEN en L. DUERLOO, *Wapenboek*, deel N-Z, p. 86; E. ROOMS, *De organisatie*, op. cit., p. 438, 447.

⁷¹⁸ Brussel, ARA, RK, 13640, rekeningen van François Louis d'Ognies, 1681-1689.

Echtgenoot van achtereenvolgens Anne-Marie de Berghes Saint-Winnoc (1648), Marie-Angelique de Brias, Florence-Constance Van den Eeckhoute (1668), Marie-Jeanne Della Faille.

Hij was de zoon van François d'Ongnies, lid van de Raad van Oorlog.

OSTRELLE DE LIERES, MAXIMILIEN D'.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*⁷¹⁹.

1618-1684.

Kampmeester van een tercio van tien compagniën Waalse infanterie.

Gouverneur van Saint-Omer.

Graaf van Saint Venant (17 december 1655).

Burggraaf van Lières.

Baron du Val.

Heer van Nedon en Auchel.

Echtgenoot van Françoise-Thérèse de Fiennes (21 april 1647) en Marie-Anne-Thérèse de Thiennes (6 juli 1666).

PAMELE, WILLEM DE⁷²⁰.

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog⁷²¹.

Brugge, 29 november 1528 – Brussel, 21 januari 1592.

Pensionaris van Brugge.

Rekestmeester in de Grote Raad voor de Nederlanden te Mechelen (1561).

Voorzitter van de Raad van Vlaanderen (1575).

Lid van de Raad van State (1580)

Voorzitter van de Geheime Raad (1581).

Ridder (20 september 1581).

Echtgenoot van Anne de Winnocq (1561).

Zoon van Adolf Van Pamele, lid van de Geheime Raad. Hij had rechten gestudeerd aan de universiteit van Dôle.

PARDIEU, VALENTIN DE, (HEER VAN LA MOTTE)⁷²².

Hij was lid van de Raad van Oorlog van de Staten in 1577 en werd na zijn verzoening met Don Juan door Filips II voorgesteld als lid van de Raad van Oorlog⁷²³. Vermeld in de notulen van de Raad in 1581 en 1582⁷²⁴. Aanwezig op de vergadering van de Raad van Oorlog waarin

⁷¹⁹ *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne, 1630-1639, op. cit.*, p. 137. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, I, *op. cit.*, p. 185, III, p. 1487 en IV, p. 1887; P. JANSSENS en L. DUERLOO, *Wapenboek, N-Z, op. cit.*, p. 99.

⁷²⁰ Emile DE BORCHGRAVE, 'Pamele, Guillaume de', *Biographie Nationale*, 16, Brussel, 1901, kolom 526-528; H. DE SCHEPPER, *A latere principis, op. cit.*, p. 301-303.

⁷²¹ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, vermeldingen als 'le président' op 9 februari, 8 maart, 22 december 1583, 26 januari 1584.

⁷²² Uitgebreide biografische nota in J.L.A. DIEGERICK, *Correspondance de Valentin de Pardieu, op. cit.*, p. 1-70. Zie ook V. SOEN, *Vredehandel, op. cit.*, p. 335; F. GONZALEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi, op. cit.*, p. 37.

⁷²³ J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 449, brief van Filips II aan Farnese 7 december 1578.

⁷²⁴ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 23 april, 7 september 1581; 9 juni 1582.

Farnese het plan voor de aanval op Antwerpen voorstelde in 1585. In 1595 was hij bij de Raad van Oorlog van de graaf van Fuentes, waar de aanval op Kamerijk werd besproken⁷²⁵.

Baingem, ca. 1529 – Doullens, 14 juli 1595.

Luitenant van de artillerie (13 november 1572).

Kapitein van de infanterie.

Generaal van de artillerie in het leger van de Staten.

Gouverneur van Gravelines (1574-1595 – maar in 1588 vervangen door Philippe le Vasseur, heer van Guernonval).

Generaal in de infanterie (1588-1589).

Grootmeester in de artillerie (1590).

Heer (1584) en Graaf (1595) van Ekelsbeke.

Commandeur in de Orde van Sint-Jacob.

Echtgenoot van Anne de la Porte (1563) en Françoise de Noyelles (1580).

In 1568 was hij luitenant van Maximilien Vilain, heer van Rassenghien, en gouverneur van Frans-Vlaanderen, die hem aanstelde als hoofd van 400 soldaten. In 1573 was hij betrokken bij de belegering van Haarlem, waar hij gewond raakte. In 1574 stond hij nog aan de kant van de Spaanse vorst voor Gouda⁷²⁶. Valentin de Pardieu werd generaal van de artillerie in het leger van de Staten en lid van hun Raad van Oorlog, maar liep over naar het Spaanse leger (verzoening met de Spaanse koning op 8 april 1578). Hij was in die periode de belangrijkste agent van Farnese in het zuiden van het land, en sloot op 6 april 1579 in naam van de Spaanse vorst het verzoeningsakkoord met Emmanuel-Philibert de Lalaing, heer van Montigny, wat o.a. leidde tot de Vrede van Atrecht⁷²⁷. Tussen 1578 en 1595 was hij vrijwel ononderbroken actief in militaire operaties, o.a. bij Hondshoote en Warenton (1579), Duinkerken (1583). In 1580 schreef Farnese dat La Motte weliswaar ‘muy valiente’ was, maar dat hij minder geschikt leek voor regeringszaken dan aanvankelijk gedacht⁷²⁸. In 1583 bleek Robert de Melun, markies van Roubaix hem niet goed gezind⁷²⁹. In september 1582 leidde hij in Gravelines 10 vendels van 1500 mannen⁷³⁰. Bij het beleg van Sluis in 1587 raakte hij gewond, waarna zijn rechter arm werd

Afbeelding 44: Wapenschild van Valentin de Pardieu, uit handschrift ‘Catalogue des noms, surnoms et tiltres des grands maistres et capitaines généraux de l’artillerie des armées des Pays Bas’, door Pierre-Albert de Launay, Nationale Bibliotheek Madrid, p. 16. *Imágenes procedentes de los fondos de la Biblioteca Nacional de España.*

⁷²⁵ J.L.A. DIEGERICK, *Correspondance de Valentin de Pardieu*, op. cit., p. 56 en 61.

⁷²⁶ J. WALVIS, *Beschrijving der stad Gouda*, op. cit., p. 360, 365.

⁷²⁷ Gepubliceerd door Alphonse DIEGERICK, ‘Lettres inédites d’Emmanuel de Lalaing’, op. cit., p. 372-374; G. PARKER, *The Dutch Revolt*, op. cit., p. 190-195.

⁷²⁸ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 77, brief van Farnese aan Filips II, 30 september 1580. Mogelijk verklaart dit waarom La Motte niet zo vaak voorkomt in de notulen van de Raad van Oorlog.

⁷²⁹ C. PIOT *Correspondance de Granvelle*, X, op. cit., p. 337, brief van Morillon aan Granvelle, 29 augustus 1583.

⁷³⁰ L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse*, op. cit., III, p. 82.

geamputeerd. In 1594 stelde hij als grootmeester van de artillerie het gebruik voor van kortere en lichtere kanonnen, maar dat liep uit op een mislukking⁷³¹. Hij sneuvelde bij het beleg van Doullens in 1595. Hij liet de heerlijkheid Ekesbeke na aan Philippe le Vasseur, heer van Guernonval (ook lid van de Raad van Oorlog), een neef van zijn echtgenote.

PAZ, PEDRO DE⁷³².

? – Dendermonde, 14 augustus 1584.

Kroniekschrijver Alonso Vázquez schrijft Pedro de Paz aanwezig was op een vergadering van de Raad van Oorlog op 8 april 1579. In de notulen van 1579 wordt twee keer een ‘Don Pedro’ vermeld, die dus wellicht kan worden geïdentificeerd als Pedro de Paz. Hij wordt vier keer met zekerheid vermeld in de notulen voor 1582⁷³³.

Sergeant-majoor.

Kampmeester.

Pedro de Paz was betrokken bij de belegering van Haarlem (1573), Leiden (1573-1574), de Spaanse furie in Antwerpen (1576) en het beleg van Maastricht (1579). In januari 1582 was hij in Italië. Farnese schreef toen aan Filips II dat hij hem graag terug in de Nederlanden zou willen, en eind juli 1582 kwam hij aan. Hij leidde toen volgens Van Meteren 17 vendels en 1820 mannen⁷³⁴. In juni 1583 vocht zijn tercio mee in de slag bij Steenberghe, en in september 1583 werd hij ingezet tegen de troepen van de hertog van Alençon in Kamerijk⁷³⁵. In december 1583 was hij in Gelderland, in januari 1584 stak hij de Rijn over, en in mei 1584 was hij nog steeds aan de andere kant van de Maas⁷³⁶. In juli 1584 werd hij naar het fort van Wetteren gestuurd⁷³⁷. Hij overleed tijdens een aanval op Dendermonde.

PERRENOT DE GRANVELLE, FRÉDÉRIC DE (CHAMPAGNEY)⁷³⁸.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in 1576 in een brief van Geronimo Roda aan secretaris Cayas, in een brief van Morillon aan Nicolas Perenot de Granvelle en in een brief van hemzelf aan Nicolas Perenot de Granvelle⁷³⁹.

⁷³¹ Philippe BRAGARD, ‘Hoe geldnood leidt tot nieuwe ontwikkelingen. Militaire aangelegenheden in de Waalse provincies van de Nederlanden’, in Kevin GONY en Natasja PEETERS (eds.), *Filips II en de strijd om Europa. Oorlog en opstand in de zestiende eeuw*, Tielt, 2022, p. 157-167, aldaar p. 165.

⁷³² Raymond FAGEL, ‘Pedro de Paz’, https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/P/Pages/Paz_Pedro_de.aspx

⁷³³ J. BROUWER, *Kronieken van Spaanse soldaten*, p. 279. Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 7 en 11 mei 1579; 21 augustus of september, 15 oktober, 4 en 27 december 1582.

⁷³⁴ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 241, 12 januari 1582; p. 320, 29 juli 1582; J.F. LE PETIT, *La grande Chronique*, II, p. 454; E. VAN METEREN, *Historie van de oorlogen en geschiedenissen der Nederlanden*, op. cit., p. 46.

⁷³⁵ L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse*, III, op. cit., p. 125-127.

⁷³⁶ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 431, brief van Farnese aan Filips II, 1 december 1583; p. 442, 9 januari 1584, Farnese aan een onbekende correspondent; p. 480, Farnese aan Filips II, 21 mei 1584.

⁷³⁷ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 486, 2 juli 1584, Farnese aan een onbekende correspondent.

⁷³⁸ HAAK, ‘Perrenot, Frédéric’, in P.J. BLOK, P.C. MOLHUYSEN, *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, 2, Leiden, 1912, 1093-1095; Maurits VAN DURME, ‘Perrenot, Frédéric’, in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, I, Brussel, 1964, p. 749-754; M. BAELDE, *De collaterale raden*, op. cit., p. 296-297; G. JANSSENS, *Brabant in het verweer*, op. cit., p. 178, 182, 218, 234-236, 248, 298-300; Hugó DE SCHEPPER, ‘Frederik Perenot de Granvelle (1536-1602), het ‘enfant terrible’ van de familie Granvelle’, in Krista DE JONGE en Gustaaf JANSSENS (red.), *Les Granvelle et les Anciens Pays-Bas. Liber doctori Mauricio Van Durme dedicatus*, Leuven, 2000, p. 233-244; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, op. cit., p. 355-361.

⁷³⁹ Brief van Geronimo Roda aan secretaris Cayas, 7 mei 1576, in L.P. GACHARD, *CPhII*, IV, p. 127-128; brief van Morillon aan Granvelle 26 oktober 1576, in C. PIOT, *Correspondance de Granvelle*, VI, p. 26; brief van

Barcelona, 2 april 1536 – Dole, 1602.
'Gentilhomme de la bouche du roi' (1558).
Gouverneur van Antwerpen (1571).
Kolonel in het Staatse leger (1577-1578).
Gouverneur van Gent (1584).
Lid van de Staatse Raad van Financiën (1577) en hoofd van de 'Spaanse' raad van Financiën (3 april 1586).
Baron van Ronse.
Heer van Champagney (1554).
Echtgenoot van Constantia van Berchem, weduwe van Goswin van Varick.

Frederic Perrenot de Granvelle, heer van Champagney, was de broer van kardinaal Nicolas de Granvelle. Hij vergezelde Filips II in 1559 naar Spanje. In 1567 kwam hij terug naar de Nederlanden. Als katholiek en monarchist bekritiseerde hij toch Alva, de Raad van Beroerten en de tiende penning, en was hij aanhanger van een gematigde 'midden partij'. In 1576 ging hij op diplomatieke missie naar Elisabeth I in Engeland. Na de Spaanse furie in Antwerpen in 1576 vluchtte hij naar de prins van Oranje en sloot zich aan bij het Staatse leger, maar nam afstand van de zaak van de rebellen in 1578. Tussen 1579 en 1584 werd hij door hen gevangen gehouden in Gent. Bevrijd in 1584, werd hij gouverneur van Gent en in 1585 van Antwerpen, en hoofd van de Raad van Financiën. Hij raakte echter gebrouilleerd met Alexander Farnese en werd naar de Franche-Comté gestuurd in 1592, waar hij tien jaar later overleed. Zijn memoires werden uitgegeven⁷⁴⁰.

PIMENTEL, DIEGO.

Vermeld in de notulen van de Raad van oorlog, 1592.
Kapitein.
Kampmeester

Diego de Pimentel kwam in 1588 op de vloot van Medina Sidonia aan in de Nederlanden, met het oog op de invasie van Engeland door de Armada, maar hij werd gevangen genomen bij de Slag van Gravelines⁷⁴¹. Tot mei 1591 zat hij in gevangenschap in Holland of Zeeland. Filips II drong aan op zijn vrijlating en Farnese probeerde om hem vrij te krijgen⁷⁴². In 1595 stuurde aartshertog Ernest hem op een diplomatieke missie naar Filips II⁷⁴³.

PLOTHO, DOLPHIN EDELHERR VON.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode⁷⁴⁴.
? - 1696.
Kolonel van een regiment Duitsers.
Baron van het Heilig Roomse Rijk en van Ingelmunster.
Heer van Vive St. Eloy.

Frédéric Perrenot de Granvelle, heer van Champagney aan kardinaal Granvelle, 21 september 1584, C. PIOT, *Correspondance de Granvelle*, XI, p. 265.

⁷⁴⁰ A.L.P. DE ROBAULX DE SOUMOY, *Mémoires de Frédéric Perrenot sieur de Champagney*, *op. cit.*.

⁷⁴¹ Geoffrey PARKER, 'Was Parma ready?', *op. cit.*, p. 279, 284.

⁷⁴² J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 393, p. 412, 6 mei 1589, brief van Farnese aan Filips II; p. 425, 14 juli 1589, Filips II aan Farnese; p. 577, 22 mei 1591, Filips II aan Farnese.

⁷⁴³ J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 280, Instructies van Ernest aan Diego de Pimentel, 30 januari 1595.

⁷⁴⁴ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, *op. cit.*, p. 1883.

Echtgenoot van Marie-Florence de Thiennes (gehuwd 1662), dochter van de graaf van Rumbeke.

PUTZ, JOHAN JACQUES DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een proces voor de Raad van Brabant door zijn weduwe, uit 1660-1672. Door Björn Volckaert vermeld als ‘raadsheer voor de Duitse aangelegenheden’ in de Raad van Oorlog⁷⁴⁵.

‘Gentilhomme des archiducs’.

Amman van Simmeren.

Echtgenoot van Catharina Van Achelen.

Hij was de zoon van Bernard Putz, erelid van de Geheime Raad.

QUEVEDO, DON ANTONIO DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door zijn weduwe in twee procesdossiers van de Grote Raad voor de Nederlanden te Mechelen⁷⁴⁶.

? – vóór 1652.

Gouverneur van Kortrijk (1646)⁷⁴⁷.

Echtgenoot van Claire/Catherine De Seust.

RAPE, VIGOUREUX (VIGORUS).

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode⁷⁴⁸.

Kapitein bij de infanterie.

Schepen en burgemeester (1612-1614 en 1638-1640) van Sint-Winoksbergen⁷⁴⁹.

Ridder (12 november 1633).

Heer van Stemborch (Steenbourg) (1619-1620)⁷⁵⁰.

Echtgenoot van [?] Uphooge⁷⁵¹.

⁷⁴⁵ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, 3808, Jacques de Focant, koopman in zijdelakens c. Catharina van Achelen, weduwe van Johan Jacques de Putz, lid van de Raad van Oorlog, over betaling van geleverde waren, 1672; B. VOLCKAERT, ‘De leden van de Geheime Raad der Zuidelijke Nederlanden’.

⁷⁴⁶ Brussel, ARA, Grote Raad voor de Nederlanden te Mechelen, Beroepen uit Namen, 166 : Charles Gérard, seigneur de Waignies (appellant et ajourné) c. Claire de Seust, veuve de don Anthonio de Quevedo, membre du Conseil de Guerre de Sa Majesté, Rentes. 1652 en 173 : Claire (aussi : Catherine) de Seust, veuve de don Anthonio de Quevedo, membre du Conseil de Guerre de Sa Majesté (appelante) c. Noel Lardenois (aussi : L'Ardenois), conseiller au Conseil de Namur, c.s. (intimés). Rente. 1655.

⁷⁴⁷ P. HENRARD, *Relations des campagnes de 1644 & 1646*, op. cit. p. 97.

⁷⁴⁸ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, III, op. cit., p. 1615; P. JANSSENS en L. DUERLOO, *Wapenboek, N-Z*, op. cit., p. 291.

⁷⁴⁹ A. BONVARLET, ‘Epigraphie des Flamands de France’, in *Annales du Comité Flamand de France*, tome VII, 1863-1864, p. 401-456, aldaar p. 453.

⁷⁵⁰ Leenverhef door Albrecht en Isabella van 42 ‘mesures’ grond in Steene onder de naam Leenhof van Steenburch aan Vigoureux de Rape, die in de laatste oorlog een compagnie had uitgerust op zijn eigen kosten en zich had teruggetrokken in Duinkerken, en vervolgens in Bergues, geciteerd in Alexandre DESPLANQUE, *Inventaire-sommaire des Archives Départementales Nord des archives antérieurs à 1800, Archives civiles série B, Chambres des comtes de Lille, n° 1561 à 1680*, Lille, 1872, p. 342, 406.

⁷⁵¹ François VAN COSTENOBLE, ‘Notice sur les seigneurs d’Angest’, in *Annales du Comité Flamand de France*, tome XVIII, 1889-1890, p. 236-237. Vigoureux Rape wordt volgens deze publicatie genoemd als lid van de Raad van Oorlog in de parochieregisters van Arnèke op 16 juli 1634.

RECOURT DE LICQUES, PHILIPPE DE (I).

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de correspondentie tussen Filips II en Farnese in 1578 en in de notulen van de raad in 1581⁷⁵².

? – voorjaar 1587.

Kapitein en kolonel in de infanterie.

Gouverneur van Haarlem (1573).

Gouverneur van Kamerijk (1576).

Gouverneur van Doornik (1581).

Gouverneur van Lille, Douai en Orchies (1584)⁷⁵³.

Heer en baron van Licques.

Echtgenoot van Jeanne De Withem, Vrouwe van Ruisbroek (gehuwd 3 juni 1554).

Afkomstig uit Artois. In 1572 leidde hij Waalse troepen bij Zutphen⁷⁵⁴. In 1574 nam hij vier Engelse regimenten gevangen bij Alphen aan de Rijn⁷⁵⁵. In 1577 bleef hij bij Don Juan in Namen⁷⁵⁶. In 1578 was hij op diplomatieke zending in Luik en Parijs, in 1579 was hij betrokken bij de onderhandelingen met Mechelen en voerde hij het bevel in Willebroek⁷⁵⁷. In april 1580 stuurde Farnese hem naar Leuven om de Duitse soldaten te straffen die een klooster en enkele huizen hadden geplunderd⁷⁵⁸. Volgens Van Meteren leidde hij 12 vendels met 1800 man in 1582⁷⁵⁹. In 1583 leidde hij een regiment bij Aken⁷⁶⁰. Zijn zoon Philippe de Recourt de Licques II was hoogbaljuw van het Waasland van 1604 tot 1631 en werd baron van Wissekerke in 1630⁷⁶¹.

RECOURT DE LICQUES, PHILIPPE DE (III).

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*⁷⁶².

? – 28 mei 1657.

Gouverneur van Bourbourg (1624).

Grootbaljuw van de wouden in Henegouwen en Mormal.

‘Gentilhomme de la bouche’ van aartshertog Albrecht⁷⁶³.

⁷⁵² J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 449 brief van Filips II aan Farnese 7 december 1578, p. 523 Farnese aan Filips II, 21 februari 1579. Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, april 1581, en een niet gespecificeerde datum in 1581. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, III, p. 1618

⁷⁵³ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 507, brief van Filips II aan Farnese, 15 september 1584.

⁷⁵⁴ J. VISSER, *Zutphen 1572*, p. 102.

⁷⁵⁵ R. FAGEL, *Protagonists of War*, *op. cit.*, p. 310.

⁷⁵⁶ J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 22, Don Juan aan Filips II, 4 augustus 1577.

⁷⁵⁷ C. PIOT, *Correspondance du Cardinal de Granvelle*, VII, *op. cit.*, Brussel, 1889, p. 597-598, brief van Jean Baptiste de Tassis aan Don Juan uit Luik, 21 februari 1578; J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 645, brief van Gonzaga aan Filips II, 2 augustus 1579; p. 671, Filips II aan Farnese, 12 september 1579; p. 685, brief van Farnese van 27 september 1579 aan een onbekende bestemming.

⁷⁵⁸ J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 4, brief van Farnese aan Filips II, 5 april 1580.

⁷⁵⁹ E. VAN METEREN, *Historie van de oorlogen en geschiedenissen der Nederlanden*, *op. cit.*, p. 46.

⁷⁶⁰ C. PIOT, *Correspondance de Granvelle*, X, *op. cit.*, brief van de vertegenwoordigers van de stad Aken, p. 437

⁷⁶¹ P. JANSSENS en L. DUERLOO, *Wapenboek*, *op. cit.*, p. 583; René VERMEIR en Sylvie DE SMET, ‘Kopstukken van de kasselrij. De hoogbaljuws van het Land van Waas in de zestiende en zeventiende eeuw’, *Pro Memorie*, 15:2, 2013, p. 194-219, aldaar p. 209-210.

⁷⁶² *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne*, Mechelen, *op. cit.*, p. 240. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, III, *op. cit.*, p. 1618.

Heer van Audenthun, Escotte en Rudelingen.

Baron van Licques.

Kleinzoon van Philippe de Recourt de Licques I (zoon van Gabriel de Recourt, die de broer was van Philippe de Recourt de Licques II), neef van Servais de Recourt de Licques, lid van de Raad van Oorlog.

Echtgenoot van Suzanne de Langlée (1614) en Louise de Cruyningen (13 juni 1630).

RECOURT DE LICQUES, SERVAIS DE⁷⁶⁴.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn rekeningen als baljuw van het Land van Waas, ingediend bij de Rekenkamer, 1632-1634⁷⁶⁵.

? – Bazel, 1 februari 1639.

Commandant van Kallo, Burcht en Verrebroek (1624).

Baljuw van het Land van Waas (1631-1639).

Heer van Beaufort.

Ridder.

Baron Van Wissekercke.

Echtgenoot van Margaritha de Robles (20 september 1624), kleindochter van Gaspar de Robles. Haar moeder was Maria van Liedekerke, een zus van Margaretha van Liedekerke, die de echtgenote was van de Spaanse militair en diplomaat Carlos Coloma, lid van de Raad van Oorlog. Margaritha de Robles hertrouwde na de dood van Servais met Donato Allemanni, lid van de Raad van Oorlog.

Hij was de zoon van Philippe de Recourt II, baron van Wissekerke, kleinzoon van Philippe de Recourt de Licques I, lid van de Raad van Oorlog en neef van Philippe de Recourt de Licques III, lid van de Raad van Oorlog.

REICHLING, JEAN.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Marcel Bourguignon⁷⁶⁶.

? - Autel, 21 februari 1660.

Commandant van Luxemburg.

Heer van Autel en Sterpenich.

Echtgenoot van ... Everlange en Anne-Odie (Odilia) Huart, weduwe van Gerard Beck⁷⁶⁷ (gehuwd 1 augustus 1642).

⁷⁶³ Hij werd afgebeeld als één van de 'gentilhommes de la bouche' in E. PUTEANUS, *Pompa funebris Optimi Potentissimiq. Principis Alberti Pii, archiducis Austriae*, Brussel, 1623, plaat XXVII.

⁷⁶⁴ R. VERMEIR en S. DE SMET, 'Kopstukken van de kasselrij', *op. cit.*, p. 211.

⁷⁶⁵ Brussel, ARA, RK, 14494, rekening van Servais de Licques als baljuw van het Land van Waas, 1632-1634, met vermelding van zijn lidmaatschap van de Raad van Oorlog.

⁷⁶⁶ M. BOURGUIGNON, 'Claude de Genetaire', *op. cit.*, p. 39-40.

⁷⁶⁷ Brussel, ARA, Grote Raad voor de Nederlanden te Mechelen, processen van Luxemburg, 723, proces van Jean Reichling in naam van zijn echtgenote Odilia Huart tegen Catherine de Capelle, weduwe van generaal Jean Beck, moeder van Odilia Huart, over het huwelijkscontract tussen Odilia Huart en haar eerste echtgenoot Gerard Beck.

REVILLA (RIVILLA), ANTONIO DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een rekening van de Rekenkamer, 1672-1673⁷⁶⁸.
Pagador-generaal (1660-1665)⁷⁶⁹.

RICHARDOT, JEAN⁷⁷⁰.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de notulen voor 1582-1584⁷⁷¹.

Champlite, ca. 1540 – Atrecht, 3 september 1609.

Raadsheer in de Grote Raad voor de Nederlanden te Mechelen (29 maart 1568).

Rekestmeester in de Geheime Raad (officieus 1575, benoemd 1 september 1577).

Voorzitter van de Raad van Artois (26 januari 1582).

Lid van de Raad van State (26 februari 1583).

Voorzitter van de Geheime Raad (15 mei 1597).

Ridder (1582).

Baron van Lembeek.

Heer van Barly.

Echtgenoot van Anne Courcol de Baillencourt.

Jurist, afkomstig uit de Franche-Comté. Beschermeling van zijn oom François Richardot, door wie hij zich liet adopteren, en van Nicolas Perrenot de Granvelle. In 1576 koos hij de kant van de opstandige Staten. In 1577 zetelde hij al in de Raad van State, hoewel hij nog niet officieel benoemd was. Hij behandelde er de zaken van Bourgondië, Luxemburg en Namen en verzorgde de correspondentie met Frankrijk. Eind 1579 - begin 1580 verzoende hij zich met Farnese. Deze beschreef zijn diensten als 'indispensable' aan Filips II en stelde hem voor als voorzitter van de Raad van Artois, en als nieuw lid van de Raad van State op 31 mei 1582⁷⁷². In 1583 werd hij naar Madrid gestuurd, om regelmatige

Afbeelding 45: Portret van Jean Richardot als onderhandelaar in de vredesonderhandelingen van 1608. Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

⁷⁶⁸ Brussel, ARA, RK 16757, Rekening van Philippe-Emmanuel Francquen "De plusieurs sommes, s'élevant à 211,189 livres, versées par Alexandre de Baillencourt-Courcol, et levées sur les caisses de Jean-Henri Lefebvre, receveur des droits d'entrée et de sortie à Namur; d'Evrard Bailly et de François Malcotte, receveurs des droits d'entrée et de sortie à Givet, et de don Antonio de Rivilla, du conseil de guerre et pagador général de l'exercito ». Gelijkaardige rekeningen voor de Rivilla, zonder vermelding van zijn lidmaatschap van de Raad van Oorlog in ARA RK 16755-16756 (1668-1672).

⁷⁶⁹ In het archief van Simancas, Contaduria Mayor de Cuentas, 3de epoca, nr. 933 en 1474 zijn rekeningen bewaard van Antwerpse zakenlui en Antonio de Revilla, pagador-generaal, voor 1660-1666 en 1660-1665, zie Maurits VAN DURME, 'Rapport sur les archives relatifs à l'histoire des anciens Pays-Bas et du Comté de Bourgogne conservées à Simancas', *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 1963, 129, p. 271, 276. Zie ook E. ROOMS, *De organisatie, op. cit.*, p. 168.

⁷⁷⁰ Victor BRANTS, 'Un ministre belge au XVIIIe siècle. Jean Richardot, chef-président du Conseil privé des Pays-Bas (1597-1609)', *Bulletin de l'Académie Royale de Belgique, Classe de Lettres et de Beaux Arts*, 1901, pp. 831-914; Jürgen VANHOUTTE, 'Van « Robins » tot « très grands nobles »'. Carrièreplanning en huwelijksstrategie bij het geslacht Richardot in de Zuidelijke Nederlanden (1540-1701)', in Guido MARNEF en René VERMEIR (red.), *Adel en macht. Politiek, cultuur, economie*, Maastricht, 2004, p. 17-55, aldaar 17-23; C. THOMAS, *De l'affection*, II, *op. cit.*, p. 607-609; H. DE SCHEPPER, *A latere principis, op. cit.*, p. 225-236.

⁷⁷¹ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 17 augustus, 21 augustus of september, 28 september, een onduidelijke datum in september, 4 en 27 december 1582; 1 januari, 9 februari en 14 september 1583; 26 januari 1584.

⁷⁷² J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 305, brief van Farnese aan Filips II, 31 mei 1582.

betalingen en versterkingen voor het leger te vragen⁷⁷³. Hij was de grote vertrouwensman van Farnese en speelde een sleutelrol in de onderhandelingen met de steden van de Nederlanden, zoals Doornik, Ieper, Gent, Brugge, Brussel en Antwerpen. Onder de Aarthertogen werd hij voorzitter van de Geheime Raad, en de machtigste politicus van de Nederlanden. Hij onderhandelde mee de Vrede van Vervins (1598), de Vrede van Londen (1604) en het Twaalfjarig Bestand (1609).

ROBLES, GASPARD DE (HEER VAN BILLY).

Kroniekschrijvers Vazquez en Strada vermelden zijn aanwezigheid meermaals in de Raad van Oorlog in 1578, o.a. vóór de Slag bij Gembloux⁷⁷⁴. Vermeld in de notulen van de Raad voor 1579, 1581-1583⁷⁷⁵.

Porto, 1527 – bij Antwerpen, 4 april 1585.

Kolonel van de Waalse infanterie en van een regiment Hoog- en Nederduitsers.

Commandeur van Sorasco.

Gouverneur van Philippeville (ca. 1558-1569).⁷⁷⁶

Gouverneur van Friesland en Overijsel (15 december 1573 – november 1576).

Baron van Billy.

Ridder in de Orde van Sint-Jacob.

Heer van Vilena.

Echtgenoot van Jeanne de Saint Quentin (gehuwd 1558).

Gaspard de Robles werd geboren in Portugal uit Spaanse ouders. Hij was page van Karel V en redde naar verluidt diens leven tijdens een veldslag in 1546 bij de Elbe. Samen met Alva vocht hij in de slag bij Jemmingen (1568), waarna hij gouverneur van Groningen werd. Hij was een sterkhouder van het Spaans gezag in het Noorden, hield stand tegen de watergeuzen en heroverde Dokkum, Bolsward, Sneek en Franeker in 1572⁷⁷⁷. In 1576 werd hij gevangen genomen door zijn eigen soldaten. In 1578 stuurde Don Juan hem naar Filips II in Spanje om meer middelen te vragen voor het leger in de Nederlanden⁷⁷⁸. Hij was betrokken bij de belegering van Maastricht in 1579. In 1581 schreef Morillon aan Granvelle « Mondragon est aussi au camp, mais je n'entendz point que luy ou Billi entrent au conseil de la guerre. I (inconnu) et Vasseur sont trop opiniatres »⁷⁷⁹. In de notulen uit 1581 komt de Robles (Billy) inderdaad maar twee keer voor en Mondragon niet. Nochtans schreef Farnese aan Filips II in augustus 1581 dat hij op advies van Robles en Mondragon had beslist om het leger terug te trekken uit een veldslag⁷⁸⁰. Beiden waren ook vaak aanwezig in de notulen in 1582. In 1582 stelde Farnese voor om de Robles opnieuw aan te stellen als gouverneur van Friesland, waar

⁷⁷³ Leon VAN DER ESSEN, 'La mission du président Richardot en Espagne en 1583. Documents inédits tirés des Archives Farnésiennes de Naples', *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, 97, 1933, p. 321-336.

⁷⁷⁴ Geciteerd door L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse*, I, *op. cit.*, p. 205; II, p. 61, 71, 139.

⁷⁷⁵ Brussel, ARA, Audiëntie 1782/3, 26 en 27 april, 7 en 11 mei, 3 juli, 2 niet gedateerde vermeldingen, uit 1579; 25 maart en 23 april 1581; 9 juni, 18, 20, 24 en 29 juli, 17 augustus, 8 en 15 oktober 1582; 8 maart, 13 juni en 14 september 1583. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, *op. cit.*, III, p. 1647.

⁷⁷⁶ Brieven van of aan Gaspard de Robles als gouverneur van Philippeville uit 1558: Brussel, ARA, Audiëntie, 318, f° 192, 218, 206, 222, 225, 230; 319 f° 7, 10, 19, 26-27; uit 1564: Audiëntie 348 f° 8 en 13; uit 1568: Audiëntie 268, f° 226 en 269, f° 60.

⁷⁷⁷ R. FAGEL en J. POLLMANN, *1572 Burgeroorlog in de Nederlanden*, *op. cit.*, p. 55, 86, 136-139, 154.

⁷⁷⁸ L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnese*, I, *op. cit.*, p. 256.

⁷⁷⁹ C. PIOT, *Correspondance du cardinal de Granvelle*, VIII, *op. cit.*, p. 401.

⁷⁸⁰ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 197, brief Farnese aan Filips II, 25 augustus 1581.

Filips II niet op inging, uit vrees dat dit op tegenkanting zou stuiten. De koning schreef wel dat hij veel waardering voor hem had⁷⁸¹. In september 1582 leidde hij in Friesland 12 vendels van 3000 soldaten⁷⁸². Hij sneuvelde bij het beleg van Antwerpen.

RODA, GERONIMO (JERONIMO) DE⁷⁸³.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn brieven aan Filips II⁷⁸⁴.

Murcia, ca. 1525-1530 - Granada, 1580.

Spaans jurist.

Lid van de Raad van Beroerten.

Lid van de Raad van State (17 april 1574).

Geronimo de Roda was naar de Nederlanden gekomen in 1570. Werd voorzitter van de Raad van Beroerten en lid van de Raad van State in 1573 onder Requesens, van wie hij als de “eerste minister” is beschreven. Hij was een vertrouwenspersoon van Filips II en een centrale figuur van de partij van de harde lijn in de Raad van State rond 1576. Zijn relaties met andere leden van de Raad van State waren zeer slecht, vooral met de hertog van Aarschot. Hij had dan weer goede relaties met Sancho Dávilla, de bevelhebber van de Spaanse troepen in Antwerpen, met Alonso de Vargas en Octavio de Gonzaga. Na de gevangenneming van de Raad van State in 1576 wierp hij zich op als ‘gouverneur’ van de Nederlanden en associeerde hij zich met muitende Spaanse soldaten in Antwerpen⁷⁸⁵.

RODRIGUEZ DE OLIVARES, DIEGO.

Op zijn grafzerk in de kathedraal van Sint-Michiël en Sint-Goedele in Brussel werd vermeld dat hij lid was van de Raad van Oorlog⁷⁸⁶.

? – 3 maart 1613.

Gouverneur van Nieuwpoort⁷⁸⁷.

Echtgenoot van Margaretha de Tassis (gehuwd op 5 februari 1596), dochter van Leonard I de Tassis (lid van de Raad van Oorlog) en van Anne de Pottelsberghe.

⁷⁸¹ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 336, 31 oktober 1585, Filips II aan Farnese.

⁷⁸² L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse*, III, p. 82.

⁷⁸³ M. BAELDE, *De collaterale raden*, op. cit., p. 301; Julie VERSELE, ‘de Roda, Geronimo’, *Nouvelle Biographie Nationale*, vol. 7, Brussel, 2003, p. 119-121. In 1571 schreef de Roda een rapport over de Raad van Beroerten, dat is uitgegeven door Julie VERSELE, ‘Rapport de Geronimo Roda sur le fonctionnement du Conseil des Troubles, suivi de suggestions pour sa réforme s.d. (1571)’, *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, 170, 2004, p. 169-191.

⁷⁸⁴ LP. GACHARD, *CPhII*, IV, p. 287-288, brief van Roda aan Filips II, 7 augustus 1576; p. 331-334, Idem, 30 augustus 1576; p. 376, Idem, 14 september 1576; p. 395-396, Idem, 22 september 1576; Idem, p. 399 en 402, beiden 28 september 1576; p. 420, Idem, 10 oktober 1576; G. JANSSENS, *Brabant in het verweer*, op. cit., p. 288.

⁷⁸⁵ L.P. GACHARD, *CPhII*, IV, p. 394, brief van de markies van Harvé aan Granvelle, 22 september 1576; M. BAELDE, *De collaterale raden*, op. cit., p. 301; G. JANSSENS, *Brabant in het verweer*, op. cit., p. 185, 267, 272, 280, 284-285, 288-289, 309.

⁷⁸⁶ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 4 en 27 december 1582 15 november of december 1583. Hij wordt maar één keer vermeld in de notulen. Grafscript: Laurentium VAN DER ELST, *Basilica Bruxellensis pars altera, sive appendix ad monumenta et inscriptiones Ecclesiae Collegiatae SS. Michaelis et Gudila Bruxellensis*, Mechelen, 1743, p. 26. Zie ook de onduidelijke notitie over de adelsverheffing van Cornil De Backer in 1650, in J. VAN DEN LEENE, *Theatre de la noblesse*, op. cit., zonder paginanummering.

⁷⁸⁷ Ook vermelding van een Olivares als gouverneur van Nieuwpoort, ca. 1600, door Balthasar de Zuniga in 1600, Jonathan ISRAEL, *Conflicts of Empires. Spain, the Low Countries and the Struggle for World Supremacy, 1585-1713*, Londen, 1997, p. 4.

Hij vroeg in 1597 een patent aan voor de uitrusting van twee schepen voor de kaapvaart⁷⁸⁸.

ROMERO, JULIAN⁷⁸⁹.

In een brief aan Filips II uit 1572 schreef hij dat hij occasioneel toegang had gekregen tot de Raad van Oorlog, en vroeg hij om een vast lid te mogen worden⁷⁹⁰. Vier jaar later werd hij vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een brief van Geronimo Roda aan Filips II⁷⁹¹.

Ca. 1520 – 13 oktober 1577.

Kapitein van het garnizoen in Damvillers (1560-1561)⁷⁹².

Maestro de Campo (1567-1577).

Ridder van Sint-Jacob (1558).

Echtgenoot van Maria Gaytán (1564).

Zijn militaire carrière startte als huurling in het Engelse leger. Vanaf 1552 vocht hij in dienst van Karel V in de oorlog met Frankrijk, waarbij hij zich o.a. onderscheidde in de inname van Saint-Quentin (1557). Tijdens de Nederlandse Opstand werd hij aan Spaanse zijde beschouwd als een held, aan Noord-Nederlandse kant als een oorlogsmisdadiger. Dor een nachtelijke aanval joeg hij in 1572 de troepen van Willem van Oranje op de vlucht, die het door Alva belegerde Mons wilden ontzetten. Romero was betrokken bij de plundering van Mechelen, Zutphen en Naarden (1572), maar ontwikkelde ook initiatieven tot onderhandelen met de rebellen. Bij het beleg van Haarlem verloor hij een oog. Romero was geen echte ‘Albista’ (aanhanger van Alva) en had vooral met diens neef Don Ferdinando de Toledo y Enriquez een slechte relatie.

ROOSE, PIETER⁷⁹³.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog vanaf 1635 door Björn Volckaert en als lid van verschillende militaire juntas door González de León⁷⁹⁴.

Antwerpen, 1586 – Brussel, 22 februari 1673.

Advocaat-fiscaal van het Officie Fiscaal van Brabant (1616-1622).

Raadsheer-rekestmeester in de Geheime Raad (1622).

Lid van de Raad van State (1630).

Lid van de Hoge Raad voor de Nederlanden en Bourgondië in Madrid (1630-1632).

Voorzitter van de Geheime Raad en de Raad van State (1632-1653).

Jonker, heer van Froidmont (Coudenberg) (1638) en Han-sur-Sambre (1662), pair van het graafschap Namen.

⁷⁸⁸ Walter DE BROCK, ‘De kaapvaart op de Belgische kust. Oorsprong en geschiedenis tot het Twaalfjarig Bestand (1609)’, *Mededelingen van de Marine Academie*, IX, 1955, p. 241-263, aldaar p. 262.

⁷⁸⁹ G. JANSSENS, *Brabant in het verweer*, op. cit., p. 232-233; R. FAGEL, *Protagonists of War*, op. cit., p. 27-101, 217.

⁷⁹⁰ R. FAGEL, *Protagonists of War*, p. 58.

⁷⁹¹ L.P. GACHARD, *CPhII*, IV, p. 288, brief van 7 augustus 1576.

⁷⁹² Brussel, ARA, Audiëntie, 346, f° 72-73.

⁷⁹³ R. VERMEIR, *In staat van oorlog*, op. cit., p. 67-69, 71-77, 79-82, 84-88, 90-95 en passim C. THOMAS, *De l'affection*, op. cit., p. 624-626; René VERMEIR, ‘Les limites de la monarchie composée. Piere Roose, factotum du comte-duc Olivares aux Pays-Bas Espagnols’, in *Le 17e siècle*, 2008/3 (n° 240), p. 495-518.

⁷⁹⁴ Björn VOLCKAERT, ‘De leden van de Geheime Raad der Zuidelijke Nederlanden onder het bewind van de aartshertogen en Filips IV, 1609-1653. Een prosopografische studie’, ongepubliceerde licentiaatsverhandeling UGent, 2003-2004, deel 2, online raadpleegbaar, http://www.thesis.net/geheime_raad/geheime_raad_deel_2.htm. Zie ook F. GONZÁLES DE LEÓN, *The Road to Rocroi*, op. cit., p. 225-229, 239.

Pieter Roose begon zijn carrière als advocaat-fiscaal van de Raad van Brabant⁷⁹⁵. Vanuit die functie verdedigde hij de belangen van de vorst, en hij zou als politicus ook de versterking van het centrale gezag steunen. Tussen 1632 en 1648 was Roose als voorzitter van de Geheime Raad één van de machtigste politici van de Zuidelijke Nederlanden. Hij was een beschermeling van Olivares. Na een conflict met landvoogd Leopold-Willem werd hij ontboden in Madrid, waar hij verbleef tussen 1649 en 1652. In 1653 werd hij afgezet als voorzitter van de Geheime Raad.

Afbeelding 46: Pieter Roose, advocaat-fiscaal in de begrafenisstoet van aartshertog Albrecht, uitgegeven in Erycius Puteanus, *Pompa Funebri optimi potentissimiq. principis Alberti pii, archiducis Austriae ... eiusdem principis morientis vit*, Brussel, 1623, detail uit plaat 'Chancellerie'.

RYE, MARC DE, MARKIES VAN VAREMBON⁷⁹⁶.

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog op 23 april 1581⁷⁹⁷.

? - december 1598.

Kolonel van de Bourgondische troepen.

Gouverneur van Artois (1592)⁷⁹⁸.

Ridder in de orde van het Gulden vlies (1585)⁷⁹⁹.

Markies van Varemboon.

Echtgenoot van Dorothee de Lorraine, weduwe van hertog Eric van Brunswijk.

Hij steunde Don Juan in 1578. In mei 1580 vocht hij samen met Robert de Melun, markies van Roubaix in de slag bij Ingelmunster, waar de Hugenootse militair François de la Nouë gevangen genomen werd. In 1582 leidde hij volgens Van Meteren 14 vendels en 1700 man⁸⁰⁰. Hij vocht in de veldtochten van Farnese, o.a. bij de belegering van Doornik (oktober-november 1581), Oudenaarde (1582), Duinkerken (1583) en Antwerpen (1585). In 1587

⁷⁹⁵ Harald DECEULAER en Paul BEHETS, *Inventaris van het archief van de Raad van Brabant. Officie Fiscaal supplement, 1483-1794*, Brussel, 2022, n° 2348 Correspondentie van Pieter Roose als advocaat-fiscaal, 1616-1621.

⁷⁹⁶ *Mémoires sur le marquis de Varemboon avec notices et annotations par feu Jules Borgnet*, Brussel, 1873; J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 390, brief van Farnese aan Filips II, 20 juni 1583; p. 394, brief van Farnese aan een onbekende bestemming, 4 juli 1583; p. 527, brief van Filips II aan de markies van Varemboon, 18 december 1584.

⁷⁹⁷ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 23 april 1581.

⁷⁹⁸ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 558, voorstel van Varemboon als gouverneur van Artois in brief van Farnese aan Filips II, 16 februari 1591; J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 28, bedanking voor deze benoeming van Farnese aan Filips II, 20 maart 1592.

⁷⁹⁹ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 66, brief van Filips II aan Farnese, 29 november 1585.

⁸⁰⁰ E. VAN METEREN, *Historie van de oorlogen en geschiedenissen der Nederlanden, op. cit.*, p. 46.

diende hij onder de hertog van Lotharingen, en in 1589 was hij actief in het Rijnland⁸⁰¹. In 1590 vroeg hij aan Filips II om naar Spanje te mogen reizen, maar deze vond zijn aanwezigheid in de Nederlanden noodzakelijk⁸⁰². Tijdens de inval van de Fransen in de Artois in 1596 raakte hij gekwetst en werd hij gevangen genomen⁸⁰³.

RYE, PHILIBERT DE, BARON VAN BALANÇON.

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog in 1592.

1547 – Turnhout, 1597.

Commandant van Waalse troepen.

Graaf van Varax en La Roche.

Baron van Balançon.

Heer van Romagne.

Echtgenoot van Claudine de Tournon (1564).

Hij was de broer van Marc de Rye, markies van Varembon, lid van de Raad van Oorlog en van Ferdinand de Rye, aartsbisschop van Bessançon. Philibert's dochter Anne trouwde met Guillaume Richardot, zoon van Jean⁸⁰⁴. In 1582-1583 werd hij krijgsgevangen genomen⁸⁰⁵.

SANCHEZ, DON ALONZO.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een procesdossier voor de Raad van Brabant uit 1641-1642⁸⁰⁶.

Luitenant-kolonel van de cavalerie.

SANCHEZ DE CASTRO, DON DIEGO⁸⁰⁷.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in *Quartiers généalogiques des familles nobles*, p. 70 1584-1639.

Heer van Berlare en Bareldonk (1630).

Kampmeester van een tercio van de infanterie.

Gouverneur van Philippeville, Sas van Gent (1627) en Gulik (Jülich) (1637).

Echtgenoot van Dona Joana Lopes de Toledo y Gantau (1618).

SANCHEZ PARDO, FRANCISCO⁸⁰⁸.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn rekeningen als baljuw van Dendermonde, 1659-1672⁸⁰⁹.

⁸⁰¹ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 237, brief van de hertog van Lotharingen aan Farnese, 26 augustus 1587; p. 419, brief van Farnese aan Filips II, 10 juni 1589, p. 447, idem, 6 november 1589.

⁸⁰² J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 478, brief van Filips II aan de markies van Varembon, 29 maart 1590.

⁸⁰³ J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 377, brief van Albrecht aan Filips II, 22 september 1596.

⁸⁰⁴ J. VAN HOUTTE, 'Van "Robins" tot "très grands nobles"', *op. cit.*, p. 43-45.

⁸⁰⁵ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 322, brief van Farnese aan Filips II, 6 augustus 1582; p. 423, brief van Filips II aan Balançon, 31 oktober 1583.

⁸⁰⁶ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, 808, Don Alonzo Sanchez, lid van de Raad van Oorlog tegen de weduwe van notaris Van Asperen, over een obligatie, 1641-1642.

⁸⁰⁷ *Quartiers généalogiques des familles nobles*, *op. cit.*, p. 70; Pieter DONCHE, 'Heraldische ex-libris van enkele leden van de familie de Castro y Toledo', *Heraldicum Disputationes*, 2016, 21, 3, 2016, p. 72-74.

⁸⁰⁸ P. JANSSENS en L. DUERLOO, *Wapenboek*, deel N-Z, *op. cit.*, p. 422; E. ROOMS, *De organisatie*, *op. cit.*, p. 435; T. LAMBRECHT, 'Van den princelicke Huyse ende Hove van Dendermonde', *op. cit.*, p. 84.

⁸⁰⁹ Brussel, ARA, RK, 14418. Rekeningen van Francis Sanchez Pardo als baljuw van Dendermonde, 1659-1672.

Kapitein van de boogschutters van de vorstelijke lijfwacht.
Sergeant-generaal van het Spaanse leger in de Nederlanden.
Luitenant-generaal van de cavalerie.
Surintendant van de steden langs de Dender.
Slotvoogd van Ath.
Hoogbaljuw en gouverneur van Stad en Land van Dendermonde (1659-1667).
Gouverneur van Kamerijk vanaf 1667.
Ridder van de militaire orde van Sint-Jacob.

In 1650 werd hij aangesteld als interim gouverneur van Luxemburg⁸¹⁰. Hij ontving een wapenvermeerdering in 1654 van Filips IV. In 1678 werd hij aanbevolen door landvoogd Villa Hermosa aan Karel II voor de functie van slotvoogd van Antwerpen⁸¹¹.

SCHETZ, ANTHONIE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog bij de verheffing van de heerlijkheid Grobbendonk tot baronie in 1602. Blijkbaar had hij ergens daarna geen toegang meer, want in 1630 solliciteerde hij om lid te worden van de Raad van Oorlog. Ondanks het positief advies van Isabella ging Filips IV hier niet op in⁸¹². Zijn lidmaatschap van de Raad van Oorlog werd wel vermeld bij de verheffing tot graafschap van Grobbendonk in 1637, en postuum bij de verheffing van Hoboken tot baronie⁸¹³.

Antwerpen, augustus 1564 (gedoopt) - Brussel, 1641.

Kapitein van een regiment cavalerie.

Kampmeester.

Gouverneur van 's-Hertogenbosch (1589-1629).

Gouverneur van Leuven (1635).

Ridder in de Orde van Sint-Jacob (1612)⁸¹⁴.

Baron (4 maart 1602) en graaf (3 juli 1637) van Grobbendonk.

Echtgenoot van Barbara Karremans (1582) en Marie van Malsen (1604).

Hij was de zoon van Gaspard Schetz, die lid was van de Raad van Financiën en thesaurier-generaal van de Nederlanden, en die in 1559 de titel van ridder kreeg van Filips II. Anthonie Schetz werd op 25-jarige leeftijd gouverneur van 's-Hertogenbosch, wat hij veertig jaar zou blijven, tot aan de verovering van de stad door de Staatse troepen in 1629. In 1635 nam de bejaarde Schetz de leiding op zich van de verdediging van Leuven, tijdens de belegering van de stad.

⁸¹⁰ CCE, IV, p. 214, brief van Leopold-Willem aan Filips IV, 29 november 1650.

⁸¹¹ Samen met Francisco Gonzalez de Alveda en Pedro Zavala, CCE, V, p. 299, brief van Villa Hermosa aan Karel II, 11 mei 1678. Karel II ging hier niet op in, in 1679 werd Francisco Marcos de Velasco benoemd als slotvoogd van Antwerpen, zie zijn biografisch lemma voor meer details.

⁸¹² CCE, II, p. 551, brief van Isabella aan Filips IV, 20 augustus 1630, antwoord op 22 september, vermeld in noot 1.

⁸¹³ Brussel, RABRU, Leenhof van Brabant, 19, f° 447, 4 maart 1602 en f° 457, 3 juli 1637, gepubliceerd door Joseph VAN DE LEENE, *Theatre de la noblesse, op. cit.*, p. 9, 24, 115. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, *op. cit.*, p. 1745; P. JANSSENS, L. DUERLOO, *Wapenboek*, N-Z, *op. cit.*, p. 442.

⁸¹⁴ A. ESTEBAN ESTRÍNGANA, 'Flemish Elites', *op. cit.*, p. 147.

SERBELLONI, GABRIELE/GABRIO⁸¹⁵.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog vóór de slag bij Rijmenam in 1578 door Famiano Strada en in de notulen van de raad in 1579⁸¹⁶.

Milaan, 1509 – Milaan, januari 1580.

Kapitein-generaal van de artillerie.

Ridder van de Orde van Malta.

Kapitein en militair architect, van hoge adellijke afkomst. Op 17-jarige leeftijd ging hij in dienst bij Gian Giacomo Medichino, markies van Marignan. In 1541 vocht hij tegen de Turken in Hongarije. Hij keerde terug naar Italië en werd in 1559 hoofd van de wacht van de paus en verantwoordelijke van de pauselijke versterkingen. In 1565 trad hij in dienst van Filips II als inspecteur van de versterkingen. Hij kwam naar de Nederlanden in 1567-1568 als generaal van de artillerie, en adviseerde bij de bouw van de Antwerpse citadel. In 1569 werd hij commandant van het garnizoen in Antwerpen. Hij vocht mee in de Slag van Lepanto in 1571. In 1578 kwam hij terug naar de Nederlanden aan het hoofd van 3000 soldaten, en werkte o.a. aan de versterking van Bouge aan de Maas⁸¹⁷. In 1579 nam hij deel aan het beleg van Maastricht⁸¹⁸.

Afbeelding 47. Wapenschild van Gabriele de Serbelloni uit het handschrift, 'Catalogue des noms, surnoms et tiltres des grands maistres et capitaines généraux de l'artillerie des armées des Pays Bas', door Pierre-Albert de Launay, Nationale Bibliotheek Madrid, p. 12. *Imágenes procedentes de los fondos de la Biblioteca Nacional de España.*

SFONDRATI (SFONDRATO), SIGISMOND.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog op de prent van Pieter de Jode en door Eugène Lameere⁸¹⁹.

? - Gravelines, 10 mei 1652.

Generaal van de artillerie (4 maart 1647).

Surintendant in het graafschap Vlaanderen.

Markies van Montafia.

Ridder in de Orde van het Gulden Vlies.

Ridder in de Orde van Calatrava.

Echtgenoot van Genoveva Anna de Tassis.

Afbeelding 48: Portret van Don Sigismondo Sfondrato, Pieter de Jode II, Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

⁸¹⁵ P. BRAGARD, *Dictionnaire biographique des ingénieurs des fortifications*, op. cit., p. 189-190.

⁸¹⁶ Famiano STRADA, *De thien eerste boecken der Neder-Lantsche oorloghen*, op. cit., p. 391. Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 26 april, 7 mei, 3 en 4 juli 1579 en vier niet gedateerde vermeldingen, wellicht uit 1578-1579. Zie ook L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnese I*, op. cit., p. 272, II, p. 61, 71, 139.

⁸¹⁷ F. STRADA, *De thien eerste boecken der Neder-Lantsche oorloghen*, op. cit., p. 239, 252, 391 en 401.

⁸¹⁸ J. BROUWER, *Kronieken van Spaanse soldaten*, op. cit., p. 266, 279, 282, 285, 287.

⁸¹⁹ E. LAMEERE, 'Relation de la campagne de Flandre de 1649' op. cit., p. 356.

Bij de inval van de Fransen in 1635 werd hij gevangen genomen. Hij was ook betrokken bij de campagnes van de late jaren veertig en vroege jaren vijftig, waarin hij Veurne veroverde in 1651. In de briefwisseling tussen aartshertog Leopold-Wilhelm en Filips IV werd Sfondrati genoemd als toekomstige Maestro de Campo General. Deze laatste benoeming weigerde hij echter om gezondheidsredenen. Hij sneuvelde in de slag bij Gravelines⁸²⁰.

SNAUW, DON MIGÚEL.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een procesdossier uit het Leenhof van Brabant uit 1685⁸²¹.

? - vóór 1685

Algemeen kwartiermeester in de Nederlanden.

Echtgenoot van Marie Virginie del Rosso, Vrouwe van Crayenhove en Ransbeek.

SPINOLA, AMBROGIO⁸²².

Vermeld als één van de leden van de in 1618 heropgerichte Raad van Oorlog in 1618⁸²³.

Genua, 1569 – Castelnuevo Scrivia, 25 september 1630.

Maestre de campo general (3 maart 1605).

Superintendent van de militaire financiën (13 mei 1605).

Mayordomo (grootmeester) van het Hof (1621-1627).

Markies van Los Balbases.

Ridder van de Orde van het Gulden Vlies.

Grande van Spanje (1612).

Echtgenoot van Giovanna Baciadonne (1587, overleden 1614).

Oorspronkelijk bankier uit Genua. Spinola was in de Nederlanden vanaf 1602. In 1603 sloot hij een akkoord met Albrecht, dat hij de troepen zou leiden en betalen die Oostende belegderden. Hij veroverde Oostende in 1604, werd opperbevelhebber van het leger in 1605 en leidde succesvolle campagnes in de Noordelijke Nederlanden in 1605-1606 en in Kleef en Gulik in 1614. In 1607-1608 was hij betrokken bij de onderhandelingen voor het Twaalfjarig Bestand. Hij was een nauwe medewerker van Albrecht en lid van de factie aan diens Hof die pleitte voor vrede met de Noordelijke Nederlanden, samen met Jean Richardot en Juan de Mancicidor. Deze stond lijnrecht tegen de vertegenwoordigers van de harde lijn, met Luis de Velasco, Spinola's voornaamste rivaal, als leider. In 1620 vertrok Spinola naar de Palts,

⁸²⁰ CCE, VI, p. 409, brief van de kardinaal-infant aan Oñate, 23 mei 1635 (gevangenschap); CCE, IV, p. 108, brief van Filips IV aan Leopold-Willem, 14 december 1648; p. 248, brief van Filips IV aan Leopold-Willem, 24 maart 1651; p. 302, brief van Filips IV aan Leopold-Willem, 14 december 1651; p. 314, brief van Leopold-Willem aan Filips IV, 16 februari 1652; p. 287, brief van Leopold-Willem aan Filips IV, 30 september 1651 (verovering Veurne); p. 287, brief van Leopold Willem aan Filips IV, 22 mei 1652 (over sneuvelen van Sfondrati).

⁸²¹ Brussel, RABRU, Leenhof van Brabant, processen, 2582, Marie Virginie del Rosso, Vrouwe van Crayenhove en Ransbeek, weduwe van Don Migúel Snauw, van de Raad van Oorlog c. Ferdinand d'Illan, baron van Bornival, over een rente, 1685.

⁸²² Joseph LEFÈVRE, *Spinola et la Belgique*, op. cit.; G. PARKER, *The Army*, op. cit., p. 3-4, 108, 249-250, 252-254; R. VERMEIR, *In staat van oorlog*, op. cit., p. 32, 165, 311; Alicia ESTEBAN ESTRÍNGANA, 'A Joab for King David: Ambrogio Spinola, General of Archduke Albrecht, and the Davidic Imagery in the time of Philip III (1598-1605)', in Silvia MOSTACCIO, Bernardo J. GARCÍA GARCÍA en Luca LO BASSO (eds.), *Ambrogio Spinola between Genoa, Flanders and Spain, Leuven, 2022*, p. 97-130; Dries RAEYMAEKERS, 'The Great "Alcandre": Ambrogio Spinola at Court', in S. MOSTACCIO, B. J. GARCÍA GARCÍA en L. LO BASSO, *Ambrogio Spinola*, p. 131-156.

⁸²³ G. PARKER, *The Army*, op. cit., p. 108.

waarna hij de Rijnvlei controleerde. In de jaren 1621-1626 speelde hij een dominante rol aan het Hof in Brussel. In 1625 veroverde hij Breda. Geconfronteerd met dalende Spaanse geldzendingen, pleitte hij voor het stopzetten van de oorlog in Madrid in 1628, wat werd afgewezen door Filips IV en Olivares. Spinola weigerde daarop terug te keren naar de Nederlanden, wat leidde tot een crisis in het *Ejército de Flandes*.

SPINOLA Y LO PORTO, GASTÓN⁸²⁴.

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog, 1592. In 1596-1598 schreef men dat hij lid was van de Raad van Oorlog, in het kader van de selectieprocedure voor majordomus van Albrecht⁸²⁵. Christofle de Bonours vermeldt hem als lid van de Raad van Oorlog tijdens het beleg van Oostende in 1601⁸²⁶.

Palermo, ca. 1552-1553 – Doornik, 9 september 1614⁸²⁷.

Kapitein.

Maestro de Campo (1585).

Maestro de Campo General (1596).

‘Gentilhombre de la Camera’ van Albrecht.

Stalmeester van aartshertog Albrecht (1596).

Kapitein-generaal van het hertogdom Limburg (1597).

Gouverneur van Doornik (1612).

Ridder in de Orde van Sint-Jacob (1584).

Graaf van Bruay (1603).

Echtgenoot van Marie de Renty.

Hij genoot een humanistische opleiding en correspondeerde o.a. met Lipsius. Hij vocht in het Spaanse leger vanaf 1566, o.a. bij Lepanto en Tunis. In 1579 hielp hij bij de belegering van Maastricht, waar hij een oog verloor. Hij verliet de Nederlanden in het kader van het vertrek van de buitenlandse troepen, in uitvoering van het akkoord van Farnese met de Waalse provincies, maar in 1582 kwam hij terug als kapitein in het tercio van Camillo Del Monte. In 1585 werd hij maestro de campo en was hij betrokken bij de belegering van Antwerpen. In 1586 leidde hij 600 man⁸²⁸. In de vroege jaren negentig nam hij deel aan de veldtochten van Farnese in Picardië. In 1596 werd hij benoemd tot maestro de campo general. Hij was o.a. betrokken bij de inname van Kamerijk (1595), de (mislukte) ontzetting van Amiens (1597), de slag bij Nieuwpoort (1600) en het beleg van Oostende (1601-1604). Aan het hof van de Aartshertogen had hij persoonlijke toegang tot Albrecht. Hij zou de auteur zijn van een handschrift over Limburg.

⁸²⁴ Herman VAN DER LINDEN, ‘Spinola, Gaston de’, *Biographie Nationale*, 23, Brussel, 1924, kolom 426-428; D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace*, op. cit., p. 198, 202, 260-261; Juan Luis SÁNCHEZ MARTÍN, ‘Spinola y lo Porto, Gastón’, <https://dbe.rah.es/biografias/77382/gaston-spinola-y-lo-porto>.

⁸²⁵ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3; D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace*, p. 162.

⁸²⁶ C. DE BONOURS, *Le memorable siege d’Ostende*, op. cit., p. 168.

⁸²⁷ Sanchez-Martin schrijft dat hij geboren was ca. 1546. In 1597-1598 schreef men in het kader van de selectieprocedure voor majordomus van Albrecht dat hij 45 jaar oud was, D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace*, op. cit., p. 162. Daarom lijkt 1552-1553 waarschijnlijker.

⁸²⁸ L. VAN DER ESSEN, *Farnese*, V, op. cit., p. 40.

TASSIS, JEAN-BAPTIST (JUAN BAUTISTA) DE⁸²⁹.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de notulen van de Raad en door Farnese in een brief aan Filips II uit 1579⁸³⁰.

Brussel, 1530 – Madrid, 1610.

Ridder in de Orde van Sint-Jacob (1575).

Majordomus van Don Juan⁸³¹.

Ambassadeur van Spanje in Parijs (1580-1584, 1598-1604).

Veedor-generaal van het leger (1586-1591).

Lid van de Raad van State (1595).

Lid van de *Consejo de Guerra* in Spanje (1604).

Echtgenoot van Hélène de l'Épinée (de l'Épinée)

(8 februari 1562).

Onder Alva beheerde hij de fondsen die verbeurd waren verklaard door de Raad van Beroerten. Alva stuurde hem tussen mei en december 1568 als ambassadeur naar Gulik en Kleef, o.a. om de vluchtelingen uit de Nederlanden in de gaten te houden⁸³². Bij het vertrek van Alva ging hij mee naar Spanje, maar in 1574 was hij terug in de Nederlanden. Don Juan schreef verschillende aanbevelingsbrieven voor hem⁸³³. In 1576 werd hij gevangengenomen samen met de Raad van State. In 1578 was hij betrokken bij de onderhandelingen met Leuven, o.a. samen met secretaris Le Vasseur⁸³⁴. Jean-Baptist de Tassis won het vertrouwen van Farnese, die hem in 1579 aanduidde als één van de leden van de Raad van State die het interimbestuur zou overnemen na zijn overlijden, samen met o.a. Octavio Gonzaga en Pieter-Ernest van Mansfeld⁸³⁵. In hetzelfde jaar kwam de Tassis in opspraak, maar Farnese verdedigde hem, en schreef dat hij zich erg had ingezet in de onderhandelingen met de Waalse provincies⁸³⁶.

Afbeelding 49: Wapenschilden van de familie Tassis, Michel Natalis, Rijksmuseum, copyright Publiek domein.

⁸²⁹ Auguste VINCENT, 'Tassis, Jean Baptiste de', *Biographie Nationale*, vol. 24, Brussel, 1926-1929, kolom 612-616; Hugo DE SCHEPPER, Tassis (Taxis), Juan Bautista' in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, 1966, p. 841-855; G. PARKER, *The Army*, p. 282; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, op. cit., p. 264-266.

⁸³⁰ Vermelding van 'Tassis' in Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 26 en 27 april, 7 en 11 mei 1579 en vier vermeldingen in niet gedateerde verslagen wellicht uit 1578-1579 (zie bijlage 1); J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 696, brief Farnese aan Filips II, 14 oktober 1579.

⁸³¹ J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 379, rapport over het huishouden van Don Juan, 8 oktober 1578.

⁸³² E. POULET, *Correspondance du cardinal de Granvele*, III, op. cit., p. 250, brief van Morillon aan Granvelle, 1 juni 1568 (noot 6); Monique WEIS, 'Du baume diplomatique sur les ravages de la guerre. La correspondance entre le duc d'Albe et le duc de Clèves en 1568', *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, 171, 2005, p. 89-134, aldaar p. 91-92, 110-116.

⁸³³ J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 165, brief van Champagney aan Filips II, 28 december 1577; p. 217, brief van Don Juan aan Filips II, 6 februari 1678; p. 220, brief van Don Juan aan Filips II, 6 februari 1578.

⁸³⁴ J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 345, instructies van 20 augustus 1578; p. 358-362, Don Juan aan Filips II, 14 september 1578.

⁸³⁵ J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 622, verklaring Farnese van 1 juli 1579.

⁸³⁶ J. LEFÈVRE, *CPhII*, I, p. 696, brief Farnese aan Filips II, 14 oktober 1579.

In 1585 was hij de luitenant van Francisco Verdugo⁸³⁷. In 1586-1587 kwam hij als veedor-generaal in conflict met verschillende tofficiëren, met de secretaris van Farnese en uiteindelijk ook met de landvoogd zelf. Hij trok daarop naar Frankrijk en participeerde aan de militaire expedities in Parijs en Picardië. In 1598 tekende hij mee de Vrede van Vervins. Tussen 1599 en 1605 was hij ambassadeur in Parijs. In 1604 keerde hij terug naar Spanje. Hij is de auteur van memoires over de opstand in de Nederlanden.

TASSIS, LEONARD DE.

Benoemd in de Raad van Oorlog door Albrecht volgens Martin Dallmeier⁸³⁸.

Ca. 1521 – 5 mei 1612.

Postmeester-generaal (1543-1612).

Rijksbaron (1608).

Heer van Sint-Stevens-Woluwe⁸³⁹.

Echtgenoot van Margaretha Damant (overleden 1546) en Louise Boisot de Rouha (overleden 1610).

In 1577 werd hij door de opstandelingen in Brussel gevangen gezet. De Staten-Generaal benoemden een andere postmeester, Johannes Hinckaert. In 1578 kreeg hij zijn functie terug. Leonard de Tassis correspondeerde o.a. met Granvelle en de graaf van Fuentes. Hij was de broer van Jan-Baptist de Tassis en schoonvader van Diego Rodriguez de Olivares, beiden lid van de Raad van Oorlog.

TEXADA, JUAN DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in 1600 door Charles-Alexandre de Croÿ⁸⁴⁰.

Kampmeester.

Ridder in de Orde van Sint-Jacob.

Gijzelaar van de muitende soldaten in Diest in 1600.

TEXADA Y MENDOZA, FERNANDO DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Michel Huisman, Jan Dhondt en Lucienne Van Meerbeeck⁸⁴¹.

Kapitein van een compagnie kurassiers.

Ridder in de Orde van Sint-Jacob.

In 1635 werd hij op een diplomatieke missie gestuurd naar de koning van Engeland, in 1637 naar keizer Ferdinand II.

⁸³⁷ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 39, brief Farnese aan een onbekende bestemming, 30 juli 1585.

⁸³⁸ Martin DALLMEIER, 'Die Thurn und Taxis in den Spanish-österreichischen Niederlanden (Belgien). Herkunft – Aufstieg – Repräsentation und Besitzungen, in Luc JANSSENS en Marc MEURRENS (eds.), *De post van Thurn und Taxis La poste des Tour et Tassis 1489-1794*, (Educatieve dossiers derde reeks 1) Brussel, 1992, p. 43-67, aldaar p. 55-56.

⁸³⁹ Brussel, RABRU, Leenhof van Brabant, 109, 22 november 1590.

⁸⁴⁰ C.A. de Croÿ, *Mémoires guerriers*, op.cit., p. 9.

⁸⁴¹ M. HUISMAN, J. DHONDT en L. VAN MEERBEECK, *Les Relations militaires des années 1634 et 1635*, op. cit., p. 128.

THIENNES, THOMAS DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode⁸⁴².
? – 1584.

Kapitein van een compagnie van 500 Waalse soldaten.

Gouverneur van Bourbourg.

Kamerheer van Filips II.

Heer van Caëstre, Rumbeke, Berthe en Claerhout.

Echtgenoot van Marguerite de Hemricourt.

Hij liet het kasteel van Rumbeke bouwen rond 1538.

TOLEDO, DON FADRIQUE ALVAREZ DE⁸⁴³.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog tijdens het beleg van Haarlem door Gabriel Chappuys⁸⁴⁴.

21 september 1537 – 1583.

Hertog van Huesca.

Vierde hertog van Alva.

Markies van Coria.

Comendador Mayor van de ridderorde van Calatrava.

Zoon van de hertog van Alva, Fernando Alvarez de Toledo. In 1566 was Fadrique de Toledo in opspraak gekomen in Spanje, en zijn vader slaagde er in om hem mee te nemen naar de Nederlanden in 1567. Don Fadrique de Toledo leidde de troepen bij de inname van Mechelen, Zutphen, Naarden en Haarlem. Hij was impopulair in de Nederlanden en in Spanje, en vele verhalen deden de ronde over hem⁸⁴⁵. Hij vertrok uit de Nederlanden samen met zijn vader.

Portret van Fadrique Álvarez de Toledo (Don Frederik), Jan Punt, 1749, Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.

TRiest, PHILIPPE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas* en door R. Apers⁸⁴⁶.

? - Gent, 15 oktober 1645.

Kapitein van de infanterie en de cavalerie, kampmeester van de infanterie.

Grootbaljuw van Kortrijk (1627-1643).

Gouverneur en kapitein van Gravelines (1635)⁸⁴⁷.

Ridder van de Orde van Sint-Jacob.

Heer van Boulancy.

⁸⁴² J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, *op. cit.*, p. 1882.

⁸⁴³ Raymond FAGEL, 'Alvarez de Toledo', <https://dutchrevolt.leiden.edu/dutch/personen/A/Pages/alvarez1.aspx>

⁸⁴⁴ Gabriel CHAPPUYS, *Histoire générale de la guerre de Flandres*, Parijs, 1623, p. 174.

⁸⁴⁵ J. VISSER, *Zutphen 1572*, p. 94.

⁸⁴⁶ *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne, op. cit.*, p. 148-149. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire, op. cit.*, IV, p. 1916. R. APERS, 'Triest (Philippe)', *Biographie Nationale*, 25, Brussel, 1930-1932, kolom 632-633.

⁸⁴⁷ M. HUISMAN, J. DHONDT en L. VAN MEERBEECK, *Les Relations militaires des années 1634 et 1635, op. cit.*, p. 43, 98.

Hij was de broer van Antoon Triest, bisschop van Brugge en Gent, van Marie Triest, echtgenote van Hilaire Blyleven, lid van de Raad van Oorlog en van Nicolas Triest, baron van Ouwegem. In 1620 was hij kapitein van de cavalerie onder het bevel van Albert de Ligne, prins de Barbançon. In 1644 raakte een kapitein 'Triste' gewond bij Gravelines⁸⁴⁸. Kardinaal-infant Don Fernando omschreef hem als 'zeer betrouwbaar' in een brief aan Filips IV⁸⁴⁹. Hij is begraven in de Sint-Michielskerk in Gent, waar zijn epitaaf zich bevindt.

TROIBEZE (TROIBREZE), JEAN.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog van Isabella in 1629 in *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*⁸⁵⁰.

Kolonel van de Duitse infanterie.

Gouverneur van Regensburg (1633).

Baron in het Heilig Roomse Rijk.

Kamerheer van keizer Ferdinand II.

Echtgenoot van Magdalene de Cobergher.

VALDES (VALDEZ), FRANCISCO DE⁸⁵¹.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in 1576 in de verslagen van de Raad van State door secretaris Berty en in de notulen van de Raad van Oorlog voor 1579⁸⁵².

Ca. 1518 – ca. 1580.

Kampmeester.

Bevelhebber van de troepen in de Noordelijke Nederlanden (1573-1575).

Echtgenoot van Magdalena Moons.

Francisco de Valdes kwam in 1567 naar de Nederlanden samen met Alva. In een brief aan Alva beschreef hij zichzelf als diens *criado* (knecht) en *hechura* (creatuur). Hij vocht mee in de slag bij Dahlem, Jemmingen en de Gete (1568) en raakte gewond bij Mons in 1572. Hij was actief als organisator en bevelhebber van de troepen in de Noordelijke Nederlanden. Hij leidde de belegering van Leiden. De legende (die pas werd gepubliceerd in de 18de eeuw) gaat dat hij de bestorming van de stad met één dag uitstelde op vraag van zijn geliefde Magdalena Moons, die in ruil beloofde met hem te trouwen. Of dit verhaal klopt is niet meer te achterhalen, maar Valdes en Moons zijn wel gehuwd. Hij onderhandelde regelmatig met muitende Spaanse soldaten in 1576. In september 1576 leidde hij de constructie van een fort op de linkeroever tegenover Antwerpen⁸⁵³. In 1579 was hij betrokken bij de belegering van

⁸⁴⁸ P. HENRARD, *Relations des campagnes de 1644 & 1646*, op. cit., p. 75.

⁸⁴⁹ R. VERMEIR, 'Les ambitions du pouvoir', op. cit., p. 97, noot 27.

⁸⁵⁰ *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne, 1630-1691*, op. cit., p. 48; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, op. cit., p. 2146.

⁸⁵¹ Zie zijn biografie in R. FAGEL, *Protagonists of War*, op. cit., p. 271-334. Zie ook F. GONZÁLEZ DE LEÓN, *The Road to Rocroi*, op. cit., p. 37.

⁸⁵² L.P. GACHARD, *CPhII*, IV, p. 477, 482-483, 492, 506; Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 26 april, 7 en 11 mei 1579 en één niet gedateerde vergadering, zie bijlage 1.

⁸⁵³ L.P. GACHARD, *CPhII*, IV, p. 396, brief van Geronimo Roda aan Filips II, 22 september 1576; p. 399, brief van Roda aan Filips II, 28 september 1576; G. PARKER, *The Army*, p. 201; <https://dbe.rah.es/biografias/4658/francisco-de-valdes>

Maastricht⁸⁵⁴. Hij keerde terug naar Italië in 1580, waar hij overleed in hetzelfde jaar. Hij is de auteur van het werk *Dialogo Militar*, ook uitgegeven als *Espeio y Deciplina Militar en el qual se trata del officio de sargenta mayor*, dat hij opdroeg aan Fadrique de Toledo en dat werd gepubliceerd in Brussel in 1589 en 1596.

VALDES, GASPAR DE.

In 1623 vroeg aartshertogin Isabella aan Filips IV dat Gaspar de Valdes, toegang zou krijgen tot de Raad van Oorlog, wat werd toegestaan. In 1629 werd hij genoemd als een adviseur van Isabella⁸⁵⁵.

? - 1639.

Slotvoogd van Gent (1615-1639), mogelijk ook van Kamerijk⁸⁵⁶.

Baron van Herdersem.

Ridder in de Orde van Sint-Jacob.

Heer van het Land van Rotselaar.

Echtgenoot van Marie de Aranda, Anne-Marie Taets van Amerongen (van Nederlandse afkomst) en van Marie Vaes⁸⁵⁷.

VARGAS, ALONSO DE.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een brief van Geronimo Roda aan Filips II uit 1576 en in de verslagen van secretaris Berty⁸⁵⁸.

? - 1595.

Kapitein-generaal van de lichte cavalerie.

Echtgenoot van Inés de Vargas.

Alonso de Vargas was afkomstig uit de lage Spaanse adel. Hij nam waarschijnlijk dienst in het leger in de jaren vijftig. In de zeeslag bij Djerba met de Ottomaanse vloot in 1560 zou hij gevangen zijn genomen en tot slaaf gemaakt, maar hij kon ontsnappen. Tussen 1567 en 1569-1570 was hij voor het eerst in de Nederlanden, waar hij zich o.a. liet opmerken in gevechten in Groningen en in de Slag bij Jemmingen. Na de overwinningen van Alva keerde hij terug naar Spanje. In 1574 was hij terug in de Nederlanden, waar hij lid werd van de Raad van Oorlog van Requesens. Samen met Bernardino de Mendoza versloeg hij o.a. een groep

⁸⁵⁴ Volgens de kroniek van Alonso Vázquez was hij verminkt aan beide armen, J. BROUWER, *Kronieken van Spaanse soldaten*, op. cit., 262-263, 266, 271.

⁸⁵⁵ CCE, II, p. 128, brief van Isabella aan Filips IV, 3 juni 1623; p. 197, 12 januari 1625, brief van Isabella aan Filips IV; p. 456, brief van Spinola (?) aan Isabella, 6 juni 1629. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, I, op. cit., p. 46.

⁸⁵⁶ J. LEFEVRE, *Spinola et la Belgique*, op. cit., p. 54. CCE, III, p. 361, brief van de kardinaal-infant aan Filips IV, 31 december 1639 : sinds de dood van Gaspar de Valdes was de positie van slotvoogd van Gent vacant. Hij was al slotvoogd van Gent in 1615, CCE, VI, p. 169, brief van Albrecht aan Filips III, 23 mei 1615. De kardinaal-infant opperde dat Louis de Oliveyra een goede slotvoogd voor Kamerijk kon zijn, maar dat Gaspar de Valdes niet van zijn post kon worden afgezet, behalve als hij elders een promotie kon krijgen, CCE, III, p. 223, 3 maart 1638, brief van de kardinaal-infant aan Filips IV. Nochtans was de Valdes slotvoogd in Gent. Mogelijk combineerde hij tijdelijk beide functies.

⁸⁵⁷ CCE, IV, p. 153 vermelding van zijn weduwe Anne-Marie Tax de Amerongen in 1649 in brief van Filips IV aan Leopold Willem, idem op p. 199, Leopold Willem aan Filips IV, 7 september 1650. Op p. 280 vermelding van Marie Vaes, weduwe van Gaspar de Valdes in brief van Filips IV aan Leopold Willem, 9 augustus 1651.

⁸⁵⁸ L.P. GACHARD, *CPhII*, IV, p. 288, brief van 7 augustus 1576, p. 477, 482-483, 493, 499, 506. Zie ook M. BAELDE, *De collaterale raden*, p. 80, 206; G. JANSSENS, *Brabant in het verweer*, op. cit., p. 282.

Staatse soldaten in Vissenaken⁸⁵⁹. Hij vocht in Maastricht in 1576. Na de Pacificatie van Gent vertrok hij terug naar Spanje⁸⁶⁰. In 1586 werd hij er lid van de *Consejo de Guerra*⁸⁶¹.

VARICK, HENDRIK VAN.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode⁸⁶².

? - 5 oktober 1641.

Kapitein in een compagnie van Hoogduitsers in het regiment van de graaf van Biglia in 1599. Markgraaf en schout van Antwerpen (1599-1628).

Echtgenoot van Anne Damant (gehuwd 1599), Vrouwe van Boondaal, Bouwel, Olmen en Duffel, dochter van Nicolaas Damant, kanselier van Brabant en lid van de Raad van State.⁸⁶³

VARICK, NICOLAAS VAN.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*⁸⁶⁴.

? - 1656.

Kampmeester in Antwerpen (1646)⁸⁶⁵.

Kolonel.

Ridder.

Burggraaf van Brussel.

Markgraaf en schout van Antwerpen (1628-1656).

Heer van Boondaal, Bouwel, Olmen en Duffel.

Echtgenoot van Anne-Marie Micault, Vrouwe van Huizingen, Buizingen, Eizingen en Dorpe (gehuwd in 1623).

Hij was de zoon van Hendrik Van Varick, lid van de Raad van Oorlog.

VEGA, MANUEL (EMMANUEL) DE.

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog in 1592⁸⁶⁶.

Kolonel.

Kampmeester.

In 1587 trok hij samen met Mondragon vanuit Antwerpen naar het belegerde Helmond⁸⁶⁷. In 1590 stond hij aan het hoofd van één van de drie tercios in de Nederlanden en was hij bij

⁸⁵⁹ G. JANSSENS, *Brabant in het verweer*, p. 303-304.

⁸⁶⁰ José Miguel CABAÑAS AGRELA, 'Vargas, Alonso de', in *Diccionario Biográfico Español de la Real Academia de la Historia*, <https://dbe.rah.es/biografias/30322/alonso-de-vargas>.

⁸⁶¹ I.A.A. THOMPSON, 'The Armada and administrative reform', *op. cit.*, p. 715; D. SANTIAGO FERNANDEZ-CONTI, *Los Consejos de Estado y Guerra*, *op. cit.*, p. 269.

⁸⁶² J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, *op. cit.*, p. 1953.

⁸⁶³ Huwelijkscontract in Brussel, Leenhof van Brabant, 366, f° 86 v., 20 maart 1599.

⁸⁶⁴ *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne, 1630-1639*, *op. cit.*, p. 265; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, II, *op. cit.*, p. 861 en IV, p. 1953.

⁸⁶⁵ P. HENRARD, *Relations des campagnes de 1644 & 1646*, *op. cit.* p. 12-13.

⁸⁶⁶ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 1592.

⁸⁶⁷ L.G.A. HOUBEN, *Geschiedenis van Eindhoven*, *op. cit.*, p. 232.

Francisco Verdugo in de Noordelijke Nederlanden⁸⁶⁸. In oktober 1590 werd hij terug geroepen naar Brussel door Mansfeld⁸⁶⁹. Eind december 1590 sloegen zijn soldaten aan het muiten⁸⁷⁰. In 1592 was hij bij Münster, fungeerde hij als boodschapper tussen Alexander Farnese en Pieter-Ernest van Mansfeld en werd hij samen met de markies van Havré, de hertog van Arenberg en La Motte geraadpleegd door Farnese over de militaire situatie in de Noordelijke Nederlanden⁸⁷¹.

VEHLEN, ALEXANDER OTTO VON.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog samengeroepen door de markies van Prié naar aanleiding van de onrust door de Brusselse naties in 1718.⁸⁷²

? - 1727

Maarschalk, opperbevelhebber van de troepen in de Zuidelijke Nederlanden.

Graaf.

Maarschalk Vehlen participeerde vaak aan de provisionele Junta van de markies van Prié vanaf 1717 en kon opgeroepen worden om deel te nemen aan de Raad van State vanaf 1718. Hij was een tegenstander van de Markies van Prié. In 1724 was hij lid van een speciale junta die zich moest buigen over het lot van graaf Alexandre de Bonneval.

VELASCO, FRANCISCO MARCOS DE, MARKIES VAN PICO.

Benoemd in de Raad van Oorlog door Karel II op 16 oktober 1678 omwille van zijn moed bij de slag van Mons en vermeld als lid van de Raad van Oorlog op zijn grafmonument⁸⁷³.

Carasa, Trasmiera, 28 april 1635 (doop) – Antwerpen, 17 juni 1693.

Commissaris-generaal van de cavalerie in Vlaanderen (1671).

Grootmeester en kapitein-generaal van de artillerie (1678-1679).

Gouverneur van de citadel van Antwerpen (1679-1693)⁸⁷⁴.

Lid van de orde van Sint-Jacob (1661).

Markies van Pico (22 mei 1684).

Francisco Marcos de Velasco begon zijn militaire carrière op 14-jarige leeftijd in het leger van Galicië. Tussen 1661 en 1668 werd hij kapitein van de wacht van de gouverneurs van Galicië. Zo kwam hij in het in het cliënteel netwerk van Inigo Melchior Fenández de Velasco (1629-1696), kondestabel van Castilië sinds 1652 en gouverneur van Galicië tussen 1665 en 1668. In 1668 werd deze benoemd tot landvoogd van de Spaanse Nederlanden, en Francisco

⁸⁶⁸ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 503, brief van Farnese aan Filips II, 24 juni 1590; p. 510, Idem, 21 juli 1590; p. 515, Idem, 3 augustus 1590.

⁸⁶⁹ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 529, brief van Mansfeld aan Farnese, 8 oktober 1590.

⁸⁷⁰ J. LEFÈVRE, *CPhII*, III, p. 550, brief van Farnese aan Filips II, 31 december 1590; p. 552, Idem, 29 december 1590; p. 569, Idem, 8 april 1591.

⁸⁷¹ J.F. LE PETIT, *La grande chronique, op. cit.*, II, p. 584; J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 81-82, brieven van Farnese aan Mansfeld, 1 en 6 augustus 1592; brief van Farnese aan Filips II, 24 augustus 1592.

⁸⁷² Wenen, Haus, Hof und Staatsarchiv, *Belgien DDA, Berichte*, 4: Prié aan Eugenius van Savoie, 18 juli 1718; *Berichte*, 5: Prié aan Eugenius van Savoie, 21 september 1718. Zie K. VAN GELDER, *Regime change, op. cit.*, p. 175-176, 193, 218, 338.

⁸⁷³ Benoeming integraal gepubliceerd in Aurelio Á. BARRÓN GARCÍA en Miguel Ángel ARAMBURU-ZABALA HIGUERA, *El marqués del Pico Francisco Marcos de Velasco (1635-1693) : gobernador del castillo de Amberes y coleccionista*, Santander, 2021, p. 233. De andere biografische informatie komt ook uit dit werk, p. 29-49.

⁸⁷⁴ E. ROOMS, *De organisatie, op. cit.*, p. 423 dateert zijn gouverneurschap tussen 1675 en 1693, maar verwacht hem gedeeltelijk met zijn voorganger Juan de Velasco, graaf van Salazar.

Marcos de Velasco volgde hem. In 1671-1672 en in 1675 vervulde Francisco diplomatieke opdrachten in Londen. Hij was gouverneur van de citadel van Antwerpen tussen 1679 en 1693 en had de ambitie om landvoogd van de Nederlanden te worden, wat hij echter niet kon realiseren. Audiëntier Louis-Antoine de Claris, lid van de Raad van Oorlog, was de uitvoerder van zijn testament⁸⁷⁵. Hij ligt begraven in de Sint-Jacobs kerk te Antwerpen. Zijn grafmonument van Pieter Scheemaekers I wordt beschouwd als een belangrijk werk in de barokke beeldhouwkunst.

Afbeelding 51: Grafmonument van Francisco Marcos de Velasco door Pieter Scheemaekers I in de Sint-Jacobskerk in Antwerpen. Foto Harald Deceulaer.

VELASCO, LUIS DE ⁸⁷⁶.

Vermeld als één van de leden van de in 1618 heropgerichte Raad van Oorlog in 1618, en in 1622 in de briefwisseling van aartshertogin Isabella met Filips IV⁸⁷⁷. In 1620 klaagde hij dat de Raad van Oorlog te weinig gezag had, in een brief aan Filips IV⁸⁷⁸.

Valladolid, ca. 1559 – Duinkerken, 13 november 1625.

Generaal van de artillerie (1598).

Generaal van de cavalerie (1603).

‘Gentilhombre de la boca’ van Albrecht.

Ridder in de Orde van Santiago (1595).

Commandeur van Calzadilla (1596) en Valencia del Ventoso (1607).

Graaf van Salazar en Castel Nuovo.

Markies van Belveder (1616).

Ridder van de Orde van het Gulden Vlies (1622).

Lid van de *Consejo de Guerra Supremo* en de *Consejo de Estado* in Madrid (1624)⁸⁷⁹.

Gehuwd met Anne de Hennin-Liétard, zus van Maximilien de Hennin-Liétard, graaf van Boussu.

⁸⁷⁵ A. BARRON GARCIA en M.A. ARAMBURA-ZABALA HIGUERRA, *El marques del Pico*, p. 91

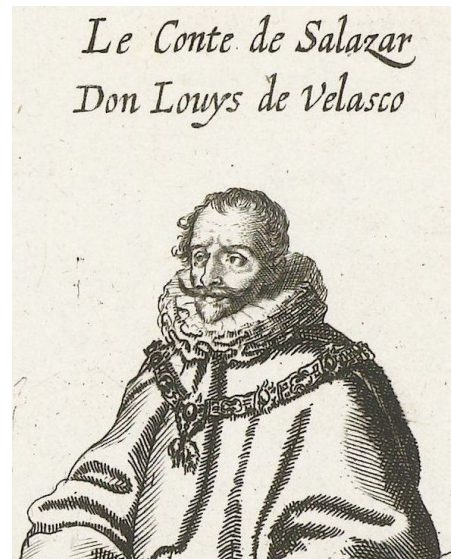
⁸⁷⁶ D. RAEYMAKERS, *One Foot in the Palace*, *op. cit.*, p. 77, 176, 231-232, 236-241; 287, 299-300; W. THOMAS, ‘The Spanish Faction’, *op. cit.*, p. 208, 215, 217-221; C. THOMAS, *De l’affection*, I, *op. cit.*, p. 356. Hij werd afgebeeld in PUTEANUS, *Pompa funebris Optimi Potentissemi. Principis Alberti*, *op. cit.*, plaat LVI. http://www.tercios.org/personajes/velasco_luis.html

⁸⁷⁷ CCE, I, p. 512, brief van Pedro Sarigo aan Filips III, 3 april 1618.

⁸⁷⁸ G. PARKER, *The Army*, *op. cit.*, p. 109.

⁸⁷⁹ J.H. ELLIOT, *The Count-Duke Olivares*, *op. cit.*, p. 134.

Luis de Velasco verwierf een eerste positie in het leger in de Nederlanden in de late jaren tachtig van de zestiende eeuw⁸⁸⁰. Vervolgens moet hij terug naar Spanje zijn getrokken, want in 1592 kwam hij terug in de Nederlanden. Opnieuw reisde hij daarna naar Spanje, want in oktober 1594 kwam hij terug en leidde de hervormingen van de Spaanse *tercio*'s⁸⁸¹. In 1598 was hij in Parijs bij de eedaflegging van Henri IV, samen met de graaf van Arenberg en de hertog van Aarschot⁸⁸². In 1603 benoemde Filips III Luis de Velasco als generaal van de cavalerie, zonder aartshertog Albrecht te raadplegen, wat duidde op het verlies aan vertrouwen in Albrecht, in een moeilijke fase van het beleg van Oostende⁸⁸³. Een jaar later gaf Albrecht de Velasco de schuld voor het verlies van Hulst in 1604⁸⁸⁴. Hij was een rivaal en tegenstander van Spinola. Hij was verwant aan Juan Fernandez de Velasco, bekend als de Konstabel van Castilië en lid van de *Consejo de Estado*, die net als hijzelf een groot tegenstander was van een onderhandelde vrede of bestand met de Verenigde Provinciën rond 1607-1609. Ook later bleef hij een man van de harde lijn. Deze visie deelde hij o.a. ook met zijn schoonbroer en vriend Iñigo de Borja, commandant van de citadel van Antwerpen. In 1616 werd de Velasco naar Bourgogne en de Savoie gestuurd. In 1621 had Luis de Velasco een conflict in de Raad van Oorlog met Christoval Bevante y Benavides. In 1624 was hij kortstondig aan het Hof in Madrid waar hij benoemd werd tot lid van de *Consejo de Guerra Supremo* en de *Consejo de Estado*. Hij keerde echter snel terug naar de Nederlanden, waar o.a. deelnam aan het Beleg van Breda en overleed tijdens een verblijf in Duinkerken.

Afbeelding 51 Detail uit de plaat 'Les seigneurs de la Toison', (begrafenisstoet Albrecht) Rijksmuseum, copyright Publiek

VENDEVILLE, JEAN DE?

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog op 4 juli 1579⁸⁸⁵.

We hebben deze persoon niet met zekerheid kunnen identificeren.

Waarschijnlijk gaat het om de jurist JEAN VENDEVILLE.

Geboren op 24 juni 1527, gestorven in Doornik, 15 oktober 1592.

Hij was hoogleraar in Douai, en reisde naar Spanje om te overleggen over de tolerantieproblematiek. Hij werd lid van de Geheime Raad (juli 1578) en was één de onderhandelaars van Farnese over de interpretatie van de Vrede van Atrecht, die werd

⁸⁸⁰ L. DUERLOO, 'Hawks, doves and magpies', *op. cit.*, p. 164.

⁸⁸¹ J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 4-5, brief van Farnese aan Filips II, 15 januari 1592; p. 236 rapport over zijn *tercio*, 1594; p. 241, brief van Filips II aan Ernest, 5 juni 1594; p. 263, brief van Ernest aan Filips II, 28 oktober 1594.

⁸⁸² J. LEFÈVRE, *CPhII*, IV, p. 473, brief van de admiraal van Aragon aan Albrecht, 23 juni 1598.

⁸⁸³ W. THOMAS, 'Het beleg van Oostende', *op. cit.*, p. 95.

⁸⁸⁴ CCE, VI, p. 88, brief van Albrecht aan Lerma 23 augustus 1604.

⁸⁸⁵ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 4 juli 1579.

gedefinieerd in Mons op 13 september 1579⁸⁸⁶. Hij werd kanunnik van de Sint-Goedelekerk in Brussel in 1588 en bisschop van Doornik in 1588⁸⁸⁷.

Een andere mogelijkheid is Jean d'ESTOURMEL, Maarschalk van Vlaanderen, Heer van Vendeville, Douxlieu en Steenwercke, echtgenoot van Jeanne du Bois, Anne d'Ognies en Florence de la Viefville⁸⁸⁸. Hij was de zoon van Jean d'Estournel, gouverneur van Gravelines. Zijn broer Adrien was gouverneur van Breda.

VERDUGO, FRANCISCO⁸⁸⁹.

Verdugo maakte in 1576 deel uit van de militaire raad van Geronimo Roda in Antwerpen. In de notulen van de Raad van Oorlog wordt op een vergadering in 1592 vermelding gemaakt van de 'voorzitter van Oostland'⁸⁹⁰. Verdugo was gouverneur van Friesland, en het noord-oostelijke deel van de Nederlanden⁸⁹¹.

Talavera de la Reina, 1536 - Luxemburg-stad, 22 september 1595.

Kapitein (4 december 1566).

Kolonel (1 juli 1573).

Gouverneur van Haarlem.

Gouverneur van Breda (3 februari 1577).

Gouverneur van Thionville (19 februari 1578).

Gouverneur van Friesland (1581), de heerlijkheid Groningen, de Ommelanden, Drenthe, Overijsel en Lingen.

Echtgenoot van Dorothee Van Mansfeld, natuurlijke dochter van Pieter-Ernest Van Mansfeld.

Francisco Verdugo was al op 19-jarige leeftijd in de Nederlanden, waar hij deelnam aan de slag bij Saint-Quentin. In Luxemburg werd hij page van Pieter-Ernest Van Mansfeld. In 1566 werd hij kapitein in het regiment van Cristobal Mondragon. In 1567 gaf Alva hem een nieuwe benoeming als kapitein. In 1573 werd hij kolonel en in 1576 was hij betrokken bij de Spaanse furie in Antwerpen. Hij vocht mee in de slag bij Gembloux (1578) en in het beleg van Maastricht (1579). Na zijn aanstelling als gouverneur van Friesland boekte hij belangrijke militaire overwinningen, bijvoorbeeld bij Noordhorn (1581), Keppel en Bronkhorst (1582), Zutphen (1583), Amerongen (1585) en Boxum (1586). Vanaf 1590 concentreerde Farnese zijn troepen echter vooral in de campagnes in Noord-Frankrijk, wat de Nederlanders de ruimte gaf om Zutphen, Deventer en Nijmegen te heroveren (1591), net zoals Steenwijk en

⁸⁸⁶ H. DE SCHEPPER, 'Hervorming van de kollaterale raden', *op. cit.*, p. 15. Zie algemeen ook H. DE SCHEPPER, *A latere principis, op. cit.*, p. 36-41.

⁸⁸⁷ M. BAELDE, *De collaterale raden, op. cit.*, p. 323-324; G. JANSSENS, *Brabant in het verweer, op. cit.*, p. 237-238.

⁸⁸⁸ Jean Jacques GAILLARD, *Bruges et le Franc ou leur magistrature & leur noblesse*, Brugge, 1864, p. 207.

⁸⁸⁹ Zie de biografische nota in Henri Lonchay (publ.), *Commentario de la guerra de Frisa en XIII años que fue governador y capitan general de aquel estado y exercito por el rey D. Phelippe II, nuestro señor*, Brussel, 1899, I-XLII.

⁸⁹⁰ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 1592. Naar eigen zeggen was hij tijdens zijn jaren in Friesland echter slechts twee keer in Brussel geweest, in 1590 en 1591. Volgens Lonchay vergiste Verdugo zich echter regelmatig in de dateringen in zijn *Commentario*. Uit de door Lonchay uitgegeven brieven blijkt dat hij in december 1591 in Luik was, en tussen maart en mei 1592 in Neuss, Reinberg en Maastricht, H. LONCHAY, *Commentario, op. cit.*, p. XXV, XXVII, p. 271-272.

⁸⁹¹ In de zestiende eeuw werd de term 'Oostland' gebruikt voor een grote streek ten oosten van Groningen, de Duitse Noorzeekust, tot het Baltische gebied, zie Harald DECEULAER, 'Zuid-Nederlandse ambachtelijke ondernemers vóór en na 1585: het voorbeeld van de Antwerpse huikmakers', *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, 76, 2, 1998, p. 404-417, aldaar p. 410.

Koevoorden (1592). In 1594 moest Verdugo Groningen opgeven en werd hij terug geroepen naar de Zuidelijke Nederlanden. Hij is de auteur van ‘memoires’ over zijn tijd in Friesland.

VERREYCKEN, CHARLES-IGNACE-FLORENT⁸⁹².

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in rekeningen van de Rekenkamer (1655-1680), in *Supplément aux Trophées tant sacrés que profanes du duché de Brabant de M Butkens*, en in *Quartiers généalogiques des familles nobles*⁸⁹³.

Brussel, gedoopt 27 januari 1625 – Brussel, 1680.

Audiëntier (1654-1680).

Bewaarder van de charters en archieven van het Hof.

Baron van Imde (1659)⁸⁹⁴.

Heer van Rossem, Nossegem, Meusegem, Wolvertem.

Echtgenoot van Marie de Schoonhoven.

Charles Verreycken was de zoon van audiëntier Louis-François Verreycken en volgde zijn vader op in dit ambt in 1654. Verreycken was een aanhanger van Pieter Roose, de in 1653 afgezette voorzitter van de Geheime Raad, die oppositie voerde tegen landvoogd Leopold-Willem⁸⁹⁵. In 1655 verklaarde de gearresteerde auteur van een kritisch pamflet dat Charles Verreycken hem zou hebben aangemoedigd om de tekst te publiceren. Landvoogd Leopold-Willem liet daarop Verreycken opsluiten in de citadel van Antwerpen en riep een raad van hooggeplaatsten bijeen die over zijn lot zou moeten oordelen. Door de terugkeer van de landvoogd naar Oostenrijk in 1656 doofde de zaak echter uit. Charles Verreycken kon audiëntier blijven tot zijn dood in 1680, hoewel hij invloed verloor en het ambt aan betekenis inboette.

VERREYCKEN, LOUIS (I).

Benoemd in de Raad van Oorlog op 1 januari 1603⁸⁹⁶. Ook vermeld als lid van de Raad van Oorlog door de *Suite du supplément aux Nobiliaire des Pays-Bas*⁸⁹⁷.

Ca. 1552 – Brussel, 23 oktober 1621.

Audiëntier (1578).

Thesaurier van de Orde van het Gulden Vlies (10 november 1611).

Ridder (10 juli 1596).

Lid van de Raad van State (1620).

Heer van Niewemolen (1587) Hamme, Wolvertem, Rossum, Musegem, Ruart, Sart, Imde (1606).

Echtgenoot van Louise Micault.

⁸⁹² Joseph LEFÈVRE, ‘Verreycken (Charles),’ in *Biographie Nationale*, 32, supplément tome IV, Brussel, 1964, kolom 717-718; H. DECEULAER, *Inventaris van het kernarchief van de Audiëntie op. cit.*; C. THOMAS, *De l’affection, op. cit.*, p. 736.

⁸⁹³ Brussel, ARA, RK, 20529-20554 (rekeningen zegelrechten, 1655-1680) en 20813-20820 (idem, 1655-1678); *Supplément aux Trophées tant sacrés que profanes du duché de Brabant, op. cit.*, p. 204 en *Quartiers généalogiques des familles nobles, op. cit.*, p. 381.

⁸⁹⁴ Brussel, RABRU, Leenhof 18, f° 355, 24 december 1659.

⁸⁹⁵ Zie over Roose o.a. René VERMEIR, ‘Les limites de la monarchie composée’, *op. cit.*, p. 495-518.

⁸⁹⁶ C. THOMAS, *De l’affection, op. cit.*, p. 738.

⁸⁹⁷ *Suite du supplément aux nobiliaire des Pays-Bas et du comté de Bourgogne, 1630-1631, op. cit.*, p. 62. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, III, *op. cit.*, p. 1370 en IV, 1987-1988; EM. DONY, ‘Verreycken, Louis’, in *Biographie Nationale*, 26, kolom 682-685; H. DECEULAER, *Inventaris van het kernarchief van de Audiëntie, op. cit.*, p. 17.

Louis Verreycken was betrokken bij het sluiten van de Vrede van Vervins (1598), de Vrede van Londen (1604) en het Twaalfjarig Bestand (1609).

Afbeelding 52: Portret van Louis Verreycken, als één van de deelnemers aan de vredesonderhandelingen van 1608. Anoniem, 1614-1616. Rijksmuseum Amsterdam, copyright Publiek domein.

VERREYCKEN, LOUIS (II).

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode⁸⁹⁸.

Kapitein van een compagnie van 300 Nederduitsers.

Luitenant-generaal van de artillerie.

Ridder van de Orde van Sint-Jacob.

Hij was de zoon van Engelbert Verreycken, de broer van Louis Verreycken I.

VERREYCKEN, LOUIS-FRANÇOIS⁸⁹⁹.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in rekeningen van de Rekenkamer (1621-1654) en de Audiëntie (1633-1654), in procesdossiers voor de Raad van Brabant uit 1636, 1641 en 1644, en bij de verheffing tot baronnie van Bonlez en Gesves in 1643 en 1649⁹⁰⁰.

1588 – Brussel, 6 mei 1654.

Audiëntier (1621-1654).

Secretaris van de Hoge Raad van de admiraliteit (1627).

Heer van Sart, Hamme, Imde, Ruart, Boelaere.

Ridder (1621).

Baron van Bonlez (16 juni 1643) en Gesves (19 april 1649).

Schatbewaarder van de Orde van het Gulden Vlies (1620).

Echtgenoot van Anne-Marie de Busleyden, Vrouwe van Leeuwergem en Doorne (gehuwd 4 februari 1615).

Louis-François was de zoon van audiëntier Louis Verreycken, lid van de Raad van Oorlog, die hij opvolgde. Hijzelf werd lid van de Raad van Oorlog in 1621. Hij genoot het vertrouwen

⁸⁹⁸ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, *op. cit.*, p. 1987.

⁸⁹⁹ Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobilliaire*, IV, *op. cit.*, p. 1988; Joseph LEFÈVRE, 'Verreycken (Louis-François)', in *Biographie Nationale*, 32, supplément tome IV, Brussel, 1964, kolom 718-720; Paul JANSSENS, Luc DUERLOO, *Wapenboek*, deel N-Z, *op. cit.*, p. 726-727; H. DECEULAER, *Inventaris van het kernarchief van de Audiëntie*, *op. cit.*, p. 18; C. THOMAS, *De l'affection*, II, *op. cit.*, p. 739-740.

⁹⁰⁰ Brussel, ARA, RK, 20509-20528, 1621-1654; Audiëntie, 853/8 (1-6), 1633-1654; VAN DE LEENE, *Theatre*, p. 28, 110. Vermeldingen als lid van de Raad van Oorlog in Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel 789, Verreycken tegen de voogden van de kinderen van Erasme de Corswarem over de heerlijkheid Bonlez, 1636; processen van de adel 773, Verreycken tegen Jaspas Verhulst over een huis op de Zavel in Brussel, 1641; processen van de adel, 970, proces van Verreycken tegen Karel Albert de Longueval over een huis op de Zavel, 1644.

van de kardinaal-infant. Zijn zoon Pierre-Ignace Verreycken werd burggraaf van Breucq, ridder van de Orde van Alcantara en groot-baljuw van Nijvel. Een andere zoon, Charles, volgde hem op als audiëntier en werd ook lid van de Raad van Oorlog.

VILAIN, MAXIMILIEN, HEER VAN RASSENGHIEN⁹⁰¹.
Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog, 1581-1583⁹⁰².
Gent, 1530 – 5 juni 1583.
Grootbaljuw van Aalst en Geraardsbergen (1561).
Gouverneur van Lille, Douai en Orchies (1564).
Lid van de Raad van State (1576, 1580).
Hoofd van Financiën (1576).
Baron van Rassenghien.
Graaf van Isenghien (Izegem) (19 mei 1582).
Echtgenoot van Philippine de Jauche de Mastaing (1559).

Maximilien Vilain vocht tegen de Geuzen in 1566-1568, maar pleitte al snel voor vrede. In 1576 werd hij door de Raad van State naar Filips II in Spanje gestuurd, o.a. om te pleiten voor het vertrek van de buitenlandse troepen uit de Nederlanden⁹⁰³. Hij koos de kant van de Staten-Generaal in 1577. Op 27 oktober 1577 werd hij samen met de hertog van Aarschot en de bisschoppen van Brugge en Gent gearresteerd door Gentse calvinisten. Hij verzoende zich met de Spaanse koning. In 1580 nam hij zijn positie terug in in de Raad van State⁹⁰⁴. In opdracht van Farnese onderhandelde hij in 1581 samen met Robert de Melun en Jean Richardot over de overgave van Doornik⁹⁰⁵.

WERVE, JAN III VAN DE.
Vermeld als lid van de Raad van Oorlog van Albrecht en Isabella door De Vegiano en De Herckenrode⁹⁰⁶.
Antwerpen, 1564 - 6 november 1622.
Gouverneur van Deinze.
Ridder.
Heer van Boechout, Vierseldijk en Hovorst (bij Zandhoven)⁹⁰⁷.
Echtgenoot van Jossine Lommelini (1585), afkomstig uit één van de 18 adellijke families uit Genua, hofdame van Isabella; en van Anne de Mansdale (1604).

⁹⁰¹ M. BAELDE, *De collaterale raden*, op. cit., p. 326; G. JANSSENS, *Brabant in het verweer*, op. cit., p. 178, 240, 248, 251, 289, 309, 320; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, op. cit., p. 343-347.

⁹⁰² Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 25 maart, 23 april, 22 november 1581 en twee niet gedateerde vergaderingen uit 1581; 11 januari, 24 en 29 juli, 31 december 1582; 1 januari, 9 februari en 8 maart 1583.

⁹⁰³ G. JANSSENS, 'Un noble ambitieux', op. cit., p. 165; D. SANTIAGO FERNANDEZ-CONTI, *Los Consejos de Estado y Guerra*, op. cit., p. 193.

⁹⁰⁴ J LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 83, brief van Farnese aan Filips II.

⁹⁰⁵ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 229, brieven van Farnese aan Filips II, 4 en 7 december 1581.

⁹⁰⁶ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, op. cit., p. 2121; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Complément*, 2e volume, Gent, 1866, p. 123.

⁹⁰⁷ Brussel, RABRU, Leenhof 103, f° 290. Open brief van Albrecht en Isabella van 17 februari 1618 waarin ze toestemming gaven om een deel van het ridderlijk leen Hovorst bij Zandhoven te vervreemden.

WONSHEIM, VON, graaf [Johan Barthold?].

De graaf van Wonsheim wordt vermeld als lid van de Raad van Oorlog in een procesdossier voor de Raad van Brabant uit 1643. Wellicht gaat het hier om de Raad van Oorlog van de keizer⁹⁰⁸. We beschouwen hem dus niet als een lid van de Zuid-Nederlandse Raad van Oorlog, maar vermelden hem omdat hij in de literatuur als dusdanig is geciteerd.

Graaf van Wonsheim.

Heer van Promelles.

WOUWERE VAN DE (WOVERIUS), JAN⁹⁰⁹.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door De Vegiano en De Herckenrode⁹¹⁰.

Antwerpen, gedoopt 28 mei 1576 – 11 september 1635.

Schepen van Antwerpen (1614-1617).

Lid van de Raad van Financiën in 1620⁹¹¹.

Ridder (8 februari 1624).

Heer van Quenast.

Echtgenoot van Marie Clarisse, dochter van Roger Clarisse (16 september 1603)⁹¹².

Jan van de Wouwere was een leerling van Justus Lipsius, met wie hij correspondeerde en van wie hij de testamentuitvoerder zou worden. Na zijn studies maakte hij van 1599 tot 1602 een *peregrinatio academica*, o.a. naar Italië, waar hij in Verona Filips en Pieter-Paul Rubens ontmoette, met wie een hechte vriendschap zou ontstaan. In 1602 keerde hij terug naar Antwerpen. Filips Rubens schreef een gedicht naar aanleiding van zijn huwelijk in 1603⁹¹³. Hij werd schepen van de stad in 1614, lid van de Raad van Financiën in 1620 en had goede contacten met Antwerpse handelaars. In 1622 maakte hij deel uit van een commissie die naar Spanje ging om er de commerciële relaties te bespreken tussen de Nederlanden en het Iberische schiereiland. Terug in Brussel, maakte hij opnieuw deel uit van de Raad van Financiën. Hij was voorstander van een vredesverdrag met de Noordelijke Nederlanden. In 1632 was hij lid van een junta die zich boog over de praktische modaliteiten van de internationale handel⁹¹⁴. Hij vervulde verschillende geheime missies voor Filips IV en leende geld aan de vorst in 1630 en 1634. Hij staat afgebeeld op het beroemde schilderij ‘de vier filosofen’ van Rubens uit 1611-1612 en werd ook geportretteerd door Anthony Van Dijck. Hij is de auteur van panegyrische gedichten op de Aartshertogen Albrecht en Isabella en Lipsius.

⁹⁰⁸ Brussel, RABRU, Raad van Brabant, processen van de adel, 956 de graaf van Wonsheim en heer van Promelles, lid van de Raad van Oorlog tegen de belastingontvanger van Promelles, over vrijstelling van belastingen, 1643. Archivaris Bert Tops identificeerde in zijn inventaris de graaf van Wonsheim als Philippe Guillaume de Cassina, TOPS B., *Inventaris van het archief van de Raad van Brabant, processen van de adel, 1511-1630*, Brussel, 2013. Mogelijk gaat het eerder om Johan Barthold Van Wonsheim. Deze was lid van de Raad van Oorlog van de keizer; luitenant-generaal van de hertog van Neuburg en gouverneur van Jüllich, zie J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, I, *op. cit.*, p. 398.

⁹⁰⁹ Joseph LEFÈVRE, ‘Wouwere (Jean Van Den)’, *Biographie Nationale*, 27, Brussel, 1938, kolom 408-410; Inge GHIJS, ‘Wouwere (Woverius), Jan van de’, *Nationaal Biografisch Woordenboek*, XIII, Brussel, 1990, kolom 889-891; C. THOMAS, *De l'affection*, II, *op. cit.*, p. 781-782.

⁹¹⁰ J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, *op. cit.*, p. 2156-2157.

⁹¹¹ Hij werd afgebeeld in PUTEANUS, *Pompa funebris Optimi Potentissimeq. Principis Alberti*, *op. cit.*, plaat LIX.

⁹¹² Een schilderij van Marie de Clarisse en haar dochter van Anthony Van Dijck wordt bewaard in de Staatliche Kunstsammlungen Dresden.

⁹¹³ Isabelle A.E. BUHRE, ‘De epithalamia van Filips Rubens (1574-1611)’, paper online https://www.academia.edu/12900723/De_epithalamia_van_Philip_Rubens_1574_1611_, p. 1-26, aldaar 12-18

⁹¹⁴ E. STOLS, *De Spaanse Brabanders*, *op. cit.*, p. 36, 40, 413.

WRANGEL, FABIAN VON.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog samengeroepen door de markies van Prié naar aanleiding van de onrust door de Brusselse naties in 1718⁹¹⁵.

1651 – 30 augustus 1737.

Lid van de Raad van Oorlog van de keizer.

Luitenant-Generaal en Generaal.

Commandant van Brussel (1718-1737).

Baron en Graaf (1709).

Wrangel was van Zweedse afkomst en vocht in 1689-1700 al in de Zuidelijke Nederlanden. Hij nam regelmatig deel aan overleg met de markies van Prié. In 1724 was hij lid van een speciale junta die zich moest buigen over het lot van graaf Alexandre de Bonneval. Hij ligt begraven in het klooster van de Kapucijnen in Brussel.

YDEGHEM, CHARLES D'.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog door Felix-Victor Goethals en de Herckenrode⁹¹⁶.
- 1630.

'Gentilhombre de la boca' van aartshertog Albrecht⁹¹⁷.

Ridder (23 april 1598).

Baron van Busbeke (Bousbecque) (30 september 1600).

Graaf van Watou (18 juni 1629).

Heer van Wieze.

Commissaris voor de vernieuwing van de stadsbesturen in Vlaanderen.

Grootbaljuw van de stad en zaal Ieper.

Echtgenoot van Marie de Cortewille.

YVE, FRÉDÉRIC D', ABT VAN MAROILLES⁹¹⁸.

Vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog in 1581, 1583 en 1592⁹¹⁹.

Bavay, 1540 - 9 april 1599.

Abt van de abdij van Maroilles (1564-1599).

Lid van de Staten van Henegouwen.

Lid van de Staten-Generaal (1576-1577)

Lid van de Raad van State (1581).

⁹¹⁵ Wenen, Haus, Hof und Staatsarchiv, *Belgien DDA, Berichte*, 4: Prié aan Eugenius van Savoie, 18 juli 1718; *Berichte*, 5: Prié aan Eugenius van Savoie, 21 september 1718. Zie K. VAN GELDER, *Regime change*, p. 223, 225, 338; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, *op. cit.*, p. J. LE ROUX, *Recueil de la Noblesse*, *op. cit.*, p. 392; E. ROOMS, *De organisatie*, *op. cit.*, p. 348-358.

⁹¹⁶ F.V. GOETHALS, *Dictionnaire généalogique et héraldique*, II, *op. cit.*, p. 551; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, IV, *op. cit.*, p. 2171. Zie ook P. JANSSENS en L. DUERLOO, *Wapenboek, N-Z*, *op. cit.*, p. 887. Hij werd afgebeeld als een vertegenwoordiger van het graafschap Vlaanderen in PUTEANUS, *Pompa funebris Optimi Potentissemiq. Principis Alberti*, *op. cit.*, plaat XL.

⁹¹⁷ D. RAEYMAEKERS, *One Foot in the Palace*, *op. cit.*, p. 173, noot 126.

⁹¹⁸ G.G. SURY en Y. CRIEZ, *Frédéric d'Yve alias Dredericq abbé et seigneur de Maroilles*: « un diplomate hennuyer, conseiller de Philippe II dans la seconde moitié du XVIIe siècle, uitgave in eigen beheer, 2004, p. 5-7; H. DE SCHEPPER, *A latere principis*, *op. cit.*, p. 260-262.

⁹¹⁹ Brussel, ARA, Audiëntie, 1782/3, 31 januari, april en een niet gespecificeerde datum in 1581; 9 februari, 15 november of december en 22 december 1583; 1592.

Hij kwam uit een adellijke familie en was benoemd tot abt van Maroilles door Margaretha van Parma in 1564. Tijdens de Opstand koos hij de kant van de Staten. Hij zetelde als vertegenwoordiger van de clerus uit Henegouwen in de Staten-Generaal in 1576-1578⁹²⁰. Hij werd lid van de Raad van State naast Mathias in 1577 en onderhandelde voor de Staten met de hertog van Anjou en met Don Juan in 1577 en 1578, en tijdens de Vredesonderhandelingen in Keulen in 1579⁹²¹. Tijdens deze onderhandelingen bood de Spaanse hoofdonderhandelaar, de hertog van Terra-Nova, hem een positie aan in de Raad van State, als hij zich zou verzoenen met de Spaanse vorst⁹²². Dit gebeurde, en in 1581 schonk paus Gregorius hem vergiffenis voor zijn steun aan Willem van Oranje, en werd hij hersteld in al zijn functies⁹²³. De Staten van Henegouwen en Artois hadden zich wel verzet tegen Yve's benoeming in de Raad van State, maar moesten toegeven. In 1582 schreef Filips II dat het niet de bedoeling was dat de abt continu in Brussel zou resideren voor de vergaderingen van de Raad van State, wel dat men hem kon uitnodigen voor belangrijke vergaderingen⁹²⁴. In 1594-1595 kreeg hij ook de leiding van de Sint-Pieters abdij in Gent, waar hij in 1597 afstand van deed.

YVE, PHILIPPE RENÉ D'.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog in zijn rekeningen als slotvoogd van Ath voor 1640-1658⁹²⁵.

? – 1658.

Gouverneur van Franckendael, Stevensweert en vervolgens gouverneur en slotvoogd van Ath. Ridder.

Heer van Warelles.

Kampmeester van een tercio Waalse infanterie.

Echtgenoot van Marie d'Enghien de Kestergat (gehuwd 1616).

ZAPATA, GERONIMO-WALTER⁹²⁶.

? – Madrid, 20 augustus 1610.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog vanaf 1593⁹²⁷.

Pagador-generaal (betaalmeester-generaal) (1595-1600).

Veedor (1600-1603).

Majordomus van de Aartshertogen (1602-1603).

⁹²⁰ L. DEVILLERS, 'Participation des États de Hainaut aux assemblées des États Généraux', *op. cit.*, p. 119-120.

⁹²¹ L.P. GACHARD, *Actes des États Généraux des Pays-Bas, 1576-1585. Notices chronologique et analytique*, Brussel, 1866, p. 38-46, 64, 81, 98, 102, 178.

⁹²² J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 11, brief van Filips II aan Farnese, 1 mei 1580; p. 62, Idem, 15 augustus 1580; A.J. VAN DER AA, *Biographisch woordenboek der Nederlanden*, *op. cit.*, p. 19.

⁹²³ Pauselijke breve geciteerd in M. LE GLAY, *Mémoire sur les archives des abbayes de Liesies et de Maroilles*, Lille, 1853, p. 71. Over zijn toegang tot de Raad van State J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 113, brief van Farnese aan Filips II, 13 januari 1581; p.139, Idem, 13 maart 1581.

⁹²⁴ J. LEFÈVRE, *CPhII*, II, p. 297, brief van Filips II aan Farnese, 19 mei 1582; p. 383, Filips II aan de abt van Maroilles, 2 mei 1583.

⁹²⁵ Brussel, ARA, RK, 14989–14993, 1640-1658. Zie ook J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, *op. cit.*, p. 2180.

⁹²⁶ CCE, I, p. 58, noot 1; CCE, VI, p. 42, brief van Albrecht aan Juan Carillo, 10 januari 1601; p. 77, brief van Albrecht aan de hertog van Lerma, 31 mei 1603; p. 77-78, brief van Albrecht aan Juan Carillo, 1 juni 1603; J. LEFÈVRE, 'Le ministère Espagnol', *op. cit.*, p. 210-211; W. THOMAS, The 'Spanish faction', *op. cit.*, p. 178-179, 210.

⁹²⁷ G. PARKER, *The Army*, *op. cit.*, p. 283.

Ridder van de Orde van Sint-Jacob (1593).

Zapata begon zijn curriculum als page bij keizer Rudolf II. Hij was één van de raadgevers van kardinaal André van Oostenrijk in 1598⁹²⁸. Onder de Aartshertogen had hij veel invloed. Aartshertog Albrecht schreef verschillende aanbevelingsbrieven voor hem aan Filips III⁹²⁹. Werd in 1603 teruggeroepen naar Madrid en viel in ongenade wegens fraude.

ZAPENA, GASPAR.

Vermeld als lid van de Raad van Oorlog vóór de Slag bij Nieuwpoort door Antonio Carnero⁹³⁰.

? - na 2 juli 1600.

Kapitein onder Manuel de Vega.

Luitenant van maestro de campo general (1591)⁹³¹.

In 1597 kreeg hij de leiding over het regiment van Luis de Velasco, die generaal van de artillerie was geworden. In 1598 was hij aanwezig tijdens de inname van Recklinghausen⁹³². Volgens Antonio Carnero riep hij op tot voorzichtigheid in de vergadering van de Raad van Oorlog die bijeenkwam vóór de Slag bij Nieuwpoort. Zwaar gewond tijdens deze veldslag, werd hij gevangen genomen, maar overleed enkele dagen nadien.

2. Leden van de Spaanse *Consejo de Guerra* of *Consejo Supremo de Guerra*, die actief waren in de Nederlanden.

De onderstaande namen worden hier vooral vermeld omdat er door de vermeldingen in archiefbronnen mogelijk verwarring zou kunnen ontstaan met de Raad van Oorlog uit de Zuidelijke Nederlanden.

CALONNE, CHARLES ANTOINE, 1670.

Vermeld als lid van de *Consejo Supremo de Guerra* in 1670 in de verheffing van Bogaarden (Pepingen) tot graafschap⁹³³.

Generaal van de artillerie.

Ridder van de Orde van Sint-Jacob.

Graaf van Bogaarden (1670)

Gouverneur van Carthagen in Murcia.

⁹²⁸ CCE, I, p. 6, brief van Albrecht aan Filips II, 15 september 1598.

⁹²⁹ CCE, I, p. 229-230, brief van Albrecht aan Filips III, 26 juni 1606; p. 246, Idem, 19 februari 1607; p. 269, brief van Isabella aan Filips III? 2 oktober 1607.

⁹³⁰ A. CARNERO, *Historia de las guerras civiles*, op. cit., p. 473.

⁹³¹ Christiaan Lodewijk SCHULLER TOT PEURSUM, *Verzamelde berigten omtrent krijgsbevelhebbers bij Nieuwpoort, 2 juli 1600*, Utrecht, 1836, p. 102.

⁹³² Pieter BOR CHRISTIAENZOON, *Oorsprong, begin ende vervolgh der Nederlandtsche oorloghen*, volume 5, 35ste boek, Amsterdam, 1626, folio 56.

⁹³³ Brussel, RABRU, Leenhof van Brabant, 108, f° 336 v, 14 mei 1670. Gepubliceerd in J. VAN DE LEENE, *Theatre de la noblesse*, op. cit., p. 228. Zie ook P. JANSSENS & L. DUERLOO, *Wapenboek*, deel A-E, op. cit., p. 440; J. DE VEGIANO en J. DE HERCKENRODE, *Nobiliaire*, op. cit., I, p. 380.

GOMEZ, DON DIEGO, vóór 1694⁹³⁴.

Vermeld als lid van de *Consejo Supremo de Guerra* in *Quartiers généalogiques des familles nobles en Van de Leene, Theatre de la noblesse*, p. 158.

? - 1694.

Graaf van Espinosa.

Ridder van de Orde van Sint-Jacob.

Sergeant-majoor en 'sergeant-général de bataille'.

Sergeant majoor in Kamerijk (1661)⁹³⁵.

Gouverneur van La Bassée (Artois) (1662-1667).

Gouverneur van Oostende (1678-1680).

Gouverneur van Gent (1681-1689).

Gouverneur van het kasteel van Antwerpen (1693-1696).

Maestro de camp general (1693-1697).

Echtgenoot van Marie-Marguerite d'Aubremont, dochter van Gaspard-Antoine d'Aubremont, ook lid van de Raad van Oorlog en van Barbe Van der Linden⁹³⁶.

NINO Y LASSO, DON RODRIGO (zie hoger).

In 1602 vroegen Albrecht en Isabella dat hij benoemd zou worden in de Spaanse *Consejo de Guerra*, wat werd toegestaan. Volgens Werner Thomas gebeurde dit in 1609⁹³⁷. Omdat hij in de Nederlanden bleef, was dit een eretitel.

LANNOY, CLAUDE DE, GRAAF DE LA MOTTERIE⁹³⁸ (zie hoger).

Landvoogdes Isabella vroeg in 1630 dat hij benoemd zou worden in de Spaanse *Consejo Supremo de Guerra*, wat Filips IV toestond. Het ging om een eretitel, aangezien hij in de Nederlanden bleef.

RYE, CLAUDE, DE, BARON VAN BALANÇON⁹³⁹.

Ca. 1576 – mei 1648.

Landvoogdes Isabella vroeg in 1630 dat hij benoemd zou worden in de Spaanse *Consejo Supremo de Guerra*, wat Filips IV toestond.⁹⁴⁰ Het ging om een eretitel, aangezien hij in de Nederlanden bleef.

Generaal van de artillerie (1631-1637).

Bevelhebber van een leger in Artesië (1635-1637)⁹⁴¹.

⁹³⁴ *Quartiers généalogiques des familles nobles*, p. 17; J. VAN DE LEENE, *Theatre de la noblesse*, *op. cit.*, p. 158; E. ROOMS, *De organisatie*, *op. cit.*, p. 423, 436, 446; T. LAMBRECHT, 'Van den princelicke Huuse ende Hove van Dendermonde', *op. cit.*, p. 81-82

⁹³⁵ CCE, VI, p. 730, brief van Caracena aan Gamara, (22 november 1661).

⁹³⁶ Brussel, RABRU, Notariaat 1799/1 1 augustus 1681, inventaris van het sterfhuis van Barbe Van der Linden, Vrouwe van Meise, 'compagne' van Diego Gomes de Spinosa en 19 en 30 augustus 1681, afhandeling van de nalatenschap.

⁹³⁷ W. THOMAS, 'The Spanish Faction', *op. cit.*, p. 218.

⁹³⁸ CCE, I, p. 530; R. VERMEIR, *In staat van Oorlog*, p. 28, 36.

⁹³⁹ G. BAURIN, *Les Gouverneurs du Comté de Namur*, *op. cit.*, p. 193-196; R. VERMEIR, *In staat van oorlog*, *op. cit.*, p. 28, 325; Birgit HOUBEN, « Vous estes les premiers vassaux que j'aye et que j'aime le plus ». Burgundians in the Brussels courts of the widowed Isabella and of the Cardinal-Infant don Ferdinand (1621-1641), in René VERMEIR, Dries RAEYMAEKERS en José Eloy HORTAL MUÑOZ (eds.), *A Constellation of Courts*, *op. cit.*, p. 229-230, 234, 236, 242; B. HOUBEN, 'De militaire politiek', *op. cit.*, p. 158.

⁹⁴⁰ CCE, I, p. 530.

Kamerheer van kardinaal-infant don Fernando (1635).

Gouverneur van Breda (1625-1633).

Lid van de Raad van State (1638-1648).

Gouverneur van Namen (1645).

Ridder in de Orde van Sint-Jacob/Santiago.

Echtgenoot van Claudine-Prospère de la Baume-Montrevel, zus van de markies van Saint-Martin.

Hij was de zoon van Philibert de Rye, vermeld in de notulen van de Raad van Oorlog in 1592, en een neef van Marc de Rye, markies van Varemboon, die in de notulen van de Raad van Oorlog wordt vermeld in 1581. Bij het beleg van Oostende verloor Claude de Rye zijn linkerbeen in 1601. Hij onderscheidde zich bij het beleg van Breda, en werd er gouverneur (1625-1633)⁹⁴².

ZAPATA, FRANCISCO, 1630⁹⁴³.

Kampmeester van het Spaanse leger in de Nederlanden (1635).

Hofmeester van kardinaal-infant don Fernando.

In 1628 stuurde landvoogdes Isabella hem op een zending naar het Spaanse Hof in Madrid⁹⁴⁴. In 1636 kreeg hij een belangrijke positie in het 'huis' van prins Thomas van Savoie⁹⁴⁵.

⁹⁴¹ R. LESAFFER, *Defensor Pacis*, op. cit., p. 124, 154, 198-199.

⁹⁴² Brussel, ARA Audiëntie, zendbrieven 2039/1-2, Correspondentie van Isabella met Claude de Rye, gouverneur van Breda, 1625-1633.

⁹⁴³ CCE, I, p. 530.

⁹⁴⁴ CCE, VI, p. 301, brief van Isabella aan Olivares, 6 september 1628.

⁹⁴⁵ CCE, III, p. 100, brief van Filips IV aan de kardinaal-infant van 9 april 1636.

Bijlage: Afkomst van de 233 leden van de Raad van Oorlog

NL. = Nederlanden, Sp. = Spanje, It. = Italië, D. = Duitstalige gebieden, B-FC: Bourgondië en Franche Comté, Loth. = Lotharingen, P. = Portugal, Fr. = Frankrijk, Z. = Zweden, I. = Ierland.

	NL.	Sp.	It.	D.	B/FC	Loth.	P.	Fr.	Z.	I.
Aguirra, Don Christoval de		x								
Albornoz, Juan de		x								
Allemanni, Donato			x							
Altemps von Hohenems, Jacob Hannibal d'				x						
Andelot					x					
Alvelda, Francisco Gonzalez de		x								
Antunez, Simon		x								
Arenberg, Ernest-Alexandre-Dominique d'	x									
Arenberg, Karel	x									
Assonleville, Christoffel d'					x					
Aubremont, Gaspard-Antoine d'	x									
Aubremont, Jean-Conrard d'	x									
Autel, Jean-Frédric d'	x									
Avalos Aquino Aragon, Alfonso Felix d'			x							
Avilla, Sancho d'		x								
Baglione, Paulo			x							
Banchy, Octavio de			x							
Beaufort, Claude de	x									
Benavente y Benavides, Christoval		x								
Benavides Carillo y Toledo		x								
Berghes, Philippe-François de Glymes de	x									
Berlaymont, Charles de	x									
Berlaymont, Claude de	x									
Berlaymont, Florent de	x									
Berlaymont, Gilles de	x									
Berlo, Wijnand van	x									
Berwouts, Guillaume	x									
Bette, Guillaume de	x									
Bettencourt, Philippe de	x									
Blyleven, Hilaire	x									
Boisot/Boischot, Jacques de	x									
Bonières, Philippe de	x									
Bonours, Christophle de	x									
Bournonville, Jean-François-Benjamin de	x									
Bournonville, Oudart de	x									
Bournonville, Wolfgang de	x									
Branden, Francisco Van den	x									
Bravo de Laguna, Jean/Juan		x								
Bryas, Henri de	x									

	NL.	Sp.	It.	D.	B/FC	Loth.	P.	Fr.	Z.	I.
Bryas, Jacques de	x									
Calancha, Louis de		x								
Calvo, Jean		x								
Camargo, Louys de		x								
Cantelmo, Andrea			x							
Capizucchi, Camillo			x							
Cardoso, Emmanuel		x								
Carillo, Antonio		x								
Castro, Diego Enriquez de							x			
Cayro, Lucas			x							
Claris, Louis-Antoine de	x									
Claris, Louis-Philippe de	x									
Cobreville, Pierre-Ernest de	x									
Colas, Diego								x		
Coloma, Carlos		x								
Coloma, Pedro		x								
Conti, Appio			x							
Cratsenbach, Godefridus/Sigifridus				x						
Cressonière, Jacques de la	x									
Croÿ, Albert-François de	x									
Croÿ, Charles-Alexandre de	x									
Croÿ, Charles-Philippe de, markies van Havré	x									
Croÿ, Jean de, graaf van Roeulx	x									
Croÿ, Philippe de, graaf van Solre	x									
Croÿ, Philippe III de, hertog van Aarschot	x									
Croÿ-Chimay d'Arenberg, Philippe de	x									
Custine, François de	x									
Custine, Louis de	x									
Damant, Justus	x									
Del Monte, Camillo			x							
Del Monte, Giovanbattista			x							
Del Vaus y Frias, Pedro		x								
Del Vaus y Frias, Gaspar		x								
Du Bois de Fiennes, Jan Nicolas	x									
Du Breucque, Antoine	x									
Du Chastel, Jerome-Philippe	x									
Du Chastel, Philippe	x									
Du Faing, Gilles	x									
Du Mont, André	x									
Fariaux, Jacques de	x									
Feichtinger, Hilaire de				x						
Figueroa [y Zapata], Lope de		x								
Fonck, Jan	x									
Fontaine, Paul-Bernard de						x				

	NL.	Sp.	It.	D.	B/FC	Loth.	P.	Fr.	Z.	I.
Gand, Guillaume-Ernest de	x									
Gaule, Jean-Baptiste de	x									
Gavre, Adrien de	x									
Gavre, Charles de	x									
Gavre, Jean-Charles de	x									
Gavre, Pierre-Ernest de	x									
Gavre, Rase de	x									
Genetaire, Claude de	x									
Ghistelles de Gomicourt, Adrien II de	x									
Giey, Pierre-Didier						x				
Giron, Fernando		x								
Gomez de la Torre (y) Butron (y Muxica), don Ochoa		x								
Gonzaga, Allesandro			x							
Gonzaga, Octavio			x							
Gorrevod, Charles-Emmanuel					x					
Gougnies, Antoine de	x									
Giustiniani, Pompeo			x							
Gracht, Antoine Van der	x									
Gracht, Jean Van der	x									
Grignez	x									
Haestricht, Charles-Otto van	x									
Havrech, Jean de	x									
Haynin, Jacques de	x									
Helfault, Robert de	x									
Henin-Lietard, Pierre II	x									
Hernandez, don Franco de		x								
Hernani, Diego de		x								
Hohendorf, Georg-Willem von				x						
Hornes, Amand de	x									
Idiaquez, Alonso de		x								
Irrarazobal, Francisco de Andía de		x								
Joux de Watteville, Charles de	x									
Laer, Michiel van	x									
Lalaing, Emmanuel-Philibert de	x									
Lalaing, Philippe de	x									
Lalaing, Pierre-Jacques-Procope de	x									
Lannoy, Claude de	x									
Lannoy, Philippe de	x									
Lannoy, Valentin de	x									
Leganes, Diego Mexía Felipez de Guzman		x								
Le Vasseur, François	x									
Le Vasseur de Guernonval, Albert-Hubert	x									
Le Vasseur de Guernonval, Philipe	x									

	NL.	Sp.	It.	D.	B/FC	Loth.	P.	Fr.	Z.	I.
Ligne, Philippe de	x									
Linden, Jan Van der	x									
Lodoza y Andueza, Don Fermin		x								
Longueval, Charles-Bonaventure de	x									
Longueval, Maximilien de	x									
López de Ulloa, Thomas							x			
Los Rios de Gutierrez, François		x								
Luna y Carcamo, Alonso de		x								
Lymousin (Lymosin), Guillaume de	x									
Maieda (Maeda), Louis (Luis) Casuso		x								
Maldeghem, Robert de	x									
Mancidor, Juan de		x								
Manrique, Juan de		x								
Mansfeld, Charles de	x									
Mansfeld, Pieter-Ernest de	x									
Marmier, Jean de	x									
Masi, Cosimo			x							
Masin, Victor-Robert de	x									
Maulde, Antoine de	x									
Mechelman, Paul	x									
Medina de Montoya, Christoval de		x								
Melun, Robert de	x									
Mendoza, Francisco de		x								
Merode, Louis de	x									
Messemacre, Gilles de	x									
Mexia, Augustin de		x								
Moncada, Francisco de, markies van Aytona		x								
Mondragon, Cristoval de		x								
Montesdoca, Francisco de		x								
Morphy/Murphy, John										x
Mota-Sarmiento, Inigo de		x								
Navarre/Novara, Rodolfo			x							
Naves, Jean de	x									
Niño, Gabriel		x								
Niño y Lasso, Rodrigo		x								
Noircarmes (Sint-Algedonde), Philippe de	x									
Noyelles, Adrien de	x									
Noyelles, Jean de (Rossignol)	x									
Noyelles, Joseph-Bonaventure de	x									
Olivera, Antonio de		x								
Ongnies, François d'	x									
Ongnies, François-Louis-Balthasar d'	x									
Ongnies, François-Joseph de	x									
Ostrelle de Lierre, Maximilien d'	x									

	NL.	Sp.	It.	D.	B/FC	Loth.	P.	Fr.	Z.	I.
Pamele, Willem de	x									
Pardieu, Valentin de	x									
Paz, Pedro de		x								
Perrenot de Granvelle, Frédéric (Champagney)					x					
Pimentel, Diego		x								
Plotho, Dolphin edelher von				x						
Putz, Johan Jacques de	x									
Reichling, Jean	x									
Quevedo, Antonio de		x								
Rape, Vigoureux	x									
Recourt de Licques, Philippe I de	x									
Recourt de Licques, Philippe III de	x									
Recourt de Licques, Servais de	x									
Revilla (Rivilla), Antonio de		x								
Richardot, Jean				x						
Robles, Gaspard de		x								
Roda, Geronimo		x								
Rodriguez de Olivarez, Diego		x								
Romero, Julian		x								
Roose, Pieter	x									
Rye, Marc de					x					
Rye, Philibert de					x					
Sanchez, Alonso		x								
Sanchez de Castro, Diego		x								
Sanchez Pardo, Francisco		x								
Schetz, Anthonie	x									
Serbelloni, Gabriel			x							
Sfondrati (Sfondrato), Sigismond			x							
Snauw, Miguel	x									
Spinola, Ambrogio			x							
Spinola y lo Porto, Gaston			x							
Tassis, Jean-Baptist de	x									
Tassis, Leonard de	x									
Texada Juan de		x								
Texada y Mendoza, Fernando de		x								
Thiennes, Thomas de	x									
Toledo, Fadrique de		x								
Triest, Philippe	x									
Troi-beze, Jean				x						
Valdes, Francisco de		x								
Valdes, Gaspard de		x								
Vargas, Alonso de		x								
Varick, Hendrik van	x									
Varick, Nicolaas van	x									

	NL.	Sp.	It.	D.	B/FC	Loth.	P.	Fr.	Z.	I.
Vega, Manuel de		x								
Vehlen, Alexander Otto von				x						
Velasco, Francisco Marcos de		x								
Velasco, Luis de		x								
Vendeville, Jean de?	x									
Verdugo, Francisco		x								
Verreycken, Charles-Ignace-Florent	x									
Verreycken, Louis I	x									
Verreycken, Louis II	x									
Verreycken, Louis-François	x									
Vilain, Maximilien de	x									
Werve, Jan III Van de	x									
Wouwere, Jan Van de	x									
Wrangel, Fabian von										x
Ydeghe, Charles de	x									
Yve, Frédéric	x									
Yve, Philippe René d'	x									
Zapata, Geronimo Walter		x								
Zapena, Gaspar		x								
	129	64	19	8	6	2	2	1	1	1

Inhoud

WOORD VOORAF	5
DANKWOORD	7
BIBLIOGRAFIE	9
Onuitgegeven archiefbronnen	9
Uitgegeven bronnen	12
Literatuur	15
GEBRUIKTE AFKORTINGEN	33
LIJST VAN ILLUSTRATIES	35
INLEIDING	39
1. De vroegmoderne staat, junta's en de Raad van Oorlog	39
2. Vraagstelling	45
3. Bronnen, heuristiek en methode	50
GESCHIEDENIS VAN DE RAAD VAN OORLOG (1567-CA. 1718)	55
1. De dominantie van de Albistas	55
2. De Raad van oorlog onder Farnese vanaf de verzoening met de Waalse edelen (1579-1592)	61
3. Patronage en hovelingen: de Raad van Oorlog onder Albrecht tot ca. 1618	72
4. De concurrentie van de junta's en het terugplooiën in garnizoensteden (1618-ca. 1700)	77
DE RAAD VAN OORLOG: ORGANISATIE, WERKING EN FUNCTIES	89
1. Vergaderingen, verloop, lidmaatschap en honoraria	89
2. Functies en functieverschuivingen	95
3. De contouren van een militaire elite: het profiel van de leden van de Raad van Oorlog	96
3.1. Politici in de Raad van Oorlog: de collaterale raden en het Hof	97
3.2. De secretarissen van de Raad van Oorlog	98
3.3. De financiële specialisten: de veedor, pagador en contador	99
3.4. Intellectuelen en ideologie	100
3.5. À la recherche du 'Ministère Espagnol': Spanjaarden of Zuid-Nederlanders?	101
3.6. De rol van de adel en familiebanden	104
CONCLUSIE	109
PROSOPOGRAFIE VAN DE LEDEN VAN DE RAAD VAN OORLOG	113
1. Leden van de Raad van Oorlog in de Zuidelijke Nederlanden	115
2. Leden van de Spaanse Consejo de Guerra of Consejo Supremo de Guerra, die actief waren in de Nederlanden	231
BIJLAGE: AFKOMST VAN DE 233 LEDEN VAN DE RAAD VAN OORLOG	235

ISBN 978-94-6391-446-8

Illustratie op de omslag : Beleg van Bergen. Jean-Baptiste Martin, na 1691.
© The Phoebus Foundation, Antwerpen.